In criſti Jheſu noīe Inci/pit liber primus Sancti Iſidori hiſpalenſis epiſcopi. De ſummo bono.

Q; deus ſummus et inconmutabilis ſit. ¶ Capitulum primum.

Summū bonū deus eſt qꝛ incōmutabilis eſt. et corrūpi oīno non pt. Creatura vero bonum ſꝫ nō ſummū eſt. qꝛ mutabilis. Et dū ſit quidē bonū: non tñ eſſe pōt ſummū. Quid eſt dei immortalitas niſi eius incōmutabilitas? Nā et angeli et anime immortales ſtꝫ. ſꝫ immutabiles non ſtꝫ. Ideo ſolus deus dꝛ immortalis. qꝛ ſolus incōmutabilis eſt. Nā aīa moritur dum deſerente deo de bono in malū mutaꝛ. Sic et angelus eſt mutatus dum deſerente deo eſt lapſus. Quod materiam habet vñ exiſtat mutabile eſt: qꝛ de informi ad formā trāſit. Quod vo nō habet materiā immutabile eſt. ſicut ds vtiqꝫ eſt. Bñ ac ſubſtantialiter ſtꝫ iſta in deo. i. incorruptio. immortalitas. incōmutabilitas. Inde et merito cuncte ꝑponiꝛ creature. Opus nō conſiliū apud deū credimus mutari. nec variari eū qꝛ ꝑ varia tpa diuerſa precipit. ſꝫ manēs idē incōmutabilis et eternus: q̄d cuiqꝫ congruū eſſet tpi ab ipa eternitate in eius manſit diſpoſitione cōſilij. Nō vſu noſtro aliud deū putari. aliud pulchritudinē eius atqꝫ aliud magnitudinem ipſius ſicut aliud eſt hō aliud pulchritudo eius qꝛ deſiſtente pulchritudine hō manet. Ac ꝑ hoc qui ita intelligit deū. corporeū eſſe credit. dum pulchritudo et magnitudo dei ipſe deus ſit. Ideo deus diciꝛ ſimplex. ſiue non amittendo quod habet. ſeu quia non aliud eſt ipſe et aliud quod in ipſo eſt. Inordinate dici ſeu cōferri vicijs ea que ordinate in deo ſunt. vtpote ſimplicitas que aliquando dicitur pro ſtulticia et non eſt in deo. apud deū vero ſumma ſimplicitas eſt. Juxta hanc regulam et cetera exiſtimanda ſunt.

Z BIBLIOTEKI SEMINARIUM SANDOMIERSKIEGO
567
532

Liber primus Iſidori.

Qꝫ immēſus et omnipotēs ſit deus. ¶Capitulum ij.

NOn ideo celū et terrā implet deus vt cōtineant eū. ſed vt ipſa pocius contineantur ab eo. Nec ꝑticulatim deus implet oīa ſꝫ cū ſit idem vnus. vbiqꝫ tn̄ eſt totus. Nec ita putādus eſt eſſe in oībus deus: vt vnaqueqꝫ res ꝓ magnitudine portitionis ſue capiat eū. id eſt maxima maius. et minima minus: dū ſit pocius etiā ipſe totus in oībus. ſiue oīa in ipſo. Omnipotētia diuine maieſtatis. cūcta poteſtatis ſue immēſitate cōcludit: nec euadendi potentias eius q̄s aditū inuenire poterit: qꝛ ille oīa circūquaqꝫ cōſtringit. Cūcta eīm intra diuini iudicij oīpotentiā coartant̄. ſiue que cōtinenda ſtꝫ vt ſalua ſint. ſiue q̄ amputāda ſtꝫ vt pereāt. Nullatenus ergo dicimus poſſe effugere deū quēpiā. Qui eīm eū nō hꝫ placatū. nequaquā euadet iratū. Immēſitas diuine magnitudinis iſta eſt vt intelligamus eū intra oīo. ſꝫ nō incluſum extra oīa ſꝫ nō excluſum. et ideo interiorē vt oīa cōtineat. ideo exteriorē. vt circūſcripte magnitudinis ſue immēſitate oīa cōcludat. Per id ergo qḋ exterior eſt oſtendit̄ eſſe creator. ꝑ id vero qḋ interior gubernare oīa demonſtratur. ac ne ea q̄ creata ſtꝫ ſine deo eſſent. deus intra oīa eſt. Verū ne extra deū eſſent. deus exterior eſt. vt oīa cōcludant̄ ab eo. De cōſumatione alicuius facti dr̄ ꝑfectio. ds autē qui nō eſt factus. quō eſt ꝑfectus? Sed hūc ſermonē de vſu nrō ſumit humana inopia: ſicut et reliqua ꝟba. quatenus id qḋ ineffabile ē vtcūqꝫ dici poſſit qm̄ de deo nihil digne humanus ſermo dr̄. Dū localis nō ſit ds. localit̄ tn̄ in ſuis ambulat ſcīs. dū de loco in locū p̄dicat̄ ab eis. Nā ds qui nec loco mouet̄ nec tp̄e. in ꝭuis tn̄ ſuis et tp̄e et loco mouet̄. quociēs ab eiſdē localit̄ p̄dicat̄. Dū de deo nec ꝭm quātitatē. nec ꝭm q̄litatē. nec ꝭm ſitū. nec ꝭm habitū aut motū aliq̄d digne dicat̄: Ineſt tn̄ ei quodāmodo latitudo caritatꝫ qua nos et ab errore colligit et continet in veritate. Ineſt ei longitudo qua nos lōganimiter malos portat. donec emendatos patrie future reſtituat. Ineſt et ei altitudo. per quam oēm ſenſum ſue ſcie

immenſitate exuperat. Ineſt ei et profundum. quo damnandos inferius diſponens preordinat.

Q, inuiſibilis ſit deus. Ca. iij

QUm de deo loquēs ſcriptura plerūq; dicit: Ecce deus nō quaſi viſibilē oſtēdit. ſz vbiq; eē pñtem ſignificat. Per id quod dicit: ecce dñs. Uel quod magnitudinē diuinitatis eius nullus poſſit ſenſus attingere. etiā nec angelicus quamuis vſq; ad parilitatē angelicā humana poſt reſurrectionē natura proficiat. et ad cōtemplandū deū indefeſſa conſurgat. videre tñ eius eſſentiā plene nō valet quā nec ipſa perfectio angelica in totū attingit ſcire. ſcḋm Apoſtolū qui ait. Pax dei que exuperat oēm ſenſū. vt ſubaudias etiam angelorum. Sola eni͞ trinitas ſibi integre nota eſt. et humanitas a xp̄o ſuſcepta que tertia eſt in trinitate perſona. Intelligibiliter quodā miro modo dei eſſentia ſcire poteſt. dū eſſe creditur. Opus vero eius quod vtiq; ei equari non poteſt atq; iudicia a nullo penitus ſciuntur. Dei ſecreta iudicia eius nō poſſe ſenſu penetrari. vel angelico vel humano. Et ideo quia occulta ſz iuſta ſunt, tantundē venerari ea opus eſt: et temere non diſcutere aut inquirere quis audiat. ſcḋm Apl'm qui ait. Quis ei cognouit ſenſū dñi: aut quis cōſiliarius eius fuit.

Q, ex creature pulchritudine agnoſcatur deus. Capitulum iiij.

SEpe ad incorporeā creatoris magnitudinē creaturarū corporea magnitudo cōparatur vt magna cōſiderentur ex paruis: et ex viſibilibus inuiſibilia eſtimentur. atq; ex pulcritudine ſcōrum effector operum agnoſcatur. Nō tñ parilitate cōſimili. ſz ex quadā ſubdita et creata ſpē boni. Sicut opus vel ars in artificē retorquet laudē. ita rerum creator per creaturā ſuā laudatur. Et quanto ſit excellentior. ex ipſa operis cōditione monſtratur. Ex pulcritudine circūſcripte creature pulcritudinē ſuā que circūſcribi nequit facit deus intelligi. vt ipſis veſtigijs reuertatur homo ad deū. quibus auerſus eſt. Ut quia per amorē pulcritudinis creature a creatoris forma ſe abſtulit, rurſum per creature decorē ad creatoris pulcri

533

tudinis creature a creatoris forma ſe abſtulit. rurſum p crea ture decorē ad creatoris pulcritudinē reuertatur. Quibuſdā gradibus intelligētie p creaturā pgreditur hō ad intelligen dum deū creatorē. i. ab inſenſibilibus ſurgēs ad ſenſibilia. a ſenſibilibus ſurgēs ad rōnabilia. a rōnabilibus ſurgens ad creatorē. Intelligibilia p ſe collaudāt deū. irrōnabilia et in ſenſibilia nō p ſe ſed p nos dū ea cōſiderātes deū laudamus. Sz ideo dicuntur laudare ipſa. qr eandē laudē eorum pturit cā. Dixerūt antiqui q nihil tā ebeſcit qd nō ſenſum habeat in deū. Hinc eſt illud q ex ſilice duro ſcintilla excutitur. Et ſi ig nis in ſaxo. vtiqz ibi ſenſus ſentitur vbi ſe vita non ſentit.

Q, ex noſtro vſu quedā ſpe cies ad deum referantur. Capitulum v.

Noſtro vſu deus zelare dicitur vel dolere. Horum em̄ motuū apud deū pturbatio nulla eſt. apud quē trā quillitas ſumma eſt. Non ita eſt precipitanda men tis ſentētia vt credamus poſſe deo furoris vel mutationis accedere pturbationē. ſz ipſam equitatē iuſticie qua reos pu nit iracundiam ſacra lectio noīauit. qm̄ qd iudicantis equū eſt furorē et indignatio paciētis. Ita ergo intelligere opus eſt et alias paſſiones quas de affectiōe humana ducit ſcrip tura ad deū. vt et iuxta ſe in cōmutabilis ſit credendus. et tū p cauſarum effectibus vt facilius intelligatur. noſtre locutionis et mutabilitatis genere appellet. Tam clementer deus hu mane infirmitati cōſulit. vt qr eum ſicut eſt nō poſſumus ag noſcere: noſtre locutionis more ſe ipſum nob inſinuet. Un de et membrorum noſtrorum qualitatem habere deſcribitur et paſſionum indigna dici de ſe voluit. quatenus ad ſua p nrā nos traheret. et dum cōdeſcendit nobis cōſurgeremus ei.

Q, ex rerum inferiorum ſimi litudine et humanis motibus figuratur ds. Capitulū vi.

Multis modis deus ad ſignificandū ſe hoībus. de in ferioribus rebus ſpēs ad ſe trahit. vt qr omnia vi det dicatur oculus. et pter q audit oīa dicatur auris.

p eo aūt q̄ auertitur ambulat. p eo q̄ expectat ſtat. Sic et in ceteris hoꝝ ſimilibus ab humanis motibus trahit̄ ſimilitudo ad deum. ſicut eſt obliuiſcēs et memorans. Hinc eſt qḋ ꝓpheta dicit: Jurauit dn̄s exercituū p̄ animā ſuam. nō q̄ deus animā habeat. ſed hoc noſtro narrat affectu. Et alibi ſimili figura. et vermis et ſcarabeus intelligit̄. Nec mirū ſi vilibus ſignificationibus figuret̄. q̄ vſqꝫ ad noſtraꝝ paſſionū ſeu carnis cōtumelias deſcēdiſſe cognoſcit̄. Nā et xp̄us agnus nō p natura. ſed p innocētia. et leo p fortitudine nō p natura. et ſerpēs p morte et ſapiētia non p natura ſcribit̄. Nā et in Propheta plauſtri portantꝫ fenū ſpecies dicit̄ ad deū. Et hec oīa ideo per figurā xp̄us. quia nihil eſt eoꝝ ad ꝓprietatem ſubſtantie eius. quem reuera iuxta ꝓpriam ſubſtantiam inuiſibilem eſſe et in corporeum conſtat.

Qꝫ nō ſcd̄m eſſentiam ſed ſm̄ ſimilitudinem ſpēs dicuntur ad deum. neqꝫ p ſubſtātie ꝓprietate ſed p efficientijs cauſarum reꝝ ſpēs in ipſo deſcribuntur. Capitulum vij.

PLerūqꝫ de corporibus ad deum ſumuntur qualitatum ſpecies. que tamen in deo non ſunt. quia in ꝓpria natura incorporeus ē et incircūſcriptus Sed pro efficientijs cauſaꝝ rerum in ipſo ſpēs ſcribunt̄. dum non ſm̄ eſſentiam ſed ſm̄ ſimilitudinem ſpecies dicuntur ad deum. neqꝫ pro ſubſtantie ꝓpitate ſed pro efficientijs cauſaꝝ. Unde et creditur deum nunq̄ꝫ viſibiliter hominibus apparuiſſe. niſi p̄ aſſumptam creaturaꝝ ſpēm. Falluntur quidam ſtultorum dum legūt ad ymaginem dei factū eſſe hoiem. arbitrantes deū eſſe corporeum. dum nō caro id eſt corpus. ſed anima id eſt ſp̄ūs dei imaginē habeat. Nō ergo eſſe corpis formā in deo credamus. qui hoiem ad imaginē ſuā fecit. qꝛ mentē nō carnē ad ſimilitudinē ſuā creauit. Cogita igit̄ q̄le corpus habeat veritas. et dū nō inuenerꝫ. hoc eſt ds. Facies dei in ſcripturꝫ ſcis nō caro ſꝫ diuina cognitio intelligit̄. ea rōe qua p̄ faciē cōſpectā q̄ſqꝫ cognoſcit̄. Hoc em̄ in oratiōe dr deo: Oſtende nob̄ faciē tuā. ac

534

ſi dicat̃. da nobis cognitionẽ tuã. Os dei vnigenitus eius eſt. Nam ſicut ꝓ verbis que ꝑ linguã fiũt ſepe dicimus. illa et illa lingua. ita et ꝓ verbo os dei ponit̃. qꝛ mos eſt vt ṽba ore formenť. Et ſi voluerꝫ genere locutionis illo demõſtrare quo is qui efficit ꝑ id qđ efficit̃ nominat̃. bñ os ꝓ verbo ponis ſicut linguã ꝓ verbis. ſicut manus ꝓ litteris. Veſtigia dei ſtꝫ quibus nũc deus per ſpeculũ agnoſcit̃. Ad ꝑfectum ṽo omnipotẽs reperit̃. dũ in futuro facie ad faciẽ quibuſqꝫ electis preſentabit̃. vt ipſam ſpeciẽ contemplent̃. cuius nũc veſtigia cõprehendere conant̃. et hoc eſt ꝙ ꝑ ſpeculũ videri deus dicitur ſic et cetera.

Qđ deo nulla temporũ ſucceſſio aſcribatur. Capitulum viij.

Omnia tp̃a p̄cedit diuina eternitas. nec in deo preteritũ pñs futurũue aliqđ credit̃. ſed oĩa preſentia in eo dicuntur. qꝛ eternitate ſua cũcta cõplectitur. Alioquin mutabilis eſt deus credendus. ſi ei ſucceſſiones tp̃m aſcribunt̃. Si ſꝑ aliqua cũ deo eſſent tp̃a. nõ eſſet tp̃s: ſed eſſet eternitas. nec mutarent̃ tp̃a ſed ſtarẽt. Pñs preteritũ et futurũ. noſtrũ eſt habere. non dei. Verbi cã dicimus ꝓ preſenti teneo codicẽ. pro p̄terito tenui. ꝓ futuro tenebo. Uniuerſitatẽ ṽo deus tenet. et pro tenuit et tenebit. tenet dr̃. Sed nec ipſoꝝ angeloꝝ diſceſſio acceſſioue eſt tempoꝝ. Nã duas eſſe in creaturis res quibus viciſſitudo tempoꝝ nõ valet. angeli ſcꝫ ꝓpter qđ incõmutabili inherẽt creatori. ſiue materie illi informi prius ꝙ̃ ex ea oĩa iſta que tp̃aliter iã voluunt̃ formarent̃ nec ipſi vtiqꝫ valebat tp̃s. Tẽpus igit̃ nõ ad eas creaturas que ſupra celos ſtꝫ ſed ad eas q̃ ſub celo ſunt ꝑtinere. Nõ eñ angelis accedũt tp̃a vel ſuccedunt. ſed cognoſcit̃ nobis q̃ ſub celo verſamur in hoc infimo mũdo.

De temporibus Capi. ix

Nulla añ principium mundi fuiſſe tp̃a manifeſtum eſt. quia dum ſit ipm tempus creatura. in principio cum mundo factum eſſe credendum eſt. Ideo ergo

principiū dicit̄ q̄ ex ipſo cepit rer̄ vniuerſar̄ exordium. nullum ſpaciū corpaliter hn̄t tp̄a. quia an̄ abſcedunt pene q̄z veniant. Ideoq̄z in rebus nullus ſtatus eſt tp̄m. q̄ꝛ celeri creature motu mutant̄. nec centū anni vnū tempus ē. nec vnus annus vnū tp̄s eſt. nec vnus menſis vnū tp̄s eſt. nec dies. nec hora. q̄ꝛ dū hec oīa periculis accedūt ſuis et decedunt: q̄ō vnū dōm eſt q̄ nō ſimul eſt. Utrū ſit p̄teritū futurūue tp̄s ſic p̄ſs q̄rendū ē. et ſi ē. ſcire oportet qualiter aut vbi ē. ſz aduerte q̄ cūcta et futura et p̄terita et p̄ntia in aīo pocius ſūt requirēda. Tria iſta p̄terita p̄ntia et futura in aīo tm̄ inueniri poſſūt. p̄terita reminiſcēdo. p̄ntia cōtuendo. futura expectādo. Speramus igit̄ aduenientia. intuemur p̄ſentia. recolimus trāſeuntia. Hec nō ita in deo ſūt. cui ſimul oīa adſunt.

De mundo. Capitulū x.

Mundus ex rebus viſibilibus. ſed tamē inueſtigabilibus conſtat. Homo aūt ex rer̄ vniuerſitate cōpoſitus. alter in breui quodammmodo creatus eſt mūdus. Rō mundi de vno conſiderāda eſt hoīe. Nam ſicut p̄ dimēſiones etatū ad finē hō vergit. ita et mūdus p̄ hoc q̄ diſtendit̄ tp̄e deficit. q̄ꝛ vn̄ hō atq̄z mūdus creſcere videtur. inde vterq̄z minuit̄. Fruſtra dicitur per tāta retro tp̄a deo vacanti nouā p̄ mundo faciēdo ortā fuiſſe cogitationem. q̄n in ſuo eterno maneret cōſilio huius mundi cōſtructio nec tp̄s ante principium ſed eternitas fuit. Tp̄s vō a ſubſtitutiōe creature. nō creatura cepit a tp̄e. Quidam aiunt. quid faciebat d̄s anteq̄z celū faceret. Cur noua voluntas in deo vt mundū cōderet orta ē. Sz noua voluntas in deo ex orta nō eſt. q̄a et ſi in re mūdus nō erat. in eterna tn̄ rōe et cōſilio ſp̄ erat. Dicūt quidam q̄d ſubito voluit deus facere mundum quē ante nō fecit: voluntatem dei immutari arbitrātes qui aliq̄n voluit q̄ aliq̄n non voluit. Quibus reſpondendū eſt. Uoluntas dei deus eſt. q̄ꝛ nō ipſe aliud eſt. aliud voluntas eius. ſz hoc ē illi velle q̄d ipſe eſt. Et q̄d ipſe ē. vtiq̄z eternus eſt. incōmutabile eſt. hoc eſt ergo volūtas eius. Materies ex qua formatus eſt mūdus. origine non tp̄e. res a ſe factas

535

preceſſit. vt ſonus cantũ. prior eñ eſt ſonus cantu. quia ſua
uitas cantilene ad ſonũ vocis. nõ ſonus ꝑtinet ad ſuauitatẽ.
ac per hoc vtrũqꝫ ſimul ſunt. ſed ille ad quem ꝑtinet cantus
prior eſt. id eſt ſonus. Materia ex qua celũ terraqꝫ formata
eſt. ideo informis vocata eſt. quia nondũ ex ea formata erãt
que formari reſtabant. Uerum ipſa materia ex nihilo facta
erat. Aliud eſt aliq̃d fieri poſſe. aliud fieri neceſſe eſſe. Fieri
neceſſe. eſt qđ deus naturis inſeruit. Fieri ãt poſſe. eſt qđ ex
tra curſum inditũ naturaꝝ creator vt faceret qñ voluit ſibi
reſeruauit. Non ex hoc ſubſtantiam habere credende ſunt
tenebre. qꝛ dicit dñs per Prophetam: Ego dñs formãs
lucẽ et creans tenebras. ſed quia angelica natura que nõ eſt
preuaricata. lux dicit̃ illa aũt que preuaricata eſt. tenebraꝝ
noie nuncupatur. Unde et in principio lux a tenebris diui
ditur. Sed quia et hos et illos deus creauit. ideo dicitur:
Formans lucẽ et creans tenebras. Uerũtamen bonos an
gelos non tm̃ creans ſed etiam formãs. malos vero creans
tm̃ non formãs. Hoc et de hominibus bonis maliſqꝫ acci
piendum eſt. Poſt adnumeratã celi terreqꝫ creaturam ideo
nominatur in geneſi ſpiritus ſanctus. vt quia ſuꝑferri eũ di
ci oportebat ante illa nominarentur: quoꝝ creator ſpiritus
ſanctus ſuꝑferri diceretur. quod et Apoſtolus indicat. dum
ſuꝑeminentẽ viã caritatꝫ demonſtrat. Ideo ſuꝑferri aquis
ſanctus dicit̃ ſpiritus. quia domum eſt dei. in quo ſubſiſten
tes requieſcimus. atqꝫ ꝓtegendo nos ſuꝑfertur nobis. Una
queqꝫ natura ſuo pondere nititur. Ignis aũt et oleũ meri
to ſuperiora ſemꝑ appetunt. quia ꝑ ipſoꝝ figuram ſuꝑferri
vniuerſe creature ſpiritus ſanctus ꝓbat̃. Dies prior factus.
angeli ſtꝫ: quoꝝ ꝓpter vnitatem inſinuandam non dies pri
mus ſed dies dictus eſt vnus. Et idcirco ipſe repetit̃ ſemꝑ
in executiõe creature. Quia dies hoc eſt natura angeloꝝ qñ
creaturã ipſam cõtemplabatur quodãmodo veſperaſcebat.
non autem permanendo in eius creature contuitu. ſed lau
dem eius ad deũ referens. eamqꝫ melius in diuina ratione
cõſpiciens cõtinuo mane fiebat. Si vero ꝑmaneret neglec
to creatore in creature aſpectu. iã non veſpera ſed nox vtiqꝫ

fieret. Dū ſe creatura melius in deo q̄ꝫ in ſeipſa nouerit ipſa
ſui cognitio q̄ maior in deo eſt|dies et lux dicit̄. Cognitio
ꝟo ſua in ſeipſa ad cōpenſationē cognitionis illius q̄ eſt in
deo quia lōge inferior eſt veſpera nominatur. Ideoqꝫ poſt
veſperam mane fiebat. Quia dum ſuā in ſe cognitionem ſi
bi ſatiſfacere non agnoſceret. vt ſe plenius noſſe potuiſſet ad
deum ſeſe referebat creatura. in quo ſe diem agnoſcēdo meli
us fieret. Nō ſic queadmodum nos trāſitorie dicimus fiat
aliquid. ſic deus dixit: Fiat celū in principio. Illud enī ſem-
piterne in ꝟbo vnico dictum eſt. Si tranſitorie dictū eſt a
deo fiat. erat vtiqꝫ creatura aliqua. vnde iam talis fieret vox.
Sed q̄r anteq̄ꝫ diceret fiat. nulla extitit creatura. id ipſum
fiat quod dictum eſt in eternitate verbi non in vocis ſono
enunciatum eſt. Non ſepcies a deo viſa ſepcieſqꝫ laudata
eſt creatura que anteq̄ꝫ fieret perfecte ab illo eſt viſa: ſed dum
nos ſingula videntes laudamus. tanq̄ꝫ ipſe videat laudet
qꝫ per nos. ſicut illud: Non eſtis vos qui loquimini ſed
ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. Proinde ſicut
ipſe per nos loquitur. ita videt et laudat per nos: ſed per ſe
ꝯhenniter ac ſempiterne videt. per nos vero t̄paliter. Atten
de vniuerſaliter creaturam in principio valde bonam voca
ri. ſingulariter vero tm̄ bona. Quia et membra corporis cū
ſint ſingula bona. maius tamen bonū faciunt dum ſingula
omnia valde bonū corpus efficiunt. Decor elementoꝝ oīm
in pulchro et apto cōſiſtit. ſed pulchrum eſt quod per ſeip̄m
eſt pulchrū. vt hō ex anima et membris omnibus cōſtans.
Aptum vero eſt vt veſtimentū et victus. Ideoqꝫ hominē
dici pulchrum a ſe. quia non veſtimento et victui eſt homo
neceſſarius ſed iſta homini. Ideo aūt illa apta. quia nō ſibi
ſicut homo pulchra. aut a ſe ſꝫ ab aliud. id eſt ad hoiem accō
modata nō ſibimet neceſſaria. Hoc et de ceterꝫ elementoꝝ
naturis dicendum. Cuncta que ſtꝫ et facta ſunt mira valde
ſunt ſed conſuetudine viluerunt. Ideoqꝫ ſic diuina ſcrutare
opera vt ſemꝑ ea cogites in menſa.

Unde malū. Capitulū xi.

Liber primus Iſidori.

MAlum a dyabolo non eſt creatum ſed inuentum. et
ideo nihil eſt malũ. qꝛ ſine deo factũ eſt nihil. Deus
aũt malum non fecit. Non quia alicubi aut aliquãdo erat
malum vnde fieret dyabolus. ſed quia vicium eſt. Dum
eſſet angelus bonus ſuperbiendo factus eſt malus. et ideo
recte dicit̃ ab eo inuentũ malũ. Nullã eſſe creaturã mali cõ
ſtat. qꝛ natura oĩs aut incõmutabilis eſt vt deus. aut cõmu
tabilis eſt vt creatura. Malũ vero ideo natura nulla eſt. qꝛ
accedendo in bonã naturã efficit eã vicioſam. qđ dum diſce
dit. natura manet. et malũ quod inerat nuſq̃ eſt. Ex eo q̄
viciũ nocet nature. agnoſcitur viciũ natura non eſſe. qꝛ nihil
qđ naturale eſt nocet. Dũ natura bona damnatur ꝓpter vo
luntatẽ malã. ip̃a volũtas mala teſtis eſt nature bone. que
in tm̃ teſtatur eam eſſe bonã. vt illã deus ꝓ malo non relin
quat inultã. Credit̃ ab hereticis mentẽ a deo. vicia a dyabo
lo fuiſſe creata. vnde et ab ipſis due nature. bona et mala
putant̃. Sed vicia natura non ſt̃. et dum vere a dyabolo
ſint. nõ tamẽ creata ſt̃. Quã ob cauſam ꝑmiſerit deus mali
aboriri ſtatim niſi vt ex cõtrarijs malis. bone nature decor
emineret. Modus iſte etiã in verbis eſſe cõperitur. qui mo
dus anthitheta grece dr̃. qđ latine oppoſitũ vel cõtrapoſitũ
noĩatur. et fit pulchra locutio qñ mox cõtraria ꝓſperis ꝓfe
runt̃. Ita et in rebus ꝑmixtũ eſt malũ. vt nature bonũ ad cõ
parationem excelleret mali. Fecit deus oĩa valde bona. ni
hil ergo natura malũ. qñ et ipſa que in creaturis videntur
eſſe penalia ſi bñ vtant̃ et bona et ꝓſpera ſt̃. ſi male vtantur
nocẽt. Ita ergo penſanda ẽ creatura ex nrõ vſu nõ bona. nã
ex ſua natura valde bona. Si radas ſupciliũ hoĩs ꝑuam rẽ
demis. ſ3 tocius corꝑis ingeris feditatẽ. Ita et in vniuerſita
te creature ẽ. ſi extremũ vermiculũ natura malũ dixeris. vni
uerſe creature iniuriã facis. Cuncta mala per peccatum pri
mi hoĩs ꝓ pena ſunt tranſlata in vniuerſum genus huma
nũ. Proinde quecũq̃ videntur mala partim nobis ſeuiunt
origine partim culpa. Mala dicũt multa in creaturis per
uerſi. vt ignem qꝛ vrit. vt ferrũ qꝛ occidit. vt ferã quia mor
det. ſ3 comoda ipſoꝝ nõ intendens homo accuſat in illis

q̄d ſibi debet pocius imputare: cuiq; pro peccato iſta effecta ſunt noxia que illi oĩ ex parte fuerũt añ peccatũ ſubiecta. Noſtro vicio nõ ſua natura nobis mala ſunt ea q̄ nobis nocẽt. Nã lux cũ ſit bona. infirmis oculis noxia eſt. et tũc oculorum vicium nõ lucis eſt. ſic et cetera. Cũ creaturarũ ſtimulis et elemẽtorum aduerſitatibus homo verberatur peccati hoc exigente pena vt deo ſuperbiens hõ ea que infra ipm ſunt paciat̃ aduerſa. Unde et in ſapientia legitur pro deo. Pugnabit cum eo orbis terrarum cõtra inſenſatos. Merito ergo pctõrum hoc accitũ eſt vt naturaliter proſpera mutentur homini in aduerſa. Unde et Salomõ dicit: Creatura exardeſcit in tormentũ aduerſus iniuſtos. et lenior eſt ad bñ faciendũ his qui in deo cõfidunt. Nõ erit caro ſubiecta anime nec vicia rationi. ſi animus nõ eſt ſubditus cõditori. Tũc aũt recte ſubijciunt̃ nob oĩa que ſub nobis ſunt. ſi nos ſubicimur ei a quo nobis illa ſubiecta ſunt. Nã et que vident̃ ſubiecta eſſe ei qui deo ſubiectus nõ eſt. ille potius ſubijcit̃ eis q̄s nam voluntatẽ ſubiugat amori eorum que ſibi eſſe ſubiecta exiſtimat.

De angelis. Capitulũ xij.

Angelorum nomẽ officij eſt nõ nature. Nã ſm naturam ſpũs nũcupant̃. qñ ei de celis ad annũciandũ hoĩbus mittunt̃. ex ipa annũciatione angeli nominant̃. Natura eñ ſpũs ſunt. Tũc aũt angeli vocant̃. qñ mittunt̃. Natura angelorum mutabilis eſt. quia ineſt illis mutabilitas in natura. ſʒ facit eos in corruptos caritas ſempiterna. Grã dicimus nõ natura eẽ in cõmutabiles angelos. Nã ſi natura in cõmutabiles eẽnt dyabolus nõ vtiq; cecidiſſet. Mutabilitati itaq; nature ſuffragat̃ in illis cõtemplatio creatoris. inde et priuatus ẽ apoſtata angelus dũ fortitudinẽ ſuã nõ a deo. ſʒ a ſe voluit cuſtodiri. Añ oẽm creaturã ãgeli facti ſunt dũ dictũ ẽ fiat lux. De ipſis eñ dicit ſcriptura: Prior oĩm creata eſt ſapientia. Lux eñ dicunt̃ participãdo luci eterne. Sapiẽtia vo dicunt̃. ingenite inherendo ſapiẽtie. Et dũ ſint mutabiles natura. nõ tñ ſinit eos cõtemplatio mutari diuina. Añ oẽm creaturã mũdi creati ſunt ãgeli. Et añ oẽm creationẽ ãgelorum diabolus

cōditus eſt ſicut ſcriptū eſt. Ipſe ē principiū viaꝝ dei. Vñ et
ad cōparationē angeloꝝ archangelus appellatus ē. Prius
eñ creatus extitit ordinis prelatione nō tpis quātitate. Pri
matū habuiſſe inter angelos dyabolū excellētia plationis.
ex qua fiducia cecidit. ita vt ſine reperatione laberet. Cuius
prelationis excellentiā propheta his ꝟbis annūciat: Cedri
non fuerūt altiores illo in paradiſo dei. Abietes nō adequa
uerūt ſummitatē illius. Omne lignū paradiſi nō eſt aſſimi
latū illi: qm̄ ſpecioſiorem fecit eum deus. Diſtat cōdicio an
geli a cōditione hoīs. homo ei ad dei ſimilitudinē cōditus
eſt. archāgelus ꝟo qui lapſus ē. ſignaculū dei ſimilitudinis
appellatus eſt. teſtante domino ꝑ Exechielē. Tu ſignaculū
ſimilitudinis plenus ſapientia perfectus decore in delicijs
paradiſi dei fuiſti. Quāto eñ ſubtilior eſt eius natura. tāto
plenius extitit ad ſimilitudinē diuine ꝟtutis expſſa. Prius
de celo cecidiſſe dyabolū q̄ȝ hō conderet. Nā mox vt factus
eſt in ſupbiam erupit. et precipitatus de celo eſt. Nā iuxta ve
ritatis teſtimonium. ab inicio mēdax fuit et in veritate nō
ſtetit. quia ſtatim vt factus eſt cecidit. Fuit quidem in veri
tate conditus. ſed non ſtando cōfeſtim a veritate eſt lapſus.
Vno ſupbie lapſu dū deo ꝑ tumorē ſe cōferūt. et hō cecidit et
dyabolus. Sed hō reuerſus ad penitentiā deo ſe inferiorē
eſſe cognouit. Dyabolus ꝟo non ſolū in hoc cōtentus q̄ ſe
deo equalē extiſtimās cecidit. inſup etiā ſuperiorē deo ſe dt.
ſm Apoſtoli dictū: q̄ ait de antixpo. Qui aduerſat et extol
litur ſupra oē qd dicit deus aut qd colit. Dyabolus ideo nō
petit veniā. quia non cōpungit ad penitentiā. Membra ꝟo
eius ſepe ꝑ hypocriſim deprecant. qd tamē ꝓ mala cōſciētia
adipiſci nō merent. Diſcat humana miſeria q̄ ea cā citius ꝓ
uocetur deus preſtare veniā dum infirmo cōpatitur hoī: q̄r
ipſe hō traxit ex pte inferiore infirmitatē peccandi. hoc eſt ex
carne. qua incluſa aīa detinet. Apoſtate vero angeli ideo ve
niam non hñt. q̄r carnalis fragilitatis nulla infirmitate gra
uati ſtȝ vt peccarēt. Hoīes āt poſt peccatū idcirco reuertun
tur ad veniā. ꝓpter q̄ ex lutea materia pondus traxerūt infir
mitatis. Ideoq; ꝓ infirma carnis cōditione reditus ptȝ hoī

ad ſalutē ſicut et Pſalmus dicit. Ipſe ſcit figmentū noſtrū.
Memento dñe q terra ſumus. Et iterū. memorare inquit
que mea ſubſtātia. Poſtq̄ apoſtate angeli ceciderūt. ceteri
perſeuerantia eterne beatitudinis ſolidati ſūt. Unde et poſt
celi creationē in principio repetit̄. fiat firmamentū. Et voca
tū eſt firmamentū celum. nimirū oſtendēs q poſt angelorū
ruinā hi qui ꝑmanſerūt firmitatem meruerūt eterne ꝑſeuerā
tie et beatitudinis q̄ antea minus acceꝑant. Un̄ oportet
agnoſci q malorū iniq̄tas ſcōrū ſuiat vtilitati. Quia vn̄ ma
li corruūt. inde boni ꝓficiūt. Bonorū angelorū numerus. q̄
poſt ruinā angelorū malorū eſt diminutus. ex numero elcōrū
hoim̄ ſupplebit̄. qui numerus ſoli deo ē cognitus. Inter an
gelos diſtātia poteſtatū ē. et ꝑ graduū dignitate miniſteria
eiſdē ſūt diſtributa. aliiq3 aliis ꝑfernnt̄. tā culmine poteſtatis
q̄ ſcīa ꝟtutis. Subminiſtrāt igitur alij aliorū ꝑceptis atq3
obediunt iuſſis. Unde et ad ꝓphetā Zachariā angelus an
gelū mittit. et quecūq3 annūciare debeat precipit. Nouē eſſe
diſtinctiones vel ordines angelorū ſacre ſcripture teſtant̄. id
eſt Angeli. archangeli. throni. dominatiōes. ꝟtutes. princi
patus. poteſtates. cherubin. 7 ſeraphin. Horū ordinū nume
rū etiā. Ezechiel ꝓpheta deſcribit ſub totidē noībus lapidū
cū de primatu apoſtate angeli loqueret̄. Oīs inquit lapis
precioſus operimentū tuū. Sardius et topazius et iaſpis
chriſolithus. et onix et berillus. ſaphirus. carbūculis. et ſma
ragdus. Quo numero lapidum ipſi ordines deſignati ſunt
angelorū quos apoſtata angelus ante lapſum quaſi in veſti
mento ornamēti ſui affixos habuit. ad quorū cōparationem
dū ſe clariorē cūctis aſpexit cōfeſtim intumuit et cor ſuū ad
ſuperbiā eleuauit. Angeli ſꝑ in deo gaudēt nō in ſe. Malus
ꝟo ideo eſt dyabolus: qr nō que dei. ſ3 que ſua ſūt requiſiuit.
Nulla aūt maior iniquitas q̄ nō in deo ſ3 in ſe velle quēpiā
gloriari. Angeli in ꝟbo dei cognoſcūt oīa anteq̄ in re fiāt et
que apud hoīes ad huc futura ſūt. angeli iā reuelante deo no
uerūt. Preuaricatores angeli etiā ſanctitate amiſſa. nō tamē
amiſerūt viuacē nature angelice ſenſum. Triplici em̄ modo

538

ſcientie acumine vigēt .i. ſubtilitate nature. experientia tēpm. reuelatione ſuperioꝝ poteſtatū. Quociens deus quocunqꝫ flagello huic mūdo iraſcitur. ad miniſteriū vindicte apoſtate angeli mittuntur. qui tñ diuina poteſtate coercentur ne tm̄ noceant quantū cupiunt. Boni aūt angeli ad miniſteriū ſalutis humane deputati ſīt. vt curas adminiſtrent mūdi et regāt oīa iuſſu dei. teſtante. Apoſtolo. Nonne oēs inquit ſīt ad miniſtratorij ſpiritui in miniſteriū miſſi. ꝓpter eos qui hereditatē capiūt ſalutis. Angeli corpora in quibus apparēt de ſuperno aere ſumūt. ſolidāqꝫ ſpeciē ex celeſti elemēto induūt per quā humanis obtutibus manifeſtius demonſtrentur. Singule gētes ꝑpoſitos angelos habere credunt. qđ oſtēdit teſtimonio angeli Danieli loquentis. Ego inquit veni vt nunciarē tibi ſꝫ prīceps regni perſaꝝ reſtitit mihi. et poſt alia. Non eſt qui me adiuuet niſi mihael princeps noſter. Item oēs hoīes angelos habere ꝓbantur loquēte dño in euangelio. Amē dico vobis qꝛ angeli eoꝝ ſemꝑ vidēt faciē patris mei q̄ eſt in celis. Vñ et Petrus in actibus apoſtoloꝝ cū pulſaret ianuā. dixerūt intus apoſtoli. Nō eſt petrus ſed angelus eius eſt. Si deū angeli cōtuentur et vidēt cur petrus apoſtolus đt. in quē deſiderāt angeli dei cōſpicere. Itē ſi eum nō cōtuentur nec vidēt. quō iuxta ſentenciā dñi. angeli eoꝝ ſꝑ vident faciē patris qui eſt in celis. Sed bñ vtrūqꝫ eſt. Nā veraciter credimus ꝙ deū angeli et vidēt et videre deſiderāt et habēt ⁊ habere feſtināt. et amāt ⁊ amare nitunt. Si em̄ ſic videre deſiderāt vt effectu deſiderij non perfruant. deſideriū hoc neceſſitatem habet. neceſſitas iſta penalis eſt. ſꝫ beatꝫ angelis oīs pena lōge eſt. qꝛ nunqꝫ ſimul pena et beatitudo conueniunt. Rurſum ſi eos dicimus dei viſione ſaciari. ſacietas faſtidiū habere ſolet. et ſcimus illos dei viſionē quā et deſiderāt faſtidire non poſſe. q̄d ergo eſt niſi vt miro mō ſimul vtrūqꝫ credamus. qꝛ et deſiderant et ſaciant. ſꝫ deſiderāt ſine labore ⁊ ſaciant ſine faſtidio. Ne em̄ ſit in deſiderio neceſſitas deſiderātes ſaciant. Et iterū ne ſit in ſacietate faſtidium ſatiari deſiderāt. Vidēt ergo angeli

facië patris per ſacietatē. ſed qꝛ ſacietas iſta faſtidiū neſcit. angeli deſiderāt in eo proſpicere ſemꝑ. Ubicūqꝫ in ſcripturꝭ ſanctis ꝓ deo angelus ponit͛ nō pater. non ſpiritusſanctus. ſed pro incarnationis diſpenſatione ſolus filius intelligit͛. Ante dominice incarnationis aduentū diſcordia inter angelos et homines fuit. Ueniēs aūt xp̄s pacē in ſe et angelis et hoībus fecit. Eo quippe nato clamauerunt angeli. In terra pax hominibus bone voluntatis. Per incarnationē igitur criſti non ſolum deo reconſiliatus eſt homo. verum etiam pax inter hoīes et angelos reformata eſt. Diſcordia igitur ante aduentū criſti hominū et angeloꝝ fuiſſe per id maxime agnoſcit͛. ꝙ ſalutati in veteri teſtamēto ab hoībus angeli. deſpiciunt ſe ſalutari ab eis. qđ in nouo teſtamento a iohanne factū non ſolū reuerēter angelus ſuſcipit. verū etiā ne faciat interdicit. Ob hoc homo in veteri teſtamento deſpicitur nec reſalutat͛ ab angelo. eo ꝙ homo adhuc nondū tranſiſſet in deū. Suſcipit͛ aūt hō a deo et reuerēter ſalutat͛ ab angelo. Nā et Mariā angelus gabriel legit͛ ſalutaſſe. et Johāni angelū ſalutāti ab eodē angelo dicit͛. Uide ne fecerꝭ. conſeruus eni̅ tuus ſum et fratrū tuoꝝ. Per qđ agnoſcitur per incarnationem dominicam pacem hominibus fuiſſe et angelis redditam.

De Homine. Capitulū xiiij

OMnia ſub celo ꝓpter hoīem facta ſunt. homo aūt ꝓpter ſe ip̄m. Inde ⁊ omnia ꝑ figurā ad eius ſimilitudinem referunt͛. Coīa hoī oīa naturalia eſſe cū oībus rebus q̄ ꝯſtant. et in hoīe oīa cōtineri. atqꝫ in eo oīm reꝝ naturā conſiſtere. Uniuerſitatꝭ creature hō magna quedā portio eſt. tātoqꝫ gradu eſt ceteris excellētior. quāto imagini diuine vicinior. Quātū ceterꝭ creaturꝭ pſtet hō dignitate virtutꝭ. ex ip̄a reuerētia diſcit͛ creationis. Dū ꝑ oīa dixit deus. fiat ⁊ facta ſtꝭ. Creare ꝟo hoīem quadā eterni ꝯſilij deliberatiōe voluit dicēs: Faciamus hoīem ad imaginem et ſimilitudinem noſtram. Quia eni̅ boni ſumus

539

naturaliter conditi. culpe quodãmodo merito cōtra naturā
mali ſumus effecti. Sicut pſciuit deus hoīem peccaturū. ita
et pſciuit qualiter illū per ſuā gratiā repararet. qui ſuo arbitrio
deperire potuiſſet. Originaliter adā et eua ſimul creati ſunt.
ſpāliter vo poſtea mulier de latere viri formata eſt. Pariter
ergo cōditi ſtꝫ vtriqꝫ rōnis ordine ꝛ nō pariter tpis vnitate.
Uir ad imaginē dei factus eſt. mulier ad imaginē viri forma
ta eſt. vn̄ ꝛ illi lege nature ſubiecta eſt. Itē vir ꝓter ſemetipm
factus eſt mulier ad adiutoriū viri creata eſt. Homo ꝓter
peccatū tunc traditus eſt dyabolo. qn̄ audiuit. terra es et in
terrā ibis. Tūc em̄ dictū eſt dyabolo. terrā mãducabis. Un̄
et propheta ait ſerpēti. puluis panis eius. Serpēs em̄ dya
bolus ē. puluis impij ꝛ et ipſi ſtꝫ cibus dyaboli. Quia praua
voluntate ad ima collabimur. recte ad bn̄ agendū cū labore
cōſurgimus. qd nō ita eſſet ſi delectatio flagiciū primorū ho
minū nō pſuaſiſſet. qbus ad bn̄ viuendū tm̄ velle ſufficeret et
ſine difficultate ſtatim actio obtēperaret. Diuiſio et pugna
vt ſit in hoīs aīo pena peccati eſt ex primo hoīe in oēs eius
filios ꝓpagata. vt qui voluit cū deo eſſe vnitus. eſſet in ſeipo
diuiſus. et qui impanti dn̄o noluit eſſe ſubiectus fieret ſibi
met ipſi rebellis atqꝫ cōtrarius. Unde nec ſibi poterit ſubiu
gari ſi prius deo nō fuerit ſubiugatus. ſibiqꝫ ſeruiet nolens q̄
deo noluit volēs. Ex varie ꝑ diuerſa humanū defluxit genꝰ.
dum ſe ab vna ſtabili ſempqꝫ manente diuinitatis ſoliditate
ſubtraxit. Nā dū opus quodlibet appetit. quaſi ibi iā requiē
mentis infigit. Sed dū ei nō ſufficit ꝛ mutata intētione ad
alias atqꝫ alias actiones tranſit. dūqꝫ per diuerſa requiem
ſolidā querit nec inuenit. in labore miſer et varietate viuit et
et vacuus a requie manet. Q̄uis eadem mutabilitas non ſit
homini concreata. ſed pro merito prime preuaricationis illi
acceſſerit. iam tamen naturalis facta eſt. quia originaliter a
primo homine ſicut et mors in omnes homines tranſijt.

De aīa ceteriſqꝫ ſenſibus.

Capitulum xij.

VIta corpis aia. vita aie ds eſt. Et ſicut corpus mortuū eſt ſine aia. ita aia mortua eſt ſine deo. Anima hois nō eſt hō. ſʒ corpus qd ex humo factū ē. id tm̄ hō eſt. Inhabitādo āt in corpe aia ex ipſa pticipatōe carnis hois nomē accepit. ſicut apoſtolus interiorē hoiem dt aiam non carnē cōditam eſſe ad dei ymaginē. Male ergo a quibuſdam credit aiam hois eſſe corporeā. que p id ad dei ymaginē facta eſt vt ſi nō incōmutabilis vt deus eſſet. tn̄ incorpea vt deus exiſteret. Sicut angeli ita et aie. Habēt em̄ iniciū. finē vero nullū. Nam quedā in rebus tpalia ſūt. quedā ppetua. quedā vo ſempiterna. Tpalia ſūt quibus in eſt ortus ⁊ obitus. Perpetua qbus ortus nō terminus. Sempiterna qbus nec ortus nec terminus. Animā non eſſe patrē diuine ſubſtātie vel nature. nec eſſe eā prius qȝ corpi miſceat ſed tūc eam creari qn̄ et corpus creat cui admiſci videtur. Philoſophoꝝ ſententie dicunt eſſe animā prius qȝ naſcat in corpe. Quod verū eſſe nullis approbat indicijs. Nam vtꝝ antea fuiſſemus. nec ipi nouimus nec quis hoim dicat habemus. Non eſt ergo querendū qd querendo magis eſt irridendū. Gentiles et heretici de anima diſputare conant. ſed quō de illa aliqd recte ſentire poſſunt. qui auctorē ad cuius imaginē facta eſt non nouerūt. Et ideo multa errore digna dixerūt. Mutabilis eſt aia non localit. ſʒ tpaliter ſuis affectionibus. Corpus āt et loco et tpe mutabile. qr et tpe mutat et loco variat. Qd ē ad corpus mutatio locoꝝ. hoc ē ad aiam mutabilitas cogitationū. Que varietas male motionis tūc mēti inheſit. qn̄ ab eternoꝝ cōtemplatione primus hō recedens in illo ſtare noluit a quo male receſſit. Et iuſta damnatione incōſtans per reꝝ raptus varietatē defluxit. Multū ex ſua natura ſplendorē poſſidet aia. ſed fuſcat cōmixtione carnis qua retinet incluſa. Ex eius em̄ pte vertit ad peccādi infirmitate. ſalomone dicente. Corpus qd corrumpit aggrauat aiam et deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem.

De ſenſibus carnis Ca·xv

540

Liber primus Iſidori.

NOn virtute. nō ſenſu corꝑis. ſed ratione mētis excel
limus aīalibus ceterꝫ. Pro rebus corporeis vtēdis
ſufficit ſenſus carnis. nō pro ſpirítalibus capiēdis.
Illecti aūt hoīes vſu corporearū rerū nihil putāt aliud eſſe
preter qđ carnis ſenſu cōcipiuut. Sicut precellūt ſibi cor
porei ſenſus diuerſitate locoꝝ. ita ſibimet et ꝩtute ſentiēdi
precellūt. Nā preſtātior eſt odoratus ſapore ꝛ poſitione loci
et ſentiēdi longinquitate. ſic auris odoratu. lōgius eñ audi
mus ꝗꝫ odoramus. ꝛ ſic oculi auribus. lōgius eñ videmus
ꝗꝫ audimus. Animus aūt et loco et merito his vniuerſis
ſenſibus ſuperfertur. In arce eñ capitis cōſtitutus qđ illi
corꝑaliter nō attingūt. iſte intellectualiter cōtuet᷑. Amplius
excellit oculoꝝ ſenſus ceterꝫ ſenſibus. qñ quidē que ad alios
pertinent ſenſus inde dicamus. veluti cū dicimus. vide quō
ſonat. vide quō ſapit. ſic et cetera. Quēadmodū oculus ita
et animus cetera videt ſeſe nō intuet᷑. Aliarū eñ rerū origi
nes. ſpecies et magnitudines perſpicit. de ſe autē tanta veri
ignorātia inficit᷑. vt in his oībus nihil cercius contemplet᷑.
Homo qui mirarꝫ ſiderū altitudinē ꝛ maris profunditatē.
animi tui abyſſum intra ꝛ mirare ſi potes. Multa cogitātes
ſine ſenſu carnis et ſine imaginibus viuis aīo tm̄ cernentes
intuemur memoriaqꝫ mētis ibi eas fingēte tenemus. Mul
ta quoqꝫ intelligimus ſenſu. q̄ lingua explere nō poſſumus.
Innoxios eſſe infantes oꝑe non eſſe innoxios cogitatione.
quia motū quē gerunt mente. nondū poſſunt explere oꝑe.
ac per hoc in illis etas eſt imbecillis. nō animus. Ad nutū
eñ voluntatis non dum obtēperat illis fragilitas corporis
nec adeo oꝑe nocere poſſunt. ſicut cogitatione mouent᷑. Ex
cauſa vocabulum ſortita eſt cogitatio. Cogendo eñ animū
reminiſci qđ memorie cōmendatū eſt. dicit᷑ cogitatio. Reꝝ
omnium theſaurus memoria eſt. Ipſa eſt eñ cuſtos rebus
inuentis ipſa cogitatis de qua ad liquidū difficile eſt aliquē
diſputare quia grandis eius ꝑplexitas eſt ꝛ animus ipſe eſt.
Imago a ſenſibus corꝑis remota ſue ſpeciei ſimilitudinem
relinquit in memoria. ſimilitudinē aūt non ꝑ imagines ſicut

cetera. ſed ſicut gaudiũ ſine imagine reminiſcimur. Dum ob liuionem memoramus non per ſeipſam adeſt. Et ſi per ſeip ſam adeſſet vtiqꝫ nõ obliuiſceremur. Cõmunem hominis animaliumqꝫ eſſe memoriã nullum autẽ aĩalibus irrationa bilibus intellectum in eſſe niſi homini tm̃ predito ratione. Ceteris eñ in ipſa qualitate cõſiderationis ſue. ſenſus carn nis non intelligentia mentis eſt.

De criſto filio dei Ca. xvi

FIlij dei ꝑfecta natiuitas nec cepit eſſe nec deſijt. ne preterita ſit ſi deſijt et ne imperfecta ſit ſi adhuc fit. ſed ſic eterna ſit et ꝑfecta quatenus in ea natiuitate eternitas et ꝑfectio habeat̃. Ex vtero virginis minor dicit̃ patre criſtus. videlicet iuxta humanã aſſumptionẽ. nõ iuxta diuinitatẽ. Xp̃us et in forma ſerui ſeruus. ⁊ in forma ſerui nõ ſeruus. In forma quippe ſerui dñ̃ ſeruus. et in forma ſerui hoĩm dñ̃s. Xp̃us in forma ſerui ꝓpter cõceptionis excellẽtiã dñ̃s eſt hoĩm. qꝛ ⁊ ſi ſuſcepit carnẽ nõ tñ̃ ex carnis libidinoſa cõtagione. Mediator dei atqꝫ hoĩm homo xp̃us iheſus ne quaqꝫ alter in humanitate alter in deitate eſt. ſed in vtraqꝫ natura idem vnus eſt. Nec purus homo cõceptus eſt. nec purus homo editus eſt. nec poſtea meritum vt deus eſſet ac cepit. ſed deus verbum manente incõmutabili eſſentia que illi cũ patre et ſpiritu ſancto eſt coeterna. aſſumpſit carnem ꝓ ſalute humana in qua et impaſſibilis pati et immortalis mori et eternus ante ſecula tp̃alia poſſet oſtẽdi. Mediator dei et hoĩm hõ xp̃us iheſus q̃uis aliud ſit ex patre aliud ex virgine. non tñ̃ alius ex patre alius ex virgine. ſ; ipſe eter nus ex patre. ipſe tp̃alis ex matre. ipſe q̄ fecit. ipſe q̄ factus eſt. ipſe de patre ſine matre. ipſe de matre ſine patre. ipſe cõ ditoris templum. ipſe cõditor templi. ipſe auctor op̃is. ipſe opus auctoris manẽs vnus de vtroqꝫ et in vtraqꝫ natura. nec naturaꝝ copulatione cõfuſus. nec naturaꝝ diſtinctione geminatus. Ideo deus in hoĩe venit. qꝛ ꝑ ſeip̃m ab homi nibus cognoſci non potuit. Sed vñ̃ nobis conſuluit. inde

541

deſpectionē tulit. qꝛ in firmitatē quā pro nobis ſuſcepit. ho
mo ſuꝑbus deſpexit. Ob hoc infirma et ſtulta mūdi elegit
vt fortiora et ſapientiora ꝑ que nō cognoſcebať cōfunderet.
Sicut cibum fortē inualidus infans capere non p̄t. niſi a
matre prius editus in lactis ſuccum vertatur. vt qđ in cibo
non potuit vti. ſuggendo potetur in lacte per carnem: ita et
nos dum eſſemus infirmi ad cōſpiciendam verbi eternitatē.
factum eſt ip̄m verbo caro vt enutriti ꝑ carnem fortioreſqꝫ
effecti. cibum ſolidum id eſt verbum domini cum patre ſem
piternum cōtemplando vt angeli ſatiemur. Prima dei do
na eſſe quibus nos nobis reos eſſe oſtendit qui dum iacere
mus ſub reatu culpe iuſtos nos eē credebamus. Uenit me
dicus. patefecit vulnus. cōpoſuit ſemetipſum. et de ſua mor
te nobis medicinam aptauit vt non eſſet oſtenſor tm̄ vulne
ris ſed et ſanator. Primū ad iſrahel venit xp̄us ſicut et ipſe
ait. non ſum miſſus niſi ad oues q̄ perierūt domus iſrahel.
Ad populum iſrahel prius venit ſed qꝛ non eſſent crediturī
ꝓpheta non tacuit: dicens. Primus ad ſyon dicet aſſum. et
iheruſalem euāgeliſtam dabo. et vidi et non erat. necqꝫ extitit
quiſqꝫ qui iniret cōſilium et interrogatus reſpōderet verbū.
Sed qui ad gentes tranſiuit: ſequitur. Ecce ſeruus meus.
ſuſcipiam eū. electus meus. cōplacuit ſibi in illo anima mea.
dedi ſpiritū meū ſuꝑ eum. iudicium gentibus ꝓferet. Q̄uis
ordinē noſtre liberationis neſcierit dyabolus. ſciuit tamē qꝛ
ꝓ ſaluatione hoīm xp̄s aduenit. ſed qꝛ ſua idē nos morte re
dimeret ignorauit. vnde eū occidit. Nā ſi ille xp̄m ꝑ mortē
redimere humanū genus ſciſſet non eum vtiqꝫ ꝑmiſſet. qꝛ
nouerit dyabolus pro ſalute humani generis xp̄m veniſſe
euāgelij teſtimonio doceť. quē vt vidit cognoſcēdo ꝑtimuit
dicēs q̄d nobis et tibi fili dei. Ueniſti añ tēpus ꝑdere nos.
Xp̄us ſicut peccatum qđ pena dignum eſt nō admiſit ita pe
nā peccati nr̄i ſuſcepit. vt ꝑ indebitā penā ſuā. debitā ablue
ret culpam noſtrā vt ꝑ hoc amitteret dyabolus quos reos
tenebat. dum vnū interfecit q̄ nihil peccati admiſerat. Ideo
qꝫ quos quaſi iuſte tenuit amiſit. qꝛ iniuſte redemptorem

noſtrorum occidit. Illuſus eſt dyabolus morte domini quaſi auis. Nam oſtenſa xpus ſue carnis mortalitate quam interimendam ille appetebat. abſcondit diuinitatem. vt laqueum quo eum velut auem in prouidam prudenti irretiret decipula. Nam ſi in noxius xpus non occideretur. homo dyabulo addictus per preuaricationem non abſolueretur. Dyabolus dum in xpo carnem humanitatis impetit que patebat. quaſi hamo diuinitatis eius captus eſt qui latebat. Eſt enim in xpo hamus diuinitas eſca autem caro. linea genealogia. que ex euangelio recitatur. Tenens pro hanc lineam. deus pater eſt. de quo dicit Apoſtolus. Caput xpi deus. Et lucas lineam generationis xpi ab imis ad ſumma contexens inchoata ioſeph et conſummat in deum. dum dicit qui fuit heli. et perficiens lineam generis dicit qui fuit dei. Id circo dominus in infernum deſtendit. vt his qui ab eo non penaliter detinebantur viam apiret reuertendi ad celos ſecundum teſtimonium Eſaie prophete dicentis. Poſuiſti profundum maris viam vt tranſirent liberati. Uiam quippe xpus in profundum maris poſuit. quando in infernum deſtendens ſanctis iter ad celos reuertendi monſtrauit. Sancti ex tempore reſurrectionis xpi ſtatim vt de corpore exeunt. mox ad celeſtem habitationem aſcendunt. quod antiquis patribus non dabatur. Nam ante aduentum ſaluatoris quamquam ſine pena ſupplicij. non tamen in celo ſed in inferno ſanctorum anime tenebantur. pro quibus abſoluendis. dominus in infernum deſtendit. Criſtus in celum aſcendens diſceſſit quidem carne. ſed preſens eſt maieſtate. ſecundum illud quod ipſe ait. Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſumationem ſeculi. Sedet xpus ad dexteram patris. non vt dexteram corpoream habeat pater. ſed dextera patris beatitudo eſt ſicut ſiniſtra miſeria.

De Spiritu ſancto. Ca. xv

Spiritus ſanctus creator eſt. ſicut pater et verbum teſtante propheta. Spiritus domini fecit me. et ſpiraculum omnipotentis viuificauit me. Spiritus ſanctus patris et filij eſt. et inde vnum ſunt pater et filius. quia nihil habet pater quod non habet filius. Non enim res vna et duorum conſubſtantialis poterit ſimul ab eis procedere et ſimul in eis. niſi vnum fuerit a quibus

procedit. Spiritus ſancti pignus accepit eccleſia. vt p eũ in vno corpe vnũ fierẽt credentes. per quẽ pater et filius vnũ eſſentialiter ſint. ipſo ſaluatore ad patrẽ dicẽte. Ut ſint vnũ. ſicut et nos vnũ ſumus. Xp̄us nõ tm̄ a patre ſed etiã a ſpiritu ſancto ſe miſſum teſtat᷑ dicẽte propheta. Accedite ad me et audite. Nõ a principio in abſcõdito locutus ſum vobis. ex tpe añq̄ꝫ fieret ibi erã. et nũc dñs miſit me et ſpiritus eius. Spũs ſanctus ꝓ eo q̄ cõſolator ſit paclitus nũcupat᷑. Nã latine pacliſis cõſolatio dr̄. Et reuera dum dona ſacramentoꝝ diſtribuit conſolationẽ anime prebet. Credo equidẽ q̄ magnã leticiã ſentit qui aliq̇d reuelante ſpũ dicit. Donũ ſcī ſpũs in mẽbris eccleſie ſigillatim diuidit᷑. et in ſingulis ſingula dona tribuunt᷑. Xp̄us aũt oẽm plenitudinẽ grãꝝ habuit. de quo ita legit᷑. Plenus grã et veritate. In xp̄o ergo oīs plenitudo grãꝝ eſt nã ſingulis electis ſingula dona tribuunt᷑. In ſpũ ſcõ oīs grã donoꝝ cõſiſtit. Ipſe em̄ ꝓut vult grãꝝ dona largit᷑. alijs dans ſermone ſapiẽtie. alijs ſcie. alijs fidẽ. atq̄ꝫ ita vnicuiq̄ꝫ virtute ſpũs ſcī diuiſio grãꝝ tribuit᷑. et in oībus idẽ vnus habet᷑. Ipſe em̄ etiã ineffabilia docet q̄ ꝓferre humanus ſmo non p̄t. Ante aduentũ dm̄ tantũ ꝓphete et pauci ex oī populo iuſti donũ ſancti ſpũs merebant᷑. Poſt aduentũ aũt dm̄ ſpũs ſanctus cunctis eſt credẽtibus diſtributus. iuxta qđ per ꝓphetam dñs loquit᷑ dicens. Et erit in nouiſſimis diebus effundã de ſpũ meo ſup oẽm carnem. et ꝓphetabũt filij veſtri et filie veſtre. Cunctis em̄ nunc gentibus grã ſancti ſpũs tradita eſt. neq̄ꝫ in paucis aut in populo iſrahel. ſed in oī credentiũ multitudine ſpũs ſcī grã manet. Aliqñ non dignis et reprobis dona ſancti ſpũs cõferunt᷑. ſicut ſaulo datã ē ꝓphetia et balaã. Uñ et multi in fine dicturi ſũt. dñe virtutes in tuo noīe fecimus. quibus dicturus eſt dñs. Neſcio vos vñ eſtis. Xp̄i aduentũ non tm̄ plebis iudee ſancti ꝓphetantes expectauerũt. ſꝫ fuiſſe etiã in nationibus pleroſq̄ꝫ ſanctos viros ꝓphetie donũ habẽtes quibus per ſpiritũ ſanctũ xp̄us reuelabat᷑ et a quibus eius expectabat᷑ aduentus. ſicut iob. ſicut balaã qui xp̄i vtiq̄ꝫ precauerunt ad

uentū. Conuerſio gentiū veteri populo latebat. ſed tamen in cōſilio dei erat vt fieret. et iā tunc a ſanctis ꝓphetis occulte ꝑ ſpiritū ſanctū predicabat̄ aduentus xp̄i ſicut dicit ꝓpheta. Cū appropinquauerint anni cognoſceris dum aduenerit tempus oſtenderis. Nūc vero reuelatū ptꝫ ꝙ tūc carnalibus latebat. ſpiritualibus vero notū erat. nondum tamen manifeſte dicebat̄. eo ꝙ tempus oſtenſionis non eſſet.

De Lege. Capitulū xviij

VIa per quā itur ad xp̄m lex eſt ꝑ quam vadunt iſti ad deū: et vt eſt intelligunt eam. Sanctaꝝ ſcripturaꝝ altitudo quaſi mōtes paſcue ſunt. ad quos dum quiſqꝫ iuſtoꝝ conſcendit ſe paſcue indeficientis refectionē inueniſſe cōgaudet. In ſcripturis ſcīs quaſi in montibus excelſis. et viri perfecti habent ſublimia intelligentie. quibus greſſus cōtemplationis quaſi cerui erigant. et ſimplices q̄ſi ꝑua aīalia inueniūt modicos intellectus. ad quos humiles ipſi refugiant. Scriptura ſacra infirmis et ſenſu ꝑuulis ſ̄m hiſtoriā humilis videt̄ in v̄bis. cum excellentioribus aūt viris altius incedit. dum eis ſua miſteria pandit. ac per hoc vtriſqꝫ manet cōmunis et ꝑuulis et ꝑfectis. Scriptura ſacra pro vniuſcuiuſqꝫ lectoris intelligentia variat. ſicut māna que populo veteri pro ſinguloꝝ delectatione varium dabat ſaporem. Juxta ſenſuū capacitatem ſingulis ſermo dominicus cōgruit. Et ſingulis dum ſit pro vniuſcuiuſqꝫ intellectum diuerſus in ſe tamē ꝑmanet vnus. Ideo in libris ſanctis quedam obſcura. quedam apta reperiuntur. vt intellectus lectoris et ſtudium augeatur. Nam ſi cuncta parerent. ſtatim intellecta vileſcerent. Rurſus ſi cuncta clauſa exiſterent. confeſtim diffidentiam gignerent. Ne ergo de obſcuris deſperatio fiat. ea que manifeſta ſunt ſciāt. et ne de intellectis faſtidiū exiſtat. ea que clauſa ſtꝫ deſideriū excitāt. Nā pleraqꝫ quāto magis latēt tāto magis deſideriū prebēt. In ſcripturis ſcīs ſepe ea q̄ futura ſtꝫ quaſi facta nar

rant̃. ſicut eſt illud. Dederunt in eſcã meam fel. et potauerũt me aceto. Sꝫ cur futura quaſi preterita ſcribunt̃. niſi q2 que adhuc faciẽda ſtꝫ in opꝛe. iã facta ſtꝫ in diuina predeſtinatiõe. Nobis igit̃ tꝑaliter accidũt. que a cõditore oĩm ſine tꝑe puiſ dent̃. Propterea ꝓpheta reꝝ futuraꝝ geſta p̃terita p̃ñtibus miſcet rebus. vt ita credant̃ illa futura. quẽadmodũ iſta cernuntur eſſe cõpleta. More em̃ ſuo ꝑ p̃ñtia de futurꝫ loquit̃. ſicut in ꝑſona ihrl'm de eccleſia. et ſicut in ꝑſona effraim de hereticis. Pro factis diuinis plerũqꝫ et dicta ponuut̃. idcirco q2 nõ oꝑatõe manuũ ds ſꝫ dicẽdi imperio oꝑatur. ſicut ſcriptũ eſt. Dixit et facta ſtꝫ. mandauit et creata ſtꝫ. Ꝙ in ſcripturis ſacris vna bis repetit̃ ſententia: aut cõfirmationis cauſa eſt. aut miſterij. ſicut lex et grã. ſicut iniciũ et ꝑfectio. ſic bonũ et melius. Lex diuina ĩ tribus diſtinguit̃ ꝑtibus. i. in hiſtoria. in preceptis et in ꝓphetis. Hiſtoria eſt in his q̃ geſta ſtꝫ. p̃cepta in his q̃ iuſſa ſtꝫ. ꝓphetia in his que futura ꝓnunciata ſtꝫ. Lex diuina triplici ſentienda eſt mõ. Primo vt hiſtorice. ſcd̃o vt tropoloice tertio vt miſtice intelligat̃. Hiſtorice nãqꝫ iuxta litterã tropologice iuxta moralẽ ſententiã. miſtice iuxta ſpiritalẽ intelligentiã. Ergo ſic hiſtorice oportet fidẽ tenere vt eã et moralit̃ debeamus interpretari et ſpiritaliter intelligere. Tria et ſeptem. decẽ precepta ſtꝫ. ſꝫ tria ad amorẽ dei ꝑtinẽt. ſeptẽ ad hoĩes. Illa tria que ad amorẽ dei ꝑtinẽt. in vna tabula ſcripta fuerũt. reliqua ſeptẽ in ſcd̃a. In prima tabula triũ mandatoꝝ. hoc primũ eſt. Diliges dñm deum tuũ. In ſcd̃a. Honora prẽm tuũ et matrẽ. Hinc eſt qd̃ et ſaluator ſcribe interroganti qd̃ preceptũ eſt primũ in lege ait. Audi iſrahel dñs deus tuus vnus eſt hoc primũ eſt. Secundum ꝟo ſimile eſt huic. Diliges ꝓximũ tuũ ſicut teip̃m. Unum nãqꝫ preceptum de prima tabula dixit quod ad dei ꝑtinet amorem: alterũ vero de alia tabula. qd̃ ad hominis ꝑtinet dilectionem.

De eccleſia et hereſibus.

Capitulum xvij.

FEmina eſt eccleſie pulchritudo. vna quã hic bene viuẽdo cõſequit᷑. altera per quã illic ex retributione glorificabit᷑. Eccleſie ꝓpter xp̄m gemine tribulationes exiſtũt. id eſt ſiue quas a paganis ꝑtulit in martiribus. ſiue quas ab hereticis perfert in diuerſis cõcertationibus. Utraſqꝫ aũt per gratiã dei exuperat. partim ferẽdo. partim reſiſtẽdo. Scã eccleſia catholica ſic male viuẽtes in ſe patiẽter tolerat. ita male credẽtes a ſe repellit. Scã eccleſia cõtra gentiliũ atqꝫ hereticoꝝ ꝑtinaciã ſummopere ſapientiã et pacientiã oppõnere ſtudet. ſꝫ exercet᷑ eius ſapiẽtia cũ tentat᷑ ꝟbis. exercet᷑ paciẽtia cũ tentat᷑ gladijs. Nunc eñ ꝑſecutionibus appetit᷑. nũc falſis aſſertionibus laceſſit᷑. Cauſa prauitatis heretice doctrinis eſt ꝓpagata eccleſia. nã antea ſimplici tm̃ fide videbat. Hereticoꝝ igit᷑ occaſione ꝓpagati ſꝫ doctores in fide. et ꝑ acumina hereſum eccleſie magiſtri creuerũt. Nã tũc clarius manifeſtat᷑ ꝟitatis aſſertio qñ patuerit quelibet diſſenſio. Scã eccleſia ideo dr̄ catholica. ꝓ eo ꝙ vniuerſalit᷑ per oẽm ſit mundũ diffuſa. Nã hereticoꝝ eccleſie in ꝑtibus mũdi coartant᷑. hec ꝟo in toto orbe diffuſa expandit᷑. Paulo atteſtãte Apoſtolo: Gratias inquit ago deo meo ꝓ oibus vobis qꝛ fides vrã aunũciat᷑ in vniuerſo mũdo. Hereſes aũt in aliquo angulo mundi. aut in vna ꝓuincia inueniunt᷑ verſari. Eccleſia ꝟo catholica. ſicut ꝑ totũ mundũ extendit᷑. ita et oĩm gentiliũ ſocietate cõſtruitur. Qui ſꝫ heretici niſi ꝗ relicta dei eccleſia priuatas elegerũt ſocietates: De quibus dñs dicit: Duo mala fecit populus meus. me dereliquerũt fontẽ aque viue. et foderũt ſibi ciſternas diſſipatas que cõtinere nõ valent aquas. Cauſa hereſis ob quam rem fit? Ad exercitationẽ fidei. Uis ꝟo ꝑ quã fit. obſcuritas eſt diuinaꝝ ſcripturaꝝ in qua caligãtes heretici aliud ꝙ̃ ſe res habeat intelligũt. neceſſe pñt. qꝛ id ipm qꝺ exiſtũt hereſes iã nõ ſꝫ. Male eñ ſentiẽdo eſſe iam deſierũt. ad nihilũ eñ tendunt. Heretici ingẽti ſtudio mẽdacia ſua diſcunt. et labore vehemẽti ne in vnitatẽ eccleſie veniant decertant. de quibus per Prophetã cõgrue dr̄: Docuerũt linguã ſuã loqui mẽdaciũ et vt inique agerẽt laborauerũt. Dũ viciſſim heretici mutuo

ſe lacerant qñ alterutrū ſe in ꝓprias ſectas inducunt. ſic tñ in inuicē ſeſe colligūt vt contra eccleſiā pari erroris ſpiritu decertent. Et qui ab inuicē ſunt diuiſi. in aduerſitate eccleſie ſimul exiſtunt vniti: eiſq; qui ꝑ eo ꝙ tm̄ valeant hereſes videnť habere veritatē: hoc reſpondendū eſt. Nō ideo saluti preponēdi ſūt morbi. q2 plerūq; ita generaliter mundū occupant vt paruum ſaluti locum relinquant.

De hereticis. Capitulū xx.

Non poſſe hereticos habere veniā. niſi per eccleſiam catholicā. ſicͭ amici Job nō ꝑ ſe placare deū potuerūt. niſi ꝑ eis Job ſacrificiū obtuliſſet. Opera bona que heretici faciūt et iuſticia eorū. nihil eis ꝓdeſt. teſtāte dño ꝑ Jeremiā. Quia mei oblitus es. ecce ego annūciabo iuſticiam tuā. et opa tua nō ꝓderunt tibi. Heretici q̄uis legē et ꝓphetas ad impleant. ex eo tñ ꝙ catholici non ſūt. nō eſt deus in eorū cōuentibus. ipſo dño teſtāte: Si ſteterint Moyſes et Samuel corā me. non eſt aīa mea ad populum iſtū. eijce eos a facie mea et egrediant. Per moyſen quippe et ſamuel legē accipe et prophetas. quos q̄uis heretici opere implere cōtendant. ꝓpter erroris tñ impietatē a vultu dei proiciunť et a iuſtorū cōuentibus ſepantur paganus et hereticus. ille quia nunq̄ fuit cū dei populo. iſte q2 receſſit a dei populo. vterq; recedentes a xp̄o ad dyaboli ptinent corpus. Qui ab idolatria ad iudaiſmū vel hereſim trāſeunt. iuxta Prophetā De malo ad malū egreſſi ſūt et dñm nō cognouerūt. q2 de infidelitatis errore in errorē aliū tranſierūt. Cuius doctrinā quiſq; ſequiť. huius et filius nuncupať. ſicut et ꝑ Prophetā Amorreū prēm et Cetheam matrē eē iſrahel. dñs dt. nō vtiq; naſcēdo ſ; imitādo. Sic et in meliorē prēm filij dei nūcupantur qui precepta dei cuſtodiūt. Vñ et nos nō natura. ſ; optione clamamus deo dicētes: Pr̄ nr̄ qui es in celis. Nō ſolū tm̄ natiuitate ſ; etiā imitatōe filios poſſe alicuius vocari. Nā iudei ſm̄ carnē filij Abrahe. ſm̄ ꝑo cōuerſationē filij dyaboli nūcupanť. ac per hoc illi ſūt ſemen Abrahe q̄ eius imitantur fidē. non qui ex eius generati ſūt carne. De errore

auctoris trabitur a quibuſdam et nomen et culpa. vt ipſius vocabulo cenſeaꝝ cuius errorē et ſequiꝝ. ſicut eccleſie ꝑgami in Apocalipſi diciꝝ. Habes tenentes doctrinā Balaam et Jezabel. Doctrinā igiꝝ Balaā diciꝝ habere. ꝓpter imitatio nem non ꝓpter preſentiam corporalem.

De gētilibus Philoſophis.

Capitulum xxi.

Philoſophi gentiū non ſicut oportet deū querentes in angelos inciderunt preuaricatores: factuſqꝫ eſt illis mediator dyabolus ad mortē. ſicut nobis xp̄s ad vitā. Multū mūdi philoſophi predicanꝝ in dimēſione tꝑm. curſuqꝫ ſiderꝝ ac diſcuſſione elementorꝝ. et tn̄ hoc non niſi a deo habuerunt. Volando em̄ ſupbe vt aues aerem. et emergētes in ꝓfundū vt piſces mare. et vt pecora gradiētes terrā deſcripſerūt. verūtamē tota mēte auctorē eorꝝ intellige re noluerunt. Quare non pn̄t aīalia bruta interrogare? quia neſciunt ratiocinari. Jdeo nō diſſimiles gētiles hoīes aīali bus extiterunt. qui talia non conſiderantes et ipſa amplius diligentes vſqꝫ ad eorꝝ cultū euanuerūt. Via xp̄us eſt. Si quis in ea non graditur. non eſt quō veniat ad deum. Phi aūt mundi vtiqꝫ deū cognouerūt. ſꝫ qꝛ diſplicuit illis humi litas xp̄i in inuio tranſierūt et nō in via. Jdeoqꝫ euaneſcētes gloriam dei in mendacium mutauerūt. et rectitudinem vie relinquentes in anfractus inciderūt errorꝝ. Primū vnicuiqꝫ eſt ſcire q̇d appetat. Secundum vero eſt vt id quod appetit apprehendat. Jmperfecta quippe ſapientia eſt quo tendas ſcire. et neſcire iter per quod expediat ire. Quid em̄ prodeſt ſi quis famis tempore vbertatis regionem videat. et viam per quā ad illam pergat ignorat? Ecce patriam quiſqꝫ que rit. ſed viam perdidit. errando graditur. non proficiendo: quantoqꝫ plus ambulat tanto magis ab eo quod querit e longatur. Qui viam regiam. hoc eſt xp̄m deſerit. et ſi videat veritatem a longe videt. quia niſi per viam nō eſt quomodo ad eam ꝓpinquet. Et ſi gradiens per deſertū leonē incurre rit. ſemetip̄m redarguat dū in dyaboli faucibus deſerit.

345

De differentia teſtamentorum. ¶ Capitulum xxii.

QUidā ideo nō recipiūt vetus teſtamentū pro eo q alíud in tpe priſco aliud agat in nouo: Nō intelligētes q deus qd cuiq cōgruerit tpi in cognita quadā diſtributione cōceſſerit. ſicut in lege imperat nuptias. in euāgelio virginitatē cōmendat. in lege oculū ꝓ oculo auferre. in euangelio alterā prebere ꝑcutienti maxillā. Sed illa ꝓ tpe fragili populo. iſta ꝓ ꝑfecto. vtraq tn̄ ꝓ tpe ſua queq cōueniētia comodās. Et tn̄ pro iſta mutatione nō eſt credēdus ds mutabilis. ſꝫ pocius inde admirabilis predicādus eſt. qꝛ manens incōmutabilis qd cuiq vt diximus tpi cōmodum fuit. magna cū diſtributione cōceſſit. Sub veteri teſtamēto minoꝝ culpe erāt peccata. qꝛ in eo nō ipſa veritas. ſꝫ vmbra veritatis ad erat. Nā in teſtamēto nouo p̄ceptis altioribus veritate manifeſta facta quedā que in illo ipſo vmbre veritatis deſeruierāt. deſerēda nobis precipiunt. Illic em̄ fornicatio et retributio iniurie ꝑmiſſa ſit: nec nocebāt. In teſtamento āt nouo graui animaduerſione damnantur ſi admittant.

De ſymbolo et Oratione. Capitulum xxiii.

FIdei ſymbolū et dn̄ica oratio ꝓ tota lege puulis eccleſie ad celoꝝ regna ſufficit capeſſenda. Oīs em̄ latitudo ſcripturaꝝ in eadē oratione dn̄ica ꝛ ſymboli breuitate ꝯcludit. Un̄ et ꝓpheta Eſaias dt Abbreuiationē audiui a dn̄o deo exercituū ſup vniuerſam terrā. Attēdite et audite eloquiū meum. Sꝫ hec abbreuiatio. aut illud intelligitur quod dn̄s dicit oēm legem et ꝓphetas in duobus preceptis dilectionis dei et ꝓximi pendere. aut ꝓpter ipſam orationem dn̄icam vel ſymboli breuitatem in quibus vt predictum eſt oēm ſcripturaꝝ coartari cernimus latitudinem.

De baptiſmo et Cōmunione. ¶ Capitulum xxiiii.

SOlam eccleſiam catholicā habere baptiſmū ad ſalutem Zacharias ꝓpheta reſtatur. In die inquit illa erit fons patens domus Dauid et habitātibus in iheruſalem in ablutionē peccatoris et menſtruate. Domus quippe Dauid et ihrl'm xp̄i eccleſia eſt. in qua manat fons in ablutionē peccatorꝫ. Heretici aūt id ſolū imaginaria oſtētatione faciūt. ideoqꝫ illis baptiſmus nō ad remiſſionē pctōꝫ. ſed ad ſupplicij teſtimoniū datur. Pro ſolo reatu originali luunt in in ferno nuper nati infantuli penas ſi renouati per lauacrū nō fuerint. Proinde qua cauſa nuꝑ natus damnatꝰ infans ſi nō regeneratꝰ: qꝛ originis noxietate perimitꝰ. Cur ꝑuuli peccato originali carētes ꝑ baptiſmū et nec dū ꝓpriū habentes delictū a beſtijs peniſqꝫ ceteris laniantꝰ. Hec igitꝰ cauſa eſt. Baptiſmū eñ a pena eterna non a preſentis vite ſupplicio liberat. Nā ſi a pena pn̄ti hoīes liberarentꝰ ꝑ baptiſmū ipm̄ putarent baptiſmi premiū. nō illud eternū. Ergo ſoluto reatu peccati manet tñ quedā tp̄alis pena. vt illa vita feruentius requiratꝰ que erit a penis oībus aliena. Nullus negat fideliū etiā poſt baptiſmū quo peccata delentꝰ quotidie q̄ diu in iſto ſeculo ſumus ad deū nos debere cōuerti. Qđ q̄uis ſine intermiſſione ſit quotidie agendū. non nunq̄ tñ feciſſe ſufficiet. Qui in maternis vteris ſt̄z. ideo cum matre baptiſare nō pn̄t. quia qui natus ad huc ſ'm adam nō eſt. renaſci ſ'm criſtū non p̄t. Neqꝫ eñ dici regeneratio in eo poterit. quē generatio non preceſſit. Qui intra eccleſiam nō ex dignitate eccleſie viuūt. ſed fidē quā verbo tenent operibus deſtruunt. de ipſis legitur: Multiplici ſt̄z ſuper numerū. vt ſubaudias in regno predeſtinatorꝫ. Qui ſcelerate viuunt in eccleſia et cōmunicare nō deſinūt. putātes ſe tali cōmunione mūdari. diſcāt nihil ad emūdationē ſibi ꝓficere. dicēte Propheta: Quid eſt ꝙ dilectus meus in domo mea fecit ſcelera multa? Nunqͥd carnes ſancte auferēt a te malicias tuas? Et Apoſtolus: Probet inquit ſeipſum homo. et ſic de pane illo edat et de calice bibat.

De ſeptē regulis Ca. xxv.

Liber primus Iſidori.

SEptem eſſe inter cetera regulas locutionū ſanctaꝝ ſcripturaꝝ quidā ſapiētes dixerūt. Prima regula eſt de dn̄o et eius corpe que de vno aut ad vnū loq̄tur atq₃ in vna pſona. mō caput mō corpus oſtendit. ſicut Eſaias ait: Induit me veſtimēto ſalutari quaſi ſponſum decoratū corona. et quaſi ſponſam ornatā monilibus ſuis. In vna eni̅ pſona duplici vocabulo nominata. et caput. i. ſpōſum. et eccleſiā. i. ſpōſam manifeſtauit. Proinde notandū in ſcripturis. qn̄ ſpetialiter caput deſcribitur: qn̄ et caput et corpus. aut qn̄ ex vtroq₃ trāſeat ad vtrūq₃. aut ab altero ad alteꝝ. ſicq₃ q̄d capiti q̄d corpi cōueniat prudēs lector intelligat. Secunda regula eſt de dn̄i corpore vero et permixto. Nam videnť quedā vni cōuenire pſone. qđ tn̄ nō eſt vnius. vt eſt illud. Puer meus es tu iſrahel. ecce deleui vt nubē iniquitates tuas. et ſicut nebulā peccata tua. cōuertere ad me et redimā te. hoc ad vnū non cōgruit. Nā altera ps eſt cui pctā deleuit cui dicit: puer meus es tu. et altera cui dicit: Conuertere ad me et redimā te. Qui ſi cōuertantur eoꝝ peccata delenť. Per hāc eni̅ regulā ſic ad oēs loquiť ſcriptura. vt boni redarguanť cū malis. et mali laudenť cū bonis. Sed q̄d ad quē ptineat qui prudēter legerit diſcet. Tertia regula eſt de littera et ſpiritu. i. de lege et gratia. lege. p quā p̄cepta facienda admonemur. gratia p quā vt opemur iuuamur. vel q̄ lex nō tm̄ hiſtorice. ſed etiā ſpiritaliter ſentienda ſit. Namq₃ et hiſtorice oportet fidē tenere et ſpiritaliter legē intelligere. Quarta regula eſt de ſpecie et genere. per quā ps pro toto. et totū pro pte accipiť. veluti ſi vni populo vel ciuitati loquať deus. ⁊ tn̄ intelligať omnē cōtingere mundū. Nā licet aduerſus vnā ciuitatē Babiloniā per Eſaiam prophetam dn̄s cōmineť. tn̄ dum cōtra eccleſiā loquiť trāſit ad genus de ſpē. et cōuertit contra totū mundū ſermonē. Certe ſi nō diceret aduerſus vniuerſum orbē. non adheret infra generaliter: et diſpdam oēm terrā. et viſitabo ſup orbis mala. et cetera que ſequunť ad internitionē mundi ptinentia. Unde et adiecit: Hoc eſt conſilium qđ cogitaui ſuper omnem terrā. et hec eſt manus eius extenſa ſuper omnes gentes. Item poſtq̄ ſub

ꝑſona babilonie arguit vniuerſum mundū .rurſus ad ean
dem quaſi de genere ad ſpēm reuertitᷣ.dicēs que eidem ciui
tati ſpecialiter cōtigerunt: Ecce ego ſuſcitabo ſuꝑ eos me
dos. Nā regnāte Balthazar.a medis eſt obtēta babilonia.
Sicet in onus egipti ex ꝑſona eiuſdem totū vult intellige
gere mundū.dicendo: Et cōcurrere faciam egipcios aduer
ſus egipcios.regnū aduerſus regnū.cum egiptus nō multa
regna.ſꝫ vnum habuiſſe deſcribitur regnū. Quinta regula
eſt de tꝑibus.per quā aut ps maioꝛ tꝑis ꝑ partem minorē
aut ps minoꝛ tꝑis ꝑ ꝑtem maiorē inducitᷣ.ſicut eſt de triduo
dn̄ice ſepulture.dum nec tribus plenis diebus ac noctibus
iacuerit in ſepulcro.ſꝫ tamē a ꝑte totum triduū accipitᷣ. Uel
ſicut illud ꝙ quadꝛingentis annis predixerat ds̄ filios iſra
hel in egipto ſeruituros.et ſic inde egreſſuros.qui tamē do
minante Joſeph egipto dn̄ati ſtꝫ.nec ſtatim poſt quadꝛin
gentos annos egreſſi ſtꝫ vt fuerat repꝛomiſſum ſꝫ quadꝛin
gentis triginta ꝑactis ab egipto receſſerūt. Eſt et illa de tꝑi
bus figura per quā quedā ꝗ futura ſtꝫ quaſi iam geſta narrā
tur.vt ē illud: Foderūt manus meas et pedes meos.dinume
rauerūt omnia oſſa mea.et diuiſerunt ſibi veſtimenta mea.
et his ſimilia.in quibus futura tāꝗ̄ ſi iā facta ſint ita dicuntᷣ.
Sed cur que adhuc facienda erant iā facta narrantᷣ: Quia
que nobis adhuc futura ſtꝫ.apud dei eternitatē iam facta ſtꝫ.
Qua ꝓpter qn̄ aliqnid faciendum eſſe ꝓnunciatur ſꝫm nos
dicitᷣ. quādo vero que futura ſtꝫ iam facta dicuntur ſꝫm dei
eternitatē accipienda ſtꝫ. apud quē iam omnia facta ſtꝫ que
futura ſtꝫ. Sexta regula eſt de recapitulatione. Recapitula
tio em̄ eſt dum ſcriptura redit ad illud cuius narratio iam
trāſierat.ſicut cū filios filioꝝ Noe ſcriptura cōmemoraſſet.
dixit illos fuiſſe in linguis et gentibus ſuis.et tamē poſtea
quaſi hoc etiam in hoc oꝛdine tempoꝛū requiritur: Et erat
inquit omnis terra labium vnū.et vox vna omnibus erat.
Quomodo ergo ſꝫm ſuas gentes et ſꝫm ſuas linguas erāt.
ſi vna lingua erat omnibus niſi qꝛ ad illud qꝺ iam trāſierat
recapitulando eſt reuerſa narratio. Septima regula eſt de
dyabolo et eius coꝛꝑe.qꝛ ſepe dicuntᷣ ipſius capitis.que ſuo

magis cõueniunt corpori. ſepe vero eius videntᷣ dicta mem broꝝ et nõ niſi capiti cõgruunt. Ex noĩe quippe corpis intel ligitᷣ caput. vt eſt illud in euãgelio de zizanijs tritico admix tis. dicente dño: Inimicus homo hoc fecit. hoĩem ipm dya bolum vocans. et ex noĩe corpis caput deſignans. Item ex noĩe capitis ſignificatᷣ corpus. ſicut in euãgelio dicitᷣ: Duode cim vos elegi. ſꝫ vnus ex vobis dyabolus eſt. iudã vtiqꝫ in dicans. qꝛ dyaboli corpus fuit. Apoſtata quippe angelus oim caput ẽ iniquoꝝ. et huius capitꝭ corpus ſtꝫ oẽs iniqui. ſicqꝫ cũ membris ſuis vnitus eſt. vt ſepe quod corpori eius dicitur ad eum pocius referatur. rurſum quod illi. ad mem bra iterum ipſius deriuetur.

De martirio. Capi. xxvi.

REi ſeruus aduerſitate vlla non frangitur. ſed ꝓ veritatis defenſione vltro ſe certamini offert nec vnqꝫ pro veritate diffidit. Sepe ex diſcipulis ad martyrium eliguntur. qui ſuos doctores ad coronam precedunt. et qui ſunt ordine poſtremi fiunt non nunqꝫ in certamine primi. Uir ſanctus vltro ſe in agone ꝓ certamine debet offerre iuſticie. ſed tamen ſi agonis fructũ videt vberrimũ non debet declinare laboris periculũ. Et ſi maior eſt labor qꝫ aiaꝝ lucrꝝ. declinãdus eſt labor. quẽ mi nimũ comitatur augmentũ. Utrumqꝫ eñi fecit Apoſtolus qui et periculis ſe vltro dedit vbi maximũ aiaꝝ lucꝝ videt. et ſapiẽter ſe ꝑiculo abſtulit in quo pociorẽ laborẽ qꝫ lucrũ eẽ proſpexit. Ultro ſe Paulus apud Epheſum ꝑiculis ob tulit. qꝛ pocius ꝑiculo lucꝝ vidit. Damaſci aũt ideo a ꝑiculo ſubtraxit ſemetipm qꝛ nullũ ꝑiculi ipſius arbitratus ẽ fruc tũ. Diſce qũo ſe ad martiriũ offerat quiſqꝫ vltro. vel qũo iux ta ſententiã dei cingatᷣ ab altero. et quo nõ vult ipſe ducatᷣ. ni ſi qꝛ et ꝓpter glãm futurã de certamĩe iuſtus gaudet. et ꝓpter paſſionis violentiã refugit ſubire qd dolet. Accipe exemplũ adeũdi ſub trepidatiõe martirij. de vſu bellãdi ĩ quo exercita tus quiſqꝫ in ꝑlio et ꝑ audaciã certamẽ aggreditᷣ. et ꝑ timorẽ cunctatione mouetᷣ. Itẽ accipe exemplũ martyrij de reparatio

ne humani corꝑis ad ſalutē. dū quiſq3 et de ſpe reperationis gaudet. et de inciſionibus ſeu amariſſimis poculis meret.

De ſanctorum miraculis.

Capitulum xxvij.

Et ſi Apoſtolis virtus data eſt ſignoꝝ ꝓpter fidē gentiū nutriendam. eccleſie tn̄ data eſt virtus opeꝝ ꝓpter eandē fidē ornandā. Et tn̄ in ipſis apoſtolis plus erat mirabilis ꝟtus opeꝝ q̄ꝫ ꝟtus ſingnoꝝ. Ita et nūc in eccleſia plus eſt bn̄ viuere q̄ꝫ ſigna facere. Q nunc eccleſia nō ea miracula faciat que ſub apoſtolis faciebat. ea cauſa eſt. qꝛ tūc oportebat mundū miraculis credere. nūc vero iā credentem oportet bonis oꝑibus coruſcare. Nā ideo tunc ſigna fiebāt exterius. vt interius fides roborareť. Jam in fide miracula quicūq3 req̄rit. vanā gloriā vt laudeť q̄rit. Scriptū eſt eñ: Lingue in ſignū ſtꝫ nō fidelibus ſꝫ infidelibus. Ecce ſignū non eſt fidelibus neceſſariū q̄ iā crediderūt. ſꝫ infidelibus vt cōuertanť. Nam Paulus ꝓ non credentiū infidelitate prēm Publij de infirmitate febriū virtutibus curat. Infirmantē vero Thimotheū fidelē. non oratione. ſꝫ medicinaliter temperat. vt noueris miracula ꝓ incredulis non ꝓ fidelibus fieri. Anteq̄ꝫ antixp̄us appareat. virtutes ab eccleſia ⁊ ſigna ceſſabunt. quatenus eā quaſi abiectiorē ꝑſequať audacius. Ob hanc vtilitatem ceſſabunt ſub antixp̄o ab eccleſia miracula et virtutes. vt per hoc ſanctoꝝ clareat pacientia et reproboꝝ qui ſcādalizabuntur leuitas oſtendatur et ꝑſequētium audacia fortior efficiatur.

De anticriſto et eius ſignis

Capitulum xxviij.

Omnis qui ſm xp̄iane ꝓfeſſionis normā aut nō viuit. aut aliter docet. antixp̄us eſt. Pleriq3 autē antixp̄i tp̄a non viſuri ſtꝫ. et tn̄ in membris antixp̄i inueniendi ſtꝫ. Anteq̄ꝫ veniat antixp̄s multa eius membra preceſſerūt. et praue actionis merito caput ꝓpriū preuenerunt. ſm Apoſtoli ſententiā qui iam iniquitatis miſteriū oꝑari

548

illũ affirmat etiã anteq̄ʒ reueleť. Magnitudo ſignoꝝ fiet ſub anticriſto vt electi ſi fieri pt in errorē mittenť. Sȝ ſi electi: q̄uo ſtȝ in errorē mittēdi? Ergo ibūt in errorē titubationis: ad modicū pro multitudine prodigioꝝ. non tñ deiciēdi ſtȝ a ſtabilitate ſua terroꝝ impulſu atq̄ʒ ſignoꝝ. Unde et ideo poniť ſi fieri pt. quia electi perire non pñt. ſȝ cito reſipiſcētes cordis errorem religione coercebūt. ſcientes predictum a dño eſſe. vt dum hoc fecerint aduerſarij. non cōturbentur ſancti. Tam mira facturus eſt prodigia et ſigna dū venerit antixp̄s. vt etiam electis quoddam cordis gignatur ſcrupulum. quod tñ cito exuperet in illis ratio per q̄ʒ ſcient in deceptionē reproboꝝ et electoꝝ probationē eadē fieri ſigna. In quo tpe p pacientiā glorioſi erūt ſancti nō per miracula. ſicut martires fuerunt priores. Illi eñ et pſecutores ſuſtinebunt. et faciētes pdigia. Proinde et durius bellum ſuſtinebūt. qr non ſolum cōtra pſequentes. ſed etiam cōtra miraculis coruſcantes dimicaturi ſtȝ. Grauius ſub antixp̄i temporibus cōtra eccleſiam deſeuiet ſinagoga q̄ʒ in ipſo aduētu ſaluatoris xp̄ianos eſt perſecuta. Dum in martires dyabolus iam exercuerit crudelitatē magnā etiā ligatus. crudelior erit tñ antixp̄i tpibus. qñ etiā erit ſoluēdus. Nam ſi tanta ligatus facere potuit: quanta ſolutus faciet? Quāto ppinquius finē mūdi dyabolus videt. tāto crudelius perſecutiones exercet. vt qr ſe cōtinuo damnandū cōſpicit. ſocios ſibi multiplicet cū quibus gehenne ignibus addicať. Quanto breue tempus videt ſibi reſtare dyabolus vt damnetur. tanto in magna perſecutionis ira mouetur. diuina iuſticia permittente. vt glorificentur electi. ſordidentur iniqui. et vt dyabolo durior creſcat damnationis ſententia.

De reſurrectione Ca. xxix.

Inchoatio pacis ſanctorum eſt in hac vita non perfectio. Tunc autē erit plenitudo pacis. dum ad dei cōtemplationem abſorta carnis infirmitate conualuerint. Reſurrectio mortuorum vt Apoſtolus ait. in virum pfectum in menſurā etatis pleni

tudinis xpi futura eſt. in etate ſcilicet iuuentutis que pfectu non indiget. et abſqz inclinatione defectus in pfectione ex vtraqz pte et plena eſt et robuſta. Quãuis nunc filiorum dei nomine homines fideles vocentur. tamen ex eo qꝫ hanc ſeruitutem corruptionis paciuntur. adhuc iugo ſeruitutis addicti ſunt. accepturi plenam dei filiorꝫ libertatem. dum corruptibile hoc induerit incorruptionem. Nunc deus per ſpeculum agnoſcitur. in futuro autem quiſqz electus facie ad faciem preſentabitur. vt ipſam ſpeciem cõtempletur quam nunc per ſpeculum videre conatur. In hac vita electorum numero ad dexteram ptinentium. et reproborꝫ qui ad ſiniſtram ituri ſunt: eccleſiam dei cõpleri. in fine autẽ ſeculi zizania a frumento diſiungi.

De iudicio. Capitulũ xxx.

IUdicij diẽ nouit xpus. ſꝫ in euãgelio dicere et ſcire diſcipulos voluit. Nã dum dicat idem dñs p pphetã. Dies vltionis in corde meo. indicat ſe nõ neſcire ſed nolle indicare. De domo dñi. ſicut ſcriptũ eſt incipit iudiciũ. qñ electi. i. domus dei hic pflagella iudicantur. impij vo illic ad damnationẽ iudicandi ſũt. Vñ et ſequitur. Si aũt primũ a nobis: qs finis eorꝫ qui nõ crediderũt? Ad diſtricti examen iudicis nec iuſticia iuſti ſecura ẽ niſi pietate diuina. vt et ipſa iuſticia qua quiſqz iuſtus eſt deo iuſtificante iuſtificetur. Alioqui apud deum et ipſa peccatum eſt. Inde eſt qđ ait Iob: Innocentẽ et impiũ ipſe cõſumet. Cõſumitur quippe a deo innoxius. qñ ipſa innocentia liquidius requiſita et diuine innocentie comparata nihil efficitur niſi et ibi miſericordie pietate homo iuſtificetur. Cõſumitur item a deo impius. qñ examinis diuini ſubtilitate requiritur. eiuſqz detecta impietas iudicata damnatur. Cõſumitur innoxius et impius ſimul fine carnis. nõ pena damnationis. Doctus pariter et indoctus moriuntur. ſꝫ morte carnis. nõ pena dãnationis. Omnia autem pergunt ad vnum locum. dum morte corporali in terram et iuſtus et impius reuertuntur. Retributio autem diſſimilis ſicuti p eundem Salomonẽ dicitur. Quid

plus habet ſapiens a ſtulto. niſi ꝙ illuc ꝑgit vbi vita eſt? Er
go oēs in terrā pariter redeunt. Nam vbi vita eſt nō pariter
ꝑgunt. Gemina punitur ſententia impius. dum aut hic pro
ſuis meritis mentis cecitate ꝑcutitur ne veritatē videat. aut
dum in fine damnabit᷑ vt debitas penas exoluat. Geminū
eſt diuinū iudiciū. vnū quo et hoc iudicant᷑ hoīes et in futu
ro. alterꝝ quo ꝓpterea hic iudicant᷑ ne illic damnent᷑. Ideoq̄
quibuſdā ad purgationem tꝑalis ꝓfecit pena. quibuſdā ve
ro hic inchoat damnatio et illic ꝑfecta ſperat᷑ perditio. In
iudicio reprobi humanitatem xp̄i in qua iudicatus eſt vide
būt vt doleant. diuinitatē vero eius nō videbunt ne gaude
ant. Quibus em̄ diuinitas oſtendit᷑. vtiq̄ ad gaudiū demō
ſtratur. Pro diuerſitate cōſcientiaꝝ et mitis apparebit in iu
dicio xp̄us electis. et terribilis reprobis. Nam quale quiſq̄
cōſcientiā tulerit. talē et iudicem habebit. vt manente in ſua
tranquillitate xp̄o. illis ſolis terribilis appareat quos cōſcia
in malis accuſat. Due ſtꝫ differentie vel ordines hoīm in iu
dicio hoc eſt electoꝝ et reproboꝝ. qui tn̄ diuidunt᷑ in quatu
or. Perfectoꝝ ordo vnus eſt qui cum dn̄o iudicat. et alius
qui iudicat᷑. vtriq̄ tn̄ cum xp̄o regnabūt. Similiter ordo
reproboꝝ ꝑtitur in duobus. dum iniqui intra eccleſiam ſtꝫ
mali iudicandi ſtꝫ et damnādi. qui vero extra eccleſiam inue
niendi ſtꝫ. non ſtꝫ iudicandi. ſed tm̄ damnandi. Primus igit᷑
ordo eoꝝ qui iudicantur et pereunt. opponit᷑ illi ordini bo
noꝝ de quo ſtꝫ qui iudicantur et regnant. Secūdus ordo
eoꝝ qui nō iudicant᷑ et ꝑeunt. opponitur illi ordini ꝑfectoꝝ
in quo ſtꝫ hi qui nō iudicant᷑ et regnant. Tertius ordo eoꝝ
qui iudicant᷑ et regnant. illi ordini eſt cōtrarius de quo ſtꝫ q̄
iudicant᷑ et ꝑeunt. Quartus ordo eoꝝ qui non iudicant᷑ et
regnant: opponitur illi cōtrario ordini in quo illi ſunt qui
non iudicantur et pereunt.

De gehenna. Ca. xxxi.

Duplex damnatoꝝ pena ē in gehenna. quoꝝ et men
tem vrit triſticia. et corpus flamma. iuſta viciſſitu
dine. vt qui mente tractauerūt qđ ꝑficerent corpe.

ſimul et aio puniant᷑ et corpe. Ignē gehenne ad aliq̄d lumē habere et ad aliq̄d non habere. hoc eſt habere lumē ad dānationē vt videāt impij vn̄ doleāt. ⁊ nō habere ad cōſolationē ne videāt vnde gaudiāt. Apta ſit cōparatio de camino triū puerorum ad exemplū ignis gehenne. Nā ſicut ille ignis non arſit ad triū puerorum ſupliciū et arſit ad cōburenda ligamina vinculorum. ita ignis gehēne ⁊ lucebit miſeris ad augmentū penarum. vt videāt vnde doleant. et nō lucebit ad cōſolationē. ne videāt vnde gaudeāt. Inter huius vite et future infelicitatis miſeriā multa diſcretio eſt. Illic em̄ et miſeria eſt ꝑpter cruciationē dolorum. et tenebre ꝑpter lucis auerſionē: quorum vnum in hac vita. id eſt miſeria eſt. aliud non eſt. in inferno autem vtrum eſt.

De penis impiorum Ca. xxxij

Sicut faſticuli lignorum ad cōbuſtionem de ſimilibus colligant᷑. ita in iudicij dei ſimilis culpe rei ſuis ſimilibus iungent᷑. vt ex equo pena cōſtringat quaſi in faſticulū. quos actio ſimiles fecit in malū. Sicut vnuſq̄ſq; ſanctus in futuro iudicio pro quātitate virtutū glorificabit᷑. ita vnuſquiſq; impius pro quātitate facinorum cōdemnabit᷑. nec de erit in ſupplicio futuro damnationis ordo. ſed iuxta qualitatē criminū diſcretio erit penarum. Propheta firmāte: De carorum quoq; ſuorum ſupplicijs addit᷑ etiā pena defunctis. ſicut apud inferos diuitis ſmo predicat euangelicus. ſicut ꝓ augendo inde ſupplicio dicit etiam pſalmus: Cōmotione moueant᷑ filij eius et mendicent. Impij ex hoc durius in iudicio puniendi ſunt mentis dolore. ex quo viſuri ſitꝫ iuſtos. glorie beatitudinē meruiſſe. Cunctis videntibus eſt ꝑcipitandus dyabolus. qn̄ ſub aſpectu oīm bonorum angelorum et hoīm cū eis qui de parte eius erūt in ignē eternū mittēdus eſt. Dum ſublatus fuerit dyabolus vt damnet᷑. multi electi qui in corpe ſunt inueniendi dn̄o ad iudiciū veniente metu cōcutiendi ſunt. videntes tali ſententia impiū eſſe punitum. quo terrore purgādi ſunt. quia ſi quid eis ex corpe ad huc peccati remāſerit. metu ip̄o quo dyabolū damnari cōſpiciūt

550

purgabunt. Hinc eſt qđ ait Job: Cū ſublatus fuerit time
būt angeli et territi purgabunt. Multos poſſe perire ex eis
in die iudicij. qui nūc electi eſſe vident et ſancti. dicēte Pro
pheta. Vocabit dn̄s iudiciū ad ignē et deuorabit abiſſum
multam et comedet partem domus. Pars quippe domus
deuorabit. quia illos etiā infernus abſorbebit qui nūc ſe in
preceptis celeſtibus gloriant. de quibus dn̄s dicit. Multi
dicent mihi in illa die. Domine domine nonne in noīe tuo
ꝓphetauimus. et in noīe tuo demonia eiecimus. et virtutes
multas fecimus: Tunc cōfitebor illis. qr nunq̄ noui vos.
Diſcedite a me qui operamini iniquitatē. neſcio qui eſtis.

De gloria ſanctoꝝ. Capitulum xxxiij.

NOn faciet in futurum cor miſerū iuſtoꝝ ex cōpaſſi
one damnatoꝝ cōdolendi affectio. vbi tantum erit
ſanctoꝝ de dei cōtemplatione gaudium. vt triſtice
nullus tribuat introitus. Sicut cōparatus color cādidus
nigro colori fit pulchrior. ita et ſanctoꝝ requies cōparata
damnationi maloꝝ glorioſior erit. Sic iuſticia in iuſticie.
ſic virtus vicio. Creſcit ergo ſanctorum gloria. dum debita
damnant impij pena. Poſt reſurrectionē ſanctis in carne
promiſſa eſt celoꝝ aſcenſio. dicente ad patrē xp̄o: Volo vt
vbi ſum ego. et ipſi ſint mecum. Si enim membra capitis
ſumus. et vnus in ſe et in nobis eſt criſtus vtiq; vbi ipſe aſ
cendit. et nos aſcenſuri ſumus.

Finit liber primus ſancti Iſidori hiſpalenſis epiſcopi De ſummo bono.

Incipit ſecundus liber de ſummo bono eiuſdem.

De ſapientia. Capitulũ i.

Omnis qui ſcdm deum ſapiẽs eſt: beatus eſt. Btã vita cognitio diuinitatis eſt. Cognitio diuinitatis virtus boni opis eſt. Uirtus boni opis fructus eternitatis eſt. Nullus ãt magis ſapiẽs q̃ quẽ docuerit deus. Excelſior eſt rebus oĩbus ſapiẽtia. nec eſſe poteſt vlla iuſticia ſine prudẽtia. Qui ſm ſeculũ ſapiens eſt. ſcdm deũ ſtultus eſt. Unde et Propheta: Stultus inquit factus eſt oĩs homo a ſciẽtia ſua. Primũ eſt ſcientie ſtudiũ. querere deũ. deinde honeſtatẽ vite cum innocentie opere. Nullus ſapientiã dei plene recipit. niſi qui ſe ab omni abſtrahere actionũ cura cõtendit. Uñ et ſcriptũ eſt. Sapientiã ſcribe in tpe ocij: et qui minorat actu ipſe percipiet eã. Non ad parue intelligẽtie arcẽ peruenit. qui ſcit ſecreta dei ſe penetrare nõ poſſe. Tunc ãt deũ recte cognoſcimus: qñ eum pfecte ſcire nõ denegamus. Interdũ quedã neſcire cõuenit. Nullius ãt in culpa maior eſt. q̃ ille qui deũ neſcit. Inueſtigationem veri multorũ eſt querere. ſed paucorũ eſt inuenire. Ea autem que ſupra hominis intelligentiam ſunt: ſcrutãda nõ ſt. Quicquid ſupra hominis intellectum eſt. querendũ non eſt. Conſilio autem diuino ſeruandum eſt. vt hoc credatur eſſe iuſticia. quod diuine placuerit voluntati. Non enim poterit eſſe in iuſtum: quod iuſto complacet iudici. Omnis ſapientia ex ſcientia et opinatione conſiſtit. melior eſt aũt ex ſcientia veniẽs q̃ ex opinatione ſentẽtia. Nã illa vera eſt. iſta dubia. Ad maioris culpe cumulum pertinet ſcire quenq̃ quod ſequi debeat et ſequi nolle quod ſciat. Unde et dñs: ſeruus inquit ſciens voluntatẽ dñi ſui et non faciẽs. digne plagis vapulabit multis. Et Jacobus. Scienti inquit bonum et non facienti peccatum eſt. Simplicitatem cum ignauia vocari ſtulticiã. ſimplicitatẽ vero cũ prudẽtia

557

vocari ſapientiã. Utile eſt multa ſcire et recte viuere. Et ſi vtrũq; nõ valemus. melius eſt vt bñ viuẽdi ſtudiũ q̃ʒ multa ſciẽdi ſequamur. Non ptinere ad beatitudinẽ cõſequendã ſcientiã rerũ. nec eſſe beatũ multa ſcire. ſed eſſe magnũ beate viuere. Nihil prodeſſe hominẽ ſcire prudentiã cũ ignorãtia dei. et nihil obeſſe ſciẽtibus deũ. ignorantiã mũdi. Perfecte aũt ſcit qui prius deũ et iſta nõ pro ſe ſed pro deo ſcit. Nihil obeſſe cuiq̃ʒ ſi per ſimplicitatẽ aliqua de elementis indigne ſentiat. dũmodo de deo vera pronũciet. Nã q̃uis de incorporeis corporiſq; naturis nequeat quiſq; diſputare. beatũ tamen illum facit vita recta cum fide.

De fide Capitulum ij.

Non poſſe ad verã beatitudinem peruenire niſi per fidẽ. Beatũ aũt eſſe qui et recte credendo bñ viuit et bene viuendo fidẽ rectã cuſtodit. Deus ſi creditur. merito inuocat̃ et querit̃. ac per hoc tũc perfecte laudat̃. qñ inuocat̃ et credit̃. Non tm̃ id credendũ eſt qḋ ſenſu carnis dinoſcimus. ſed magis etiã qḋ intellectu mẽtis cõſpicimus id eſt deũ. Sine fine nemo pt̃ placere deo. Omne em̃ qḋ nõ eſt ex fide. peccatũ eſt. Fides nequaq̃ʒ vi extorquet̃. ſʒ ratione atq; exemplis ſuadet̃. A quibus aũt exigit̃ violenter. pſeuerare in eis nõ pt̃. exẽplo vt ait quidã nouelle arboris: cuius ſi q̃s cacumẽ violenter impreſſerit et demũ dum laxat̃ in id qḋ fuerat cõfeſtim reuertit̃. Sicut homo libero arbitrio cõditus ſua ſpõte diuertit a deo. ita ex ꝓpria mẽtis cõuerſione credendo recurrit ad deũ. vt libertas agnoſcat̃ arbitrij per ꝓpriã voluntatẽ et beneficiũ gratie per acceptã fidei veritatẽ. In corde reſpicit deus fidẽ. vbi ſe non pñt hoĩes excuſare: qui ore ſimulant veritatis ꝓfeſſionẽ ⁊ corde retentãt erroris impietatatẽ. Sicut nihil ꝓficit fides que ore retinet̃ et corde non credit̃. ita nihil ꝓfutura eſt fides que corde tenet̃ ſi ore nõ profiteat̃. De tali em̃ fide Propheta ita quoſdã obiurgat dicẽs. Pereijt fides. ablata eſt de ore eoꝝ. Fides em̃ que corde credit̃. cõfeſſione oris ad ſalutẽ profert̃. Uacuã eſſe ſine op̃ibus fidẽ. et fruſtra ſibi de ſola fide blanditur qui bonis

opibus non ornat̃. Qui crucē portat. debet et mūdo mori.
Nā ferre crucē et mori. mortificare ſeipm̄ eſt. ferre et nō mo
ri. ſimulatio ypocritaꝝ eſt. Qui ꝑ fidē cognitionē dei hn̄t
et opibus obſcurant̃. exemplū Balaā ſequunt̃ q̄ cadēs ope
aptos oculos habuit ꝑ cōtemplatiōis fidē. Carnales. fidē
nō pro virtute animi. ſed ꝓ cōmodo querere tꝑali. Unde et
dn̄s dicit: Queritis me non q̄ vidiſtis ſigna. ſed q̄ mādu
caſtis de panibus meis. Xp̄ianus malus dū ſm̄ Euāgelij
doctrinā non viuit. etiā ipſam fidē quā verbo colit oborta
tentatione facile perdit. Multi fide tm̄ xp̄iani ſꝫ. ope vero
a criſtiana doctrina diſſentiūt. Multi quoqꝫ fidē xp̄i ex cor
de nō amāt. ſed humano terrore eandē per ypocriſim tenere
ſeſimulāt. Et qui eſſe non pn̄t aperte mali. per terrorē ficte
boni noſcunt̃. Amatores mūdi pugnāt aliqn̄ ꝓ fide et alijs
quidē proficiūt. ipſi ꝟo amore terreno implicati celeſtia non
requirūt. ſed ꝟbo tm̄ fidē defendūt. Quidā pro fide etiam
hereticos inſequunt̃. ſed ꝑ arrogantiā eos qui intra eccleſiā
ſunt cōtemnunt. Aduerſarios quidē fidei cōfutant ꝓ infide
litate. ſed fideles premunt faſce ſuperbie.

De charitate Capitulū iij

Quamuis nōnulli fide atqꝫ opibus ſanctis eſſe vide
antur ꝑticipes. tn̄ quia priuant̃ a caritate fraterne
dilectiōis. nullū hn̄t incrementū virtutis. Nā ſicut
ait Apoſtolus: Si tradidero corpus meū ita vt ardeam.
caritatē aūt non habuero. nihil mihi prodeſt. Sine amore
caritatis q̄uis quiſqꝫ recte credat. ad beatitudinē ꝑuenire
non p̄t. q̄ tanta eſt caritatis virtus. vt etiā ꝓphetia et marti
riū ſine illa nihil eſſe credant̃. Nullū premiū caritate penſat̃.
Caritas em̄ virtutū oīm obtinet principatū. Unde et vin
culū ꝑfectionis caritas ab Apoſtolo dicitur. eo q̄ vniuerſe
virtutes eius vinculo religent̃. Dilectio dei morti cōparat̃.
dicēte Salomone: Ualida eſt vt mors dilectio. idcirco q̄
ſicut mors violenter ſeparat animam a corꝑe. ita et dilectio
dei violenter ſegregat hoīem a mundano et carnali amore.
Qui dei precepta contemnit. deū nō diligit. Neqꝫ em̄ regē

552

diligimus.ſi odio leges eius habemus. Tenenda eſt cū ſcis viris vnitas caritatis.et quāto ſe quiſqȝ ſubtrahit mundo. tāto opus eſt.vt ſe aſſociet bonoꝝ cōſortio. Caritas in dilectione dei et proximi cōſtat . ſeruat aūt in ſe dilectionem dei qui a caritate non diuidit proximi. Qui a fraterna ſocietate ſecernit a diuine caritatis ꝑticipatione priuatur. Nec poterit deū diligere.qui noſcit in proximi dilectione errare. Xp̄s deus eſt et hō. Totū ergo xp̄m non diligit qui hoīem odit. Bonoꝝ diſcretio eſt nō odire ꝑſonas.ſȝ culpas.et recta dicta ꝓ falſis nō ſpernere.ſed ꝓbare. Qui imꝑfecti in dei ſtȝ amore.ſepe ſe a vicijs ſepare diſponūt. ſȝ pōdere vicioꝝ grauari.rurſus ad ea vitia que optāt relinquere reuoluunt.

De ſpe. Capitulum iiij.

Qui male agere non deſiſtunt.vana ſpe indulgentiā de dei pietate requirūt. Quā recte quererent.ſi ab actione praua ceſſarēt. Metuendum valde eſt vt neqȝ ꝑ ſpē venie quā promittit deus.ꝑſeuerāter peccemus. neqȝ qꝛ iuſte peccata diſtringit veniā deſperemus.ſȝ vtroqȝ periculo euitato ⁊ a malo declinemus ⁊ de pietate dei veniā ſperemus. Omnis quippe iuſtus ſpe et formidine nitet.qꝛ nunc illum ad gaudium ſpes erigit:nunc ad formidinem terror gehenne adducit.

De gratia. Capitulū v.

Interdū peccātibus nob̄ ds̄ dona ſua nō retrahit. vt ad ſpē diuine ꝓpiciationis mens humana cōſurgat. Nā non pt̄ cōuerſum ſpernere.q̄ peccantē ſuis beneficijs ꝓuocat ad ſe redire. Confeſſionē hoīs nō eſſe humane virtutis. Nā ſi cōfeſſionem boni oꝑis non in nobis deus oꝑatur.cur ꝑ Prophetā dicit:cōfeſſio et magnificētia opus eius? Ab illo eñ nobis oīa bona gratia preueniente donant. Nā nihil boni oꝑis dedimus.ꝑ qd̄ cōfeſſionē fidei accipe meremur. Profectus hoīs donū dei eſt. Nec a ſe pt̄ quiſqȝ ſȝ a dño corrigi. Nō eñ quitqȝ boni habet ꝓpriū hō: cuius via nō eſt eis. teſtante Propheta: Scio dñe qꝛ nō eſt

hoīs via eius. nec viri eſt vt ambulet et dirigat greſſus ſuos. Sciant libertí arbitrij defenſores nihil poſſe hoīes in bonū ſua ꝑualere virtute. niſi diuine gratie ſuſtentent̄ iuuamine. Unde et p̄ Prophetā dn̄s dicit. Perditio tua iſrahel. tm̄ in me auxiliū tuū. quaſi diceret: vt pereas tuo merito. vt ſalueris meo auxilio. Hoīs meritū ſupna grā. nō vt veniat inuenit. ſed poſtq̄ venerit facit: atq̄ ad indignā mentē veniēs facit in ea meritū qd̓ remuneret. que ſolū inuenerat qd̓ puniret. Quid em̄ ex ſe ille latro meruit qui de faucibus inferni crucē aſcēdit de cruce ꝑadiſum abijt. Reus quidē ille et fraterno ſanguine venit cruētus. ſ3 diuina gratia in cruce mutatus. Sciendū q̄ et noſtra ſit iuſticia in his que recte agimus. et dei gratia eo q̄ eā mereamur. Hec ei et dantis dei et accipiētis eſt hoīs. ſicut ⁊ panē noſtrū dicimus: quē tn̄ a deo accipe poſtulamus. Spiritalis gratia nō oībus diſtribuit̄. ſed tātummodo electis donat̄. Non em̄ oīm eſt fides quā quidē et ſi plurimi ſuſcipiūt. opus tn̄ fidei non cōſequunt̄. In diuiſione donoꝝ diuerſi ꝑcipiunt diuerſa dei munera non tamē cōcedunt̄ vni oīa vt ſit ꝓ humilitatis ſtudio q̄ alter adiuuet̄ in altero. Nā qd̓ in Ezechiele aīaliū ale altera ad alterā percutiunt̄. virtutes deſignant̄ ſcōꝝ. mutuo ſeſe affectu ꝓuocantiū. atq̄ alterno exemplo inuicem ſeſe erudientiū. Munera gratiaꝝ. alia iſti. alia ꝓo donant̄ illi. Nec dant̄ ita habere vni vt nō egeat alterius. Poſſe fieri nō eſt dubiū vt hi quos quidam virtutū excellētia antecedūt. dei repētina preuenti grā. quoſdam cōpendio ſanctitatis preueniāt. et dum ſint cōuerſione poſtremi. ſubito efficiunt̄ virtutis culmine primi. Dū quiſq̄ aliqd̓ donū accipit. nō appetat amplius q̄3 qd̓ meruit. ne dum alterius membri officiū arripere tentat. id qd̓ meruit perdat. Cōturbat em̄ corꝑis ordinē totū qui nō ſuo cōtentus officio ſubripit alienū. Mali dona ideo ad damnationē accipiunt. q2 illis nō ad dei laudem ſ3 ad ſuā vanitatē vtuntur. Bonis male vtuntur qui ea que a deo illis donata ſūt. in malos vſus aſſumūt. ſicut ingenium. ſicut et cetera dei dona. Multis dei donis gaudemus q̄ nos ab eo ꝑcepiſſe cognoſcimus. Nā qd̓ ſapientes ſumus. q̄ diuites. q̄ poten

553

tes exiſtimus. nō alterius ſʒ pocius diuino munere ſumus:
Utamur ergo optime diuinis bn̄ficijs. quatenus et deū nō
peniteat dediſſe et nob̄ accepiſſe ſit vtile. Sicut auferre dr̄
dicit' hoī donū aliqđ qđ hō nō habuit. id ē qđ accipere nō
meruit. ſic et obdurare dr̄ deus hoīem non eius faciēdo duri
ciā. ſʒ nō auferendo eā quā ſibi ipſe nutriuit. Nō aliter et ob
cecare dr̄ quoſdā deus nō vt in eis eandē ipſe cecitatē faciat.
ſʒ ꝙ ꝑ eoꝝ inutilibus meritis cecitatē eoꝝ ab eis ipſe nō au
ferat. Pleriſq; dei dono dantur. ꝑſeuerantia ꝟo doni nō da
tur. Et inde eſt ꝙ quidam principia hn̄t cōuerſionis bona.
fine vero malo clauduntur. Electi vero et cōuerſionis dona
accipiunt et ꝑſeuerantiam doni. Ea ergo cauſa eſt ꝙ quidā
et bene incipiunt et bene finiunt.

De prediſtinatiōe. Ca. vi

Gemina eſt predeſtinatio. ſiue electoꝝ ad requiem:
ſiue reproboꝝ ad mortē. Utraq; agitur diuino iu
dicio vt ſꝑ electos ſuꝑna et interiora ſequi faciat ſꝑ
q; reprobos vt infima et exteriora delectent' deſerendo ꝑmit
tat. Sicut ignorat hō terminū lucis et tenebraꝝ vel vtriuſ
q; rei q̄s finis ſit. ita plenius neſcit q̄s an̄ ſuū finē luce iuſti
cie preueniat'. vel q̄s peccatoꝝ tenebris vſq; in ſuū terminū
obſcuret'. aut quis poſt lapſum tenebraꝝ cōuerſus reſurgat
ad lucem. Cūcta hec deo patēt. hoībus ꝟo latēt. q̄ʒuis iuſto
rū cōuerſatio in hac vita ꝓbabilis ſit. in certū tamē hoībus
eſſe ad q̄ʒ ſint finē predeſtinati. ſed oīa reſeruari futuro exami
ni. Mira diſpoſitio ē ſuꝑne diſtributionis. ꝑ q̄ʒ hic iuſtus
amplius iuſtificatur. impius amplius ſordidatur. Malus
ad bonum aliquādo cōuertitur. et bonus ad malum aliquā
do reflectitur. Uult quis eſſe bonus et non valet. vult alter
eſſe malus et nō permittitur interire. Datur ei ꝙ ſit malus
qui vult eſſe bonus. alius nec vult nec datur ei vt ſit bonus.
Iſte naſcit' in errore et moritur. ille in bono quo cepit vſq;
ad finem perdurat. Tamdiu in bono iſte ſtat quouſq; ca
dat. ille male diu viuendo in fine ſaluatur reſpectuſq; cōuer
tit'. Uult prodeſſe in bono iuſtus. nec preualet. vult nocere

malus et preualet. Iſte vult deo vacare. ſed ſeculo impedit. ille negocijs implicari cupit nec pficit. Dn̄atur malus bono bonus damnat pro impio. impius honorat pro iuſto. Et in hac tāta obſcuritate nō valet hō diuinā ſcrutari diſpoſitionem et occultum predeſtinationis per pendere ordinem.

De cōuerſis. Capitulū vij

Non inchoantibus premiū promittit. ſed perſeuerātibus. Scriptū eſt em̄. Qui pſeuerauerit vſqꝫ in finem hic ſaluus erit. Tūc em̄ placet deo nrā cōuerſio quando bonū qd inchoamus pſeuerāti fine cōplemus. Nā ſicut ſcriptū eſt. Ve his qui ſuſtinentiā pdiderūt. ideſt opus bonū non cōſumauerūt. Indulgētia peccatoꝝ ſciendū. vbi. quando vel qualibus dat. Ubi quippe niſi intra eccleſiam catholicā? Quādo niſi añ venturi exitus diē? Quia ecce nūc tempus acceptabile. ecce nūc dies ſalutꝭ. Qualibus. niſi cōuerſis. qui p humilitatē ad puuloꝝ tranſeunt imitationē de quibus dr. Taliū em̄ eſt regnū celoꝝ. Nemo ppendere pt quāti ſit pōderis iniuſticia vel quāti fulgoris radio iuſticia clareat. niſi qui prius toto mentis niſu cōuertat ad deū. quatenus ipſo lumīe quo illuſtrat. et ſuā felicitatē agnoſcat. et lumen qd ceco corde nō intuebat intelligat. Tūc aūt inattingibilē intelligi poſſe iuſticiam. dum eā quiſqꝫ ſequi cōuerſus tentauerit. qr lux nō intelligit niſi cum videt. Judiciū qd in boīs ptāte cōſiſtit cōuerſionis eſt grā per quā noſmetipſos iudicamus qn̄ flentes mala nrā punimus. ꝛ bono qd ex deo nobis eſt ſolidius inheremus. Tripartitus deſcribitur eſſe vniuſcuiuſqꝫ cōuerſi pfectus. id ē primus corrigēdi a malo. ſecūdus faciēdi bonū. tertius cōſequēdi boni opis premiū. Nam qd ait Propheta. Solue faciſculos deprimentes. mali eſt emēdatio. qd vero adiecit: Frāge eſurienti panē tuū. opis boni eſt actio. In eo vero qd ſubiungit: tūc erūpet qſi mane lumē tuū. opis boni eſt retributio. Ergo nō pficit facere bonū niſi correctū fuerit malū. Nec poterit quiſqꝫ ad cōtemplationē dei pficere. niſi ſe prius in bonis ſtuduerit actibus exercere. Multis modis terret deus hoīes. vt vel ſero

cõuertant᷑. atqꝫ exinde magis erubeſcãt q̃ tamdiu expeccati
ſunt vt redirẽt. Nam nunc minis. nũc plagis. nũc reuelatio
nibus quoſdã cõcutit. vt qui volũtate cõuerti deſpiciũt. cõ
moti terroribus corrigant᷑. Pleriqꝫ ex ſola mẽtis deuotione
cõuertunt᷑ ad deũ. nõnulli ṽo coacti plagis cõuertunt᷑ qui ex
deuotione non cõuertebant᷑. Juxta capitulũ pſalmi dicẽtis:
Jn freno et chamo maxillas eoꝝ conſtringe qui nõ appropi
nant ad te. Pleriſqꝫ aũt dũ deuotione non cõuertunt᷑ plage
ſtimulis feriunt᷑. qui tñ nec ſub verbere ſentiunt vt aliquate
nus corrigant᷑. ſicut egiptus cui et penas dedit et emẽdare
nequiuit. De talibus enĩ ait: Propheta. Percuſſiſti eos et
non doluerũt. attriuiſti eos et renuerunt ſuſcipe diſciplinã.
Non nulli viri ſeculares elatione mẽtis tumẽtes poſt modũ
cõuerſi ad deũ religioſa ſequunt᷑ obediẽtia xp̄m. et qui antea
celſitudine mũdiali tumebãt. poſtea ipſam elationẽ in ſtudio
humilitatꝫ cõmutant. Quidã ſtꝫ qui iam ſecrete cõuerſi ſtꝫ.
quoꝝ cõuerſio qꝛ non ꝓcedit ad publicũ. apud exiſtimatio
nẽ humanam quales fuerũt tales adhuc eſſe putant᷑. iam tñ
in dei oculis ſurrexerũt. Jtem quidã adhuc humano iudi
cio ſtare cernuntur. iam tñ in oculis dei ceciderunt. Multi
apud hoies reprobi ſunt. et apud deũ electi. atqꝫ item multi
apud hoies electi putant᷑. et apud deũ reprobi exiſtũt: Sa
lomone dicente: Uidi inquit impios ſepultos qui cum ad
huc viuerent in loco ſancto erant. et laudabantur in ciuita
te quaſi iuſtorum operum. Nullus ergo ſe putet electum ne
forte iam apud deum ſit reprobus.

De primordijs Conuerſoꝝ

Capitulum viij.

PRimodum genus eſt cõuerſionis ad deũ. inchoatio
nis cum dulcedine. medietatis cum labore. pfectio
nis cũ requie. Sed tamẽ plerũqꝫ alij incipiũt a dul
cedine. alij a tentationũ amaritudine. Omnis cõuerſus ante
ex fletu inchoet peccatoꝝ. et ſic trãſeat ad deſideriũ ſupnoꝝ.
Prius enĩ lacrimis purganda ſtꝫ vicia que geſſimus: et tũc
mũdata mẽtis acie id qđ querimus mentis gaudio cõtem

plemur vt dum antea flendo peccati a nobis caligo detergi
tur: mūdatis cordis oculis libere ſupna inſpiciant. Ante ne
ceſſe eſt timore cōuerti ad deū. vt metu futuraꝝ penaꝝ car
nales illecebre deuincantur. Deinde oportet abiecto timore
ad amorē vite eterne trāſire. Perfecta em̄ caritas foras mit
tit timorē. qui aūt timet penā habet et nō eſt pfectus. Unde
et Apoſtolus: non em̄ inquit accepiſtis ſpiritum ſeruitutis
iteꝝ in timore. ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis. p quē ſcʒ
iam nō peccati pena ſeruos comprimit. ſed amor iuſticie li
beros reddit. Neceſſe eſt omni cōuerſo vt poſt timorē cōſur
gere ad caritatem dei debeat quaſi filius ne ſemp ſub timore
iaceat quaſi ſeruus. Tunc em̄ amorem noſtre cōuerſionis
oſtendimus. ſi denuo vt patrem diligimus quē prius ſeruili
mente vere vt dominum formidabamus. Primordia con
uerſorum blandis refouenda ſunt modis. ne ſi ab aſperita
te incipiant. exterriti ad priores lapſus recurrant. Qui em̄
cōuerſum ſine leuitate erudit. exaſperare pocius q̄ꝫ corrige
re nouit. Cōuerſus quiſqꝫ antea ab opere corrigendus eſt.
poſtea vero a cogitatione. vt prius refrenet prauū actum. de
inde appetitum ac delictum. vt quod iam in opere non ap
paret. in cogitatione nequaq̄ꝫ pduret. Omnis noua cōuer
ſio adhuc priſtine vite habet cōmixtionem. ppterea nequaq̄ꝫ
ea virtus procedere ad hominum oculos debet. donec con
uerſatio vetus funditus ab animo extirpetur. Quiſquis ex
deteriore iam melior eſſe cepit. caueat de acceptis extolli vir
tutibus. ne grauius p vanam gloriam corruat q̄ꝫ prius cū
per lapſum vicioꝝ iacebat.

De cōflictu conuerſorum.

Capitulum ix.

Quiſqꝫ cōuerſus ſi mox omnes carnis ſtimulos cal
care cupiat. et ſumma virtutū ſubire cōtendat. ſi ad
buc forte aliq̄ aduerſa de carnis moleſtijs tolerat.
non frangatur. quia diſpenſator bonorum nouit aduerſita
tes reprimere viciorum ſucceſſione virtutum. Tunc magis

grauari ſe quiſqꝫ impulſu vicioꝝ agnoſcit dū ad cognitionē
dei acceſſerit. ſicut populus iſrahel grauiori onere ab egyp
tijs premit̃. dū per Moyſen diuina illi cognitio aꝑitur.
Uitia eñ ante cōuerſionē quaſi pacē in hoīe hñt. quādo aūt
expelluntur. acriori virtute cōſurgūt. Fiūt aūt inimica cōuerſo
q̄ peccatori proſpere blandiebant̃ atqꝫ itē fiūt blanda cōuer
ſo que peccatori aduerſa extiterūt. Multos hꝫ cōflictus dei
ſeruus ex recordatiōe opeꝝ p̄teritoꝝ. multiqꝫ poſt cōuerſio
nē etiā nolentes motū libidinis ſuſtinēt. Quod tñ ad dam
nationē non tolerāt ſꝫ ad ꝓbationē. ſcꝫ vt ſꝑ habeant ꝓ excu
tienda inercia hoſtē cui reſiſtant dummō nō cōſentiāt. Uñ
et nouerint ſerui dei ſe etiā a peccatis iam eſſe mundatos. ſꝫ
tñ cogitationum turpiū adhuc interpellatione pulſari. Añ
cōuerſionem precedit turba peccatoꝝ. poſt cōuerſionē ſequi
tur turba tentationū. Jlla ſe obiciūt ne ad deū cōuertamur.
iſta ſe ingerūt ne liberius cordis oculis deū cernamus. Utri
uſqꝫ tumultus inſolentiā nobis gignit. intentionēqꝫ noſtrā
ſepe fraude multimoda intercludit. Utile ē dei ſeruo poſt cō
uerſionē tentari. quatenus a tpe negligentie ſollicitātibus vi
cijs ad virtutes animū per exercitium preparet meritoꝝ.

De remiſſa conuerſione.

Capitulum x.

Multos remiſſa cōuerſio in priſtinos errores redu
cit. ac viuendi tepore reſoluit. Horū ergo exempla
quiſqꝫ cōuerſus euita. ne dum timorē dei a tepore
incipis. rurſus mūdanis erroribus immergaris. Tepidus
in cōuerſione ocioſa ꝟba et vanas cogitationes noxias eſſe
non cōſpicit. Qꝫ ſi a torpore mentis euigilauerit. ea q̄ leuia
exiſtimabat cōfeſtim quaſi horrenda atqꝫ atrocia ꝑtimeſcit.
Fraus et deſidia in oī bono ope formidanda eſt. Fraudē fa
cimus deo. quociens de ipſius donis et muneribus gloriā
ꝓpriā et humanā laudē aꝑpetimus. et de bono ope nrō nos
metipſos non deū laudamus. Deſidiam ꝟo agimus quo
ciens ꝑ torporē languide ea que dei ſūt opamur. Omnis ars
ſeculi huius ſtrēnuos amatores habet et ad exequendum

promptiſſimos. et hoc ꝓinde fit. q2 preſentē habet opis ſui remuneratione. Ars ꝟo diuini timoris pleroſqꝫ habet ſectatores lāguidos. tepidos. pigricie inertia cōgelatos. ſꝫ hoc proinde ꝙ labor eoꝝ nō pro preſenti. ſꝫ pro futura remuneratione differt. Ideoqꝫ dū eoꝝ laborē mercedis retributio non ſtatim cōſequit. ſpe ipſi pene diſſoluta langueſcūt. Vñ et magna illoꝝ gloria predicat qui bone cōuerſionis principia augmēto ſolidiore cōſumant. atqꝫ eo ad promerendā retributionē clariores preparant. quo firmius duri itiner labores et inchoant ⁊ cōſumant. Quidā primo cōuerſionis calore ad virtutes ſeſe accingūt. accedēte ꝟo progreſſu dum immoderate terrenis rebus incūbunt. puluere infimi aꝑpetitus obſcurant. Unde et dñs de bonis ſeminibus in ſpinis iactatis dicit. Qđ aūt cecidit in ſpinis. hi ſtꝫ qui audiūt verbū dei. et a ſolicitudine ſeculi vel fallacia diuiciaꝝ ſuffocāt verbū. et ſine fructu efficiunt. Nuꝑ conuerſi nequaqꝫ debēt in curis exterioribus ꝓuehi. Nā ſi implicent. cōfeſtim quaſi plātata arbuſcula et nec dū radice prefixa cōcutiunt pariter et areſcūt. Ualet interdū cōuerſis pro aīe ſalute mutatio loci. Plerūqꝫ em̄ dum mutat locus. mutat et mentis affectus. Congruū eſt em̄ inde etiā corꝑaliter auelli vbi quiſqꝫ illecebris deſeruiuit. Nam locus vbi praue quiſqꝫ vixit. hoc in aſpectu mētis opponit. qđ ſemꝑ ibi vel cogitauit vel geſſit.

De exemplis ſcōꝝ. Ca. xi

Ad cōuerſionē ſeu correctionē mortaliū multum proſunt exempla bonoꝝ. Mores em̄ inchoanciū non queunt ꝑficere ad bene viuendū. niſi ꝑfectoꝝ informent exemplis patꝝ. Reprobi aūt nō attendūt documēta bonoꝝ q̄ inmittent in melius. ſed ꝓponūt ſibi exēpla maloꝝ quibus ad ſuoꝝ moꝝ peruerſitatē vtant in peius. Ob hāc vtilitatē ſcribunt ſanctoꝝ ruine et reꝑationes. vt ſpē faciant ſalutis humane ne quiſqꝫ poſt lapſum penitendo deſperet veniā dū conſpicit ſcōꝝ reparationē fuiſſe etiā poſt ruinam. Sciāt flagitio dediti ad quā vtilitatē eoꝝ exēpla ꝓponant. ſcōꝝ ſcilicet vt aut ſint quos imitentur ad reparationē. aut

certe ex eoꝝ cōparatione durius de inobidientia puniant. Propterea virtutes ſcōꝝ ad exemplū noſtꝝ deus ꝓpoſuit. vt quāto de imitatione eoꝝ cōferri pñt nobis iuſticie pmia. tanto de pſeuerantia mali ſint grauiora tormēta. Si enī ad boni incitamentū diuina q̄bus ad moneremur pcepta. de eſſent. p lege nobis ſcōꝝ exempla ſufficerēt. At cōtra dū et nos deus preceptis ſuis ad moneat et vite ſcōꝝ boni opis nobis exēpla ꝓponat. nulla eſt iā de reatu excuſatio. q2 et lex dei ad aures noſtras quotidie pulſat. et factoꝝ documenta bonoꝝ cordis noſtri intima prouocant. Et ſi prauoꝝ ſepe ſecuti ſumus exēpla. cur nō imitemur ſcōꝝ digna et deo placita facta. Et ſi apti fuimus imitari iniquos in malum. cur pigri ſumus imitari iuſtos in bonū. Orādus eſt deus vt virtutes quas prepauit ſanctis ad coronā. nobis ad pfectū ſint poſite nō ad penā. Proficiēt āt ad pfectū noſtrū ſi tot exēpla voluerimus imitari virtutū. Certe ſi ea pocius aduerſati q̄ imitati fuerimus. ad dānationē noſtrā erūt qui ea legendo implere neglexerimus. Multi viā ſcōꝝ imitant. et de moribus alterius effigiē virtutis ſumūt. tanq̄ ſi imago quelibet intendat. et de eius ſimilitudine ſpecies picta formet. ſicq3 fit ad imaginē ſimilis ille q̄ ad ſimilitudinē viuit imaginis. Qui ſanctū virū imitat quaſi exēplar aliqđ intuet. ſeſeq3 in illo quaſi in ſpeculo proſpicit vt adiciat qđ deeſſe virtutis agnoſcit. Minus enī ſeipm hō ex ſemetipſo cōſiderat. ſ3 dū alteꝝ intēdit id qđ minus eſt luminis adiicit. Perfectoꝝ eſt iā viroꝝ nō quelibet ſcōꝝ imitādo. ſ3 ipam veritatē intuēdo ad cuius imaginē facti ſt. iuſticiā opari. Et hoc indicat qđ ſcribit: Faciamus hoiem ad imaginē 7 ſimilitudinē noſtrā. q2 ipſam intelligendo imitat diuinitatē ad cuius factus eſt ſimilitudinē. Iſte ergo tātus eſt. vt nō egeat hoie demōſtratore iuſticie. ſed ipſam contēplando imitet iuſticiā. Exēpla ſcōꝝ quibus edificat hō. varias faciunt. conſectari virtutes: humilitatis ex Criſto. deuotionis ex Petro. charitatis ex Iohāne. obedientie de Abrahā. patiētie de Yſaac. tolerātie de Iacob. caſtimonie de Ioſeph. māſuetudinis de Moyſe cōſtantie de Ioſue. benignitatis de Samuel. miſericordie

de Dauid. abſtinentie de Daniel. ſic et cetera facta priorum quo labore. quo moderamine. quaue intentione vel cõpunctione gerantur. vir ſanctus imitando conſiderat.

De compunctione cordis.

Capitulum xij.

COmpunctio cordis eſt humilitas mentis cum lachrimis. exoriens de recordatiõe peccati et timore iudicij. Illa eſt cõuerſis ꝑfectior cõpunctionis affectio. que oẽs a ſe carnaliũ deſiderioꝝ affectus repellit. et intẽtionem ſuã toto mentis ſtudio in die cõtemplationem defigit. Geminã eſſe cõpunctionẽ. qua ꝓpter deũ aĩa cuiuſq; electi afficiť. id eſt. vel dũ opeꝝ ſuoꝝ mala cõſiderat. vel dũ deſiderio eterne vite ſuſpirat. Quatuor eſſe q̃litates affectionũ q̇bus mẽs iuſti tedio ſalubri cõpungiť. hoc eſt: memoria ꝑteritoꝝ facinoꝝ. recordatio futuraꝝ penaꝝ. cõſideratio ꝑegrinationis ſue in huius vite lõginquitate. deſideriũ ſuꝑne patrie: q̃tenus ad eã quãtocius valeat ꝑuenire. Quiſq; peccatoꝝ memoria cõpungiť ad lamenta. tũc dei ſe pñtia ſciat viſitari. qñ id qd̕ ſe admiſiſſe recolit. interius erubeſcit. ſuoq; iuditio penitẽdo iã punit. Nã tũc Petrus fleuit qñ in eũ xp̃s reſpexit. Unde et Pſalmus: Reſpexit inquit et cõmota eſt et contremuit terra. Greſſus dei ſunt in corde hominis interioris. quãdo bona deſideria ſurgũt vt calcenť mala. Quãdo ergo iſta in corde hoĩs fiũt. ſciendũ eſt tũc eſſe deũ ꝑ gratiã cordi humano preſentẽ. Unde ſe tũc magis hõ acuere ad cõpunctionẽ debet. quando ſentit deũ interius operantem. Quomodo mens hominis iuſti ex vera compunctione rapiatur. et qualiter infirmata reuertatur deguſtate lucis magnitudine. illũ noſſe poſſe qui iam aliquid exinde guſtauit. Sunt qui nõ ex vera cordis compunctione ſui accuſatores fiunt. ſed tñ ad hoc eſſe ſe peccatores aſſignant. vt ex ficta humilitate cõfeſſionis locum inueniant ſanctitatis.

De cõfeſſione peccatoꝝ et penitentia.

Capitulum xiij.

557

Liber ſecundus Iſidori.

Ex eo vnuſquiſq; iuſtus eſſe incipit. ex quo ſui accuſator extiterit. Multi aũt ecõtra ſemetipſos peccatores fatent. et tñ ſemetipſos a peccato nõ ſubtrahũt. Magna iã iuſticie ps eſt ſeipm noſſe hõ q prauus eſt. vt ex eo diuine virtute ſubdat humilius ex quo ſuã infirmitatẽ agnoſcit. Bene ſe iudicat iuſtus in hac vita. ne iudicet a deo damnatiõe ꝑpetua. Tũc aũt iudiciũ de ſe quiſq; ſumit. qñ ꝑ dignã penitentiã ſua praua facta cõdemnat. Amaritudo penitentie facit animũ et ſua facta ſubtilius diſcutere. et dona dei q̃ cõtempſit flendo cõmemorare. Nihil aũt peius q̃ culpam agnoſcere nec deflere. Duplicẽ habere debet fletũ in penitentia oĩs peccator. ſiue q2 ꝑ negligentiã bonũ nõ fecit. ſeu q2 malũ ꝑ audacẽ ꝑpetrauit. Quod enĩ oportuit non geſſit. et geſſit qđ agere non oportuit. Ille penitentiã digne agit qui reatũ ſuũ ſatiſfactione legittima plãgit. cõdemnando ſcz ac deflendo que geſſit. tãto inde plorando profuſius quanto extitit in peccato procliuius. Ille penitentiã digne agit. q̃ ſic p̃terita mala deplorat. vt futura iterũ nõ cõmittat. Nã qui plãgit peccatũ. et iterũ admittit peccatũ quaſi ſi qs lauet laterẽ crudũ. quẽ quanto magis eluerit tanto amplius lutũ facit. Quãuis quiſq; ſit peccator et impius. ſi ad penitẽtiam cõuertat. cõſequi poſſe veniã credit. Nullus enĩ de bonitate dei dubitat. ſed ſola accipientiũ prauitas cõferri ſibi indulgẽtiã abnegat. In hac vita tñ penitẽtie patet libertas. poſt mortẽ vo nullã correctionis eſſe licentiã. Unde et dñs dicit: Me oportet opari opa eius qui me miſit donec dies eſt. Uenit aũt nox qñ nemo pt opari. Hinc et Propheta: Date inquit dño deo nrõ gloriã anteq; cõtenebreſcat. id eſt anteq; mors eterna ꝑueniat. In hac vita dũ eſtis. deũ per penitentiã glorificate. Ad huc in hoc ſeculo penitentiã operantibus dei miſericordia ſubuenit. In futuro aũt iam non opamur. ſz rõnem nrõꝝ opeꝝ ponimus. Per id deteriorantur plerũq; iniqui q ꝑ patiẽtiã dei ſpaciũ accipiũt emẽdandi q2 illi mora viuẽdi nõ vtunt ad penitentiã. ſed ad peccandi vſurpant audaciã. A malo aũt in deterius vadit. qui tpus ſibi ad penitendũ indultũ ad libertatẽ praui operis vertit.

Feſtinare debet ad deũ penitẽdo vnuſquiſq; dũ p̃t.ne ſi dũ p̃t voluerit.cum tarde voluerit omnino nõ poſſit. Proinde Propheta ait: Querite dñm dũ inueniri poteſt.inuocate eum dum prope eſt. Et vbi inueniri poteſt niſi in hac vita. in qua etiã et prope eſt oĩbus inuocãtibus ſe. Nam tunc iã longe erit quando dixerit. Ite in ignẽ eternũ. Modo autẽ non videt et prope eſt.tunc videbit et prope non erit.quia et videri poterit et non poterit inueniri. Si quãdo quiſq; peccare poteſt penitet.vitamq; ſuã viuens ab omni crimine corrigit.non dubiũ q; moriens ad eternã tranſeat requiem. Qui aũt praue viuẽdo penitentiã in mortis agit periculo. ſicut eius dãnatio incerta eſt.ſic remiſſio dubia. Qui ergo cupit certus eſſe in morte de indulgentia.ſanus peniteat. ſanus perpetrata facinora defleat. Sunt qui penitẽtibus ſecuritatẽ cito pollicent.quibus bene per Prophetã dicit: Curabãt cõtritionẽ filie populi mei cũ ignominia dicẽtes ꝛ pax et non erat pax. Cum ignominia igit curat cõtritionẽ. qui peccanti et non legittime penitenti promittit ſecuritatẽ. Unde et ſequitur: Cõfuſi ſt; quia ab hominationẽ fecerũt. id eſt cõfuſi ſt; non penitẽdo.ſed penas luendo. Aliter eñ cõfundit coram iudice reus dũ plectitur.atq; aliter qui de malo ope erubeſcẽs corrigit. Ille eñ q; reprehenſus eſt cõfundit.iſte q; ſe malũ feciſſe memorat. Quãuis ꝑ penitentiã ꝓpiciatio peccatoꝝ fit.ſine metu tñ hõ eſſe nõ debet.q; penitẽtis ſatiſfactio diuino tm̃ penſat iudicio nõ humano. Proinde q; miſeratio dei occulta ẽ.ſine inter miſſiõe flere neceſſe ẽ. Neq; eñ vnq; oportet penitẽtem habere de peccatis ſecuritatẽ. Nã ſecuritas negligentiã parit.negligẽtia ãt ſepe in cautũ ad vicia trãſacta reducit. Dũ ꝑ preſentiãſexpulſa fuerint ab hoĩe vicia.ſi forte poſt hec intercedẽte ſecuritate quelibet culpa ſubrepſerit.cõfeſtim delectationes priſtine vicioꝝ mẽtẽ auidius irrepũt.pulſanteſq; hoĩem in cõſuetis opibꝰ grauius ꝯtrahũt.ita vt ſint nouiſſima hoĩs illius peiora prioribꝰ.

De deſperatione peccantiũ Capitulum xiiij

558

Liber ſecundus Iſidori.

NOn per locoꝝ ſpacia. ſed per affectum bonum vel malū itur recediturue a deo. Neqꝫ eñ greſſu pedum ſed greſſu opeꝝ vel moꝝ elongamus vel ꝓpinquamus ad deum. Perpetrare flagiciū aliquod mors anime eſt. cōtemnere preſentiam et ꝑmanere in culpa. deſcēdere in infernum poſt mortem eſt. Ergo peccare ad mortem ꝑtinet. deſpare vero in infernum deſcendere. Unde et ſcriptura ait: Impius dū in ꝓfundū maloꝝ venerit cōtemnit. Sepe dyabolus eos quos cōuerti ad penitēciā aſpicit. inmanitate ſceleꝝ ꝑcuſſos ad deſpationē deducit. vt ſubtracta ſpe venie. trahat in diffidentiā quos nō potuit retinere ꝑſeuerātes in culpa. Sed penitēs preuidere debet callida cōtra ſe hoſtis inſidias. ſicqꝫ dei iuſticiā metuat. vt tñ q̄uis in magnis ſceleribus de miſericordia eius confidat. Amplius letaꝰ deus de aīa deſperata et aliqñ cōuerſa. q̄ꝫ de ea que nunq̄ꝫ extitit ꝑdita. ſicut de ꝓdigo filio qui mortuus fuerat et reuixit. ꝑierat et inuētus eſt. de cuius regreſſu magnum fit gaudiū patris. Nō aliter corā deo et angelis copioſius eſt gaudiū de eo q̄ periculo liberaꝰ. q̄ꝫ de eo qui nunq̄ꝫ nouit peccati periculū. Quāto eñ cōtriſtat res ꝑdita. tanto magis ſi fuerit inuēta letificat. ſicut in Euāgelio paſtor ille exultat qui perditā ouē inuentā humeris ſuis gaudēs reportat. Nullus deſperare debet veniā. etiā ſi circa finem vite ad penitentiā cōuertaꝰ. Unūquēqꝫ eñ deus de ſuo fine nō de vita ꝑterita iudicat. Hoc quippe et legis teſtimonio edoceꝰ. q̄ hō de ſuo extremo iuſtificaꝰ quando deus ꝓ aſini primogenito ouē iuſſit offerri. hoc eſt inmundiciam vite prioris mutandam per innocentiam boni finis. Unde et cauda iubetur offerri in hoſtiam id eſt vita extrema in penitentiam. Multi ſuperna reſperſi gratia in extremis ſuis ad deū reuertuntur per penitentiam. et quecunqꝫ mala geſſerunt quotidianis fletibus purgant. atqꝫ in bonis factis mala geſta conmutāt. Quibus iuſte totum quod deliquerant ignoſcit. quia ipſi quod male geſſerunt penitendo cognoſcunt. In vita hominis finis querendus eſt. quoniam deus non reſpicit quales antea viximus. ſed quales circa finē vite erimus.

De his qui a deo deſerūtur

Capitulum xv.

DEſerente deo nullū penitere. deo reſpiciēte ſua vnū quēq3 facta videre ⁊ plāgere et vñ ceciderit cogitare. Nōnulli aūt ita deſpiciunt a deo vt deplorare mala ſua non poſſint etiā ſi velint. Conſilio inmundoꝝ ſpirituū hoc eſt q2 ipſis negatum eſt poſt preuaricationē regredi ad iuſticiā. obſerare aditū penitētie hoībus cupiūt. ne vel ipſi reuertant ad deū. coſq3 ſocios in ꝑditione habere cōtendūt. quibuſcūq3 fraudibus inſiſtētes. vt aut deſerant a deo. aut flagelli inmanitate deſperent. In gemiſcendū eſt iugiter et poſt poſita ſecuritate lugendū. ne dei ſecreto et iuſto iudicio deſerat hō ⁊ ꝑdendus in ꝑtāte demonū relinquat. Nā reuera q̄ deus deſerit. demones ſuſcipiūt. Dm̄ci cōtemptores ꝑcepti. ſtatim vt auertunt a deo. a malignis ſpiritibus occupant. a quibus etiā vt mala faciāt ꝑſuadent. Hinc eſt illud Propheticū: Inimicos dei pſequunt tenebre. q̄ intelligunt demones. Unde et in pſalmo legit: Immiſſiones per angelos malos. Quidā reproboꝝ in poteſtate demonū occulto dei iudicio et iuſtiſſimo redigunt. Eſaie teſtāte: Ipſe miſit eis ſortē. et manus eius diuiſit eis eā in mēſura. vſq3 ineternū poſſidebūt eā. Quidā electoꝝ dimittunt diuina iuſticia incidere in errorē peccati. ſed tñ miſeratione eius reducti denuo cōuertunt. De talibus eñ ꝑ Prophetā dñs loquit: Et dimiſi eū et reduxi eū et reddidi ei conſolationē. Nōnunq̄3 etiā reuertēs deus ad hoīem quē deſeruerat. rurſus affligēs viſitat et ꝑ lamēta lachrimaꝝ ac penitētie afflictionē a peccatis expurgat. dicēte Job ad deū: Propter ſupbiā inquit quaſi leenā capies me. reuerſuſq3 mirabiliter me crucias. Reuertēs eñ deus hoīem cruciat. qñ quē peccantē deſeruerat. flagellādo iteꝝ viſitat. Malis actibus cōtra nos amplius celeſtē iracūdiā nequaq̄3 ꝓuocare debemus. quin pocius ſi penitēdo digna deo acta geſſerimus. ſeueritatē eius in clementiā cōmutabimus. Nā ille qui nos malos tolerat. nō dubium eſt ꝙ cōuerſis clementer ignoſcat. Nā ꝙ ſeruat nobis

tp̄s penitētie vt nō ſimul morte obruamur p̄cipiti. ſꝫ det̃ locus ſatiſfactionis. hoc totū de dei ꝓcedit clemētia. vt nos nō damnet crudeliter. ſꝫ expectet ad penitentiam pacienter.

De his qui ad delictū poſt lacrimas reuertuntur. ¶ Capitulum xvi.

Irriſor eſt non penitens qui adhuc agit qđ penitet. nec videtur deū poſcere ſubditus. ſꝫ ſubſannare ſuꝑbus. Canis reuerſus ad vomitū. et penitēs ad peccatū. Multi eñ lacrimas indeſinenter fundunt. et peccare non deſinūt. Quoſdam accipe lacrimas ad penitentiam et effectū penitentie nō habere. qꝛ incōſtantia mētis nūc recordatione peccati lacrimas fundūt. nūc vero reuiuiſcēte vſu ea que fleuerūt iterādo cōmittunt. Qui et p̄terita vult plāgere. et actionibus ſecularibus incubare. iſte iuſtā mūdationē nō habet. qm̄ adhuc agit q̄ penitēdo deflere poſſit. Eſayas peccatoribus dicit: Lauamini. mūdi eſtote. Lauat̃ itaqꝫ et mūdus eſt. q̄ et p̄terita plāgit et flēda iteꝝ nō cōmittit. Lauat̃ et nō eſt mūdus qui plāgit que geſſit nec tñ deſerit. et poſt lachrimas ea que defleuerat repetit. Sic deniqꝫ et alibi aīam penitētē atqꝫ iteꝝ delinquentē ſmo diuinus increpat dicēs: Quā vilis facta es nimis iterās vias tuas. Quiſqꝫ ergo culpas p̄teritas plorat. hunc neceſſe eſt modū teneat. vt ſic admiſſa defleat. ne iteꝝ flēda ꝯmittat. Ue mihi miſero Iſidero qui ꝛ penitere retro acta negligo. ꝛ adhuc penitēda cōmitto.

De peccato. Capi. xvii.

Duobus modis peccatū cōmittit̃ id eſt aut vi cupiditatis. aut metu timoris. dū vel quiſqꝫ vult adipiſci qđ cupit. vel timet ne incurrat qđ metuit. Quatuor modis cōmittit̃ peccatū in corde. quatuor perpetrat̃ ex oꝑe. Admittitur corde ſuggeſtione demonū. delectatiōe carnis. conſenſione mentis. defenſione elationis. Conmittitur opere. nunc latenter. nunc palam. nunc conſuetudine. nunc deſperatione. Iſtis ergo gradibus et corde delinquitur. et opere malicia perpetratur. Tribus modis peccatum geritur

hoc eſt ignorantia.infirmitate.induſtria.periculo āt pena ꝑ diuerſo. Ignorantie namq̧ mō peccauit in paďiſo eua.ſicut Apoſtolus ait: Uir nō eſt ſeductus.mulier aūt ſeducta in ꝑuaricatione fuit. Ergo eua peccauit ignorātia. Adā vero induſtria.qꝛ nō ſeductus ſꝫ ſciens prudenſq̧ peccauit. Qui vero ſeducitur.ꝙd cōſentiat euidenter ignorat. De infirmitate āt Petrus deliquit.qñ ad metū interrogātis ancille xp̄m negauit vñ et poſt peccatū amariſſime fleuit. Grauius eſt infirmitate q̄ȝ ignorātia queq̧ delinquere.grauiuſq̧ induſtria q̄ȝ infirmitate peccare. Induſtria nāq̧ peccat qui ſtudio ac deliberatiōe mentis malū agit. Infirmitate aūt qui caſu vel precipitatōe delinquit. Nequius aūt et de induſtria peccat. qui nō ſolū non bñ viuūt.ſꝫ adhuc et bñ viuentes ſi pñt a veritate diuertunt. Sunt eñ qui ignoranter peccāt.et ſtꝫ qui ſcienter. Sunt etiā et qui ꝓ ignorantie excuſatione ſcire nolūt.vt minus culpabiles habeant᷑.qui tñ ſeipſos nō muniūt. ſꝫ magis decipiunt. Neſcire eñ ſimplr̄ ad ignorantiā ꝑtinet. noluiſſe ꝟo ſcire ad cōtumacē ſupbiā. Uolūtatē quippe ꝓꝛij dñi velle neſcire.ꝙd aliud eſt q̄ȝ velle dñm ſupbiendo cōtemnere? Nemo igit᷑ ſe de ignorantia excuſet.qꝛ deus non ſolū eos iudicat qui a cognitione ſua reuertunt᷑.ſꝫ etiā et illos ꝙ neſcierūt.teſtante eodem dño ꝑ Prophetam: Diſpdam inquit hoīes a facie terre et eos ꝙ auertuntur poſt tergū dñi. et qui nō queſierunt dñm.nec inueſtigauerunt eum. Et pſalmus: Effunde inquit irā tuā in gentes que te nō nouerunt.

De leuioribus peccatis.

¶ Capitulum xviij.

MUlti vitā ſine crimine habere poſſunt ſine peccato non pñt. Nam q̄ȝuis in hoc ſeculo magna iuſticie quiſq̧ claritate reſplēdeat.nūq̄ȝ tamen ad purū peccatoꝝ ſordibus caret. Johanne apoſtolo atteſtante qui ait: Si dixerimus qꝛ peccatum non habemus.ipſi nos ſeducimus.et veritas in nobis non eſt. Quedā ſtꝫ facta ſimilia peccatꝭ.ſꝫ ſi bono aīo fiant.nō ſtꝫ peccata.vtpote ptās.ſi nō ſe vlciſcēdi cupiditate ſꝫ magis corrigēdi ſtudio vlciſcat᷑ in reum

qui delinquit. Itē ſūt peccata leuia que ab incipiētibus quotidiana ſatiſfactione purgant̄ que tñ a perfectis viris velut magna crimina euitant̄. Quid āt hoīes peccatores de magnis ſceleribus agere debēt qñ etiā pfecti leuia queq3 delicta quaſi grauiſſima lugent. Non ſolū grauia: ſ3 et leuia ſūt cauēda peccata. Multa em̄ leuia vnū grāde efficiūt. ſicut ſolent ex prauiſſimis guttis immenſa flumina creſcere. Numeroſitas em̄ in vnū coacta exundantē efficit copiā. Peccata que incipiētibus leuia ſūt. pfectis viris grauia reputant̄. Tanto em̄ maius cognoſcit̄ eſſe peccatū quāto maior ꝗ peccat habet̄. Creſcit em̄ delicti cumulus iuxta ordinē meritoꝝ. et ſepe quod minoribus ignoſcitur maioribus imputatur.

De grauioribus peccatis.

¶ Capitulum xix.

Ex experimento vel cōtemptu minoꝝ peccatoꝝ maiora cōmitti peccata. vt durius feriant̄ p magnis ſceleribus: qui de paruis corrigi noluerūt. Judicio aūt diuino in reatū nequiorem labunt̄. qui diſtringere minora facta ſua cōtemnunt. Multi a crimine in crimē corruunt. q2 dei cognitionē habētes. timorē eius negligūt. et quē nouert̄ p ſciam. p actionē non venerant̄. Ideoq3 cecant̄ diuino iudicio puniēda cōmittere et in penā cōmiſſi facinoris. facinus deterius addere. Sepe peccatū alterius peccati cā eſt. qđ cōmittit̄ cū aliud ex ipſo quaſi ſua ſoboles oritur. ſicut fieri ſolet naſci libidinē ex nimia vētris ingluuie. Pena ꝓ peccati peccatū admittit̄. qñ p merito cuiuſq3 peccati. deo deſerente in aliud peccatū deterius itur. de quo amplius ꝗ admiſerit ſordi det̄. Ergo precedēs peccatū cā eſt ſequētis peccati. ſequēs ꝓ peccatū pena eſt p̄cedētis delicti. Precedētia itaq3 peccata ſequentiū ſūt criminū cā vt illa ꝗ ſequūtur ſūt p̄cedentiū pena. Precedentiū peccatoꝝ pena. ipſa vocat̄ induratio veniēs de diuina iuſticia. Hinc eſt qđ ait Propheta: Indurasti cor noſtrū ne timeremus te. Neq3 em̄ quicūq3 iuſti ſūt a deo impellunt̄ vt mali fiāt. ſ3 dum mali iā ſūt. indurant̄ vt deteriores exiſtāt. ſicut et Aplus dicit: Qm̄ veritatē dei nō re

ceperunt vt ſalui fierēt. immiſit illis ds ſpiritū erroris. Facit ḡ ds quoſdā peccare ſꝫ in q̄bus talia iā peccata p̄ceſſerint: vt iuſto iudicio eius mereant̄ in deterius ire. Alia quippe peccata p̄cedētibus alijs peccatiꝫ prolabunt̄ in penā quā peccata merent̄. Quedā de ira dei veniūt peccata. que ꝑ merito alioꝝ cōpenſant̄ pctōꝝ. Vn̄ et Propheta: ecce inq̄t tu iratus es ⁊ nos peccauimus. in ipis fuimus ſp̄. tanq̄ꝫ ſi diceret: Quia ſp̄ in pccis fuimus. iratus es vt deterius peccaremus. Quid em̄ ſit irā dei mereri. q̄d ꝟo prouocare. prudēs lector debet ſcire. Grauior nāqꝫ eſt ira que prouocat̄ q̄ꝫ ea q̄ meret̄. Nā meremur qn̄ ignorādo peccamus. ꝓuocamus qn̄ ſcimus bonū facere nec volumus. Nūc irā dei dū viui ſumus vitare poſſumus. Timeamus ergo ne veniente illo terrore iudicij. ſentiri poſſit. vitari non poſſit.

De manifeſtis occultiſqꝫ peccatis.

¶ Capitulum xx.

Maioris ē culpe manifeſte q̄ꝫ occulte peccare. Dupl'r em̄ reus eſt q̄ apte delinquit. q: et agit et docet. De talibus Eſayas d̄t: Et peccata ſua q̄ſi ſodoma p̄dicauerūt nec abſcōderūt. Multi em̄ publice delinquētes ſine vllo pōdere ſua flagicia p̄dicant. nec vlla vtunt̄ ſcelerꝫ verecūdia. Quedā ei iā iuſticie portio ē iniquitatē ſuā hoi abſcōdere. et i ſemetipſo de pccis ꝓprijs erubeſcere. Peccatū ꝑpetrare crimē ē. peccatū p̄dicare clamor ē. De quo etiā d̄t Aplus: Et clamor auferat̄ a vob̄ cū oi malicia. id ē cū ipſis peccatiꝫ. Ex eo ipſo quo quiſqꝫ peccatū q̄d agit nō abſcōdit. iudicij iā eſſe indiciū. q: nō erubeſcit̄ niſi de cōſcie reatu. Ergo et hoc ipſo quo quiſqꝫ de facto ſuo erubeſcit. ipſe ſibi iam iudex fit.

De peccati amore. Ca. xxi

Aliud eſt nō peccare amore dilectionis dei. aliud timore ſupplicij. Qui em̄ amore caritatis dei non peccat. horreſcit oē malum amplectēdo iuſticie bonū. nec eum delectat peccatum etiam ſi ſceleris inpunitas ꝑmittatur. Qui vero ſola pena ſupplicij in ſe vicia reprimit. q̄uis

564

nõ expleat opus peccati. viuit tamen in eo voluntas peccan
di: doletq; ſibi illicitũ. quod lex ꝓhibere dinoſcit᷑. Ille ergo
mercedẽ boni oꝑis ꝑcipit qui amãdo iuſticiã facit. nõ is qui
eam ſolo metu penaꝝ inuitus cuſtodit. Quidam et diligũt
peccatũ et faciũt. Quidã diligunt tantũ et non faciũt. pleri
q; vero faciunt tantũ et nõ diligũt. nonnulli peccatum non
faciũt et tñ iuſticiã odiunt. Grauius aũt peccat qui nõ ſolũ
peccatũ diligit ſ; et facit. q̃ʒ qui nõ facit et diligit. grauiuſq;
interdũ qui diligit et nõ facit. q̃ʒ qui facit et odit. Grauiſſi
mũ eſt non ſolũ facere. ſ; et diligere peccatũ. Nam ſũt quidã
qui cõfeſtim pacto flagitio cõfundunt᷑. et ſũt qui nõ ſolũ nõ
dolent geſſiſſe malũ. ſ; etiam de ipſo malo oꝑe gloriantur.
Sicq; ad cõparationẽ mali fit deterius. dum de vicijs gra
tulantes extolluntur in peius. De talibus ait Salomon:
Qui letantur cũ male fecerint et exultãt in rebus peſſimis.

De peccandi neceſſitate.

¶ Capitulum xxij.

INterdum ꝙ mali ſumus. neceſſitate pocius nõ vo
luntate exiſtimus. Uertenda eſt aũt neceſſitas mali
in voluntatẽ boni. Pleriq; non voluntate ſ; ſola ne
ceſſitate peccãt. ꝑtimeſcẽtes tꝑalem inopiam. Et dum pñtis
ſeculi neceſſitatẽ refugiunt. a futuris bonis priuantur. Item
nõnulli peccatũ voluntate nõ neceſſitate cõmittunt nullaq;
coacti inopia exiſtunt iniqui. ſed tantũ gratis cupiunt eſſe
mali. Neq; eñ ipſam rem amant quã appetunt. ſed ipſa tm̃
peccati malicia delectantur.

De peccandi cõſuetudine.

¶ Capitulum xxiij.

MElius eſt peccatum cauere q̃ʒ emendare. Facilius
eñ reſiſtimus hoſti a quo nondũ victi ſumus. q̃ʒ ei
a quo iã ſuꝑati ac deuicti cognoſcimur. Omne pec
catum anteq̃ʒ admittat᷑ amplius ꝑtimeſcit᷑. Quãuis aũt gra
ue ſit. dum in vſum venerit leue exiſtimat᷑ et ſine vllo metu cõ
mittit᷑. Iſtis fomitibus quaſi quibuſdã gradibus coaleſcit

omne peccatum. Cogitatio nāq; praua delectionem parit.
delectatio cōſenſionē. cōſenſio actionē. actio cōſuetudinem.
cōſuetudo neceſſitatē. ſicq; his vinculis hō implicatus qua
dā cathena vicioꝝ tenet̄ aſtrictus. ita vt ab ea euelli nequaq;
valeat. niſi diuina grā manū iacentis apprehēdat. Peccatū
ad mittere cadere eſt in puteū. cōſuetudinē vero peccandi fa
cere. os putei eſt coanguſtare. ne is qui cecidit valeat exire.
Sꝫ interdū etiā tales deus liberat. dum eoꝝ deſpationem
ad cōuerſionē libertatis cōmutat. Ipſo enī miſerante pecca
ta dimittunt̄. quo ꝓtegente fit ne in deterius peccādo eatur.
Nequiſſimū eſt peccare. peius eſt peccandi cōſuetudinem fa
cere. Ab illo facile. ab hoc cum magna labore reſurgit̄. dum
male cōſuetudini repugnatur. Male agendi cōſuetudinem
receſſum eſſe Propheta aſſerit in profundū. cuius vſu quaſi
quadā lege homo tenet̄ aſtrictus vt etiā qn̄ non vult pecca
tum admittat: A lapſu ꝯo cito reſurgere. nō eſt in profundū
ire. Apoſtotus legē peccati dicit eſſe in mēbris ſuis. que lex
cōſuetudo eſt. quā peccādo cōcipimus. et nō ab ea cum volu
mus diſcedimus. qꝛ iam neceſſitatis vinculo per cōſuetudi
nem retinemur. Multū veri amor agit in hoīe ſed reſultat
caro male cōſuetudinis lege. Bene aūt audacter pro bona
cōſcientia exultat. qui valent in ſe reprimit quod inſolenter
impugnat. Frequenter peccare cauendū eſt. nā hoc ipm ꝙ
de malo noſtro plerūq; deus nobis ſalutē opatur. quanto
mirabile eſt. tanto perraꝝ eſt. Propterea metuendū eſt cōſi
dere ita ſaluari. ne forte dū expectamus a vicijs ſanari. et vi
tia multiplicemus. et ſalutē non adipiſcamur. Ergo ſtudea
mus aut non cadere. aut cito cōuerſi a lapſu cōſurgere. Om
nino peccare cauendū eſt: Et ſi humana fragilitate peccatū
ſubrepſerit. ꝯfeſtim erit corrigendū qd̄ nequiter ſentit̄ cōmiſ
ſum. Cito enī corrigit̄ culpa que cito cognoſcit̄. tardius aūt
ſanat̄ vulnus qd̄ iam putreſcētibus mēbris longo poſt tpe
curationibus adhibet̄. Iteratio peccati grauior eſt. ſicut eſt
ſi morbus ſuꝑ morbū veniat. ſicut ſi ymber ſuꝑ ymbrē occur
rat. Mora peccādi īmanitatem facit ſceleris. Unde et Pro
pheta. Ue inqͣt qui trahitis iniquitatē in funiculis vanitatis

562

et quaſi vinculū plauſtri peccatū. Trahit eīn iniquitatē vt funiculū. qui tardat cōuerti ad deū. Trahere eīn iniquitatē. eſt morā facere in iniquitatibus. Vñ et Pſalmus. Prolon gauerūt iniqtates ſuas. dñs iuſtus cōcidet ceruices pctōꝝ.

De peccati recordatione.

Capitulum xxiiij.

Bonū eſt hoī ſemꝑ añ oculos ꝓpria adhibere delicta. ſcd̄m Pſalmi ſententiā. Et peccatū meū añ me eſt ſꝑ. Sicut eīn nō oportet reminiſci peccati effectū. ſic ſꝑ neceſſe eſt vnūquēq; ſuū in deflendo cōmemorare pec catū. Apud iuſtū recordatio peccati facit tediū animu. Qui aūt luxurie ⁊ cupiditati ſubditi ſunt: cōtumaci ſupbia etiā de ipſo peccati oꝑe gloriant̄. Serui dei tāta recordatio eſſe de bet peccati. vt ea que geſſit ſꝑ lachrimās cōfiteat̄. Unde et Pſalmus dicit. Cōuerſus ſum in erūna dū cōfigitur ſpina. peccatū meū cognitū tbi feci. dixi ꝓnuntiabo aduerſum me iniuſticias meas dño. Supra eīn dixerat: qm̄ tacui. hoc ē. nō ſum cōfeſſus. inueterauerūt oīa oſſa mea dū clamarē tota die. Quid ergo tacuiſſe ſe penitet. niſi cōfeſſionē peccatoꝝ? Quid clamaſſe ſe dolet. niſi defenſionem maloꝝ? Qui ergo peccatornm ſuorum defenſor extitit. neceſſe eſt vt penitendo accuſet quod ſuperbiens praue admiſit.

De cogitatione. Ca. xxv.

Bipartita ē cauſa peccādi id eſt oꝑis. ⁊ cogitationis quoꝝ vnū iniquitas dicit̄ qd̄ oꝑe gerit̄. aliud iniuſti cia qd̄ cogitatione admittit̄. Prius aūt actio reſecā da eſt. poſtea cogitatio. Prius praua oꝑa. poſtmodū deſide ria. Viciſſim aūt et a cogitatione oꝑa procedunt. et ab oꝑe cogitatio naſcit̄. Quis et ſi ab oꝑe malo q̄ſq; vacet ꝓ ſolius tñ praue cogitationis malicia nō erit innocēs. Unde et dñs per Eſaiā: Auferte inquit malū cogitationū veſtraꝝ ab ocu lis meis. Nō eīn ſolū factis ſed et cogitationibus delinqui mus. ſi eis illicite occurrētibus delectemur. Sicut vipera a filijs in vtero poſitis lacerata perimit̄. ita nos cogitationes

noſtre intra nos enutrite occidũt.et cõcepto interius vipe reo veneno cõſumũt.aĩamq; noſtrã crudeli vulnere ꝑimũt. Nõ ẽ arbitrij noſtri cogitatiões praue ſuggeſtionis ꝑuenire. lacere ãt in aĩo cogitationẽ. noſtre attinet volũtati. Illud er go ad culpã nõ redigit̃.iſtud culpe ꝓprie imputat̃. Nã cogi tatões illicitas occurrere demonũ eſt.cogitationibus oblec tari ꝑuerſis.noſtrorum eſt. Plerũq; fieri ſolet vt ĩ mũde corpa liũ rerum ſpẽs quas didicimus:noſtris mentibus opponant̃ et nolẽtes eas cogitemus q̃ tũq; ab eis aciẽ mẽtis auertere nitimur.tanto ille ſe magis aĩo ingerũt.obſceniſq; in nobis motibus obrepũt. Sed fit hoc ꝓ cõditione mortali.quã me ruit primus hõ in penã ſui peccati. Dũ vnuſquiſq; diuina illuminatione preuenit̃.ſtatim moleſtijs turpiũ cogitationũ pulſat̃. Sz dei ſeruus iudicio timoris dei earum tentamẽta a ſemetipõ reijcit.boniſq; cõtra obiect; cogitationibus turpes a ſe repellit. magna obſeruãtia circa cordis ẽ cuſtodiã adhibẽ da q2 aut bone aut male rei ibi cõſiſtit origo. Nã ſic ẽ ſcriptũ ẽ: ex corde exeũt cogitatiões male: Ideoq; ſi prius praue cogi tationi reſiſtimus.in lapſũ opis nõ incurrimus. Nõ eſt timẽdũ ſi bona malaq; in cogitationẽ veniãt. ſz magis gloriandũ ẽ. ſi mẽs mala a bonis intellectu rõnis diſcernat. Itẽ nihil iu uat q2 inter bonũ ⁊ malũ ſenſu prudẽtiori diſcernimus.niſi ope aut mala cogitata caueamus.aut bona intellecta faciamus.

De conſcientia. Capi.xxvi

HUmana cõditio dũ diuerſis vicioſitatibus mentẽ cõturbat.etiã añ penas vehẽne ꝑ inconditũ aĩe appe titũ iam penas cõſcientie patit̃. Oĩa fugere poterit hõ ꝓpter cor ſuũ. Nõ eñ ꝓt a ſe quiſq; recedere. Ubicũq; eñ abierit reatus ſui cõſcientia illũ nõ derelinq̃t. Q̃uis humana iudicia ſubterfugiat oĩs qui male agit.iudiciũ tñ cõſciẽtie ſue effugere nõ ꝓt. Nã et ſi alijs celat qđ agit.ſibi tñ celare nõ ꝓt q̃ plene nouit malũ eẽ qđ geſſit. Duplex fit ergo in eo iudiciũ. quia et hoc ſue cõſcientie reatu punit̃.et illic ꝑpetuali pena damnat̃. Hoc eñ ſignificat: abyſſus abyſſum inuocat in vo ce cataractarum. Abyſſus eñ abyſſum inuocare eſt de iudicio

ſue conſcientie ire ad iudicium damnationis ꝑpetue. In vo
ce cataractarum tuarum.id eſt in predicatione ſanctorum.

De intentione mentis. Capitulum xxvij.

Oculus hoīs.intētio opis eius eſt. Si ergo intētio eius bona eſt.et opus intentionis ipſius bonū eſt. Alioq̄n male intētionis etiā ſi bonū in factis opus appareat.bonū tamē iā nō eſt.qm̄ ex ſua intētione aut ꝓbat̄ bonū aut reprobatur indignū. Bona eſt ergo intentio que ꝓpter deū eſt.mala vero que ꝓ terreno lucro aut vana gloria eſt. Qui opus bonū bona intentione nō faciūt.per hoc magis cecantur ope per qd̄ illuminari potuerūt. Unuſquiſq̄ bonū opus qd̄ agit intentione bona agit.qm̄ pro mala intenſiōe plerūq̄ opus bonū qd̄ agimus perdimus ⁊ minus a culpa vacamus. Sepe que apud hoīm iudiciū bona patent.apud examē diligētiſſimi et acutiſſimi iudicis reproba deteguntur. Ideoq̄ omnis ſanctus veret̄ ne forte bonū qd̄ agit pro aliqua animi intenſione in oculis dei reprobū ſit.

De ſenſibus carnis. Capitulum xxviij.

Per ſenſus carnis morbus irrepit mēti. vnde et per Prophetam dn̄s dicit: Oēs cogitationes terre ab aquilone veniēt: et ponet vnuſquiſq̄ ſoliū ſuū in introitu portaꝝ iheruſalē. Regna aquilonis vicia ſt̄ que ſedes ſuas in portis ponūt.qn̄ per ſenſus carnis labē anime ingerunt.ideoq̄ in ipſis portis.id eſt in ipſis ſenſibus regnant. Neq̄ eñi aliunde peccamus niſi vidēdo.audiendo.attrectādo.guſtādo atq̄ tangēdo. Uñ et alias dicit: Intrauit mors per feneſtras noſtras.et alibi: Et extranei ingrediebant̄ per portas eius.⁊ ſup iheruſalē mittebāt ſortē. Extraneos q̄ppe inmundos eſſe ſpiritus.qui tanq̄ per portas ita per ſenſus carnis animam irrepunt.et eam illecebrando deuincunt.

De ſermone. Capitu.xxix

CUm quedā ꝑua viciorꝝ verba nō euitamus. in mag
no lingue ꝓlabimur crimine. et dū facta quedā nō
grauia libere ac ſine metu cōmittimus. ad potiora
ſcelera et horrēda peccādi cōſuetudine labimur. Sicut ple
rūqꝫ multiloquiorꝝ ſtulticia reprehendit᷑. ita rurſum nimis
tacentiū vicia denotant᷑. Illi em̄ ſatis laxando linguam in
leuitatis vicio deflūt. iſti nimis reticēdo ab vtilitate torpeſ
cunt. Imperiti ſicut loqui neſciūt. ita tacere non pn̄t. Mēte
em̄ ineruditi. ore loquaces. ꝟbis ꝑſtrepunt. ſenſu nihil dicūt.
Sicut falſitatis crimina a ꝑficiētibus ꝑ timeſcunt᷑. ita ocio
ſa ꝟba a ꝑfectis viris vitant᷑. Nā ſicut ait quidā: Sicut ꝓ
ocioſus ꝟbo ratio ponit᷑. ita ꝓ ſermone iniuſto pena exoluit᷑.
Vani ſermones in ore criſtiani eſſe non debēt. Nam ſicut
mali mores in bono colloquio corrigunt᷑. ita praua colloq̄a.
bonos mores corrūpunt. Cuſtodia ori ponit᷑. dū quiſqꝫ nō
ſe iuſtum. ſed quod magis verꝝ eſt peccatorē fatet᷑. Manū
ſuꝑ os ponit qui bonis operibus lingue exceſſum operit.
Manū ſuꝑ os ponit qui male locutionis culpas bone ac
tionis vel anime tegit. Loquēs que ad dn̄m pertinent nec
faciēs. ⁊ ſi inutilis ſibi eſt. audiētibus tn̄ ꝓdeſt. Qui de ſapiē
tia ſe laudari affectāt. loquentē Prophetā attendāt: Ve qui
ſapiētes eſtis in oculis veſtris. et corā vobis metipſis prudē
tes. Recte ex ſciētia dicit: qui verā ſapientiā guſtu interni ſa
poris ſentit. A ſentiēdo em̄ ſentētia dicit᷑: ac ꝑ hoc arrogan
tes qui ſine humilitate dicūt. de ſola ſcientia dicunt non de
ſentētia. Ille em̄ ſapit qui recte et ſecundū deū ſapit. In ſuā
ducūt cōtumeliā doctores. ſi dū ſint ab eis dicta ſapienter.
nimiū tn̄ eloquēter. Horret em̄ ſapiētia ſpumeū verborꝝ am
bitū ac fuco mūdialis eloquentie inflatis ſermonibus per
ornatū. Quidā curioſi delectant᷑ audire quoſlibet ſapiētes.
nō vt veritatē ab eis querāt. ſed vt facundiā ſermonis eorꝝ
agnoſcāt. more poetarꝝ. qui magis cōpoſitionē verborꝝ q̄ꝫ
ſententiā veritatis ſequnt᷑. Qui bonū ſine charitate dicit. tā
q̄ꝫ es aut cymbalū ſonū facit alijs. ipſe tn̄ ſibi manet inſenſibi
lis. Quadrimoda eſt dicēdi ratio. qua preuidendū eſt: quid
cui qn̄. vel quomodo aliquid ꝓferat᷑. Itē quadrimoda eſt di

564

cendi rõ. qua aut bene ſentiẽdo quid bene ꝓferatꝛ. aut nil ſen
tiendo nil dicitꝛ. aut parꝝ ſentiendo loquacitas ſola oſtentatꝛ.
aut optime ſentiẽdo non elegãter profertꝛ qđ intelligitꝛ. Item
quadripartita eſt loquẽdi ratio. qua vel bonũ bene. vel malũ
male. ſeu bonũ male. vel malũ bene ꝓfertꝛ. Bonũ quippe bene
loquitꝛ. qui ea q̃ recta ſꝫ humiliter annũciare videtꝛ. Malũ
male loquitꝛ. qui quodlibet flagiciũ ꝑſuadere conatꝛ. Bonũ
male loquitꝛ. qui quodcũqꝫ rectũ arrogãter p̃dicare ſentitur.
Malũ bene loquitꝛ. qui aliqđ narrãdo viciũ deteſtatꝛ. vt ab
eo hoĩes aduertantꝛ. Corde bene loquitꝛ. qui caritatẽ nõ diſſi
mulat. Ore bene loquitꝛ. qui veritatẽ annũciat. Factis bene
loquitꝛ. qui alios bonis exẽplis edificat. Corde male loquitꝛ.
qui interius cogitatiões noxias meditatꝛ et cogitat. Lingua
male loquitꝛ qui ꝓ eo ꝙ male agit flagellatꝛ et murmurat. Fac
tis male loquitꝛ. qui male viuẽdo exẽplis ſuis alios ad praue
viuendũ informat. Semel bene loquitꝛ. qui ſe penitẽdo re
darguit. Bis bene loquitur. qui bñ viuẽdo et alios inſtruit.
Semel male loquitꝛ. qui poſt vicium cito non corrigitꝛ. Bis
male loquitur. qui male viuit et male docet. Item bis male
loquitꝛ. qui et male cogitat et male refert cogitata. Itẽ bis ma
le loquitꝛ qui et bonũ quod debuit nõ egit. et malũ qđ non
oportebat admiſit. Mali mala reſpondẽt ꝓ bonis. et aduer
ſa ꝓ optimis. Boni bona reſpondẽt ꝓ malis. et proſpera ꝓ
aduerſis. Aduerſus cõuiciũ lingue. fortitudo adhibenda eſt
paciẽtie. vt tentationis ꝟba que foris impugnãt tolerantie
virtute deuicta diſcedant. Non oĩs qui patitꝛ probra iuſtus
eſt. ſꝫ qui ꝓ veritate ab alijs innocens patitur: ille tm̃ modo
iuſtus eſt. Inter vituperationes lingue et opprobria hoĩm
iſto ſe remedio mens iuſti corroborat. vt tãto ſolidius in deũ
figatꝛ interius. quãto exterius ab humanis ſpernitꝛ ſenſibus.
Qui illatas ſibi cõtumelias tranquillo aĩo prodit. dolorem
cordis aparit. et virus qđ feruet in aĩo facile reijcit. Vulnera
eñ mentis apta cito exhalãt. clauſa nimis exulcerant. Qui
dolorẽ iniurie clauſo pectore tegit. quãto amplius ꝑ ſilentiũ
linguã premit. tãto acriorem dolorẽ intrinſecus nutrit. Vñ
et vere quidam poetaꝝ gentiliũ dixit: Quoqꝫ magis tegitꝛ.

tectus magis eſtuat ignis. Cecus em̄ languor vehemens eſt ac nimius. quia tacitū viuit ſub pectore vulnus.

De mendatio. Capi.xxx.

Mendaces faciūt vt nec vera dicentibus credatur. Reddit em̄ ſepe hoiem multa falſitas etiā in veritate ſuſpectū. Sepe vera ꝓmittit q̄ falſa dicturus eſt. vt cū primū. acquiſierit fidē. ad reliqua mendatia audiētes credulos faciat. Multis videnꝰ vera eſſe que falſa ſtꝫ. et ideo non ex deo. ſꝫ ex ſuo mendatio loquūtur. Nonnūqꝫ falſitas veriloquio adiungitur. et plerūqꝫ a veritate incipit qui falſa cōfingit. Latent ſepe venena circūlita melle verboꝝ. et tam diu deceptor veritatem ſimulat quouſqꝫ fallendo decipiat. Nonnūqꝫ peius eſt mendacium meditari q̄ꝫ loqui. Nam interdum quiſqꝫ incautus ſolet ex precipitatione loqui mendacium. meditari autem non poteſt niſi per ſtudium. Grauius ergo ille ex ſtudio mentiri ꝓhibetur. q̄ꝫ is qui ex precipitatione ſola mentitur. Summoꝑe cauendum eſt omne mendacium q̄ꝫuis non nunq̄ꝫ ſit aliquod mendacij genus culpe leuioris. ſi quiſqꝫ pro ſalute hominum mentiatur. Sed ſcriptum eſt: Os quod mentitur occidit animā. et ꝑdes eos qui loquuntur mendacium. Hoc quoqꝫ mendacij genus ꝑfecti viri ſummoꝑe fugiunt. vt nec vita cuiuſlibet ꝑ eoꝝ fallatiam defendatur. ne ſue anime noceant. dum preſtare aliene carni nituntur. q̄ꝫq̄ꝫ hoc ipſum peccati genus facillime credamus relaxari. Nam ſi quelibet culpa ſequenti mercede purgatur. quātomagis hec facile abſtergitur quā merces ipſa comitatur. Multa mentiunꝰ multaqꝫ fingunt homines ꝓpter humanam laudem ſicqꝫ fit vt et iſti mentiendo pereant. et eos quos laudant ad vane gl'e ruinā ꝑducant. Sicut bn̄ ſibi cōſcius nō metuit aliene lingue cōuicium. ita et qui laudaꝰ ab alio. non debet errorem aliene laudis attendere. ſed magis vnuſquiſqꝫ teſtimouium cōſcientie ſue querat. cui plus ipſe preſens eſt q̄ꝫ ille qui eum laudat. Opus em̄ ſuum vnuſquiſqꝫ probet. vt ait: Apoſtolus. et tunc in ſeipſo tm̄ quiſqꝫ glo

riam habebit. id eſt occulte in ſua conſcientia. non palam in aliena lingua. Perfecti qui alta radice fundati ſunt et ſi flamine laudis ac vituperationis vt cūqꝫ quaſi ventoꝝ interdum curuentur in pulſu. funditus tamen non deijciuntur ſed ꝑtinus firmitate radicis ad ſe redeunt. Bona mens. ad malū nec premijs nec terroribus vincitur. Nā iniqui terrorē blādicijs miſcent. vt aut oblectatōe quēqꝫ decipiāt. aut terroribus frangūt. Qui laudatur in auditoꝝ amore inſeritur. ſꝫ ſi veraciter et nō ficte laudetur. hoc ē ſi vera ſūt q̄ de illo dicuntur.

De iuramento. Capi. xxxi

SIcut mentiri non p̄t qui non loquitur. ſic ꝑiurare nō poterit qui iurare nō appetit. Cauendā igitur eſſe iurationē. nec ea vtendū niſi in ſola neceſſitate. Nō eſt cōtra preceptū iurare ſed dū vſum iurādi facimus. ꝑiurij crimē incurrimus. Nūqꝫ ergo iuret qui ꝑiurare timet. Multi dū loquuntur. iurare ſꝑ delectantur. dū oporteat hoc tm̄ eſſe in ore. eſt eſt non nō. Amplius em̄ q̄ꝫ eſt et nō eſt, a malo eſt. Multi vt fallant ꝑiurāt. vt per fidē ſacramēti fidē faciant verbi. ſicqꝫ fallendo dū ꝑiurant et mentiuntur. hoīem incautū decipiunt. Interdū et falſis lachrimis ſeducti decipimur: et creditur dū plorāt quibus credendū nō erat. Plerūqꝫ ſine iuramēto loqui diſponimus. ſed incredulitate eoꝝ qui nō credunt q̄d dicimus iurare cōpellimur. taliqꝫ neceſſitate iurādi cōſuetudinē facimus. Sunt multi ad credendū pigri qui nō mouentur ad fidē verbi. Grauiter aūt delinquūt qui ſibi loquētes iurare cogūt. Quacūqꝫ arte verboꝝ q̄ſqꝫ iuret. deus tm̄ qui cōſciētie teſtis eſt ita hoc accipit. ſicut ille cui iuratur intelligit. Dupliciter aūt reus fit qui et dei nomē in vanū aſſumit et proximum dolo capit. Non eſt obſeruandum iuramentum quo malum incaute promittitur. veluti ſi quis piam adultere perpetuo cum ea permanēdi fidem polliciatur. Tolerabilius eſt enim non implere ſacramentum q̄ꝫ permanere in ſtupri flagicio. Iurare dei eſt illa prouidentia qua ſtatuit non cōuelle ſtatuta. Penitentia autem dei rerꝝ muta

tio eſt. non penitere aũt: ſtatuta nõ reuocare. vt eſt illud: Iurauit dñs et nõ penitebit eũ. id eſt que ſtatuit non mutabit.

De vicijs. Capitulũ xxxij

Recedens hõ a deo ſtatim vicio℞ traditur poteſtati. vt dum patitᷣ infeſta vicia. reuertendo vnde ceciderat reſipiſcat. Et ſi ſancti toto animi niſu cõtendnut ſupare vitia nec extinguũt. quid agunt hi qui non ſolũ non odiũt vicia. ſʒ toto ea amore ſectantᷣ. Satʒ delicate ſe palpat qui vult ſine labore vicia ſupare. dum peccati legẽ q̃ʒ ſibi de ſeruiendo vicijs fecit. ſine violẽtia doloris reſecare nõ poſſit. Perfecte renunciat vicio qui occaſionẽ euitat in ppetrando peccato. Nam ſi velis tñ idem nõ peccare et data occaſione peccauerʒ. tu tibi et reus et iudex es. qui et cõnuſſa damnas et damnata cõmittis. Se aũt iudice reus eſt. qui vicia et accuſat et ppetrat. Quedã vicia dum nõ pfecte vitantᷣ. ſuos in ſe faciũt relabi auctores. Nã ſi vnũ viciũ diſtricte vitetur et alia negligantᷣ. inanis labor eſt. Non em̃ pt in vnius obſeruatione virtutʒ fortiter pdurare. cuius alia vicia dominantᷣ in corde. Nonnũq̃ʒ hoiem ſua vicia pſequuntᷣ. qr nimirũ qui prius volẽdo ea ſibi fecit ſocia. poſtea ſentit eſſe nolẽs ſtimuloſa. Non nulli nõ antea in errorẽ vicio℞ labuntᷣ. niſi prius interioris rõnis pdiderint oculos: ſicuti Sampſon non antea ab allophilis ad erroris ligatus eſt machinã. niſi poſtq̃ʒ ei ſtʒ lumina oculo℞ extincta. Quidã vegetati mẽtis rõne vicio℞ ſupantur incurſu. ſicq̃ʒ deinde intentionẽ bono℞ operum pdunt. ſicut rex Babilonis in oculis Sedechie prius filios ipſius interfecit. et ſic poſtea oculos eius euulſit. ac p hoc poſt malo℞ operum cõſuetudinẽ. ⁊ interemptionem bonorum. perit quorundam et ratio.

Q, ex vicijs vicia. et ex virtutibus virtutes oriuntur. Capitulum xxxiij.

Hic gignuntᷣ ex peccato peccata. vt dum nõ euitantᷣ pua. incidatᷣ in maximis. et dum defenduntᷣ admiſſa nec lamentantur. ex flagicio ad ſupbiam itur. Vñ

564

fit vt et duplicati ſit criminis reus ꝗ et admittit ſcelera ꝑ vo
luntatē et defendit ea ꝑ cōtumatie tumorē. Sic vicio viciū
gignit᷑. ſicut virtus virtute cōcipit᷑. Ex vicio em̄ gignit᷑ viciū.
ſicuti Dauid qui dū nō euitauit ad vlteriū. ꝑpetrauit et ho
micidiū. Itē virtus virtute cōcipit᷑. ſicut ꝑ veritatē Euāge
lice ꝑ̄dicationis virtutem martirij Apoſtoli meruerūt. In
cordibus ſecularit᷑ viuentiū inuicē ſibi ſuccedūt vicia. vt dū
vnū abierit ſuccedat aliud. iuxta Iohel ꝓphete teſtimoniū
qui ait: Reſiduū eruce comedit locuſta. et reſiduū locuſte co
medit brucus. et reſiduū bruci comedit rubigo. Per id ergo
iſta ſub vicioꝝ allegoria colligunt᷑. qꝛ ſequit᷑: Expgiſcimini
ebrij et flete. Aliquando vtiliter peccatur in minimis vicijs.
vt maiora vtilius caueant᷑. Lege Paulum apoſtolum. mi
nora ꝑmittētem peccata ne maiora ꝑpetrent᷑. Ueraciter aūt
ſanant᷑ vicia que virtutibus et nō vicijs excludunt᷑. Quorū
dam āt quedam latētia vicia tūc apparēt. quando ab alijs
vitijs deſinunt.

De male vſis virtutibus.

Capitulum xxxiiij.

INterdū ꝛ male vſe virtutes ex ſe vitia gignūt. qđ fit
per imoderatum animi appetitū cui nō ſufficit do
nū qđ meruit niſi inde aut laudes aut lucra dānāda
queſierit. Interdū virtutes vicia gignūt. dū aliquādo ꝓ tpe
oportuno minime relaxant᷑. ſicqꝫ fit. vt que loco cōgruo vir
tutes ſtꝫ. incōgruo vitia deputent᷑. veluti ſi ꝓ fratris aduētu
canonicū nō ſoluat᷑ ieiuniū. Uirtutū igit᷑ diſcretionē a Pau
lo apoſtulo ſume. qui ad tp̄s egit qđ agendū eē omnino ꝓhi
buit. Itē quedā virtutes dū diſcretionē nō ſeruāt. in vicia
trāſeunt. Nā ſepe iuſticia dū ſuū modū excedit. crudelitatis
ſeuitiā gignit. et nimia pietas diſſolutionē diſcipline ꝑturit.
et celi ſtudiū dū plus eſt qꝫ oportet. in iracūdie viciū trāſit.
et multa māſuetudo. torꝑis ſegniciē gignit. Prudētis āt viri
diſcretio ſolerter ꝓſpicit. ne bonū intēperāter agat et de vir
tute in viciū tranſeat. Item apud quoſdam ex virtute viciū
gignitur. dum quiſqꝫ de caſtitatis et abſtinentie meritis glo

riatur. Nam et qui elemoſinam vane gloria cauſa impartit ex virtute vicium facit. Sed et his qui de ſapientia arrogā ciam habet. et qui pro iuſticia premium appetit. et qui aliqͦd donum dei quod meruit in ſuam laudem conuertit. aut in malos vſus aſſumit. procul dubio virtutem in viciū trāſfert. Homines de virtutibus vicia nutriunt ex quibus pereant. Iterum deus arte potentiſſima ex noſtro vicio virtutes format. quibus nos ab iniquitate reformet.

De ſimulatis virtutibus. Capitulum xxxv.

Quedā vicia ſpēs virtutū preferūt. ideoqꝫ pniciosius ſuos ſectatores decipiūt. qꝛ ſe ſub velamine virtutū tegūt. Nā vicia q̄ ſtatim ꝟtutibus cōtraria apparēt cito dum in palā venerint emēdant̃. ꝓpter qͦd ſequaces eoꝝ de talibus criminibus erubeſcūt. Carnales āt pleruꝫqꝫ p inſenſibilē mētis cecitatē nō agnoſcūt viciū eſſe culpabile. qͦd dignū videt̃ damnatione. Itē quedā vicia ſpēs virtutū eſſe vident̃. ſed tn̄ virtutes non ſūt. Nam interdum ſub pretextu iuſticie crudelitas agitur. et putat̃ eſſe virtus: qͦd nimirū eſt viciū. ſicut et remiſſa ſegnicies māſuetudo eſſe credit̃. et qͦd agit torpens negligentia. putat̃ agere indulgentia pietatis. Nonnūqꝫ etiam virtutem largitatis imitatur vicium prodige effuſionis. et virtutem pcitatis triſtis tenacitas imitatur. et vicium ptinatie abſconditur ſub virtute cōſtantie. Item timor ſub ſpecie obedientie occultatur. et dicitur virtus humilitatis quod tamen vicium eſt timoris. Sed et pcacitas vocis ꝓ veritatis libertate accipitur. et vicium pigricie quietis virtutem imitatur. Porro vicium inquietudinis virtutem ſe vult vocari ſollicitudinis. et precipitationis facilitas feruor boni ſtudij creditur. et bene agendi tarditas conſilij mora eſſe videtur. dum tamen iſta ſit virtus. illa vicium. Tali igitur exemplo vicia ſpecies virtutum imitantur. et tamē ſe nōnulli eſſe iuſtos cōfidunt. vn̄ maxime reprobant̃. Aptū exemplū vicioꝝ de latronis ſpē ſumit̃. Nā ſicut ex inſidijs la

567

tro prodit.ſecꝫ iter agentibus iungit.fingēs ſe ſociū donec decipiat improuiſum.et dū ſubito eruperit ad exitum latro manifeſtus oſtendit. ita ſe miſcent interdū periculoſe virtutibus vicia.quouſqꝫ oēm operis efficatiam in ſuis vſibus rapiant.vt anima que ſibi erat placens de virtutibus.deceptam ſe conſpiciat vicijs damnabilibus.

De appetitu virtutum.

Capitulum xxxvi.

Ad virtutes difficile ꝯſurgimus.ad vicia ſine labore dilabimur. Iſta eñ prona illa ardua ſūt. Grandes eñ ſudores per petimur vt ad celū cōſcendere valeamus. Quemadmodū ad virtutū tendētes culmē nō a ſummis inchoant.ſꝫ a modicis.vt ſenſum ad altiora pertingāt. ita ⁊ qui delabunt̄ ad vicia.nō ſtatim a magnis criminibus incipiunt ſed a modicis aſſueſcūt.⁊ ſic in maximis proruūt. Sicut paulatim hō a minimis vicijs in maximis proruit. ita a modicis virtutibus gradatim ad ea que ſūt excelſa cōſcendit. Qui aūt in ordinate virtutes cōprehendere nititur. cito periclitat̄. Hec eſt cauſa in rez natura vt quecūqꝫ velociter ad profectū tendūt.ſine dubio celeriter finiant̄.ſicut herbe que tāto feſtinius ꝑeunt q̄͂to celerius creſcūt. At vero cōtra arbores alta radice fundate ideo ꝑdurant diutius quia gradatim ad ꝓfectum ꝑ veniūt. Nihil ꝓdeſt admixto malo agere alter q̄d bonū.ſed prius eſt cohibendū a malo deinde exercendū bonū. Hoc eñ indicat Propheta cū dicit: Quieſcite agere peruerſe.diſcite bene facere. Prius vicia extirpanda ſūt in hoīe.deinde inſerende virtutes. Nā cohercere et cōiungi non p̄t veritas cōmendatio.pudor cū petulantia. fides cū per fidia.caſtitas cū luxuria. Quedā ſunt ſumme virtutes.quedā vero medie. Fides.ſpes.et charitas ſumme virtutes ſunt. Nā a quibus habent̄.vtiqꝫ veraciter habent̄. Alie ꝟo virtutes medie ſunt.q2 et ad vtilitatē et ad ꝑniciem poſſunt haberi.ſi de his arroganter quiſqꝫ tumuerit vt potē doctrina.ieiuniū.caſtitas.ſcientia.ſiue tēporales diuitie.de quibus ſcilicet et bene oparari poſſumus et male. Quiſqꝫ

ex deteriore iã melior eſſe cepit. caueat et de acceptis extolli virtutibus. ne grauius ꝑ virtutes corruat ꝙ̄ prius ex lapſu vicioꝝ iacebat. Quē deus iuſtificat ne iterū̃ ſe de virtutibus erigat. quedã illi virtutū̃ dona tribuit deus. quedã retrahit. vt dū̃ mens de hoc qđ habet erigitur. iterum de hoc qđ nequaquã habere cognoſcit humilietur. Quiſquis dona celeſtis gratie inſpiratus ad virtutes erigitur. ſi forte moderantis dei manu aliqua aduerſitate reprimitur. ne de acceptis virtutibus attollatur frangi non debet. quia et hoc ipſum ꝙ plagis humiliatur equanimiter ferre procul dubio virtutis eſt magne.

De pugna virtutum aduerſus vicia. Capitulum xxxvij.

Unde ſe viri ſancti veracius a vicioꝝ colluuione detergūt. dū̃ ab eis cõtra ſingula vicia virtutes ſingule opponuntur. Interdū̃ vicia cū̃ virtutibus ad vtilitatē cõfligūt. vt ipſo certamine vel mēs exerceatur. vel ab elationis cõcurſu animus reſtringatur. Aduerſus impetus vicioꝝ cõtrarijs virtutibus eſt pugnandū̃. Cõtra luxuriã em̃. cordis eſt adhibenda mūdicia. cõtra odiū̃ dilectio eſt preparãda. cõtra iracundiã paciētia ꝑponēda. Porro cõtra timorē fiducie adhibēda eſt virtus. cõtra torporē. celi preliū̃. Triſticie quoꝙ gaudiū̃ accidie fortitudo. auaritie largitas. ſupbie humilitas opponenda eſt. ſicꝙ ſingule virtutes naſcētia cõtra ſe vicia reprimūt. actentationū̃ motus virtute diuine charitatis extinguūt. Libidinē abſtinētia domat. Nã ꝙ̄tū̃ corpus media frangitur. tanto mēs ab illicito appetitu reuocatur. Aduerſus irã tolerantia dimicat. ira aūt ſemetipſam necat. ſuſtinendo aūt pacientia victoriã portat. Triſticie merorē ſpes eterni gaudij ſupat. et quē turbata mēs de exterioribus afficit. dulcedo interioris trãquillitatis lenit. Aduerſus inuidiã preparetur charitas. et aduerſus ire incēdia mãſuetudinis adhibeatur trãquillitas. Supbiã aūt dyaboli imitantur ſupbi. aduerſus quam opponitur humilitas criſti: qua humiliantur elati. Principalium autem ſeptem viciorum regina et mater

568

ſupbia eſt.eadēq3 ſeptem principalia multa de ſe parturiunt
vicia.que ita ſibimet quadā cognatione iungunt᷑.vt ex altero
alterū oriat᷑. Sicut princeps ſeptē vicioꝝ ſupbia nos eoꝝ
poteſtatibus ſubdit.ita xp̄s ſeptiformi grā plenus.a dn̄atu
vicioꝝ nos eruit et quos illa addicit ſeptemplici vicio.iſte
liberat ſeptiformis gratie dono.

De ſuperbia. Ca.xxxviij.

Omni vicio deteriorē eſſe ſuperbiam.ſeu ꝓpter q᷑ a
ſummis pſonis et primis aſſumit᷑.ſeu q᷑ de opere
iuſticie ꝛ virtutis exorit᷑.minuſq3 culpa eius ſentit᷑.
luxuria vero carnis ideo notabilis oībus eſt.qm̄ ſtatim per
ſe turpis eſt. Et tn̄ penſante deo ſupbia minor eſt. Sed qui
detinet᷑ ſupbia et non ſentit.labit᷑ carnis luxuria.vt per hāc
humiliatus et a cōfuſione ſurgat ꝛ a ſupbia. Omnis peccās
ſupbus eſt.eo q᷑ faciēdo vicia cōtemptui habeat diuina pre
cepta. Recte ergo iniciū omnis peccati ſuperbia. quia niſi
preceſſerit mandatoꝝ dei inobidientia.tranſgreſſionis non
ſequit᷑ culpa. Omnis ſuperbia tanto in imo iacet.quanto in
alto ſe erigit.tantoq3 profundius labitur. quanto excelſius
eleuat᷑. Qui em̄ per ꝓpriam attollitur ſupbiam.per dei iuſti
ciā inclinat᷑. Qui inflant᷑ ſupbia.vento paſcuntur. Unde et
Propheta:oēs inquit paſtores tuos paſcet ventus.hoc eſt
ſuperbus ſpiritus. Qui de ſuis virtutibus ſuperbiunt.ex ip
ſis iudicandi ſunt operibus quibus pro virtutibus vtunt᷑.
quia rem bonam non bona voluntate faciunt. Nam reuera
ſine humilitate virtus quelibet.et ſine charitate in vicio de
putatur. Merito ſuperbie dyabolus a ſuperna beatitudine
corruit. Qui ergo de virtutibus attolluntur dyabolum imi
tantur.et exinde grauius corruunt quia de excelſo labunt᷑.
Superbia ſicut origo eſt omnium criminum.ita ruina cūc
tarum virtutū. Ipſa eſt em̄ in peccato prima.ipſa in cōflictu
poſtrema. Hec em̄ prima aut in exordio mentem per pecca
tum proſternit.aut nouiſſime de virtutibus eijcit. Inde et
omnium peccatorum eſt maxima.quia tam per virtutes q̄

per vicia humanam mentem exterminat. Ibi cadit ſuperbia vbi et naſcitur. vt non ſit ſuperbis aliud culpa aliud pena. ſed ipſa culpa ſit illis et pena. De ſuperbia naſcitur arrogātia. non de arrogantia naſcitur ſupbia. Nam niſi preceſſerit occulta elatio mentis. non ſequitur aperta iactantia laudis. Ita ergo in culpa preponitur ſuperbia arrogantie. ſicut prefertur ex origine. Plerumqꝫ ad elationis. emendationem prouidentia dei aliquo caſu nonnulli cadunt. pro quo lapſu reprehenſi a ſemetipſis humiliter ſapiant et de mulieribus dei laudari non appetant. ſed laudent deum a quo acceperūt vnde laudari ſe volunt. Utilius eſt arroganti in quocunqꝫ vicio labi et humilem poſt caſum deo fieri. q̄ꝫ per elationem ſuperbire. grauioremqꝫ ruinam et damnationem per ſuperbiam ſumere.

De fornicatione. Ca. xxxix

Ex culpa ſuperbie plerumqꝫ in ab hominandam carnis inmundiciam itur. Nam alterum pendet ex altero. ſed ſicut per ſuperbiam mentis itur in proſtitutionem libidinis. ita per humilitatem mentis ſalua fit caſtitas carnis. Deus autem non nunq̄ꝫ deicit occultam mentis ſuperbiam per carnis manifeſtam ruinam. Libidinis naſci immundiciam de animi occulta ſupbia. exemplo primi hominis qui mox vt per ſuperbiam contra deum tumuit. ſtatim carnis libidinem ſenſit et pudenda operuit. Quia ꝓpter vnuſquiſqꝫ ſue deputet culpe q̄ cecidit quociens libidine vnicitur. quia niſi preceſſiſſet latens ſuperbia: non ſequeretur libidinis manifeſta ruina. Nonnunq̄ꝫ gemino vicio criſtianus a dyabolo appetitur. et occulto ꝑ elationē et publico ꝑ libidinem. Sed dum euitat qs libidinē. cadit in elationē. item dum incaute declinat elationem cadit in libidinē. ſicqꝫ ex occulto vicio elationis itur in apertum libidinis. et de aperto libidinis itur in occultum elationis. Sed dei ſeruus diſcrere vtrumqꝫ penſans. ſic cauet

569

libidinē vt nō in currat elationē. et ſic premit elationē vt nō reſoluat animū ad libidinē. Luxurioſis atqꝫ ſupbijs demones plus fautores exiſtunt. dumqꝫ in ceteris vicijs ſpiritus maligni deſeruiāt. his tñ maiori familiaritate iunguntꝰ eiſqꝫ amplius iuxta eoꝝ deſideriū famulantꝰ. Principaliter his duobus vicijs dyabolus humano generi dñatur. id eſt ſupbia mētis et luxuria carnis. Unde et dñs in Job loquitꝰ de dyabolo dicens: Sub vmbra dormit in ſecreto calami in locis humētibus. Per calamū em̄ inanis ſupbia. p loca ꝟo humentia carnis demōſtratꝰ luxuria. Per hec em̄ duo vitia dyabolus humanū poſſidet genus. vel dum mentē in ſupbiā erigit. vel dum p luxuriā carnem corrūpit. Multi luxurie ſubditi ſtꝫ et cōtumaci ſupbia de ipſo luxurie ope gloriantꝰ. et inde magis elati ſunt vñ humiliari debuerant. Ad cōpationem mali fit deterius. qñ non ſolū flagicia cōmittuntꝰ ſed etiam de ipſis flagicijs vanitate laudis perditi extolluntur. ſicut ſcriptū eſt: Qm̄ laudatꝰ peccator in deſiderijs anime ſue. Quid em̄ peius qꝫ in flagicijs miſeros gaudere. de quibus iā debēt copioſius deplorare? Libido tūc magis queritꝰ dū videtꝰ. Nā ſicut quidā ſapiēs ait: Prima fornicationis oculoꝝ tela ſunt. ſecunda verboꝝ. Sed qui non capitꝰ oculis poteſt verbis reſiſtere. Sufficit natura vbi adhuc liber affectus eſt. Qui delectationem refrenat libidinoſe ſuggeſtionis. non tranſit ad conſenſum libidinis. Cito em̄ reſiſtit opi qui titillanti conſenſum non accomodat delectationi. Durius impugnatur qui vſqꝫ ad conſenſionem et ſi non vſqꝫ ad ppetrationem tentatur. qꝫ is qui ſola ſuggeſtione pro cōditione carnis tētamentis ſollicitatꝰ. Stimuli carnis qui in Paulo. excitante ſathane angelo inerant. ex lege peccati erant. que in membris hominum de neceſſitate libidinis habitat. Quam reluctantem dum in ſe expugnat perficitur virtus. et de infirmitate libidinoſe titillationis virtutē ſuſcipit glorioſi certaminis. Seruo dei multa certamina de ſua carne mouentur. Nam qꝫuis in amore dei eorum ſit inconcuſſa intētio. mēs tñ in carne quā exterius geſtat interna prelia tolerat.

Deus aũt qui hec ad ꝓbationẽ ꝑmittit gratia ꝓtegẽte ſuos non deſerit. Ideoq₃ nõ nunq̃₃ electi lapſu carnali corruũt vt a vicio ſupbie qua de virtutibus tument ſanent̃. Et qui de virtutũ effectibus exiſtũt ſuperbi. vt cadãt. carnis vicio humilian̄t vt ſurgant. Anteq̃₃ ꝑficiat̄ adulteriũ in ope iam extat adulteriũ in cogitatione. Ex corde em̄ primũ fornicationes ſunt auferẽde. et nõ prorũpunt poſtea in ope. Hinc eſt qꝺ ꝑ Prophetã dr: Accingite lũbos veſtros ſup vbera veſtra. hoc eſt. in corde libidines reſecato que ad lũbos ꝑtinẽt. Nã cor ſub vberibus eſt non in lumbis. Libidinis ĩmoderata licẽtia neſcit habere modũ. nam dũ ſe vicioſus animus in explẽda fornicatione, carne luxuriãte laxauerit, nihilominus ad alia nephanda ſcelera ſuadẽtibus demonibus trãſit dũq₃ immoderate metas pudoris exceſſerit crimẽ criminibus adijcit. paulatimq₃ ad deteriora ꝓcedit. Nõ ita ſuauis eſt amãtium ymo amentiũ in certa carnis libido. ſicut expta, nec ita delectat fornicatio dũ primũ cõmittit̄. nam repetita maiorẽ delectationẽ ingerit. Iam ꝟo ſi in vſum venerit. tãto ꝑditis dulcior fit. vt ſuperare difficile ſit. Vñ ⁊ ſepe ex cõſuetudine delinquẽdi. quaſi captiui ad peccandũ cũ quadã violentia tradimur: ſenſuſq₃ noſtros cõtra rectã voluntatẽ in nobis rebellare ſentimus. Si plus oblectat mentẽ delectatio fornicationis q̃₃ amor caſtitatis. adhuc in hoĩe peccatũ regnat. Certe ſi amplius delectat pulchritudo intime caſtitatis. iã non regnat peccatũ. ſed regnat iuſticia. Nã non ſolũ de cõmiſſa fornicatione peccatũ regnat in hoĩe ſed ſi adhuc delectatur. atq₃ aĩm teneat ꝓculdubio regnat. Fornicatio carnis adulteriũ eſt. fornicatio aĩe ſeruitus ydoloꝝ eſt. Eſt aũt et ſpiritalis fornicatio ſ̄m q̄ dñs ait: Qui viderit mulierẽ ad concupiſcendũ eã. iam mechatus eſt eam in corde ſuo. Oĩs immunda pollutio fornicatio dicitur. q̃₃uis quiſq₃ diuerſa turpitudinis voluptate proſtituatur. Ex delectatione em̄ fornicandi varia gignunt̄ flagitia. quibus regnum dei clauditur. et homo a deo ſeparatur. Inter cetera ſeptem vicia fornicatio maximi eſt ſceleris. quia per carnis inmunditiam templum dei violat et tollens membrũ criſti facit membrũ

570

meretricis. Maxime per carnis luxuriam humanũ genus ſubdit dyabolo. q̄ȝ per cetera vitia. Cum em̄ ille varijs tentamentis illectos hoīes conet peruertere: magis tñ mechandi deſideriũ ſuggerit. quia vtrunqȝ ſexũ in hoc vicio amplius egrotare intendit. Demones ſcientes pulchritudinē eſſe aīe caſtitatē. et per hanc hoīem angelicis meritis e quibus illi lapſi ſunt coequari. liuore percuſſi inuidie inijciũt per ſenſus corporis opus deſideriũqȝ libidinis. quatenus a celeſtibus deorſum deiectā animā pertrahant. ſecũqȝ quos vicerint gloriantes ad tardara ducāt. Quādo impulſu demonũ mēs ad delectationē fornicationis impellit. diuini iudicij metus et eterni tormenta incēdij ante oculos ꝓponant. quia nimiꝝ omnis pena grauioris ſupplicij formidine ſuperat. Sicut em̄ clauus clauũ expellit. ita ſepe recordatio ardoris gehēne ardorē excludit luxurie. Quidā in iuuentute luxurioſe viuētes. in ſenectute cōtinentes fieri delectant. et tũc eligũt ſeruire caſtitati quādo eos libido ſeruos habere cōtemnit. Nequaq̄ȝ in ſenectute continentes vocandi ſunt. qui in iuuentute luxurioſe vixerũt. Tales non habent premiũ. quia laboris non habuerunt certamē. Eos em̄ expectat gloria. in quibus fuerint laborioſa certamina.

De continentia. Capi. xl

A Deo datur cōtinentia. ſed petite inquit ⁊ accipietis. Tunc aũt tribuitur. quando deus gemitu interno pulſat. Prelatā eſſe virginitatem nupcijs. Illud em̄ bonũ. hoc optimũ. Cōiugiũ cōceſſum eſt. virginitas admonita tm̄. non iuſſa. Sed ideo tm̄ admonita. qꝛ nimis excelſa. Geminũ eſt bonũ virginitatis. qꝛ et in hoc mundo ſolicitudinem ſeculi amittit. et in futuro eternum caſtitatis premiũ ꝑcipit. Virgines feliciores ſt̄ in vita eterna Eſaia teſtante: Hec dicit dn̄s eunuchis: Dabo eis in domo mea et in muris meis locum. et nomen melius a filijs et filiabus. nomen ſempiternũ dabo eis qđ nō ꝑibit. Nec dubium ꝙ qui caſti ꝑſeuerant et virgines. angelis dei efficiuntur equales. Amāda eſt pulchritudo caſtitatis cuius deguſtata delectatio dul

cior inuenitur ꝙ̃ carnis. Caſtitas eñ fructus ſuauitatis eſt et pulchritudo inuiolata ſanctoꝝ. Caſtitas ſecuritas mentis. ſanitas corporis. Unde et aliquos gentiliũ gymnicos legimus ꝑpetuam veneris abſtinentiã exercuiſſe. ne virtutẽ libidine frangerẽt. Luxurioſa nãqꝫ vita carnẽ cito debilitat. fractãqꝫ celeriter ducit ad ſenectutẽ. Omne peccatum ꝑ penitentiã recipit vulneris ſanitatẽ. virginitas aũt ſi labitur nullatenus reparat̃. Nam ꝗ̃uis penitẽdo venie fructum ꝑcipiat. incorruptionẽ tamen nullutenus recipit priſtinã. Uirgo carne nõ mẽte. nullũ premiũ habet in repromiſſione. Unde et inſipientibus virginibus ſaluator in iudicio veniens dr: Amen dico vobis neſcio vos. Ubi eñ iudicans mentẽ corruptam inuenerit. carnis proculdubio incorruptionẽ dãnabit. Nihil prodeſt incorruptio carnis vbi non eſt integritas mentis. nihilqꝫ valet mundũ eſſe corꝑe eũ qui pollutus eſt mente. Multi ſtꝫ reproboꝝ qui carnalis corruptele cõtagiũ neſciunt. qui ſicut infecũdi ſtꝫ corꝑe. ita ſteriles manẽt et mẽte. oꝑis boni fecũditate. Qui recte de ꝟginitate gauderent. ſi alijs prauis operibus nõ inſeruirẽt. Qui cõtinentiã ꝓfitet̃ et ab alijs terrenis deſiderijs nõ ſubtrahit̃. ꝗ̃uis hunc luxuria carnis nõ polluat diuerſa tñ mũdane cõuerſationis oꝑatio maculat. Uirgines de ſuis meritis gloriantes hypocritis cõparantur. qui gl'am boni operis foris appetũt quã intra cõſcientiã humiles habere debuerũt. Tales igit̃ ad promiſſa celeſtia non ꝑueniunt. quia ipſi ſibi virginitatis premium ꝑ elationis viciũ auferunt. Hoc eſt eñ in euãgelio nõ habere virgines in vaſis oleũ. id eſt non ſeruare intra cõſcientiam boni oꝑis teſtimoniũ. ſed in facie gloriari apud hoĩes nõ in corde apud deũ. Ruina adulterij excipitur de cõtemptu matrimonij. Meliuſqꝫ eſt vxorem ducere ꝙ̃ ꝑ libidinis ardorem perire. Quidam cõiugale decus non pro gignẽdis filijs delectantur. ſꝫ hoc pro turbulenta carnis et libidinoſa conſuetudine appetunt. ſicqꝫ bono male vtuntur. Uicia ꝑ ſe mala ſtꝫ: Coniugia vero et ꝑtãtes ꝑ ſe quidem bona ſtꝫ. per ea vero que circa ea ſtꝫ mala exiſtunt. Coniugia eñ ꝑ id mala ſtꝫ. per quod dicit Apoſtolus: Qui aũt cum vxore eſt. co

gitat que mundi ſunt: Et ꝓpter fornicationem vnuſquiſqꝫ ſuam vxorem habeat. Sic et ptãtes per elationem. per oppreſſionem. per iuſticie quoqꝫ preuaricationẽ male exiſtunt. Nocent eñi nuptie. nocent et ptãtes. ſed per id qđ eis iuxta ponitur non per ſe. exemplo itineris recti iuxta quod ſapientie naſcuntur que ſurgentes e latere nocent eis qui recto itinere gradiuntur.

De cupiditate. Capi. xli

NOn poſſe quẽpiam ſpiritalia bella ſuſcipere. niſi prius carnis edomauerit cupiditates. Non poteſt ad contemplandũ deũ mens eſſe libera. que deſiderijs huius mũdi et cupiditatibus inhiat. Neqꝫ eñi alta cõſpicere poterit oculus quẽ puluis claudit. Omni peccato peior eſt auaritia et amor pecuniaꝝ. Unde ⁊ per Salomonẽ dicitꝰ. Nihil eſt ſceleſtius. qꝫ amare pecuniam: hic eñi animã ſuam venalem facit. qm̃ in vita ſua proiecit intima ſua. Cupiditas omniũ criminũ materia eſt. Unde et Apoſtolus ait: Radix omniũ maloꝝ cupiditas eſt. quã quidã appetẽtes errauerũt a fide. Si ergo ſuccidit radix criminum. non pullulant cetere ſoboles peccatoꝝ. Multi cauſa cupiditatis terrene etiam ipſam fidem abnegauerunt. Cupiditas eñi criſtũ vendidit. Nam et pleriſqꝫ tantũ in rebus alienis eſt deſideriũ. vt etiã homicidium perpetrare non vereantꝰ. ſicut Achab qui appetitu cupiditatis ſue ſanguinis expleuit effuſionem. Sepe ini qui mala que concupiſcũt aſſequuntur quatenus de affectu mali deſiderij fortius puniantꝰ. Electos aũt ſuos deus non dimittit ire in deſirerioꝝ maloꝝ perfectionẽ. ſed in dolorẽ mentem conuertit eoꝝ pro eo ꝙ in ſeculo nequiter appetũt. vt hanc experientia reſipiſcant. et conuertantur ad deum. a quo mente receſſerunt. Deum ergo ſibi propicium nouerit aduerſari. qui qđ temporaliter concupiſcit. non permittitur adimplere. Secreto aũt dei iudicio fieri creditur. vt durius ꝑeant hi quoꝝ cupiditatẽ effectus ſtatim ſequitur actionis. Nunqꝫ ſatiari nouit cupiditas. Semꝑ enim auarus eget. quãtoqꝫ magis acquirit. tanto amplius querit. Nec ſolum

deſiderio augendi excruciatur. ſed etiã amittendi metu affici tur. Inopes naſcimur in hac vita. inopes receſſuri de hac vita. Si bona mũdi huius peritura credimus cur peritura tanto amore cupimus. Pleriqꝫ potentes tanta cupiditatis rabie inflãmantur vt de cõfinijs ſuis paupes excludant. nec habitare ꝑmittant. Quibus recte ꝑ Prophetam dicit᷑: Ve qui cõiungitis domũ ad domũ et agrum ad agrũ copulatꝫ vſqꝫ ad terminũ loci. Nunquid ſoli vos habitabitis in me dio terre: Tales quippe hoies infernũ. id eſt dyabolũ rape ad ꝑditionem. idẽ Propheta cõſequẽter annunciat dicẽs: Propterea dilatauit infernus animã ſuam et aperuit os ſuũ abſqꝫ vllo termino: et deſcendent fortes eius et ſublimes glo rioſiqꝫ eius ad eum. Nec mirũ ꝙ morientes inferni ignibus deputentur. qui viuentes flammã cupiditatis ſue minime ex tinxerũt. Qui deſiderio cupiditatis exeſtuãt. flatu diabolice inſpirationis vruntur. Accẽdit eñi mentẽ Eue ſupꝰbia. vt de ligno vetito manducaret. Accendit Cayn mentẽ inuidia. vt fratrẽ occideret. Accendit Salomonẽ luxurie facibus: vt ꝑ amorẽ libidinis ydola adoraret. Accendit Achab cupidi tate. vt homicidiũ auaricie annecteret. His ergo inſpiratio nibus dyabolus corda hominum occultis deprauat cupi ditatibus.

De gula. Capitulum xlij

PRima cõcupiſcentie ſuggeſtio panis eſt. cui ſi mini me ceditur diuerſa edacitatis deſideria cõprimunt᷑. Unde et Daniel: panẽ inquit deſiderij nõ comedi. hoc eſt. eius cõcupiſcentiã non impleui. Prima eſt luxurie materies. ſaturitas panis. Unde et Propheta ſodomã de ſatietate panis accuſat dicens: Hec fuit iniquitas ſodomo rum: ſupꝰbia ſaturitas panis. et abundantia aque. Panem quippe ſodomite imoderate ſumentes in turpitudines de fluxere flagicioꝝ. atqꝫ inde meruerũt comitãte ſupbiae celeſti bus aduri incendijs. ex quo modũ non tenuerũt edacitatis. Utile eſt cauere gulam ciboꝛũqꝫ cõcupiſcentiam. Quid eñi tam noxiũ ꝙꝫ vt animus ſeruiat ventri et eſce. que ſtꝫ deſtruẽ

572

da.teſtante Apoſtolo ac dicēte: Deus aūt et hunc et hanc
deſtruet. Proxima eſt ventri libido.ſicut loco ſic vicio.vbi
eñ ventris cura.ibi et eoꝝ que circa ventrē ſūt ꝓxima. In or
dine nāq; membroꝝ genitalia ventri iungunt̄. Dumq; vnū
ex his īmoderate reficit̄.aliud ad luxuriā excitatur. Non ad
luxuriā vel ad ſacietatē.ſz tantūmodo vt corpus ſuſtentetur.
epulis eſt vtendū. Nam vt phī dixerūt.cibandus eſt venter
vt cōtineat animā.non vt corrūpat. Qui nimiū cibis vtunt̄
quāto magis ventrē paſcūt.tāto amplius ſenſum mētis ob
tundūt. Nā greci dixerūt ex craſſo ventre ſubtilem ſenſum
gigni nō poſſe. Nā gule ſaturitas nimia aciem mētis obtun
dit.ingeniūq; hebeſcere facit: Libidines ignes ciboꝝ fomi
te increſcūt. Corpus aūt quod abſtinentia frangit.tentatio
nō exurit: Unde et tres pueros abſtinētes flāma babiloniј
incendij et ſi tetigit nō cōbuſſit.quia nimirū et ſi deſiderioꝝ
carnalium ignis abſtinentiū mentes inflāmat.vſq; ad cōſen
ſum tamen cōcupiſcentie vel oꝑis non exurit. Cui abundan
tia eſt epulaꝝ. ardentis diuitis incendat ſupplicium.cuius
tanta in inferno inter ignes erat inopia. quāta hic epularū
fuerat copia. In hoc eñ ſeculo eſurire et ſitire noluit. ꝓpte
rea illic inter flāmas ſitiens. ſtillā aque queſiuit nec meruit.
Conſiderandū q̄ vehementer arguant̄.cōmeſſatio et ſump
tuoſa cōuiuia. Nam ꝑ Prophetā cōminatur dn̄s.ſe nō hāc
relaxare iniquitatem his qui eam libenter ambiunt. Dicit
eñ per Eſaiam ꝓphetam: Ecce gaudium et leticia occidere
vitulos et iugulare arietes.comedere carnes et bibere vinū.
Si dimittetur iniquitas hec vobis donec moriamini. Si
cut omnes carnales cupiditates abſtinentia reſecantur.ita
omnes anime virtutes edacitatis vicio deſtruuntur. Inde
eſt q; et princeps cocoꝝ muros iheruſalem ſubuertit. quia
et venter cui ſeruitur a cocis.virtutes anime deſtruit. Neq;
enim poſſe quēpiam virtutum perfectionem attingere. niſi
prius ventris edomauerit ingluuiem. Nemo p̄t dominari
ceteris vicijs niſi prius ingluuiem ventris reſtrinxerit. Nec
quiſq; facile poterit a ſemetipſo ſpūs immundos expellere.
niſi per abſtinentiā gule. Tunc eñ hoſtes qui extra nos ſūt

a nobis fortius ſuperant. qm̄ prius que intra nos ſunt vicia extinguunt. Nā̄ fruſtra foris agit bellum. qui intus habet periculū. Non qualitatē ciborum ſed eorum cupiditatē cauendā. nā ſepe accuratius pparata ſine gule cōcupiſcentia deguſtā tur. et ſepe abiecta et vilia edendi cupiditate ſumunt. Sicq; fit vt nō ſit in culpa ciborum qualitas. ſed illud reputet in viciū quod cū deſiderio deguſtat. Quatuor ſunt genera diſtinctionū in gule appetitu. id eſt quid. quādo. quantū. et quō appetat. Quid ad rem ipſam ptinet que appetit. Quādo. ſi ante legitimū tempus quid appetat. Quantū vero ad immoderationem refert. Quomodo ad impacientiā feſtinationis aſſcribitur. Nullus homini tam importunis exactor eſt quam venter qui quotidianā refectionē quotidiana famis exactione adimplet. Cū ceteris eni viciјs. et ſi interdū naſcimur. interdū tamen cū eis non morimur. Cū iſto aūt et naſcimur. cū iſto et morimur. Plerumq; voluptas veſcendi ita ſub obtentu neceſſitatis ſubrepit. vt dū putatur ſeruire neceſſitati. voluptatis deſiderio ſeruiatur nec facile diſcernit vtrū qd accipiatur gule an indigentie deputetur.

De ebrietate. Capi. xliij.

Hoſca crapulam. potus ebrietatē generat. Ebrietas aūt perturbationem gignit mentis. furorem cordis. flammam libidinis. Ebrietas ira mentē alienat. vt vbi ſit neſciat. Unde etiam et malum non ſentitur qd per ebrietatem cōmittitur. Uerum eſt quod iuxta Prophetam fornicatio et ebrietatas aufert cor. Fornicatio eni ſicut ait Salomon infatuat ſapientem. Ebrietas ſicut in Loth ſenſus et rationem captiuat. Unde et in prouerbiјs: Potentes inquit qui iracūdi ſunt vinum nō bibāt. ne cum biberint obliuiſcant ſapientiā. Pleriſq; laus eſt multum bibere et non inebriari. Audiāt hi aduerſum ſe dicentē Prophetā: Ue qui potētes eſtis ad bibendū vinum. et viri fortes ad miſcendā ebrietatem. Uino multo deditos et luxurioſe viuētes Eſaias ſic arguit dicēs: Ue q cōſurgitis mane

573

ad ebrietatem ſectandam et potandum vſqȝ ad veſperum vt vino eſtuetis. De talibus et alio loco dicitur: Ve tibi ciuitas cuius rex iuuenis eſt. et cuius principes mane comedunt. Multi enim a mane vſqȝ ad ſolis occubitum ebrietati ꝛ gule voluptatibus deſeruiunt nec intelligunt cur nati ſunt. ſed conſuetudine beluina detenti luxurie tantum tota dei epuliſqȝ inſeruiunt. Clamat Johel propheta his qui ebrietati deſeruiunt dicens: Expergiſcimini ebrij et flete. et vlulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine. Quo teſtimonio nõ ait tm̄: flete oẽs qui bibitis vinum. vt bibere omnino non liceat. ſed adiecit in dulcedine. qđ ad voluptuoſam ꝑtinet et ꝓdigam effuſionem. Nam quãtum ſatis eſt neceſſitati edocet Timotheum bibere Apoſtolus dicens: Vino modico vtere. Non ſolũ ex vino inebriantur hoĩes. ſꝫ etiã ex ceteris potandi generibus que vario modo cõficiunt. Unde et Nazareis qui ſe ſacrificabãt dño preceptum eſt vinũ et ſicerã nõ bibere. Utraqȝ em̄ ſtatum mentis euertunt et ebrios faciũt. luxuriam quoqȝ carnis vtraqȝ equaliter gignunt. Quidam cõtinentes ſicut panem cum pondere edunt. ita aquã cum menſura ſumunt aſſerentes ad caſtimoniam carnis etiam aque abſtinentiam cõuenire.

De abſtinentia. Capi. xliiij

Hoc eſt ꝑfectum et rationabile ieiunium. qñ noſter homo exterior ieiunat et interior orat. Facilius per ieiuniũ oratio penetrat celũ. Tunc em̄ homo ſpiritalis effectus angelis cõiungitur. deoqȝ liberius copulatur. Per ieiuniũ etiã occulta miſterioꝝ celeſtiũ reuelant. diuiniqȝ ſacramenti archana panduntur. Sic nãqȝ Daniel angelo reuelante miſterioꝝ ſacramenta cognoſcere meruit. Hec em̄ virtus et angeloꝝ manifeſtationes et eoꝝ annunciationes oſtendit. Jeiunia fortia tela ſunt aduerſus tentamenta demonioꝝ. Cito em̄ ꝑ abſtinentiã deuincunt. Unde etiam dñs et ſaluator noſter eoꝝ incurſus ieiunijs et orationibus premonet ſuꝑare dicens: Hoc genus non eijcitur niſi ꝑ orationem et ieiuniũ. Immũdi em̄ ſpũs ibi ſeſe magꝭ inijciunt

vbi plus viderint eſcā et potum. Sancti q̄ꝫdiu in huius ſe
culi vita habitant. deſiderio ſuꝑni roris corpus ſuum aridū
portant. Unde et Pſalmus: Sitiuit inquit in te aīa mea q̄ꝫ
multipliciter et caro mea. Caro em̄ tunc deum ſitit. quādo
per ieiuniū abſtinet et areſcit. Abſtinentia et viuificat et occi
dit. viuificat aīam. corpus necat. Sepe abſtinentia ſimula
te agitur: ieiuniaqꝫ per hipocriſim exercentur. Quidam em̄
mira inedia corpus ſuū laniant exterminantes. ſicut ait euā
gelium facies ſuas. vt appareāt hominibus ieiunātes. Ore
namqꝫ palleſcūt. corꝑe atterunt᷑. cordis alta ſuſpiria ducūt.
Ante mortē quoqꝫ mortiferis ſe ſupplicijs tradunt. tantūqꝫ
miſeri laboris exercitium nō pro dei amore. ſed pro ſola hu
mane laudis ammiratione ſectant᷑. Quidam incredibiliter
abſtinēt vt hominibus curioſis ſancti appareant. ſed hoc bo
num abſtinentie talibus non eſt virtus reputanda ſed vitiū
quia bono male vtuntur. Ieiuniū ⁊ elimoſina in abſcondito
eſſe amant vt ſolus deus qui inſpicit omnia. meritū operū
bonoꝝ rependat. Nam qui ea ſub populari manifeſtatione
faciunt. nequaq̄ꝫ a deo iuſtificantur. quia iuxta ſermonem
euangelicā. mercedē ſuam ab hominibus recipiūt. Ieiunia
cum bonis opibus deo acceptabilia ſunt. Qui aūt a cibis
abſtinent et praue agunt. demones imitant᷑: quibus eſca nō
eſt. et nequicia ſemꝑ eſt. Ille em̄ bene abſtinet a cibis qui et a
malicie actibus et a mundi ieiunat ambitionibus. Qui ex
ecrationis ſtudio non abſtinentie voto ab eſcis carnium ſe
ſuſpendunt. hi potius execrandi ſunt. quia dei creaturam
vſibus humanis conceſſam reijciunt. Nihil em̄ fidelibus in
quinatum. nihilqꝫ eſſe iudicatur in mundum Paulo atteſtā
te apoſtolo: Omnia munda mundis. coinquinatis aūt et in
fidelibus nihil eſt mundum. ſed polluta ſunt eoꝝ et mens et
conſcientia. Spernitur ieiunium qđ in veſperum delicioſa
repletione ciborum reficitur. Neqꝫ em̄ reputanda eſt abſtinē
cia. vbi fuerit ventris ſaturitas ſubſecuta. Spernitur ieiu
nium quod in veſperum delicijs cōpenſatur. dicente Eſaia
propheta: Ecce in die ieiunij veſtri inuenit᷑ voluptas veſtra.
Voluptas enim delicie intelliguntur. Sicut em̄ repetitio

574

debiti et lites et contentio. et percuſſio: ita et delicie impro
bantur a propheta in ieiunio. Tota eñ dei epulas in cogi
tatione ruminat. qui ad explēdam gulā veſpere ſibi delicias
preparat. Non eſt corpori adhibenda imoderata abſtinētia.
ne dum amplius greuatur caro pōdere inedie. malum agat
poſtea. nec bene facere incipiat et que addicitur. vt vſu mali
careat. ſimul et boni officium. dum plus premitur perdat.
Sollicita igitur diſcretione carnis eſt moderāda materies.
ſcilicet ne aut integre extinguatur: aut immoderate laxetur.
Jnfirmitate carnis nimia preualente ad ꝑfectionem ꝑtinge
re nemo poteſt. Nam q̄ꝫuis ſanctitatis amorē quiſqꝫ habeat.
exequi tamen non valet operis meritū cuiꝰ intentione cordis
deſeruire conatur. Corporis debilitas nimia etiam vires
anime frangit. mentis quoqꝫ ingenium facit marceſcere. nec
valet quicq̄ꝫ boni per imbecillitatem perficere ne dū quid
nimis. Nam quicquid cum modo et temperamento fit. ſalu
tare eſt. quicquid aūt nimis et vltra modū eſt. pernicioſum
fit. ſtudiumqꝫ ſuū in cōtrarium vertit. Jn omni ergo opere
modnm et temperamentū oportet habere. Nam omne qḋ
excedit periculoſum eſt: Sicut aqua que ſi nimios imbres
prebeat. non ſolum nullum vſum adbibet. ſed etiam pericu
lum exbibet)

Finit liber ſecundus de ſummo bono ſancti Jſidori hyſpalenſis epiſcopi.

Incipit liber Tercius.

De flagellis dei. Ca. primū

DIuine ſapientie ſubtilitas ſicut interius
vt teſtis ſcrutatꝛ cõſcientias. ita exterius
vt iudex irrogat penas: vt verū ſit teſti
moniū Prophete: quia ipſe eſt teſtis et
iudex. Miſerere dñe miſero Iſidoro in
digna agenti et digna pacienti. aſſidue
peccanti et tua flagella quotidie ſuſtinēti. Ordinata eſt miſe
ratio dei que prius hic hoīem ꝑ flagella a peccatis emēdat.
et poſtea ab eterno ſupplicio liberat. Electus em̄ dei dolori
bus vite huius atteritꝛ vt ꝑfectioꝛ vite future lucretꝛ. Nequa
q̄ꝫ deus delinquenti parcit. qm̄ peccatorē aut flagello tꝑali
ad purgationē ferit. aut iudicio eterno puniendū relinquit.
aut ipſe in ſe homo penitēdo punit quod male admiſit. Ac
proinde eſt ꝙ deus delinquēti nō parcit. Iuſte temporalia
flagella ad eterna proficiūt gaudia. ideoqꝫ et iuſtus in penis
gaudere debet. et impius in proſperitatibus timere. Neqꝫ
iuſto neqꝫ reprobo deus miſericordiam et iuſticiā ſubtrahit.
Nam et bonos hic per afflictionē iudicat. et illic remunerat
per miſerationem. et malos hic remunerat per temporalem
clementiā. et illic punit per eternā iuſticiam. In hac em̄ vita
deus parcit impijs. et tn̄ non parcit electis. in illa vita parcit
electis. non tamē parcit impijs. Periculoſa eſt ſecuritas in
hac vita maloꝝ. et bonoꝝ dolor tranquillus. Nā iniquus
poſt mortē ducitꝛ cruciādus. iuſtus vero dormit poſt laborē
ſecurus. Non tm̄ de corꝑalibus paſſionibus. ſed etiam de
ſpiritalibus oportet intelligi. vt quāto quiſqꝫ aut in corꝑore
aut in mēte flagella ſuſtinet. tāto ſe in fine remunerari ſperet.
Sepe occulto dei iudicio extra flagelli correptionem ſunt
reprobi in hoc mūdo. dūqꝫ multa damnabilia cõmiſiſſe vide
antur. deſpecti tamē a deo nullo emendationis verbere fere
untꝛ. Plus corripitꝛ flagello qui a deo diligitꝛ ſi peccauerit.
dicēte Propheta: Tantūmodo vos cognoui ex omnibus

575

nationibus terre. idcirco viſitabo ſuper vos oēs iniquitates veſtras. Quē em̄ diligit dn̄s corripit. flagellat aūt oēm filiū quē recipit. Ualde neceſſariū eſt iuſtum in hac vita et vitijs tētari et verberari flagello. vt dū vitijs pulſat̄. de virtutibus non ſupbiat. Dū vero aut animi aut carnis dolore atterit. a mūdi amore retrahat̄. Tentari aūt oportet iuſtū. ſed tentatione plage. nō tentatione luxurie. Durius circa ſuos electos in hac vita deus agit. vt dū fortioribus flagelli ſtimulis feriunt̄. nulla oblectamenta preſentis vite delectēt. ſed celeſtē patriā vbi certa requies expectat̄ indeſinent̄ deſiderēt. Electos vite iſtius aduerſitate ꝓbari. vt ſecundū Petrū iudiciū a domo dei incipiat. dum in hac vita electos ſuos deus iudicij flagello caſtigat.

De gemina percuſſione dei Capitulum ij.

Gemina ꝑcuſſio eſt diuina. Una in bonā partē qua ꝑcutimur in carne vt emēdemur. Altera qua vulneramur in cōſcientia ex caritate vt deū ardentius diligamus. Gemino more deus reſpicit vel ad veniam vel ad vindictā. Ad veniā ſicut Petrū. ad vindictā ſicut dū facta ſodomorū ſe deſcenſurū et viſurū teſtatur. Trimoda ratione deus quos voluerit ꝑcutit id eſt ad dānationē reprobos. ad purgationē quos errare videt electos. ad ꝓpagandā meritorum gloriā iuſtos. Primo nāq modo egyptus ceſa eſt ad dānationē. Secūdo modo pauꝑ Lazarus ad purgationē Tercio mō ꝑcuſſus eſt Job ad ꝓbationē. Flagellat̄ homo plerūq a deo ante peccatū ne malus ſit. vt Paulus qui ſathane angelo inſtigāte carnis tolerabat ſtimulos. Fagellat̄ etiā et poſt peccatū vt corrigat̄. ſicut ille in apoſtolo qui traditus eſt ſathane in interitū carnis vt ſpūs ſaluus eſſet. Non tamē iuſte murmurat etiā qui neſcit cur vapulat. Nā deus ideo plerūq iuſtū flagellat. ne de iuſticia ſupbiēs cadat. In hac vita deus tātomagis ſtudet vt parcat. quāto magis expectando flagellat. Sed alios feriendo corrigit. alios vero feriēdo interficit. Feriēdo namq corrigit. de quibus dicit:

Ego quos amo arguo et caſtigo. alios feriẽdo pimit. quos incorrigibiliter delinquẽtes aſpicit quoſq; nõ iã ſub diſcipli na vt filios pater ſed diſtricta dãnatione vt hoſtes et aduer ſarios pcutit. De quibus dicit: Flagello inimici percuſſi te. caſtigatione crudeli. Et iterũ: Quid clamas ad me ſup cõ tritione tua. inſanabilis eſt dolor tuus. Vñ vnuſqſq; feſtinet et timeat ne ſimul feriat vita eius cum culpa. Flagellũ nãq; tũc delet culpã cũ mutauerit vitã. Nã cuius mores nõ mu tat. actiones nõ expiat. Omnis diuina pcuſſio aut purgatio vite preſentis eſt. aut iniciũ pene ſequẽtis. Nã quibuſdã fla gella ab hac vita inchoant et in eterna pcuſſione perdurant. Unde p Moyſen dñs dicit: Ignis exarſit in ira mea et ar debit vſq; ad inferos deorſum. A quibuſdã dici ſolet: Non iudicat deus bis in idipm. qui tñ nõ attendũt illud qd alias ſcriptũ eſt: Jeſus populũ de terra egipti liberãs. ſecũdo eos qui nõ crediderũt pdidit. Quãuis em̃ ſi vna culpa bis non percutit. vna tñ pcuſſio intelligit. que hic cepta illic pficit vt in his qui omnino nõ corrigunt. pcedentiũ pcuſſio flagello rum. ſequentiũ ſit iniciũ tormẽtorũ. Hinc eſt qd in Pſalmo ſcribit: Operiant ſicut diploide cõfuſione ſua. Diplois em̃ duplex veſtimentũ eſt. quo figuraliter induunt qui et tpali pena et eterna damnant. Unde et Hieremias ait: Cõtritio ſup cõtritionẽ id eſt gemina dãnatio. et hic et in futuro ſecu lo. Et idẽ alibi: Duplici cõtritione cõtere eos. id eſt gemina pena. pñti ſcilicet et futura. Quibuſdã ſecreto dei iudicio hic male eſt. illic bene. ſcilicet vt dũ hic caſtigati corriguntur. ab eterna damnatione liberentur. Quibuſdam vero hic bene eſt. illic male. ſicut diuiti illi accidit. qui hic potentie claritate conſpicuus. poſt mortem gehenne incendijs tradit crucian dus. Porro quibuſdam et hic male et illic male eſt. quia cor rigi nolentes. et flagellari in hac vita incipiunt. et in eterna percuſſione damnantur. In tanto quoſdam inmergi deſpa rationis profundo vt nec per flagella valeant emendari. De quibus recte per Prophetam dominus dicit: Fruſtra per cuſſi filios veſtros. diſciplinam non receperunt. Plerumq; iuſtus plangit q2 neſcit vtrum p oibus ſuis peccati pſentia

57b

patiaꝛ flagella. an pro vno tm̄. et neſcit que ſit culpa illa pro qua meruit eiuſmodi pati ſupplicia. et ꝓ ipſo ambiguo max ime in merore verſaꝛ. Quãuis flagella pn̄tia iuſtū a peccatis abſoluunt. ad huc tn̄ ſub metu vindicte turbaꝛ ne inſtantes ei plage nō ſufficiant ad purgãda delicta. Proinde ergo dū preſentia patiꝛ et futura per timeſcit. quodãmodo ſicut ait Propheta: pro ſuis peccatis duplicia recipit.

De infirmitate carnis. Capitulum iij.

Eſſe nōnullos eiuſdē qualitatꝫ hoīes qui neſciant corrigi niſi alios viderint flagellari. ſicqꝫ proficiūt cōparatione maloꝝ. dum ſibi id accidere timēt in quo deperire alios vidēt. Quoſdã deus videns nolle ꝓprio voto corrigi. aduerſitatū tãgit ſtimulis. quoſdã etiã preſciēs multū peccare poſſe. in ſalutē flagellat eos corꝑis infirmitate ne peccent. vt eis vtilius ſit frãgi languoribus ad ſalutē aīe. qꝫ manere incolumes ad dãnationē. Uiſitatio dei nec ſꝑ in bonū accipiꝛ. nec ſemꝑ in malū. In bonū eīm accipiꝛ. ſicut eſt illud: Uiſita nos ī ſalutari tuo. In malū ṽo. iuxta illud: In tꝑe viſitationis ſue peribūt. Tribus ex cauſis infirmita tes accidūt corꝑi. id ex peccato. ex tētatione. ⁊ ex intēperantie paſſione ſed huic tm̄ nouiſſime humana p̄t medicina ſuccur rere. illis ṽo ſola pietas diuine miſericordie. Qui valētiores ſunt et ſani. vtile eſt illis infirmari et nō peccare. ne ꝑ vigorē ſanitatis illicitis ſordidenꝛ cupiditatū et luxurie deſiderijs. Duricia que mentē premit nec ſentiꝛ. vtiliter mutaꝛ in carne vt ſentiꝛ atqꝫ intellecta emēdetur. Nã citius vulnera carnis ſentiunꝛ qꝫ anime. ideoqꝫ ꝑ carnis flagella errãtes citius cor riguntꝛ. Hoc quippe indicãtꝛ ī Pauli oculis ſquame in fide litatis que dum mutate ſtꝫ ꝑ in crepationē in ocnlis carnis. cōfeſtim reſoluta eſt duritia mentis. Eſt ꝑnitioſa ſanitas q̄ ad inobedientiam hoīem ꝑducit. Eſt et ſalubris infirmitas que ꝑ diuinã correptionē mentē a duricia frangit. Lãguor animi. id eſt peccatoꝝ infirmitas ꝑnitioſa eſt. de qua etiam Apoſtolus ait: Quis infirmatur et ego nō infirmor? Quis

ſcandalizatur et ego nō vror? Nam infirmitatem carnis vti lem eſſe idem Apoſtolus aꝓbat dicens: Quando infir mor tunc fortior ſum.

De tollerantia diuina cor reptionis. ¶Capitulum iiij.

Murmurare in flagellis dei peccator homo nō de bet. qꝛ maxime ꝑ hoc ꝙ corripitᵣ emendatur. Unuſ quiſqꝫ aūt tunc leuius portat qđ patitur. ſi ſua diſ cuſſerit mala ꝓ quibus illi infertur retributio iuſta. Diſcat nō murmurare qui mala patitᵣ etiam ſi ignorat cur mala pa ciatur. et ꝑ hoc iuſte ſe pati arbitretur ꝑ quod ab illo iudicatᵣ. cuius nūqꝫ iniuſta iudicia ſtꝫ. Qui flagella ſuſtinet et cōtra deū murmurat iuſticiā iudicantꝫ accuſat. Qui vero ſe cog noſcit a iuſto iudice pati qđ ſuſtinet. etiā ſi ꝓ quo patitᵣ igno ret. ꝑ hoc iam iuſtificatᵣ. per qđ et ſe ipm̄ accuſat. et dei iuſti ciam laudat. Dum ex rebus proſperis vtilia iuſtus exempla preſtat hoībus. neceſſe eſt eum iterꝫ et aduerſitatibus tangi. quatenus eius paciētia cōprobetᵣ. vt denuo fortitudinis do cumēta ex eo ſumāt hi qui ꝓſperitatis eius tꝑantiam agno uerūt. Qui paſſionibus aīe inſidiāte aduerſario cruciatᵣ. nō idcirco ſe credat alienari a xp̄o qꝛ talia patitᵣ. ſꝫ magis ꝑ hoc deo cōmēdabile ſe eſſe exiſtimet ſi dum hec patitᵣ laudet deū pocius nō accuſet. ad magnā vtilitatē diuino iudicio mens iuſti diuerſis paſſionū tentationibus agitatur. ꝓ quibus ſi deo gratias egerit. ſueqꝫ culpe ꝙ talia dignus ſit deputaue rit: hoc qđ ex paſſione tolerat. ei ꝓ virtutibus reputabitᵣ. qꝛ et diuinam agnoſcit iuſticiam. et ſuam culpam intelligit.

De tentationibus dyaboli. ¶Capitulum v.

Multis calamitatū tentationibus mens iuſti in hac vita pulſatᵣ. Unū et optat ab hoc ſeculo funditus euel li quo et erūnis careat. et fixam illic ſecuritatē inue niat. Inter eas penas quas iuſtus in corꝑe patitᵣ. atqꝫ eas quas mente ꝑ fraudē dyaboli tolerat. multū intereſt. Nam

577

grauius fert qnas interius luget.q̄ꝫ eas quas exterius ſuſti
net. Has em̄ et loco euitat et tp̃e.illas ꝟo nec loco nec tp̃e p̄t
euitare. Nā amplius tentat electos dyabolus q̄ꝫ dei volūtas
ꝑmittit. Tentādo aūt ſcōꝝ ꝓfectibus ſeruit.et ſi nolēs.vtili
tati tm̄ ſcōꝝ ſeruit dyabolus.qn̄ eos tentationibus ſuis nō
decipit.ſꝫ potius erudit. Nā tentationes quas ille ad huma
nū interitū mouet. interdū criſtus ad exercitiū virtutū ſalu
bri vtilitate cōuertit. Inſidie dyaboli atq̄ꝫ aſtucie q̄ꝫuis huc
atq̄ꝫ illuc querentes quē deuorēt diffundant̄. a ptāte tamen
diuina nō egrediunt̄.ne tm̄ noceāt quātum malicioſe cōten
dūt. Nam qūo ſanctoꝝ virtus tāta tolerare potuiſſet.ſi ſuꝑ
na diſpenſatio pio moderamine nequitiā demonū nō refre
naret. Et licet dyabolus tentationē iuſtis ſꝑ inferre cupiat.
tm̄ ſi a deo poteſtatē nō accepit. nullatenus adipiſci p̄t qđ ap
petit. Vn̄ et oīs volūtas dyaboli iniuſta ē.et tm̄ ꝑmittēte deo
oīs ptās iuſta. Ex ſe em̄ tentare quoſlibet iniuſte appetit.ſed
eos qui tentandi ſt̄.et ꝓut tentandi ſt̄.nō niſi tentari deus
iuſte ꝑmittit. Vn̄ etiā in libris regū de dyabolo ſcriptū eſt.
qꝛ ſpūs dn̄i malus irruebat i ſaul.vbi iuſte querit̄:ſi dn̄i.cur
malus.ſi malus cur dn̄i dicat̄. Sꝫ duobus ꝟbis cōprehen
ſa ē et dei ptās iuſta.et dyaboli volūtas iniuſta. Nā ſpūs ma
lus ꝑ nequiſſimā voluntatē.et idē ſpūs dn̄i ꝑ acceptā iuſtiſſi
mam ptātem. Dyabolus non eſt inmiſſor.ſꝫ incenſor poti
us vicioꝝ. Neq̄ꝫ em̄ alibi cōcupiſcentie fomenta ſuccendit.
niſi vbi prius praue cogitationis delectationes aſpexerit.q̄
ſi a nobis ſpernitur.ſine dubio ille confuſus abſcedit.ſtatim
q̄ꝫ franguntur iacula cōcupiſcentie eius.cōtempteq̄ꝫ iacent.
et ſine luce faces illius. Sollicite hoſtis inſidias intelligere
pariter et cauere dei ſeruū oportet.ſicq̄ꝫ innocentia vite exiſte
re ſimplicem vt tamē oporteat cum ſimplicitate eſſe pruden
tem. Qui prudentiā ſimplicitati non miſcet.iuxta Prophe
tam: columba eſt ſeducta non habens cor. Sed ideo colū
ba.qꝛ ſimplex.ideo aūt cor non hn̄s qꝛ ignara prudentie ē.
Sepe fraus ſathane ſanctoꝝ cordibus aperitur.quādo ꝑ
ſpeciem boni angelum ſe ſimulans lucis. dum nititur elec
tos decipere detegitur atq̄ꝫ cōtemnitur. Sic et ꝟba fallacis

doctrine deus ſanctos ſuos facit intelligere.quatenus dya
bolicum errorem interius cognoſcant ac ſolicite caueant.
Diſcretio ſanctoꝝ tāta eſſe debet vt inter bonū et malum
ꝑditi ratione diiudicēt ne eos dyabolus ꝑ ſpeciē boni fallat.
Hec eſt eīm ꝑcunctatio Joſue dicētis: Noſter es an aduerſa
rioꝝ. Propter hoc et Hieremie dr: Si ſepaueris ꝓcioſum
a vili.quaſi os meū eris. Tunc eīm bene de ſe iudicāt ſancti
qn̄ ab eis deus fallacia demonum tentamēta facit intelligi.
Multi decipiunt a dyabolo.et ignorant ſe eſſe deceptos.
Oſee ꝓphete teſtimonio declarāte: Comederūt inqt alieni
robur eius et ipſe ignorauit. Alieni nāqꝫ maligni ſpūs ſigni
ficant q virtutes mētis cōmedūt:ſed hoc corda negligentiū
non intelligūt. Tanqꝫ inermis dyabolus vincit: qn̄ de apta
iniquitate hoīem deprauare conatur. Armatus vero tunc
incedit.dū per ſpeciē ſanctitatis et virtutis ea que ſancta ſtꝫ
deſtruit.qn̄ et qui decipit ſua detrimēta non ſentit.ſed tanqꝫ
ſint virtutes que ſtꝫ vicia ſectat ⁊ diligit. Jn oculis carnaliū
diabolus terribilis eſt.in electoꝝ oculis terror eius vilis eſt.
Ab incredulis vt leo timet a fortibus in fide vt vermis cō
temnit.atqꝫ ad momentū oſtēſus repellet. Qui ſuggeſtiōes
diaboli non recipit.in eis inſidias minime trāſit. Nā facile
in cōſequenti opere repellitur.ſi prima oblectamenta illius
reſpuant. Dyabolus eīm ſerpens eſt lubricus.cuius ſi capiti.
id eſt prime ſuggeſtioni non reſiſtit.totus in interna cordis
dū non ſentitur illabitur. Tentationū dyabolicarum inicia
fragilia ſunt.que ſi non caueant.ſed per vſum in cōſuetudinē
tranſeant.in nouiſſimis fortiter conualeſcunt.ita vt aut nū
qꝫ aut cū difficultate vincant. Cū in tota vita dyabolus ho
minē ꝓuaricari cupiat amplius tn̄ in fine molitur decipere.
Hinc eſt qđ in principio cōtra ꝓtoplaſtū ſerpenti eſt dictū.
Et tu inſidiaberis calcaneo eius. quia nimirū hoīem quē
dyabolus in curſu preterite vite non decepit.in nouiſſimis
ſupplantare diſponit. Proinde qꝫuis quiſqꝫ ſit iuſtus.nun
qꝫ neceſſe eſt vt ſit in hac vita ſecurus:ſed ſemper humilis
caueat ſemperque ne in fine corruat ſollicitus partimeſcat

578

Dyabolus ſuis fautoribus blandit̃.dei vero ſeruis molitur
tentameta cõtraria.exemplo dm̃ qui ſe poſt baptiſmũ paſ
ſus eſt a dyabolo tẽtari.Dyabolus ſanctos oẽs non tenẽdo
poſſidet.ſed tentãdo ꝑſequit̃.Nam qꝛ nõ in eis intrinſecus
regnat.contra eos extrinſecus pugnat.Et qui intrinſecus
amiſit dominũ.exterius cõmouet bellũ.Tunc cõtra eũ quẽ
poſſidet dyabolus acrius ſeuit.quãdo ſe virtute diuina ab
eo expellendũ cognoſcit.Unde inmũdus ſpiritus tũc decer
pſit grauius puerũ in quo habitabat.qñ ad xp̄i imperium
exire ab eo coactus eſt.Qđ factũ et ad Job verba reſpicit.
vbi in nouiſſimis vehemoth caudã ſuã quaſi cedrus aſtrin
git.Plus cõtra eos dyabolus diuerſis tẽtationibus inſiſtit
qui poſſunt et alijs ſua vtilitate ꝓdeſſe.vt dũ illi impediunt̃.
non ꝓficiant qui docẽdi ſunt.Malignus ſpiritus hoc qđ
intra nos mundare cupimus ſine intermiſſione tentat iteꝝ
ſordidare.Sancti aũt coꝝ inſidias preſago ſpiritu precog
noſcũt.et quicq̃d in ſemetipſis terrenũ ſentiunt indeſinenter
oꝑibus ſanctis exhauriũt.vt de intimis puri inueniant̃.Eo
dem blandimẽto decipiunt̃.nunc ꝑ dyabolũ hoies quo pro
thoplaſti in ꝑadiſo ſunt decepti.Multis em̃ vicioꝝ p̄ſtigijs
mẽtes reproboꝝ tentando decludit.Nũc em̃ ꝓmiſſis deci
pit.nũc rebus tranſitorijs quaſi neceſſarijs illicit.nunc etiã
ipſa inferni ſupplicia quaſi leuia et tranſitoria ſuggerit.quate
nus miſeroꝝ corda in cupiditatẽ laſciuiãq; diſſoluat.ſecũq;
ad tartara ducat.Argumẽta machinationũ malarũq; cogi
tationũ ſemina que in cordibus hoim̃ dyabolus fundit.ita
ſepe vndiq; captã implicãt mentẽ.vt ex qua ꝑte euadere q̃ſq;
tentauerit.ſine ꝑiculo exire nõ poſſit.veluti ſi iures hoc face
re.qđ ſi feceris pecces.ſi nõ feceris reus ꝑiurij ſis.In tãto ẽ
mali diſcrimine vt euadendi aditus pateat.minora potius
eligenda ſunt vt maiora vitent̃.Dyabolus qñ decipe quẽq;
querit.prius naturam vniuſcuiuſq; intendit et inde ſe appli
cat.vnde aptum hominem ad peccandum inſpexerit.Ex
ea parte homines dyabolus tentat qua eos pro excreſcẽte
humore facile inclinari ad vicia conſpicit.vt ſecundum hu
moris conſperſionem adhibeat et tentationẽ.Lege Balaã

qui in figura dyaboli cõtra populũ dei ex ea ꝑte precepit per
nitioſos pretendere laqueos. ex qua ſenſit eos facilius eſſe
lapſuros. Nam et qui aquã alicubi deducit. non eam ꝑ aliã
ꝑtem mittit niſi vbi impetũ eius intenderit. Nullus culpã
exiſtimet quã ex cõſperſione ꝓpria ſuſtinet. ſed quãtum valet
ↄtra id qđ tolerat pugnet. Nam ſi cõpaſſioni ceditur. tenta
tioni vel vicio nequaq̃ȝ reſiſtitur. Jdeo dyabolus in ſacris
eloquijs vehemoth id ẽ aĩal dꝛ. qꝛ de celis lapſus ad terras
cecidit. iuxta Pſalmiſtã iumentis inſipiẽtibus cõparatus.
Jdeo leuiathan id eſt ſerpens de aquis dꝛ quia in huius ſe
culi mari volubili verſatur aſtucia. Auis vero ꝓpterea noĩa
tur. qꝛ ꝑ ſupbiam ad alta ſuſtollitur. Et recte his tribus vo
cabulis appellatur qꝛ ꝓ ſuo merito aerem quaſi auis ꝓ carce
re meruit. vehemoth terrã. qꝛ vt aĩal brutũ in imis delecta
tur. ſerpẽs eo ꝙ in huius ſeculi mari inſana iactetur fluctua
tione. Ex inde em̃ ꝙ per membra ſua dyabolus oꝑatur. ſor
titur vocabula. ita vt qđ ſinguli agunt incitante illo ipſe no
minet̃ ex eo. Quẽ em̃ nõ decipit dyabolus vnde aĩal eſt. hoc
eſt. ꝑ carnis luxuriã. tentat vñ ſerpens eſt. hoc eſt cupiditatꝫ
ac nocendi malicia. Quẽ aũt et ſi decipit. inſidiatur ei vnde
auis eſt. hoc eſt. ſupbie ruina. Undiq̃ȝ enim dolos preparat
quouſq̃ȝ inueniat viam. ꝑ quã incautum decipiat. Aliud ẽ
intrare mentẽ cuiuſq̃ȝ dyabolũ. aliud vero inhabitare. nam
et in cordibus ſcõꝝ dyabolus ingredit̃. dum malã ſuggeſtio
nem inſinuat. ſed nõ habitat in eis qꝛ in ſuo corꝑe non eos
trãſducit. Qui vero in corꝑe eius ſtꝫ. ipſos inhabitat. quia
ipſi ſtꝫ templũ eius. Et ſi ſubripiat mẽtibus electoꝝ dyabo
lus non aũt in eis requieſcit ſicut in cordibus reproboꝝ. nã
calore fidei mox excitat̃ vt exeat ab electis. Non nulli quos
iam auido ore dyabolus deuorauerat. rurſus diuini iudicij
occulta miſeratione ab eius ore eripiunt̃ et ſaluti reſtituunt̃.
Nam ſepe multos quos antiquus hoſtis luxurie voragine
immerſos tenuit. potentia diuina ꝑ potentiam ab eius fauci
bus traxit. Qũo bonoꝝ interitũ Propheta electã dicit eſſe
dyaboli eſcã. dum alibi ſcriptum ſit de illo: Fenũ ſicut bos
comedet. niſi ꝙ in oculis dei fenũ ſtꝫ qui electus cibus ſm

hoĩes eſſe videntur. Ac ꝑ hoc q̃ de bonoꝝ numero pereunt.
apud hoĩes electi. apud deũ ſenũ exiſtunt. Eum dyabolus
iam deglutiſſe dicit᷑: quem iam ꝑfecto ſcelere deuorare vide
tur. Eum vero quẽ non deglutiuit oꝑis perfectione. ſꝫ tenta
tionũ illecebris mordet vt deuoret. ad huc quaſi in maxilla
mandit. Unde et Paulus habet ſtimulos carnis q̃bus hu
militer. nõ habet peccãdi ꝑfectionẽ qua de glutiat᷑. Os dya
boli verba eius ſunt. Uerba ꝟo eius inſpirationes occulte
ſtꝫ. quibus corda hoĩm alloquẽs occultis vrit cupiditatibus
Qnidã ob in corrigibilẽ iniquitatẽ. qꝛ ſponte nõ corrigunt᷑.
immũdis ſpiritibus vexandi tradunt᷑. vt arripiendi eos de
mones corꝑaliter habeãt poteſtatẽ. terroribuſqꝫ eoꝝ afflicti
humilient᷑. peniteant et ſaluent᷑. Sicut et Apoſtolus corin
thijs ſcribẽs dicit: Tradere huiuſmodi hoĩem ſathane in in
teritũ carnis vt ſpũs ſaluus ſit in die dñi. Utile eſt eñi quoſ
dam peccãtes vt in aĩa ſaluent᷑. ſathane corꝑaliter deputari.
quatenus ex preſenti correptione futuꝝ iudiciũ timeãt. et de
cetero delinquere caueant. Quidã aũt poteſtati demonũ ad
emendationẽ deputant᷑. quidã vero deſpecti ad ſolã ꝑditionẽ
tradunt᷑. Nunqꝫ vacat dyabolus aduerſus hoĩem iuſtum.
Aut eñi tribulationes cordis illi exaggarat. aut dolores cor
poris ſuſcitat. Hinc eſt qđ Apoſtolus ait: Datus eſt mihi
ſtimulus carnis mee angelus ſathane qui me collaphizet.
Sepe mentẽ iuſti varijs vexationũ doloribus vis demonũ
cruciat. vnde et interdũ vſqꝫ ad deſꝑationis anguſtiã coar
tat᷑. Permanẽti ãt in dei amore anime et ipſa talis anguſtia
ad meritũ ꝓficit. Nam ſiue in aĩo ſiue in corpore per inſtinc
tũ inmundoꝝ ſpirituũ quelibet aduerſa iuſtus paciat᷑. ex dei
vtiqꝫ permiſſu id patit᷑. Et ſi hoc ipm̃ ad dei gloriã humilis
referat. et dicat qđ ꝓ corꝑis poſſione Job dixit: Si bona
ſuſcepimus de manu dñi. mala quare nõ ſuſtineamus: iſte
qui ſic loquit᷑ non ſeperat᷑ a deo. ſed cõiungit᷑. qualibet atroci
anguſtia torqueat᷑. Multa iuſtus aduerſa in aĩa patit᷑ inſti
gatione demonũ. ſed talibus tentamentis ꝑire a vita eterna
non p̃t. qꝛ pius dñs ad damnationẽ culpe nõ reputat qđ de
ſue maieſtatis ꝑmiſſu nolẽs q̃ patit᷑ portat. Nã ibi peccamus

vbi cupiditate vel volũtate deflectimur. Ubi vero violenter addicimur etſi facinus aut flagiciũ non eſt. miſeria tñ et pro flagitio et facinore eſt. Sed qui deum pro irrogata laudat miſeria. cõmiſſo proculdubio caret facinore.

De tentamentis ſomniorum.

Capitulum vi.

Plerũqȝ demones in noctibus occurẽtes humanos ſenſus per viſiones cõturbant. vt formidoloſos et timidos faciãt. Aliquociẽs etiã ex deſpatione peccatorum mentẽ cõuerſi per ſoporẽ cõturbant horridaqȝ gehenne ſupplicia inmittunt. Non nunqȝ aũt et apta impugnatione graſſantes humana corpa verberãt. qđ tamẽ deo pmittẽte malis fit ad vindictã. iuſtis ad tolerãtie gloriã. Plerũqȝ in mũdi ſpiritus eos quos incũbere in ſeculi amore cõſpiciunt. dormiẽtes quadã vana ſpei proſperitate illudũt. Quoſdã vero quos formidare aliqua aduerſa preſentiũt. dormiẽtes inani terrore cõcutiunt. Sicqȝ miſerorum corda varijs illuſionibus tentãtes mõ vana pſperitate demulcẽt. modo inani formidine terrẽt. Qui aũt nullis aut raris cõſcijſ delictis. aut nunqȝ aut raro terroribus fatigant nocturnis. ſȝ pacato ſomno quieſcẽtes. interdũ etiã per ſoporẽ quedã archana et miſtica cõtuent ac vidẽt. Qui vero corda ſua grauioribus vicijs polluerũt. cõſcientie pauore illuſi ſpecies cremẽdas aſpiciũt. Fallax eñ imago mẽtes miſerorum diuerſis eludit imaginibus. et quos vigilãtes in vicia ꝯtraxit. dormiẽtes fatigat. vt nunqȝ ſecuros requieſcere ſinat. Non nunqȝ etiã electorum mẽtes horrẽdis imaginibus ſomniorum ſpiritus in mũdi terrificare conant. et quos vigilãtes vicijs tentãt nec ſuperãt. acriter dormiẽtes impugnãt. Sancti aũt et ſi ad momentũ huiuſmodi viſionibus cõmoueant. mox tñ euigilantes illuſionũ vanitates deſpiciũt. Intentionẽqȝ ſuã protinus ad deũ cõuertunt. Diuerſe qualitates ſunt ſomniorum. Quedã eñ ex ſaturitate ſeu inanitiõe occurrũt. que etiã p experientiã nota ſunt. Quedã vero ex ppria cogitatione oriunt. Nã ſepe que in die cogitamus, in noctibus recognoſcimus. Nõnulle aũt

580

viſiones ſpirituum inmundoꝝ fiunt illuſione. Salomone
probāte: Multos inquit errare fecerūt ſomnia et illuſiones
vane. Porro quedā iuſto fiunt mō id eſt ſuꝑne reuelationis
miſterio. ſicut legit᷑ in lege de Ioſeph filio Iacob qui ꝑ ſom
nia fratribus preferēdus predicit᷑. vel ſicut in euangelio de
Ioſeph ſpōſo Marie qui vt fugeret cū puero in egiptū ſom
nio admonet᷑. Non nunqꝫ et ꝑmixte accidunt viſiones id eſt
cogitatione ſimul et illuſione. atqꝫ itē cogitatione et reuelati
one. Daniele dicēte: Tu inquit rex cogitare cepiſti in ſtratu
tuo ꝗd eſſet futuꝝ poſt hec. et ꝗ reuelat miſteria oſtēdit tibi
que futura ſtꝫ. Et inde ſepe ea in ꝗbus cogitationū noſtraꝝ
ſenſum porrigimus. quodā mētis exceſſu reuelant᷑ dū requi
eſcimus. Quāuis nō nulla vera ſint ſomnia. facile tñ credi eis
nō opus eſt. qꝛ diuerſis imaginationū qualitatibus oriunt᷑.
et vñ veniāt raro cōſiderat᷑. Tā facile igit᷑ ſomnijs fides ha
benda nō eſt. ne forte ſathanas in angelū lucis ſe trāſformās
quēlibet incautū fallat. et aliqua erroris fraude decipiat. Nō
nunqꝫ interdū demones deceptoria fraude ita quoſdā curi
oſos obſeruātesqꝫ illudūt vt quedā ſomnia nō aliter eueniāt
qꝫ oſtendunt᷑. Ut em̄ in multis fallāt. interdū et vera ꝓnun
ciant. Sed quāuis ita accidant. cōtemnēda ſunt ne forte de
illuſione ꝓcedāt. recolētes teſtimoniū ſcripture dicētis: Si
dixerint vobis et ita euenerit nō credatis. Sōnia ſimilia ſtꝫ
augurijs. et qui ea intendūt reuera auguriari noſcunt᷑. Nō
eſſe vera ſomnia que cogitās animus die noctuqꝫ ſibi imagi
nat᷑. Mentes em̄ noſtre nonnunqꝫ ipſa ſibi ſomnia fingunt.
Sepe dū priora mala ꝑ triſtē memoriā ad mentē reducunt᷑.
per hec gehēne vindictā in nobiſipſis recolēdo imaginamur
Huiuſmodi mētis imaginationes que aut de preteritis ad
miſſis. aut de futuris ſupplicijs memoria vigilātibus fiunt.
et ꝑ viſiones ſomniaqꝫ occurrūt. et cogitantium mentes cō
cutiūt. Nā vna vi memorie fiūt vtraqꝫ. ſiue vigilātibus ſiue
dormiētibus nobis. Tali em̄ āmonitione horribili. pauore
etiā per quietē cōcutimur. et qꝫ grauia ſtꝫ qua cōmiſimus. et
qꝫ dura que ꝑtimeſcimus mentis aſpectu etiam in ſomnio
cōtemplamur. Non eſſe peccatum qñ nolentes imaginibus

nocturnis illudimur. ſed tunc eſſe peccatum ſi anteꝗ̄ illuda-mur cogitationis affectibus preueniamur. Luxurie quippe imagines quas in veritate geſſimus. ſepe dormientibus in animo apparent ſed innoxie. ſi non cõcupiſcendo occurrãt. Qui nocturna illuſione polluitur. ꝗ̄uis ꝛ ſi extra memoriã turpiũ cogitationum ſeſe perſentiat inquinatum. tamẽ hoc vt tentaret culpe ſue tribuat. ſuãq; immundiciã ſtatim fleti bus tergat.

De oratione. Capi. vij.

Hoc eſt remediũ eius qui vicioꝝ tẽtamẽtis exeſtuat. vt quociẽs quolibet tangit vicio. tociẽs ad orationẽ ſubdat. quia frequẽs oratio vicioꝝ impugnationẽ extinguit. Tamẽ perſeueranter intendere oportet animum noſtrum orando atq; pulſando. quouſq; inportunas deſide riorum carnalium ſuggeſtiones que noſtris obſtrepunt ſen ſibus fortiſſima intentione ſuperemus. ac tamdiu inſiſtere. quouſq; perſiſtendo vincamus. Nam negligẽtes orationes. nec ab ipſo homine impetrare valent qd volunt. Quando quiſq; orat. ſanctũ ad ſe ſpiritũ aduocat. At vbi aduenerit. confeſtim tentamenta demoniorum que ſe mentibus huma nis inmergunt. preſentiam eius ferre non ſuſtinẽtes effugiũt. Oratio cordis eſt non labioꝝ. Neq; eñ verba deprecantis deus intendit. ſed orantis cor aſpicit. Q ſi tacite cor oret et. vox ſileat ꝗ̄uis homines lateat. deum latere non poteſt qui conſcientie preſens eſt. Melius eſt autem cũ ſilentio orare corde ſine ſono vocis. ꝗ̄ ſolis verbis ſine intuitu mentis. Nunꝗ̄ eſt ſine gemitu orandum. Nam peccatoꝝ recordatio merorem gignit. Dum eñ oramus. ad memoriam culpam reducimus. et magis reos tunc nos eſſe cognoſcimus. Ideo q; cum deo aſſiſtimus gemere et flere debemus. reminiſcẽ tes ꝗ̄ grauia ſunt ſcelera que commiſimus ꝗ̄q; dira inferni ſupplicia que timemus. Mens qualem ſe in oratione offert. talem poſt orationem ſe conſeruet. Nam nihil proficit ora tio ſi denuo committitur vnde iam iterum venia poſtuletur. Ille enim precis deſideratũ effectũ ſine dubio percipit. qui

581

qđ orando ablui poſtulat. delinquẽdo non iterat. Mens noſtra celeſtis eſt et tũc orãdo deũ bene cõtemplat᷑. qñ nullis terrenis curis aut erroribus impedit᷑. Apta eſt em̃ ad bonũ in ſua natura. in aliena vero turbat᷑. Pura eſt oratio quã in ſuo tp̃e ſeculi nõ interueniũt cure. longe aũt eſt a deo animus qui in oratione cogitationibus ſeculi fuerit occupatus. Tũc ergo veraciter oramus qñ aliũde non cogitamus. Sed valde pauci ſtꝫ qui tales oratiões habeãt. Et licet in quibuſdã ſint difficile tñ eſt vt ſꝑ ſint. Mens que añ orationẽ vacans a deo in illicitis cogitationibus occupat. dũ in orationẽ venerit cõfeſtim illi imagines reꝝ quas nuꝑ cogitauit occurrũt aditũqꝫ precis obſtruũt. ne ſe mẽs libera ad celeſte deſideriũ erigat. Purgãdus eſt itaqꝫ primũ animus atqꝫ a tꝑaliũ reꝝ cogitationibus ſegregãdus vt pura acies cordis ad deũ vere et ſimpliciter dirigat᷑. Nã reuera tũc impetrãda diuina munera credimus. qñ ſimplici affectu aſſiſtimus cum oramus. Multis modis interrumpit᷑ orationis intẽtio. dum ſe per in curiã vana mũdi ingerũt in cuiuſcũqꝫ orãtis animo. Tũc aũt magis diabolus cogitatiões curaꝝ ſeculariũ humanis mẽtibus ingerit qñ orantẽ aſpexerit. Duobus modis oratio impedit᷑ ne impetrare quiſqꝫ valeat poſtulata. hoc eſt. ſi aut quiſqꝫ adhuc mala cõmittit. aut ſi delinquẽti ſibi debita non dimittit. Quod geminũ malũ dũ quiſqꝫ a ſemetipſo abſterſerit. ꝓtinus ſecurus ſtudio orationis incumbit. et ad ea que impetrare precibus cupit mentẽ libere erigit. Qui ledit᷑ nõ deſiſtat orare ꝓ ſe ledentibus. alioquin iuxta dñi ſententiam peccat qui ꝓ inimicis nõ orat. Sicut nullũ ꝓficit in vulnere medicamentũ ſi adhuc ferrum in ea ſit. ita nihil ꝓficit oratio illius cuius adhuc dolor in mẽte. vel odiũ manet in pectore. Tantus debet eſſe orantis erga deũ affectus. vt non deſperet precis effectũ. Inaniter aũt oramus ſi ſpei fiduciã non habemus. Petat ergo vt Apoſtolus ait: vnuſquiſqꝫ in fide nihil dubitãs. nam qui dubitat ſimilis eſt vñ maris que a vento fertur atqꝫ diſpergit᷑. Diffidentia naſcit᷑ impetrandi orata. ſi ſe adhuc animus ſentiat circa peccãdi affectionẽ verſari. Non em̃ p̃t habere precis certã fiduciam qui adhuc in

preceptis dei pigritat et peccandi recordatione delectatur· Qui a preceptis dei auertitur. qd in oratione poſtulat accipe nõ meret. nec impetrat ab illo bonũ qd poſcit. cuius legi nõ obedit. Si eñ id qd deus pcepit facimus. id qd petimus ſine dubio obtenemus. Nã ſicut ſcriptũ eſt: Qui auertit aurẽ ſuã ne audiat legẽ. oratio eius execrabilis erit. Multũ apud deũ vtraqz ſibi neceſſario cõmendant vt oratione opatio. et opefulciat oratio. Vñ etiã Hieremias ait: Leuemus corda noſtra cũ manibus ad deũ. Cor eñ cũ manibus leuat. qui orationẽ cũ ope ſubleuat. Nã quicũqz orat et nõ opat. cor leuat et manus nõ leuat. Quiſqz vero opat et nõ orat. leuat manus et cor nõ leuat. Sed qr opari neceſſe eſt et orare. bñ iuxta vtrunqz dictũ eſt. Leuemus corda noſtra cũ manibus ad dominum. ne de negligẽtia mandatoꝝ corde repreben damur dũ ſalutẽ noſtrã obtinere aut ſola oratione aut ſola opatione cõtendimus. Poſtqz bonũ opus agimus. lacrime orationũ fundant. vt meritum actionis humilitas impetret precis. Culpabiliter manus ad deũ expandit. qui facta ſua orando iactãter prodit. ſicut phariſeus in templo iactanter orabat: ſeqz magis qz deũ de operibus iuſtis laudari vole bat. Quorundã oratio in peccatũ conuertitur. ſicut de iuda proditore ſcribit. Qui eñ iactanter orat laudem appetendo humanã. non ſolum eius oratio nõ delet peccatum. ſed etiã ipſa vertitur in peccatũ. Sic iudei vel heretici qui licet ieiu nare et orare videantur. eoꝝ tamẽ oratio non delet peccatũ. nec ad purgationis proficit meritum ſed mutatur pocius in peccatũ. Ideo interdũ oratio electoꝝ in pſſuris eoꝝ differt. vt impioꝝ puerſitas augeat. Veꝝ dũ iuſti tẽporaliter audi untur. pro eoꝝ fit ſalute qui eos affligũt. vt dũ illis tẽporali remedio ſubuenit. prauoꝝ oculi ad cõuerſionẽ aperiantur. Vnde et trium puerorum frigidus ignis fuit. vt. Nabucho donoſor deum verum agnoſceret. Sicut et Propheta in pſalmis ait: Propter inimicos meos eripe me. Proinde tar dius exaudiuntur quorundam orationes. vt dum differunt. fortius excitati maioribus premijs cumulentur. exemplo pruinarũ et repreſſione meſſium. in quibus quãto tardius

ſata ſemina exeũt. tãto ad frugem cumulatius creſcunt. Quo
ciẽs orantes nõ cito exaudimur. noſtra nobis facta in oculis
ꝓponamus vt hoc ip̄m qđ differt᷑ diuine reputetur iuſticie.
et culpe noſtre. Interdũ ꝙ ꝑſeueranter orantes nõ cito ex
audimur. vtilitatis noſtre eſt non aduerſitatis. Sepe em̄
multos deus nõ exaudit ad voluntatẽ. vt exaudiat ad ſalutẽ.
Multi orãtes non exaudiunt᷑. quia ꝓuidẽdo illis deus me
liora q̃ȝ petunt reſeruat. ſicut cõtingere ſolet paruulis qui ne
in ſcolis vapulẽt deũ exorãt. ſed nõ datur illis poſtulationis
effectus quia impedit᷑ talis auditio ad profectũ. Non aliter
quibuſdã electis. Deprecant᷑ em̄ deũ ꝑ nõnullis vite huius
cõmodis vel aduerſis. prouidentia vero diuina tꝑaliter eoꝝ
deſiderio minime cõſulit. quia meliora illis in eternũ ꝓmit
tit. Oratio priuatis locis oportunis fundit᷑: magiſq; obten
tũ impetrat. dũ deo tm̄ teſte depromitur. Propriũ aũt hipo
critaꝝ eſt offerre ſe in oratione vidẽtibus. quoꝝ fructus eſt
non deo placere ſed gloriã ab hominibus cõparare. Nõ in
multiloquio exaudiunt᷑ hoı̃es a deo quaſi plurimis cũ ꝟbis
conent᷑ inflectere. Neq; em̄ cõciliat eũ multiplex orantis ſer
mo. ſed pura ſinceraq; orationis intentio. Bonũ eſt corde
ſemper orare bonum etiam et ſono vocis deum ſpiritatibus
ymnis glorificare. Nihil eſt ſola voce canere ſine cordis intẽ
tione. ſed ſicut ait Apoſtolus: cantãtes in cordibus veſtris.
hoc eſt non ſolum voce. ſed ⁊ corde pſallentes. Vnde et alibi:
Pſallam ſpiritu pſallam et mente. Sicut orationibus re
gimur. ita pſalmoꝝ ſtudijs delectamur. Pſallendi enim vti
litas triſticia corda conſolatur. gratiores mentes facit. faſti
dioſos oblectat. inertes exuſcitat. peccatores ad lamenta in
vitat. Nam q̃uis dura ſint carnaliũ corda. ſtatim vt pſalmi
dulcedo inſonuerit. ad affectum pietatis animũ eoꝝ inflec
tit. Dum xp̄ianum non vocis modulatio. ſed tm̄ verba diui
na que ibi dicuntur debeant cõmouere. neſcio tamen quo
pacto modulatione canentis maior naſcitur cõpunctio cor
dis. Multi em̄ reperiuntur qui cauſatus ſuauitate cõmoti
ſua crimina plangunt. atq; ex ea parte magis flectuntur ad
lacrimas. ex qua pſallentis inſonuerit dulcedo ſuauiſſima.

Oratio in preſenti tm̄ vita pro remedio peccatoꝝ effundi
tur. pſalmoꝝ autem decātatio ꝑpetuam dei laudem demō
ſtrat in gloriam ſempiternam. ſicut ſcriptum eſt: Beati qui
habitant in domo tua domine. in ſecula ſeculoꝝ laudabunt
te. Cuius opis miniſterium quicūqꝫ fideliter intentaqꝫ mē
te exequitur. quodammodo angelis ſociatur.

De lectione. Capitulū viij

ORationibus mundamur. lectionibus inſtruamur.
melius eſt orare q̄ꝫ legere. Qui vult cum deo ſemꝑ
eſſe. frequēter debet orare. frequēter et legere. Nam
cum oramus ipſi cum deo loquimur. cum vero legimus.
deus nobiſcum loquitur. Omnis ꝓfectus ex lectione et me
ditatione ꝓcedit. Que em̄ neſcimus lectione diſcimus. que
autem didicimus meditationibus cōſeruamus. Geminum
confert donum lectio ſanctarum ſcripturarum. ſiue quia in
tellectum mentis erudit. ſeu quod a mundi vanitatibus ab
ſtractum hominem ad amorem dei ꝑducit. Excitati em̄ ſe
pe illius ſmone ſubtrahimur a deſiderio vite mūdane. atqꝫ
accenſi in amore ſapientie tāto vana ſpes mortalitatꝫ huius
nobis vileſcit. quanto amplius legendo ſpes eterna clarue-
rit. Geminum eſt lectionis ſtudium primū quomodo ſcrip-
ture intelligantur. ſcd̄m qua vtilitate vel dignitate dicantur.
Erit em̄ antea quiſqꝫ promptus ad intelligendum que le-
git. ſequēter ydoneus ad proferendum que didicit. Lector
ſtrenuus potius ad agendum que legit q̄ꝫ ad ſciendum erit
promptiſſimus. Minor em̄ pena eſt neſcire quid appetas.
q̄ꝫ ea que noueris nō implere. Sicut em̄ legendo ſcire cōcu
piſcimus: ſic ſciēdo recta que didicimus implere debemus.
Lex dei et premiū habet et penā legentibus eā. premiū his
qui eā bene viuēdo cuſtodiūt. penā vero in eis qui eā male
viuendo cōtemnunt. Omnis q̄ a preceptis dei diſcedit ope.
quociens eadem dei precepta legere vel audire potuerit. cor
de ſuo reprehenſus confunditur. quia id quod non agit me
moratur. et teſte cōſcia interius accuſat. Vñ et Dauid ꝓphe

583

ta deprecatur dicens: Tunc non cõfundar dum reſpitio in oia mandata tua. Grauiter namqꝫ vnuſquiſqꝫ confunditur quãdo mãdata dei vel legendo vel audiendo reſpicit. que cõtemnit. Corde em̄ reprehendit dum mãdatoꝝ meditatione docetur. qꝛ non impleuit opere qđ diuina didicit iuſſione.

De aſſiduitate legendi. Capitulum ix.

Nemo pt ſenſum ſcripture ſancte cognoſcere. niſi legendi familiaritate. ſicut eſt ſcriptum: Ama illam et exaltabit te glorificaberis ab ea cum eam fueris amplexatus. Quãdo quiſqꝫ magis in ſacris eloquijs aſſiduus fuerit. tanto ex eis vberiorem intelligentiam capit. ſicut terra que quãto ãplius excolitur. tãto vberius fructificat. Quãto amplius ad quamlibet artem homo conſcendit. tãto magis ad hoĩem ars ipſa deſcendit. ſicut in lege ſcribitur: Moyſes aſcendit in montem. et dominus deſcendit. Uerum eſt deo cio ſpiritali ꝙ ille tm̄ ſecreta diuinoꝝ ſcrutatur mandatoꝝ. qui ab actione terrene cure reuocauerit animum et ſedula familiaritate ſcripturis ſanctis inheſerit. Nam ſicut cecus et videns poteſt quidẽ vterqꝫ ambulare. ſed non conſimili libertate: dum cecus pergens quo non videt offendat. vidẽs vero offendicula cauet et quo ſit pergendum agnoſcat. Sic et qui nubilo terrene cure fuſcatur. ſi tentet dei ſcrutari miſteria non valet. quia caligine curarum non videt. Qđ ille tantumdem efficere valet qui ſeſe de exterioribus ſeculi curis abſtrahit. et totũ ſe in ſcripturaꝝ meditatione defigit. Quidam habent intelligentie ingenium ſed negligunt lectionis ſtudiũ. et qđ legendo ſcire potuerunt. negligendo cõtemnũt Quidã vero amorẽ ſciendi hñt. ſed tarditate ſenſus prepediuntur. qui tamẽ aſſidua lectione capiũt qđ ingenioſi per deſidiã non nouerũt. Ingeniũ tardius et ſi nõ per naturã. ꝑ aſſiduitatẽ tñ lectionis augmentatꝛ. Nã ꝗ̃uis ſenſus hebetudo ſit. frequẽs tñ lectio intelligentiã adhibet. Sicut ꝙ tardus eſt ad capiendũ ꝓ intẽtione tñ boni ſtudij ꝑmiũ ꝑcipit ita ꝙ

preſtitū ſibi ex deo ingeniū intelligentie negligit. cōdemnatione reus exiſtit.qꝛ donū quod accepit deſpicit et ꝑ deſidiā derelinquit. Quidā dei iudicio donū ſcientie quod negligūt accipiunt.vt durius de rebus creditis puniantur. Tardiores aūt ideo qꝺ ſcire cupiunt difficult inueniunt.vt ꝓ maximo exercitio laboris maximū premiū habeāt retributionis.

De doctrina ſine gratia.

Capitulum x.

DOctrina ſine adiuuāte grā q̄uis infundat auribus ad cor nūq̄ deſtēdit.forꝫ quidē ꝑſtrepit.ſꝫ interius nihil ꝓficit. Tūc aūt dei ſmo infuſus auribus ad cordis vltima ꝑuenit qn̄ dei grā mentē interius vt intelligat tāgit. Sicut em̄ quoſdā flāma caritatis ſue deus illuminat vt vitaliter ſapiāt.ita quoſdā frigidos torpenteſq̄ deſerit vt ſine ſenſu ꝑſiſtant. Pleriq̄ acumine intelligendi viuaces exiſtunt.ſed loquēdi inopia anguſtant. Quidā vero in vtriſq̄ pollent.qꝛ et ſciendi copiam et dicendi efficaciam habent.

De ſuperbis lectoribus.

Capitulum xi.

PLeriq̄ ſcia accepta ſcripturarū.non ad dei gloriam ſꝫ ad ſuā laudē vtuntur. dum et ipſa ſcia extollunt. et ibi peccāt vbi peccata mūdare debuerūt. Nunq̄ cōſequūtur legēdo ꝑfectam ſciam arrogantes. Nam q̄uis ſapiētes in ſuꝑficie videant.medullitus tn̄ veritatꝫ archana nō tangūt.qꝛ ſuꝑbie nube prepediunt. Semꝑ em̄ ſuꝑbi legūt.querūt et nūq̄ inueniūt. Diuine legis penetralia humilibus et bn̄ ad deū intrantibus patent.prauis aūt atq̄ ſuꝑbis claudunt. Nā q̄uis diuina eloquia in lectione arrogantibus ſint apta .in miſterio tn̄ clauſa atq̄ occulta ſūt. Dum ſmo dei fidelibus lux ſit.reprobis autē ac ſuꝑbis quodammodo tenebreſcit.et vnde illi illuminant.inde iſti excecant.

De carnalibus lectoribus et hereticis.

Capitulum xij.

584

Liber tercius Iſidori.

NEquaq̄ legē intelligit q̄ carnaliter ꝟba legis ꝑcurrit. ſʒ is qui eā ſenſu interioris intelligētie ꝑſpicit. Nā qui ad lrām legis intendūt. eius occulta penetrare nō pñt. Multi em̄ nō intelligēdo ſpūaliter ſcripturas. nec eas recte ſentiēdo in hereſim deuoluti ſtꝫ. atq̄ in multis erroribus defluxerūt. In ſolis fidelibus religata eſt lex. teſtāte dño ꝑ Prophetā: Signa teſtimoniū. ſigna legē in diſcipulis meis. ne eā āt iudeus intelligat aut hereticus qꝛ nō eſt xp̄i diſcipulus. Unitatē ꝗppe pacis quā xp̄s docuit nō ſequunt̃. de qua idē dñs dicit: In hoc cognoſcēt oēs qꝛ mei eſtꝫ diſcipuli. ſi dilectionē inter vos habueritis. Scripturas heretici ſano ſenſu nō ſapiūt. ſed eas ad errorē praue intelligētie ducunt. neq̄ ſemet ipſos earꝝ ſenſibus ſubdūt. ſed eas ꝑuerſe ad errorē ꝓpriū ꝑtrahūt. Doctores errorꝝ prauis ꝑſuaſionibus ita ꝑ argumēta fraudulētie illigāt auditores ſuos vt eos q̄ſi in labirinthū implicēt. a quo exire vix valēt. Tāta eſt hereticorꝝ calliditas. vt falſa veris malaq̄ bonis ꝑmiſceant. ſalutaribuſq̄ rebus plerūq̄ erroris ſui virus interſerūt. quo facilius poſſint prauitatē ꝑuerſi dogmatis ſub ſpē ꝑſuadere veritatis. Plerūq̄ ſub noīe catholicorꝝ doctorꝝ heretici ſua dicta cōſcribūt. vt indubitāter lecta credant̃. Nōnunq̄ etiā blaſphemias ſuas latēti dolo in libris noſtrorꝝ inſerūt. doctrināq̄ verā adulterādo corrūpunt ſcʒ vel adijciēdo que impia ſtꝫ vel auferēdo que pia ſtꝫ. Caute meditāda cautoq̄ ſenſu ꝓbanda ſtꝫ que legunt̃. vt iuxta apoſtolica monita teneamus que recta ſunt. et refutemus que contraria veritati exiſtunt. ſicq̄ in bonis inſtruamur vt a malis illeſi permaneamus.

De libris gentiliū. Ca. xiij.

POete ideo in libris ſuis venerē impudicā martēq̄ adulterꝝ deū appellare voluerūt. vt ꝑſuaderēt mētes hoīm quaſi deus imitari malū. vt dū libidinoſa ꝑſuaſione ad intētionē eorꝝ flagitia cōfidēter cōmittūt. nō quaſi hoīes ꝑditos. ſed q̄ſi celeſtes deos imitari videant̃. Ideo ꝓhibet̃ xp̄ianis figmēta legere poetarꝝ. qꝛ ꝑ oblectamēta inaniū fabularꝝ mē

tē excitāt ad incētiua libidinū. Nō eñ ſolū thura offerēdo demonibus immolāt. ſed etiā eoꝝ dicta libētius capiendo. Quidā plus meditari delectant̄ gētiliū dicta ꝓpter tumentē et ornatū ſermonē. q̄z ſcripturam ſanctā ꝓpter eloquiū humi le. Sed q̄d prodeſt in mūdanis doctrinis ꝓficere et inaneſ cere in diuinis: caduca ſequi figmenta et ad celeſtia faſtidire miſteria: Cauendi ſtꝫ igit̄ tales libri et ꝓpter amorē ſanctaꝝ ſcripturaꝝ vitandi. Gentiliū dicta exterius verboꝝ eloquē tia nitent. interius vacua v̄tutis ſapientia manent. Eloquia autem ſacra exterius incompta verbis apparēt intrinſecus autem miſteriorum ſapientia fulgent. Unde et Apoſtolus: habemus inquit thezaurum iſtum in vaſis fictilibus. Ser mo quippe dei occultum habet fulgorē ſapientie et veritatis repoſitum in verboꝝ viliſſimis vaſculis. Ideo libri ſancti ſimplici ſermone cōſcripti ſunt. vt non in ſapientia verbi ſed in oſtenſione ſpiritus homines ad fidem ꝑducerentur. Nā ſi dyalectici acuminis verſutia. aut rhetorice artis eloquen tia editi eſſent. nequaq̄z putaretur fides xp̄i in dei virtute. ſed in eloquētie humane argumentis cōſiſtere. nec quemq̄z crederemus ad fidem diuino inſpiramine ꝓuocari ſed poci us verborum calliditate ſeduci. Omnis ſecularis doctrina ſpumantibus verbis reſonans. ac per ſe eloquentie tumorē attollens. per doctrinam ſimplicem et humilem criſti eua= cuata eſt. ſicut ſcriptum eſt: Nonne ſtultam fecit deus ſa= pientiam huius mundi: Faſtidioſis atq̄z loquacibus ſcrip= ture ſcē minus ꝓpter ſermonem ſimplicem placent. Gen= tili eñ eloquentie comparata videtur illis indigna. q̄ ſi ani mo humili miſteria eius intendant. cōfeſtim aduertunt quā tum excelſa ſunt. que in illis deſpiciunt. In lectione non ver ba. ſed veritas eſt amanda. Sepe autem reperitur ſimpli= citas veridica. et compoſita falſitas. que hominem ſuis er roribus illicit. et ꝑ lingue ornamenta laqueos dulces aſper git. Nihil aliud agit amor mundane ſcientie. niſi extollere laudibus hominem. Nam quanto maiora fuerint litteratu ra ſtudia. tāto animus arrogantie faſtu inflatus. maiore in= tumeſcit iactantia. Unde et bene Pſalmus ait: Quia non

585

cognoui litteraturã introibo in potentias dñi. Simplicioribus litterȝ nõ eſt preponẽdus fucus grãmatice artis. Meliores ſunt eñi cõmunes littere. qꝛ ſimpliciores et ad ſolam humilitatẽ legentiũ ꝑtinẽtes. ille vero nequiores. qꝛ ingerũt hoĩbus ꝑnitioſam mentis elationẽ. Meliores eſſe grãmaticos ꝙ̃ hereticos. heretici eñi hauſtũ letiferi ſuci hominibus ꝑſuadẽdo ꝓpinant. grãmaticoꝝ aũt doctrina pt etiã ꝓficere ad vitam. dum fuerit in meliores vſus aſſumpta.

De collatione. Capi. xiiij.

CUm ſit vtilis ad inſtruendum lectio. adhibita aũt collatione maiorẽ intelligentiã prebet. Melius eſt eñi cõferre ꝙ̃ legere. Collatio aũt docibilitatẽ facit. Nã ꝓpoſitis interrogationibus cũctatio reꝝ excludit. et ſepe obiectionibus latẽs veritas approbat. Qd eñi obſcuꝝ aut dubiũ eſt. cõferendo cito ꝑſpicit. Multũ proſunt in collatione figure. Res eñi que minus per ſe aduertunt. ꝑ cõperationẽ reꝝ facile capiunt. Nã ſepe ſub ſpẽ alia ſpiritales cauſas ſcripture diuine inſinuãt et niſi ꝑ aliquã euidentẽ oſtenſionẽ vix apparẽt occulta legis miſteria. Sicut inſtruere ſolet collatio. ita contentio deſtruit. Hec eñi relicto ſenſu veritatis lites generat. et pugnãdo verbis etiã in deũ blaſphemiã ingerit. Inde et hereſes et ſciſmata. quibus ſubuertit fides. veritas corrumpit. ſcindit charitas. Cõtentioſoꝝ ſtudiũ nõ ꝓ veritate. ſed pro appetitu laudis certat. tantaqȝ eſt in his ꝑuerſitas vt veritati cedere neſciãt. ipſamqȝ rectãqȝ doctrinã euacuare cõtendãt. In diſputatione infideliũ cauẽda eſt ꝓpoſitionũ artificioſa ſubtilitas. que callidis obiectionibus retia tẽdit. Ita eñi verſutis aſſertionibus prauoꝝ diſputatio innodat. vt recta eſſe ſimulẽt que ꝑuerſa ꝑſuadent. Lectio memorie auxilio eget. Q ſi fuerit naturaliter tardior. freqũti tñ meditatione acuit ac legẽdi aſſiduitate colligit. Sepe ꝓlixa lectio longitudinis cauſa memoriã legentis oblitterat. Q ſi breuis ſit ſubmotoqȝ libro ſentẽtia retractet in aĩo. tũc ſine labore legit. et ea que lecta ſunt recolendo memoria minime excidunt. Acceptabilior eſt ſenſibus lectio tacita ꝙ̃ aperta.

Amplius eñ intellectus inſtruitur qñ vox legẽtis quieſcit. et ſub ſilentio lingua mouetur. Nã clare legendo et corpus laſſatur et vocis acumen obtunditur.

De cõtemplatione et actione. ¶ Capitulum xv.

Actiua vita innocentia eſt opeꝝ bonoꝝ. cõtemplatiua ſpeculatio ſupnoꝝ. Illa cõmunis multoꝝ eſt. iſta vero paucoꝝ. Actiua vita mundanis rebus bñ vtitur. cõtemplatiua vero mũdo renuncians. ſoli deo viuere delectatur. Qui prius in actiua vita ꝓficit. ad cõtemplationẽ bene cõſcendit. Merito eñ in iſta ſuſtollitur. quia in illa vtilis inuenitur. Quicunqꝫ adhuc tꝑalem gloriã aut carnalẽ affectat cõcupiſcentiã a cõtemplatione prohibetur. vt poſitus in actualis vite oꝑatione purgetur. In iſta eñ prius ꝑ exercitiũ boni oꝑis cuncta ex haurienda ſtꝫ vicia. vt in illa iã pura mentis acie ad cõtemplandũ deũ quiſqꝫ ꝑtranſeat. Et licet cõuerſus ſtatim ad cõtemplationẽ cõſcendere cupiat. tñ ratione cogitur vt prius in actiue vite operatione verſetur. Exemplum eñ actiue vite de Jacob ſume. qui dũ ad Rachel hoc eſt ad viſum principiũ deſtinaret. que contemplationẽ ſignificat. lia illi. hoc eſt laborioſa vita ſupponitur que actiuã demonſtrat. Sicut ſepultus ab omni negotio terreno priuatur. ita et cõtemplationi vacans ab omni occupatione actiuali auertitur. Et ſicut ab actuali vita cõſcendẽtes in cõtemplationis quiete ſepeliuntur. ita ab actione ſeculi recedẽtes eos vita actiua in ſe quaſi ſepeliendo ſuſcipit. ac ꝑ hoc vite mũdane actiua vita. et vite actiue cõtemplatiua ſepulchrũ eſt. Viri ſancti ſicut a ſecreto cõtemplationis egrediuntur ad publicũ actionis. ita rurſus ab actionis manifeſto ad ſecretũ cõtemplationis intime reuertuntur. vt intus deũ laudent vbi acceperunt vnde et foris ad eius gloriã operantur. Sicut aquile moris eſt ſemꝑ oculũ in radiũ ſolis infigere. nec deflectere niſi eſce ſolius obtentu. ita et ſancti a cõtemplatione ad actualẽ vitã interdum reflectuntur. conſiderãtes illa ſumma ſic eſſe vtilia. vt tamẽ iſta humilia ſint paululũ noſtre indigentie neceſſaria. In actiue

58b

vite genere humana intentio pſeueranter incedit. in cõtem
platione aũt ſeſe p interualla reſumit: quia diuturnitate cõ
templãdi laſſat᷑. Uiſio aĩaliũ in Ezechiele. que ibant et non
reuertebant᷑ ptinet ad vite actiue pſeuerantiã. et iteꝝ ea aĩalia
que ibãt et reuertebant᷑ ptinẽt ad cõtemplatiue vite menſurã.
in qua dũ quiſqꝫ intenderit. ſua reuerberatus infirmitate re
flectit᷑. atqꝫ iteꝝ renouata intẽtione ad ea vnde deſcenderat
rurſus erigit᷑. Qď fieri in actiua vita non p̃t. de qua ſi quiſqꝫ
deflectat vel ad modicũ. ſtatim vicioꝝ excipit᷑ fluxu. Ocu
lus dexter ſcãdalizans quẽ euelli dominus precepit. vita cõ
templatiua eſt. Duo oculi in facie. actiua vita ⁊ contẽplatiua
in hoĩe. Qui igit᷑ per cõtemplationẽ ceciderit in errorẽ: meli
us eſt ſi euellat cõtemplationis oculũ. ſeruans ſibi vnũ vite
actualis obtutũ. vt ſit vtilius illi p ſimplicẽ actionẽ ire ad vitã
qꝫ per cõtemplationis errorẽ mitti in gehennã. Sepe mẽs
ad ſumma ab imis erigit᷑. ⁊ ſepe a ſummis ad infima põdere
carnis inclinata reflectit᷑ Multos deus ex carnalibus ſua
gratia viſitat. et ad cõtemplationis faſtigiũ eleuat. multoſqꝫ
a contemplatione iuſto iudicio deſerit. et lapſos in terrenis
operibus derelinquit.

De cõtemptoribus mundi

Capitulum xvi.

Aque ſeculi amatoribus chara ſt̃. ſancti velut ad
uerſa refugiunt. pluſqꝫ aduerſitatibus mũdi gaudẽt
qꝫ proſperitatibus delectentur. Alienos eſſe a deo
quibus hoc ſeculum ad omne cõmodum proſperatur. Ser
uis aũt dei cuncta huius mundi contraria ſunt. vt dum iſta
aduerſa ſentiũt. ad celeſte deſiderium ardentius excitentur.
Magna apud deũ refulget gratia. qui huic mũdo cõtemp
tibilis fuerit. Nã reuera neceſſe eſt vt quẽ mũdus odit diliga
tur a deo. Sanctos viros in hoc ſeculo legimus pegrinos
eſſe et hoſpites. Unde et reprehenditur Petrus qꝛ taberna
culum in monte fieri cogitauit quia ſanctis in hoc mundo
tabernaculum non eſt quibus patria et domus in celo eſt.
Sancti viri ideo contemnere cupiunt mundum. et motum

mentis ad ſuperna reuocare. vt ibi ſe recolligant vnde deflux
erunt. et inde ſe ſubtrahant vbi diſperſi ſunt. Juſti qui rebus
honoribusq̃ꝫ ac vite blandimentis renunciãt. pinde ſe ab oĩ
terrena poſſeſſione mortificant vt deo viuunt. ideoq̃ꝫ ſeculi
huius blãditias calcãt vt validiores ad vitã illã de huius
vite mortificatione cõſurgant. Cuncta quippe tꝑalia quaſi
herbe virẽtes areſcũt et tranſeunt. ideoq̃ꝫ et ꝓ eternis rebus
que nunq̃ꝫ areſcũt. recte iſta dei ſeruus cõtemnit quia in eis
ſtabilitatẽ non aſpicit. Qui poſt renunciationẽ mũdi ad ſuꝑ
nã patriã ſanctis deſiderijs inhiat. ad hac terrena intẽtione
quaſi quibuſdã pennis ſubleuatus erigit. et in quo lapſus
erat per gemitũ conſpicit. et vbi ꝑuenerit. cũ gaudio magno
inteudit. Qui vero a contemplationis requie reflexus in
curis huius ſeculi incidit. ſi ad memoriam ſui reuertatur. pro
tinus ingemeſcit. quantumq̃ꝫ fuerint tranquilla que ꝑdidit
et q̃ꝫ cõfuſa ſint in quibus cecidit. ex ipſa laboris ſui difficul
tate cognoſcit. Quid ei in hac vita laborioſius q̃ꝫ terrenis de
ſiderijs eſtuare. aut quid hic ſecurius q̃ꝫ huius ſeculi nihil
appetere? Qui em̃ hũc mundũ diligũt. turbulentis eius cu
ris et ſollicitudinibus cõturbant. Qui aũt eum odiũt nec'ſe
quũtur interne quietis trãquillitate fruentes. future pacis re
quiẽ quã illic expectãt. hic quodãmodo habere iã inchoãt.

De ſanctis qui ſe a conſor‑tio ſeculi ſeparant. ¶ Capitulum xvij.

SAncti viri funditus ſeculo renunciãtes. ita huic
mundo moriuntur vt ſoli deo viuere delectentur
quantoq̃ꝫ ab huius ſeculi conuerſatione ſe ſubtra
hunt. tanto interne mentis. acie preſentiam dei ꝛ
angelice ſocietatis frequentiam cõtemplantur. Malorum
tam praua ſunt opera manifeſta. vt hi qui ſupernam patriã
deſiderant. non ſolum mores eoꝝ ſed ꝛ conſortia fugiantur.
Quidã etiã corꝑaliter ſeꝑari deſiderant ab iniq̄s. vt eoꝝ nõ
inuoluunt delictꝫ. Nõnulli et ſi nõ corꝑali diſceſſu ſpiritali
tñ ab eis intentõe recedũt qui et ſi cõmunes ſtꝫ ꝯuerſatõe diſ
creti tñ ſtꝫ corde vel oꝑe. Et licꝫ ſepe ĩ medio carnaliũ vitã.

deus ꝓtegat electoꝝ. tñ ſatis raꝝ eſt vt quiſq̃ inter ſeculi voluptates poſitus a vicijs maneat illibatus. in quibus etſi nõ cito implicet̃. aliqñ tamen attrahit̃. Neq̃ em̃ diu tutus eſſe poterit qui ꝑiculo ꝓximus fuerit. Via ſine offendiculo: vita monachi ſine cupiditatis et timoris impedimẽto. Dũ em̃ quiſq̃ a cõſortio mũdi abſtrahit̃. nec cupiditas eũ obligat cõſentientẽ. nec cruciat ſentientẽ. Bonũ eſt corꝑaliter remotũ eſſe a mũdo. ſed multo eſt melius volũtate. vtrũq̃ ỽo ꝑfecte. Ille ergo ꝑfectus eſt qui huic ſeculo et corꝑe et corde diſcretus eſt. Onager vt ait Iob cõtemnit ciuitatem. et monachus cõmunem ſecularium ciuium conuerſationem. Si aduerſa vite noſtre appetunt. proſpera contemnunt vt dum ab eis hec vita deſpicitur. futura inueniatur.

De preceptis altioribus monachorum. Capitulum xviij.

Alia ſũt precepta que dant̃ fidelibus cõmunẽ vitã in ſeculo agẽtibus. atq̃ alia ſeculo hinc renunciãtibus Illis em̃ dicit̃ vt ſua oĩa bene gerãt. iſtis vt ſua oĩa derelinquãt. Illi ꝓceptis generalibus aſtringunt̃. iſti precepta generalia ꝑfectius viuendo trãſcendunt. Ad ꝑfectũ non ſufficit niſi vt abnegatis oĩbus ſuis etiã ſe ipm̃ quiſq̃ abneget. Sed quid eſt ſe ipm̃ abnegare. niſi volũtatibus ꝓprijs renũciare? vt qui ſuꝑbus erat ſit humilis. qui iracũdus. eſſe ſtudeat mãſuetus. Nã ſi ita quiſq̃ renũciet que poſſidet oĩbus. vt ſuis nõ renũciet moribus. nõ eſt xpi diſcipulus. Qui em̃ renũciat oĩbus rebus ſuis. ſua abnegat: qui vero renũciat moribus prauis. ſemet ipſum ſcʒ abnegat: Unde et dñs: Qui vult inquit poſt me venire. abneget ſemet ipſum.

De tempore monachorum Capitulum xix.

Qui nõ rigida intẽtione monachi ꝓfeſſionẽ ſectant̃: quanto ſuꝑni amoris ꝓpoſitũ diſſolute appetunt. tanto ꝓcliuius ad mundi amorẽ denuo reducunt̃. Nã ꝓfeſſio nõ perfecta. ꝑñtis vite repetit deſideria. in q̃bus

et ſi nondũ ſe monachus alliget ope. iam tñ alligat cogitatio nis amore. Longe quippe a deo eſt animus cui hec adhuc vita dulcis eſt. Iſte eñ quid de ſupnis appetat. quid ve de infimis fugiat neſcit. Nã ſicut ſcriptũ eſt: qui apponit ſcien tiã apponit et dolorẽ. Quantũ eñ quiſqꝫ potuerit ſupna ſcire que appetat tanto de infimis acrius quibus inheret dolere debet. Propter hoc eñ et Jacobus apoſtolus dicit: Miſe ri eſtote. lugete et plorate. riſus veſter in luctũ cõuertatur et gaudiũ in merorẽ. Hinc etiã dñs: Beati inquit qui lugent qm̃ ipſi cõſolabunt. Et rurſum: ve vobis qui ridetis. qm̃ fle bitis. Qui ad hoc cõuerſionẽ ſanctitatis pretendit. vt alijs quãqꝫ preeſſe deſideret. iſte non diſcipulus xp̄i ſed prauitatis ſectator exiſtit. quia non pro deo ſed pro ſeculi honore por tare ſtudet crucis criſti laborem.

De humilitate monachi vel opere.

¶ Capitulum xx.

Summa virtus monachi humilitas. ſummũ viciũ eius ſupbia eſt. Tũc aũt ſe quiſqꝫ monachũ iudicet qñ ſe minimũ exiſtemauerit. etiã cũ maiora virtutũ opa geſſerit. Qui mundũ deſerũt et tñ virtutes preceptoꝝ ſine cordis humilitate ſequunt iſti quaſi de excelſo grauius corruũt. qr deterius p virtutũ elationẽ deijciunt q̃ꝫ per vitia prolabi potuerũt. Oĩs dei ſeruus de ſuis meritis nõ debet extolli. dũ poſſe videat ex inferioribus ſibi prelatiores alios fieri. Nouerit aũt oĩs ſanctus ſe alterius nõ pponere ſancti tati. Semp eñ cõſciẽtia ſerui dei humilis eſſe debet et triſtꝫ. ſcilicet vt p humilitatẽ nõ ſupbiat. et p vtilẽ merorem cor ad laſciuiã nõ diſſoluat. Dei ſeruus dũ bonũ aliqđ opus agit. vtrũ ei ad boni remunerationẽ ptineat que facit incertus eſt. ne forte diſcuſſione celeſtis iudicis reus penſet. et in his que dei ſtꝫ. negligẽter aut ſupbe aliquid opaſſe inueniat. Ideoqꝫ pro hoc ipſo triſtis merẽſqꝫ efficit atqꝫ indeſinenter turbatur reminiſcẽs pculdubio ſcriptũ eſſe: maledictus qui facit opus dñi negligẽter. Nã veraciter cõdemnamur ſi p torporẽ ea que bona ſtꝫ agimus. Dei ſeruũ ſine ĩtermiſſione legere orare

588

et oꝑari oportet: ne forte mentē ocio debitā ſpiritus fornica
tionis ſubripiat. Cedit em̄ labori voluptas. aīm āt vacantē
cito preoccupat. Contuere Salomonem per ociū multis
fornicationibus inuolutum. et ꝑ fornicationis vicium vſqꝫ
in idolatriam lapſum.

De monachis qui curis ſe// culi occupantur. ¶ Capitulum xxi.

SI qui ꝓ dei timore ſeculo renunciāt et tn̄ curis reꝝ
familiariū implicanť. quāto ſe reꝝ ſtudijs occupant
tāto a charitate diuina ſe ipſos ſeparāt. Qui ſimul
et terrenis parere curis et diuinis exercere ſtudēt. vtrūqꝫ cō
plectere ſimul nō valēt. Nā duas curas pariter in eſſe pectori
humano nō poſſe. et duobus ſeruientē dominis vtriſqꝫ pla
cere difficile eſſe. Niſi prius a ſecretioribus corde expellatur
importuna ſeculariū multitudo curaꝝ. aīa que intrinſecus
iacet nequaqꝫ reſurgit. Nā dū ſe per innumeras ſeculi cogita
tiones ſpargit. ad cōſiderationem ſui ſe nullatenus colligit.
Arguiť eoꝝ tepor qui deo vacare volētes ⁊ mūdo renunciāt
et curas ꝓprias aſpernanť. ſed dū ꝓpinquoꝝ vtilitates pro
curāt. a dei amore ſe ſeparāt. Vir ſpiritalis ita ꝓdeſſe debet
ſue ꝓpinquitati. vt dū illis gratiā carnis p̄ſtare ſtudet. ipſe a
ſpiritali ꝓpoſito nequaqꝫ declinet. Multi em̄ monachorum
amore parentū nō ſolū terrenis curis. ſed etiā forēſibus iur
gijs inuoluunť et ꝓ ſuoꝝ tꝑali ſalute ſuas animas ꝑdiderūt.
Interdū ordinata diſcretio eſt dū negať ꝓximo qđ preſtať
extraneo. vt noueris nō ꝓhiberi pietatis officiū ſed negari
carnalitatis affectū. Parētibus em̄ carnaliter preſtať. qđ ex
traneis pie impendiť. Sicut noſtra nobis nō odiēda eſt aīa
ſed eius carnales affectus odio habere debemns. ita nec pa
rētes odio a nobis habēdi ſtꝫ. ſed eoꝝ impedimēta que nos
ab itinere recto p̄pediunt. dū tn̄ dn̄s ita p̄cipiat nobis parē
tes odire ſicut et animas noſtras. Figurā ſanctoꝝ viroꝝ re
nunciantiū ſeculo vaccas deſignaſſe allophiloꝝ archam dei
geſtantes. Nam ſicut ille pignoꝝ affectibus a recto itinere
minime digreſſe ſunt. ita et vir ſanctus mundo renuncians

parentele obtentu non debet a bono impediri proposito.

De his qui a deo mundi a/ more prepediuntur. Capitulum xxij.

MUlti cupiũt cõuolare ad gratiã dei. sed timẽt carere oblectamenta mũdi. Prouocat quidem eos amor xpi. sed reuocat cupiditas seculi. Qui ꝓinde obliuiſcunt voti. qꝛ capiunt illecebris vanitatis. Quecũqꝫ mens ꝓcellis mũdi huius inuolueris. lignũ cõscende crucis vt a mari id eſt tẽpeſtate huius seculi libereris. Nã nullus te a lacu mortis humane ſaluabit. niſi xps eruerit. Qui seculo renũciare diſpoſuit. trãſgreſſionis reatu aſtringit. ſi votũ mutauerit. Atrociter eñi in diſcuſſione diuini iudicij arguẽdi ſꝫ. qui qd ꝓfeſſione ſpoſponderãt. implere ope cõtempſerũt. Mirabiliter cõparatur ſimilitudo a voluptatibus mũdi conanti redire ad deũ retinẽtibus ſeculi. ei qui dormitans exurgere conant et ſopore ſomni deprimit. Ille eñi ad bonũ nouit redire et voluptatũ faſcibus non ſinit. iſte melius elegit vigilare ſꝫ ſoporis torpere tenet. A bono in deterius lapſos ſup carbones frigidos fieri nigriores. qꝛ p torporẽ mentis ab igne charitatis dei extincti ſꝫ. et per mundi appetitũ a luce ſupne illuminationis priuati nigredine peccatoꝝ fuſcantur. Quidã intentionẽ bone opationis metu extinguunt inope. nec permittunt infirma mente deſiderata perficere. et cum indigere in mũdo metuũt. a gloria ſupna ſemetipſos abſcindũt. Multis conſilioꝝ argumẽtis inſidiatur eis dyabolus in acquirendo plurima. qui in paucis et modicis nouerant eſſe contenti. Opponit igitur in coꝝ mentes futuras filioꝝ egeſtates ꝑſuadet habere plura vnde ſibi egeniſqꝫ ſufficiat. quatenus his blãdimentis intentionẽ bone deuotionis ſubuertat atqꝫ in terrenis lucris deceptã mentẽ reducat. Multis argumentis inſidiatur dyabolus eis qui renũciant ſeculo. vt eius ſe iteꝝ amori ſubſternãt. Grauius ãt illos in cõcupiſcentijs ſeculi ferit. quos poſt renunciationem ad mundi amorem reduxerit. Et maxime per cenodoxiam ſubijcit ſibi dyabolus monachum. vt quẽ per ſeculi amorem retinere

non potuit.ab humilitatis culmine ſubtrahat.et ſupbie tu
more ſibi ſubditū faciat. Dei ſeruus ſp fallētis dyaboli p̄ut
dere debet inſidias.et magis in bonis opibus debet adhibe
re cautelam.ne p vanam gloriam pdat ſemetip̄m ac pereat.
cunctaq bona amittat que recte agendo obtinuerat.

De iactantia. Capi.xxiiij.

Tam in factis q̄ in dictis cauēda eſt iactantia.fleda
tn̄ eſt ruina ſibi queq magis q̄ deo placere.et lau
dem ab hoibus ꝯpare. Vanus et erroris ē animus
plenus.famā appetere et ad capiendā terrenā laudem ſtudiū
dare. Circūſpice temetip̄m hō.nihilq tibi arroges de his
q̄ in te ſūt p̄ter peccatū. Non declinat ad dexterā.qui nō ſibi
ſz deo tribuit bona q̄ agit.neq ad ſiniſtrā ſe ꝯ̄tit q̄ de diuina
indulgentia peccādi licentiā nō p̄ſumit.hoc eſt qd̄ Prophe
ta ait: Hec via ābulate in ea neq ad dexterā neq ad ſiniſtrā
declinātes. Verū eſt q natura expetit delectari in laudibus.
ſed tunc recte ſi in deo non in ſe quiſq laudet.ſicut ſcriptum
eſt: In domino laudabit anima mea. Sepe vanā gloriam
cōtemnendo. in aliud genus elationis inciditur dum in ſe
quiſq gloriat pro eo cōtemnat ab hoibus laudē. Quibuſdā
cōceſſum eſt tm̄ dem bene agere et fructum boni opis nō ha
bere.qd ipſi ſibi auferūt p ſtudiū humane iactantie. Semp
ſuā aſpiciāt feditatē qui vane glīe fauores diligunt et pdidiſ
ſe bonū opus doleāt qd pro humana oſtentatione fecerūt.
Amator vane glīe vnde poſſit ſp laudari agere nō quieſcit.
ſubinde illi vires vanitatis. prauus appetitus auget. Boni
opis inchoatio nō debet citius palā ad hoīm cognitionem
venire.ne dum boni inchoatio humanis oculis reſeratur.a
virtute pfectionis inaneſcat intentio ſanctitatis. Añ maturi
tatis eñ tempus meſſes cito pereunt germinaq inutilia fi
unt. Virtutes ſanctorū per oſtentationis appetitū dominio
demonum inmundorū ſubijciuntur.ſicut Ezechias rex qui
diuicias ſuas chaldeis per iactantiam prodidit.et ꝓpterea
perituras per ꝓphetam audiuit. vt ſignificaret dei ſeruum
virtutes ſuas dum vane glorie ſtudio prodiderit. ſtatim

demones ſuoꝝ opeꝝ dominos facere ſicut ille ꝑ oſtentatio
nē chaldeos reꝝ dominos fecit. Optima eſt illa diſcretio. vt
et nota ſint opa noſtra ad dei agendā gloriā. et occulta ꝓ ela
tione vitāda humana. Ille aūt debet publicare bonū quod
agit. qui ꝑfecta humilitate fundatus. nulla iā elatione cōtin
git. nam is qui ſe intelligit adhuc amorē laudis pulſari. facta
bona in occulto agat. ne forte qꝺ egerit ꝑdat. Interdū viri
ſancti dum cupiunt funditus ſuā mutabilitatē corrigere. ali
quāto tumore tangunt elationis ſue cōſcij actionis iuſticie.
ſed ab huius ſubreptionis malo humilitatis cōpunctione
purgant. Uiri ſci nonnūq̄ꝫ quoſdā de ſe audiētes inſtruūt.
et tñ in his alta ſe ꝯſideratione cuſtodiūt. ne dum alios a ter
rena intentōe erigūt. ipſi in terrene laudis appetitu demergā
tur. Quidā ꝑ incautā virtutū iactantiā relabunt ad vicia. et
quidā dum vicioꝝ impulſum frequēter plangūt. de ipſa infir
mitate ꝑ humilitatē validius cōualeſcunt. Plerūq̄ꝫ vtile eſt
arrogantibus deſeri deo. quatenus ſue infirmitatis cōſcij
ad humilitatē redeant et humiles poſt caſum exiſtant. Non
nulli falſa opinione arrogantie ſe eſſe ꝑfectos exiſtimāt. dum
non ſint qui abortis tentionibus innoteſcāt. Tanto quiſq̄ꝫ
fit veritati vicinior. quāto ſe eſſe longius ab ea fuerit arbitra
tus. Hocem̄ humilitatis eſt. que deo hoīem iungit. Ceterū
iactantia oculos quibus videri poterat claudit. Sicut ſo
lis radius dum cōſpicitur acies oculi hebetatur. ſic et qui
immoderate altiora ſeſcrutatur. ab intentione veri obtundi
tur. Sicut aquila ex alto ad eſcas collabit. ſic hō de alto bo
ne cōuerſationis ꝑ carnalē appetitū ad infriora demergit.

De hypocriſi. Capi. xxiiij.

Hypocrita verba ſanctoꝝ habet. vitam nō habet
et quos per ſermonem doctrine genuerit. non fo
uet exemplis ſed deſerit. quia quos v̄bo edificat.
vita et moribus deſtruit. Hypocrite ſimulatores
dicunt qui iuſti non eſſe querūt ſed tm̄ videri cupiunt. Hi
mala agunt. et bona ꝓfitentur. Per oſtentationē quippe bo
ni apparent. ꝑ actionē vero mali exiſtunt. Omnia pn̄t a ſim

590

plicibus vitia perpetrari, ſimulatio vero et hipocriſis non cōmittit niſi a male aſtutis per calliditatē valentibus vicia ſub ſpē virtutū celare et nō verā ſanctitatē obijcere. Sancti non ſolū gloriā ſupra modū ſuū omnino nō appetūt. ſʒ etiā hoc ipm videri refugiūt qd eſſe meruerunt. Hypocrite aūt malicie ſue occulta regētes ante oculos hoim quadā innocētie ſanctitate ſe veſtigūt vt venerent. Quibus bñ diuina voce dicit: Ve vobis hypocrite qꝛ ſimiles facti eſtis ſepulchris dealbatis. que foris quidē apparent hoibus ſpecioſa. intus vero plena ſtʒ oſſibus mortuoꝝ. Ita ꝛ vos quidē foris apparetis hoibus iuſti, intus vero pleni eſtis auaritia et iniqtate. Dupliciter damnant hypocrite. ſiue pro occulta iniquitate. ſiue pro apta ſimulatione. Ex illo eñ cōdemnant. qꝛ iniqui ſtʒ. ex iſto qꝛ oſtendūt qd non ſtʒ. Non ſemp latēt hypocrite. nam et ſi in principio ſui quidā non pateant, prius tamē qꝫ vita eoꝝ finiat qꝫ ſimulate vixerint detegunt. Omne eñ ſinceꝝ pmanet. Nā que ſimulata ſtʒ diuturna eſſe non pñt. Nō eoꝝ deſperāda eſt ſalus qui ad huc aliquid terrenū ſapiunt dū poſſint et in occultis agere vnde iuſtificent. Hi eñ meliores ſunt hypocritis eo ꝙ mali ſint in apto et in occulto boni. Hipocrite vero in occulto mali ſunt. et bonos ſe palā oſtendunt. Hipocritam iuſtus arguere prohibetur ne deterior caſtigatus exiſtat. dicente Salomone: Noli arguere deriſorem ne oderit te.

De inuidia. Capi. xxv.

Minor alieni boni ſuū ponit auctorē. Nam vnde bonus proficit. inde inuidus cōtabeſcit. Hoies praue viuētes ſicut de bonoꝝ lapſibus gratulant. ita de eoꝝ recte factis boniqꝫ pſeuerātia cōfundunt. Inuidus mēbrū eſt dyaboli. cuius inuidia mors introiuit in orbē terraꝝ. Sicut et ſupbus mēbrum eſt diaboli de quo ſcriptū eſt. Oē ſublime videt. et ipſe eſt rex ſup oēs filios ſupbie. Nulla eſt virtus que nō habeat cōtrariū inuidie malum. Sola miſeria caret inuidia. qꝛ nemo inuidet miſero. cui reuera non liuor obijcit ſʒ ſola miſericordia adhibet. Multi et bonos imitari

volũt ⁊ de bonoꝝ ꝓfectibus inuidie liuore tabeſcũt. Quo fit vt nec illi corrigant̃ a malo ſuo. ſed ꝑ inuidentiã deteriorent̃. et bonos a recto ſtudio quantũ in ipſis eſt. ſi potuerint depꝛauare conent̃. Qñ malos boni ꝓficere videt. nõ ſcãdalizẽtur ſed quẽ ſint finẽ habituri maxime cogitẽt. Hoc oĩs inuidus alienis virtutibus p̃ſtat. qđ beato Job ſathan p̃ſtitit. Nã dũ emulat̃ ꝓſperitatibus. cõmouit aduerſa. Sed dum credidit eũ diabolus poſſe ꝓ ſternere. inde eius aucta ſtꝫ merita atqꝫ inde claruerũt ꝓbabilioꝛa paciẽtie documẽta. Jta requirũt inuidi aditũ male fame. ꝑ quã bonoꝝ vitã maculẽt. ſicut querebãt oſtiũ ſodomite. quo domũ Loth nocituri introirẽt. Jlli ꝟo cecitate erroꝛis ꝑcuſſi parietes videbãt: oſtiũ nõ inueniebãt. nõ aliter inuidi viuẽdo velut parietẽ virtutes diſſimulãt vitia vero ꝑquirunt per que eoꝝ cõſcientiã vrãt.

De ſimulatione Ca. xxvi.

FRaudulẽtie genus in modũ pharetre ſubtiliter inſidiaꝝ ſagittas celat. vt falſam faciat ſecuritatẽ decipi atqꝫ callide eũ cõtra quẽ molit̃ occulte. Cauẽdus eſt inimicus qui manifeſtus eſt. ſed magis ille qui videri nõ p̃t. Facile eñ vincimus que videmus. que aũt nõ videmus difficile a nobis expellimus. Raro nocet̃ hõ ab extraneis. ſi ſui eũ nõ ledãt. Magis eñ inſidijs noſtroꝝ q̃ꝫ alioꝝ periclitamur Latent ſepe venena circum lita melle verboꝝ. Et tamdiu deceptoꝛ bonitatem ſimulat quouſqꝫ fallendo decipiat.

De odio. Capitulũ xxvij.

NOn hoĩes ſed vitia odio habenda ſunt. Flebiliter aũt deploꝛãdi ſunt. qui odio in fratrẽ tabeſcunt et cõtra alios ꝑniciosum animi dolum ſeruãt. A regno eñ dei ſe ſeparãt. qui ſemetipſos a caritate diſſociãt. Sicut mater eccleſia praue ab hoibus hereticis p̃mit̃. ſed tñ eos veniẽtes ad ſe benigna charitate ãplectit̃. ita et ſinguli noſtrum quoſcũqꝫ inimicos ſuſtinemus. reuertẽtes materna imitatiõe amplecti ſtati debemus. Cito eſt ignoſcendũ cuiqꝫ dũ veniã poſtulat. Nõ poſſe pccã dimitti ei. q̃ in ſe peccãti debita nõ

531

dimittit. Formam enim nobis indulgentie deus ex merito cõditionis noſtre inpoſuit. ita dũ orare nos p̄cepit. Dimitte nobis debita noſtra. ſicut et nos dimittimus debitoribus noſtris. Juſtũ eſt em̄ dei iudiciũ. tantũq₃ peccatori a ſe indulgeri oſtẽdit quantũ alterutro vnuſquiſq₃ in ſe offenſo indulget. Quidã de ſuis fidẽtes meritis pigre in ſe delinquẽtibus veniã preſtant. ſed nihil ꝓficit eſſe illibatũ a culpa qui nõ eſt paratus ad veniã. dũ potius hec magna ſit culpa. qñ tardius relaxant̄ fraterna delicta. Qui fratrẽ ſibi tardius recõſiliat: deũ ſibi tardius placat. Fruſtra em̄ ꝓpiciari ſibi deũ querit. qui cito placari in proximum negligit.

De dilectione. Ca. xxviij.

Duo ſt₃ erga dilectionẽ ꝓximi cõſeruanda. vnũ ne malũ quis inferat. alteꝝ vt bonũ intendat. Primũ vt caueat ledere. ſequẽter vt diſcat preſtare. Amicicia eſt aïoꝝ ſocietas. Hec quippe a duobus incipit. Nã minus q̃₃ inter duos dilectio eſſe nõ poterit. Antiq̄ em̄ dixerũt de ſocietate duoꝝ vnã eſſe aïam in duobus corpibus ꝓpter vim ſc₃ amoris. ſicut in actibus apoſtoloꝝ legimus: Erat illis cor vnũ in aïa vna. nõ q₂ multa corpa vnã habeãt aïam. ſed q₂ vinculo et igne caritatis cõiuncti vnũ oẽs generaliter ſine diſſenſione ſapiebãt. Amicitia et ꝓſperas res dulciores eſſe facit et aduerſas cõione temperat. leuioreſq₃ reddit. q₂ dũ in tribulatione amici cõſolatio adiungitur. nec frangit̄ animus nec cadere patit̄. Tunc vere amicus amat̄. ſi nõ ꝓ ſe ſed pro deo amet̄. Qui vero ꝓ ſe amicũ diligit inſipiẽter eum amplectit̄. Multũ in terra dimerſus eſt. qui carnaliter hoiem morituꝝ plus diligit q̃₃ oportet. Qui em̄ intẽperãter amicũ amat. ꝓ ſe magis illũ q̃₃ ꝓ deo amat. Quantũ ergo bonus eſt qui pro deo fratrẽ diligit. tm̄ pnitioſus qui eũ ꝓ ſeipſo amplectit̄. Plerũq₃ diligit in alio homo. qđ odit in ſe. vt pote in infantibus. Amamus em̄ quandã coꝝ ignauiã. et tñ odimus. q₂ ignaui eſſe volumus. Sic lapides equos et cetera quelibet diligimus. ſed tamẽ nolumus hoc eſſe etiã ſi poſſumus.

De fictis amicis· Ca·xxix·

CIto ꝑ aduerſa fraudulētus patet amicus. Nam in proſpitate in certa eſt amicicia. nec ſcit᷑ vtrū ꝑſona an felicitas diligat᷑. Sepe per ſimulationē amicitia colit᷑. vt qui nō potuit apte decipe. decipiat fraudulēter. Tūc q̄ſqꝫ magis fit pietati iuſticieqꝫ diuine cōtrarius. qñ deſpicit amicū aliqua aduerſitate ꝑcuſſum. Qua in re et ſibi occaſionē mercedis tollit. et erga ꝑcuſſionē ꝓximi crudelis exiſtit. veluti actū eſt inter Lazarū vlceroſum diuitēqꝫ ſupbū. Per aduerſa igit᷑ et proſpa cōprobat᷑. ſi vtiqꝫ vere diligat᷑ deus et ꝓximus. qꝛ dū aduerſa ꝓcedūt. amicus fraudulētus detegit᷑ ſtatimqꝫ deſpicit quem ſe diligere ſimulauit. Amicitia certa nulla vi excludit᷑. nullo tp̄e abolet᷑. Ubicunqꝫ em̄ ſe verterit tempus illa firma eſt. Rari ſt̄ amici qui vſqꝫ in finē exiſtant cari. Nā multos a caritate aut aduerſitas tp̄is aut cōtentio quelibet. actionis auertit. Sepe et ꝑ honores quorundam mutant᷑ ⁊ mores. ⁊ quos añ cōglutinatos caritate habuerūt. poſtqꝫ ad culmē honoris venerit. amicos habere deſpiciūt.

De amicitia munere orta·

Capitulum xxx.

INter veros amicos amicitia ex beniuolentia orit᷑. inter fictos benificio adiungit᷑. Non ſt̄ fideles in amicitia quos munus nō gratia copulat. Nā cito deſerūt niſi ſemꝑ accepint. Dilectio em̄ que munere glutinat᷑. eodē ſuſpēſo diſſoluit᷑. Illa vero eſt amicitia que nihil querit ex rebus amici niſi ſolā beniuolentiā. ſcilicet vt gratis amet amantē. Plerūqꝫ amicitia ex neceſſitate vel indigētia naſcit᷑ vt ſit per quem quiſqꝫ qd̄ deſiderat conſequatur. Ille autem eam veraciter querit. qui nihil egendo eā appetit. Nam illa ex inopia breuis eſt et fucata. iſta pura atqꝫ perpetua.

De cōcordia maloꝝ ·c·xxxi

AMicitia in rebus tm̄ bonis habēda eſt. Nā qui ea in malo vtunt᷑. nō ſibi amici ſed inimici exiſtūt. Con

cordiã maloꝝ cõtrariã eſſe bonoꝝ. Et ſicut optandũ eſt vt
boni pacẽ habeãt inuicẽ. ſic optandũ eſt vt mali inuicẽ ſint
diſcordes. Unanimitatẽ quippe maloꝝ bonoꝝ eẽ cõtrariã
Paulus apoſtolus approbat: q̈ malos cõtra ſe diuidit quos
in necẽ ſuã cõcordaſſe cõſpexit. Inde et in lege. mare rubrũ
hoc eſt cõcordia maloꝝ hoĩm: diuidit᷑. vt electoꝝ via tẽdens
ad beatitudinẽ non impediat᷑. Impeditur aũt iter bonoꝝ. ſi
mare hoc eſt. vnitas non diuidatur iniquorum.

De correptione fraterna.

¶ Capitulum xxxij.

NOn debet vicia aliena corripe. qui ad huc vicioꝝ cõta
gionibus ſeruit. Improbũ eſt eñi arguere quẽq; in alio
qđ adhuc dep̄hẽdit in ſemetipo. Qui veraciter fraternã vult
corripe ac ſanare infirmitatẽ. talẽ ſe p̄ſtare fraterne vtilitati
ſtudeat. vt eũ quẽ corripe cupit humili corde ãmoneat et hoc
faciẽs ex cõpaſſione q̄ ſi cõis periculi ne forte et ipſe ſubiciat᷑
tẽtationi. Sicut viri ſpiritales alieni peccati emendationẽ
expectãt. ita ꝓterui delinquẽtibus deridẽdo inſultãt. et quã
tũ in ipſis eſt eos inſanabiles putãt. nec inclinãt cor ad cõpa
ciendi miſericordiã. ſ3 ſupbiẽtes deteſtant᷑ atq; blaſphemãt.
Nõnunq̄; accidit vt intra amicos aliqua redargutionis enu
trita diſcordia. maiorẽ poſt ea caritatẽ ꝑturiat. vt pote dum
corrigunt᷑ ea que diſplicere in amico vident᷑. et hoc q̈dẽ primũ
nõ ſine quadã emulatione ãmonitus ſuſcipit. ſed correptus
poſtmodũ gratias agit. At cõtra multi ꝓ praua leſione vim
caritatis reſcindũt. et ab amore dilectionis ꝑ ſe ꝑhẽniter re
trahũt. Pleriq; correptionẽ ſuã officiũ caritat3 exiſtimãt. ple
riq; ṽo hoc ipm qđ ex caritate corripiunt᷑ ad iniurie cõtume
liã trahũt. Unũ euenit vt ex eo deteriores efficiant᷑. ꝑ qđ emẽ
dari obediẽdo potuerũt. Salubriter accipiũt iuſti quociẽs
de ſuis exceſſibus arguunt᷑. Supflua ãt eſt humilitas coꝝ.
qui ſe geſſiſſe accuſant que nõ admiſerũt. Qui ṽo ſine arro
gantia bona facta ſua ꝓnũciat. ꝓculdubio nequaq̄; peccat.
Eſt quorundã excuſatio ꝑuerſoꝝ q̄ dũ ꝓ ſuis facinoribus
arguunt᷑. ṽba iuſtoꝝ ꝓcẽſura declinãda abijciũt ſeruãtes ſe

diuino iudicio quo puniẽdi ſtꝫ durius. dũ tpaliter cõtemnũt iudicari ſeſe ab hoĩbus. Iniq̃s moleſta eſt veritas et amara diſciplina iuſticie. nec delectant niſi placẽtia ꝓprie imbecillitatꝫ iniuſticie fecũdi et ſteriles veritati. ceci ad cõtuendã lucẽ ⁊ oculati ad tenebrarũ aſpiciendũ errorẽ. Corda reproboꝝ lubrica ſtꝫ ad malũ cõſentiendũ et fluxa. ad bonũ ꝓ cõſentiendũ duriſſima. Probat Salomõ et iuſti emẽdationẽ correpti. et ſtulti obſtinationẽ admoniti. dicens: Doce iuſtũ et feſtinabit accipere. De ſtulto ãt ait: Qui erudit deriſorẽ. ipſe ſibi facit iniuriã. Nõnullos tãte eẽ prauitatis hoĩes. qui dũ ipſi a malo corrigi negligũt. corripientiũ vitã falſa criminatione detractãt et ad ſui ſceleris ſolaciũ vſurpant ſimul falſo cõpererint qđ ad infamiã bonoꝝ obiciant. ſicut eſt illud ex Salomone: Bona in malum cõuertit impius, et in electis imponit maculã. Ve aũt illi qui et ſuã rẽnuit vitã corrigere. et bonoꝝ nõ deſinit detrahere fame. Pleriq̃ʒ mali ſimiles ſibi malũ defendũt et patrocinio ſuo prauos cõtra correptionẽ bonoꝝ ſuſcipiũt, ne vnde diſplicẽt emẽdent. adijciẽtes in ſe aliena delicta. vt non tm̃ de ſuis malis. ſed etiam da alioꝝ facinoribus puniantur quorum peccata defendunt.

De prepoſitis eccleſie. Capitulum xxxiij.

Vir eccleiaſticus et crucifigi mundo per mortificationem proprie carnis debet. et diſpenſationem eccleſiaſtici ordinis. ſi ex dei voluntate peruenerit. nolens quidem ſed humilis gubernandam ſuſcipiat. Multis intercipit ſathanas fraudibus eos qui vite et ſenſus vtilitate preſtantes: preeſſe et prodeſſe alijs nolunt. et dum eis regimen animarum imponitur renuunt. conſultius arbitrantes ocioſam vitam agere q̃ʒ lucris animarum inſiſtere. Qđ tamen decepti agunt per argumentum dyaboli fallentis eos per ſpeciẽ boni. vt dum illos a paſtorali officio retrahit. nequaq̃ʒ proficiant qui eorum verbis atq̃ʒ exemplis inſtrui poterant. Sancti viri nequaq̃ʒ occupationum ſecularium curas appetunt, ſed occulto ordine ſibi ſuꝑ inpoſitas gemunt.

585

Et q̄zuis illas ꝑ meliorē intētionē fugiāt. tñ ꝑ ſubditā mētē
portāt. Quas q̄dē ſumopeſi liceat vitare feſtināt. ſꝫ timētes
occultā diſpēſationē dei ſuſcipiūt qđ refugiūt. exercēt qđ vita
re noſcunť. Intrāt ei ad cor ⁊ ibi ꝯſulūt q̄d velit occulta volū
tas dei. ſeſeqꝫ ſubditos debere eē ſummis ordinationib⁹ cog
noſcētes humiliāt ceruicē cordis iugo diuine diſpēſationis.

De in dignis prepoſitis Capitulum xxxiiij.

NOn ſtꝫ ꝓmouēdi ad regimē eccleſie qui ad huc vicijs
ſubiacēt. Hinc eſt qđ p̄ceptū eſt Dauid nō edificare vi
ſibile templū qꝛ ſanguinū vir. i. belli frequētia illi eſſet. Qua
figura illi ſpiritaliter admonenť q̄ viciorꝫ adhuc corruptioni
ſtꝫ dediti. ne templū edificēt. hoc ē. eccleſiā docere ne p̄ſumāt.
Nō debet honoris ducatū ſuſcipe qui neſcit ſubiectꝫ tramite
vite melioris p̄ire. Neqꝫ ei q̄ſqꝫ ad hoc tm̄ p̄ficiť vt ſubditorꝫ
culpas corrigat et ipſe vicijs ſuiat. Qui nō ſe dignū ad epa
tū exiſtimat locū eius q̄ dignus ē nō p̄occupet. Nā tā ſanctū
eſt ſacerdocij nomen vt nulla viciorꝫ nota maculari ſe ſinat.
Grauius em̄ cōdemnabiť. q̄ indignus ſuſcipit qđ nō mereť.
Qui regimē ſacerdocij cōtendit apparere. añ in ſe diſcutiat. ſi
vita honori ſit ꝯgrua. Et ſi nō diſcrepat. humiliter ad id ad
qđ vocať accedat. Reatū q̄ppe culpe geminat. ſi q̄ſqꝫ cū culpa
ad ſacerdotale culmen aſpirat. Heu me miſerꝫ in explicabili
bus nodis aſtrictū. Si em̄ ſuſceptū regimē eccleſiaſtici ordi
nis retineā criminis cōſcius timore cōcutior. ſi ꝟo deſerā ne
deterior ſit culpa ſuſceptū gregē relinq̄re amplius formido.
vndiqꝫ miſer metuo. et in tāto rei diſcrimie qđ ſequar igno
ro. Uniuſcuiuſqꝫ caſus tāto maioris ē criminis. quāto ⁊ pri
us q̄ꝫ caderet erat ꝟtutis. Precedentiū nāqꝫ magnitudo vir
tutū. creſcit ad cumulū ſequentiū delictorꝫ. Pleriqꝫ ſacerdo
tes ſue magis vtilitatis cā q̄ꝫ gregis preeſſe deſiderāt. nec vt
ꝓſint p̄ſules fieri cupiūt. ſꝫ magis vt diuites fiāt et honorē
tur. Suſcipiūt em̄ ſublimitatis culmē nō pro paſtorali regi
mie ſꝫ ꝓ ſolius honoris ambitione atqꝫ abiecto ope dignita
tis. ſolā nois appetūt dignitatē. Dū mali ſacerdotes deo ig

norãte nõ fiãt.tñ ignorant͛ a deo.ipſo ꝑ ꝓphetã teſtãte. Principes extiterũt ſ3 nõ cognoui.ſ3 hoc neſcire dei.reprobare e͂.

de indoctis prepoſitis. Capitulum xxxv.

SIcut iniqui et peccatores miniſteriũ ſacerdotale aſſequi prohibent͛ ita indocti et imperiti a tali officio retrahunt͛. Illi eñ exemplis ſuis vitã bonoꝝ corrũpunt.iſti ꝓ ſua ignauia iniquos corrigere neſciũt.Quõ docere poterũt. qꝺ ipſi nõ didicerũt:Deſinat locũ docẽdi ſuſcipere.q̇ neſcit docere. Ignorãtia quippe preſulũ.vite nõ cõgruit ſubiectorũ. Cecus eñ.ſi ceco ducatũ pbuerit.ambo in foueã cadũt. Sacerdotes indoctos ꝑ Eſaiã ꝓphetã dñs improbat dicẽs:Ipſi inquit paſtores ignorabãt intelligentiã. Et iteꝝ: Speculatores ceci oẽs id eſt imperiti epi. Neſcierũt inq̇t: vniuerſi canes muti non valentes latrare. hoc eſt plebes cõmiſſas valẽtes reſiſtẽdo malis ꝑ verbũ doctrine defendere.

De doctrina et exemplis prepoſitorum. Capitulum xxxvi.

NAm doctrina q̃3 vita clarere debet eccleſiaſticus doctor. Nã doctrina ſine vita arrogantẽ reddit. vita ſine doctrina inutilẽ facit. Sacerdotis p̃dicatio opibus confirmãda eſt.ita vt qꝺ docet ꝟbo.inſtruat exemplo. Uera ẽ illa doctrina quã viuẽdi ſequit͛ forma. Nã nihil turpius eſt.q̃3 ſi bonũ qꝺ quiſq3 ſmone p̃dicat.explere ope negligat. Tũc ei vtiliter p̃dicatio ꝓfert͛ qñ efficacit͛ adimplet͛. Unuſquiſq3 p̃dicator ⁊ bone actionis et bone p̃dicationis hrẽ debet ſtudiũ. nã alteꝝ ſine altero nõ facit ꝓfectũ.ſ3 p̃cedit iuſtũ bñ facere. vt ſequẽter bene poſſit docere. Ois vtilis doctor plebibus ſubiectis ita ſe p̃ſtare debet.atq3 inſiſtere doctrine: vt quãto claret ꝟbo.tãto clareſcat et merito. Nã ꝗ aplus Timotheo p̃cipit cũ oi imperio docere.non hortat͛ ad tumorẽ ſupbie.ſ3 ad bonã actionẽ et vite auctoritatẽ.videlicet ne libertatẽ preberet peccãdi.ſi bñ doceret et male viueret. Uñ et dñs:Qui ſoluerit vnũ de mãdatis iſtis minimis et ſic docuerit.minus

mus erit in regno celoꝝ. Uides ꝙ auctoritate magiſterij caret. qui qđ docet nõ facit. Sicut in nũmiſmate metallum figura et pondus inquirit. ita in oĩ doctore eccleſiaſtico. q̇d ſequat quid doceat. q̃uo viuat. Per qualitatem igit metalli doctrina. ꝑ figuram ſimilitudo patrũ. ꝑ pondus humilitas deſignat. Qui ꝟo ab his tribus diſcrepauerit. nõ metallum ſed terra erit.

De his qui male docent et male viuũt. ¶ Capitulum xxxvij.

INterdũ doctoris vicio etiã ipſa vera doctrina vileſcit. qꝛ dum nõ viuit ſicut docet ipſam quã ꝑ̄dicat veritatẽ cõtemptibilẽ facit. Arcus ꝑuerſus eſt lingua magiſtroꝝ docentiũ bñ et viuentiũ male. Et ideo quaſi ex ꝑuerſo arcu ſagittã emittũt dũ ſuã prauã vitã ꝓprie lingue ictu cõfodiũt. Qui diuina predicãt et ex eiuſdẽ ꝑ̄dicationis dignitate viuere minus curãt. hñtes verbũ dei in ore et in oꝑe nõ hñtes. multa bñ docẽtes. nihil aũt oꝑantes. imitant Balaã ariolũ. qui corruẽs oꝑe. aptos habuit oculos ad cõtuendã lucẽ doctrine. Qui bñ docet et male viuit. tãq̃ʒ es aut cymbalũ ſonũ facit alijs. ipſe tñ ſibi manet inſenſualis. Qui bene docet et male viuit. ꝙ docet bñ viuẽtibus ꝓficit. ꝙ vero male viuit ſe ipm occidit. ſicut ſacerdos q̇ ſi digne agit vt ſacedotẽ decet. miniſterium eius et ipſi et alijs vtile eſt. In digne aũt viuẽs. alijs quidẽ vtilis eſt loquẽdo. ſe aũt interficit praue viuẽdo. ac per hoc quo in illo mortuũ eſt ꝓprium eius eſt. quod vero viuit in eo. id eſt ſacrum miniſterium alienum eſt. Qui bene docet et male viuit. equatur cereo. qui bonam quidem alijs lucẽ preſtare. ſe vero in malis ſuis ꝯſumere videtur atq̃ʒ extinguere. Qui bene docet et male viuit. videtur bonũ malo cõiungere. lucẽ tenebris cõmiſcere. veritatẽ mendatio mutare.

De exemplis prauoꝝ ſacerdotum. ¶ Capitulum xxxviij.

SEpe per quos iuſticia docetur. per ipſos peccati morbus irrepit et mors ad plebes pertrãſit. ſcilicet

vel dum male docent. vel dum praua faciūt. Plerique ſacerdotes et clerici praue viuentes forma ceteris in malum exiſtūt. qui in bonis exemplū eſſe debuerūt. Hi eni̅ quoſcūque exemplo male cōuerſationis ſue perdunt. de illis rationem ſine dubio reddituri ſūt. Ex carnaliū prepoſitorum exemplo plerumque fit vita deterior ſubditorum. et plebis merito fiūt tales ſacerdotes. qui exemplo deteriore populum deſtruant non edificentur. Ex merito enim. plebis nonnunquam epi deprauantur. quatenus procliuius corruant qui ſequuntur. Capite languente cetera corporis membra inficiuntur. Unde et ſcriptum eſt: Omne capud languidum et omne cor merens a planta pedis vſque ad verticem non eſt in eo ſanitas. Capud eni̅ lāguidū eſt doctor agēs peccatū. cuius malū ad corpus puenit. dū eo vel peccāte vel praue docente preſtifer lāguor ad plebes ſubditas trāſit. Deteriores ſūt qui ſine doctrinis ſeu exēplis vitā moreſque bonorum corrūpunt his qui ſubſtātias aliorum p̄diaque diripiūt. hi eni̅ ea que extra nos ſūt ſed tn̄ nrā auferūt: corruptores vero morum ꝓprie noſipſos diripiunt. qm̄ diuicie iuſtorum mores eorum ſunt. Multum ergo diſtant damna morum a damnis temperalium rerum. dū iſta extra nos ſunt mores vero in nobis.

De prepoſitis carnalibus.

¶ Capitulum xxxix.

Prouidētia plerūque diuini cōſilij ordinantur p̄poſiti mūdana et exteriora ſectātes vt dū tp̄alibus rebus ſe totos impendūt ſpiritales tutiorē vitam cōtemplationis exerceāt. Quia dure ſūt quiete viuere volentiū ſarcine curarum ep̄alium. ꝓuidet ſepe deus curas debitos ſecularibus. ad ſuſceptionē regiminis. vt dū hi exteriora ſine tedio ꝓcurāt ſpiritales rebus interioribus ſine impedimēto rerum terrenarum deſeruiant. Dei ergo ordinationem accuſant a quo inſtituuntur qui epiſcopos condemnant. dum minus ſpiritualia. ſed magis terrena ſectantur. Ex diuini eni̅ tabernaculi diſpoſitione ob iniurias mundi ferēdas. et turbines quoſdā inſtitui ep̄os ſecula

ribus curis inſiſtētes. vt hi qui interius ſupna deſiderāt nul
lo terreno obſiſtēte negocio liberius hoc qđ amāt intendāt.
Nō eſt itaq; iudicādus a plebe rector inordinatus. dū mag;
nouerint populi ſui fuiſſe meriti pverſi regimē ſuſcepiſſe pō
tificis. Nā p meritis plebiū diſponitur a deo vita rectorꝝ. Ex
emplo Dauid peccāt ad cōparationē principū. q̄ ex merito
plebis preuaricantur. Sentētia damnantur Cham filij noe: q̄
ſuorꝝ p̄poſitorꝝ culpas in publico pdunt. ſicut Cham qui
patris pudēda nō operuit: ſ; deridēda mōſtrauit. Habituri
ſt; Sem meritū et Jafeth qui reuerēter opiunt que patres
ſuos exceſſiſſe cognoſcūt. ſi tñ patrū facta nō diligāt ſed tm̄
operiāt nec imitentur. Nā ſt; qui p̄poſitos ſuos pverſe iudicāt.
dū terrenis ſtudijs eos plus viderint eſſe intētos ſi vel parꝝ
lā ipſi de ſpiritalibus cogitauerint. Rectores ergo a dei iudi
cādi ſt;. a ſuis āt ſubditis nequaq; iudicādi ſt;. exēplo dn̄i. q̄
p ſe vendētes colūbas et nūmulariorꝝ mēſas pprio euertit
flagello et piecit a tēplo. vel etiā ſicut dicit pſalmiſta: Deus
ſtetit in ſynagoga deorꝝ. in medio aūt deos diſcernit. Et ſi a
fide exorbitauerit rector. tūc erit arguēdus a ſubditis. p mo
ribus ꝟo reprobis tolerādus mag; q̄ diſtringēdus a plebe ē.

De iracundis doctoribus.

Capitulum xl.

IRacūdi doctores p rabiē furoris diſcipline modū
ad immanitatē crudelitat; cōuertunt. et vñ emēdare
ſubditos poterāt. inde pocius vulnerant. Ideo ſine
menſura vlciſcitur culpas p̄poſitus iracūdus. q: cor eius diſp
ſum in rerꝝ curis nō colligitur in amorē vnius dietatis. Mēs
em̄ ſolita in diuerſis chatena caritatis nō aſtringitur. ſed ma
le laxata male ad omnem occaſionē mouetur.

De ſuperbis doctoribus.

Capitulum xli.

BOnus doctor et in humilitate ſeruat diſciplinā. et per
diſciplinā nō incurrit ſupbiā. Elati āt paſtores plebes
tyrānice premūt. nō regūt. q̄q; nō dei ſ; ſuā gloriā a ſubdit;

exigũt. Multi ſt qui in vbo doctrine nõ humiles ſz arrogã
tes exiſtũt:q̃ et ipſa recta que pdicãt.nõ ſtudio correctionis
ſed vicio elationis annũciãt. Multi ſt qui nõ ex cõſultu edifi
cãdi ſed ex tumore ſupbiẽdi docẽt.nec vt pſint ſapiẽtes ſt.
ſed vt ſapiẽtes videantur docere ſtudent. Eſtimatio praua
arrogãtiũ ſacerdotũ p quã imitant ſanctos rigore diſcipline
et ſequi negligũt caritat affectione videri volũt rigida ſeueri
tate.ſz formã humilitatis pſtare nequnt.vt mag terribiles
q̃ ſmites aſpiciant. Supbi doctores vulnerare potius q̃
emẽdare nouerũt. Salomone teſtãte.qui ait: In ore ſtulti
virga ſupbie.qꝛ increpãdo rigide ferũt et cõpati humiliter
neſciũt. Bene alieni peccati curãda vicia ſuſcipit.qui hoc ex
cordis dilectione et humili ꝯſcĩetia facit. Ceterum qui delin
quentẽ ſupbo vel odioſo aĩo corripit:nõ emendat ſz pcutit.
Quicq̃d em̃ proteruus vel indignantis animus protulerit:
obiurgantis furor eſt.non dilectio corrigentis.

De humilitate prepoſitoꝝ.

Capitulum xlij.

Ui pficit ad regimẽ.taliter erga diſciplinã ſubiectoꝝ
pſtare ſe debet.vt nõ ſolũ auctoritate.veꝝ etiã hu
militate clareſcat. Sz tñ ita erit in eo virtus humi
litat.ne diſſoluat vita ſubditoꝝ in vicijs.atq ita auctoritas
aderit ptãtis.ne p tumorẽ cordis ſeueritas exiſtat immode
rationis. Hec eſt em̃ in dei ſacerdotibus vera diſcretio qua
nec p libertatẽ ſupbi ner p humilitatẽ remiſſi ſint. Hinc ẽ q
ſancti cũ magna cõſtãtia redarguerũt etiã principũ vicia in
quibus cũ ſumma eẽt humilitas loco tñ neceſſario libere trãſ
greſſores iuſticie increpabãt. Aliqñ etiã ſubdit nos oportet
aĩo eẽ humiliores.qm̃ facta ſubditoꝝ indicant a nobis nrã
vero deus iudicat. Agnoſcas epiſcopus ſe eſſe conſeruum
plebis.non dominũ.verum hoc caritas non cõditio exigit.

De doctrine diſcretione.

Capitulum xliij.

On oĩbus vna eadẽq doctrina eſt adhibẽda.ſz p

qualitate moꝝ diuerſa exhortatio erit doctoꝝ. Nā quoſ
dā increpatio dura. quoſdā vero exhortatō corrigit blāda.
Sic periti medici ad varios corpis morbos diuerſo me
dicamīe ſeruiūt. ita vt iuxta vulnerū varietates medicina
diuerſa ſit. ſic et doctor eccleſie ſingulis quibuſq; hoībus
cōgruū doctrine remediū adhibebit. et q̄d cuiq; oporteat
p etate, p ſexu ac pfeſſiōe annūciabit. Nō oībus ea que ſtꝫ
clauſa aperiēda ſtꝫ. Multi ſtꝫ enī qui cape nō pnt. q̄bus ſi
indiſcrete manifeſtent. ſtatī aut detrahūt aut negligūt. Pri
ma quippe prudētie ꝟtus ē eā q̄ꝫ docere oporteat exiſtima
re pſonā. Rudibus populis ſeu carnalibus plana atq; cō
munia nō ſūma atq; ardua pdicāda ſtꝫ, ne imenſitate doctri
ne opprimant pocius q̄ꝫ erudiant. Vn̄ et Paulus aplus
ait: Non potui vobis loqui q̄ſi ſpiritalibus ſꝫ q̄ſi carnali
bus. tāq̄ꝫ pulis in xp̄o lac vob potū dedi nō eſcā. Carna
libus q̄ppe aīs. nec alta nimis de celeſtibus nec terrena cō
uenit pdicare. ſꝫ mediocriter. vt inicia eoꝝ moreſq; deſide
rāt edoceri. coruus dū ſuos pullos viderit albi colorꝫ nul
lis eos cibis alit. ſꝫ tantundē attēdit donec paterno colo
re nigreſcāt. et ſic illos freqūeti cibo reficit. Ita ꝛ eccle doc
tor ſtrenuus niſi eos quos docet viderit ad ſuā ſimilitudi
nē penitētie cōfeſſione nigreſcere. et nitore ſeculi depoſito
lamētationis habitū de peccati recordatiōe induere vtpo
te adhuc exterioribus. hoc ē carnalibus. nō apit intelligen
tie ſpiritales pfundiora miſteria ne dū audita nō capiūt.
prius incipiāt cōtemnere q̄ꝫ venerari mādata celeſtia. Alit
eſt agendū erga eos q̄ nrō cōmittunt regimini ſi offendūt
atq; aliter cū his q̄ nobis cōmiſſi nō ſtꝫ qui ſi iuſti ſtꝫ vene
randi ſtꝫ. ſi vero delinquūt p ſola caritate vt locus ē corri
piēdi ſtꝫ. non tn̄ cū ea ſeueritate ſicut hi q̄ nobis regēdi cō
miſſi ſtꝫ. Prius docendi ſtꝫ ſeniores plebis. vt p eos infra
poſiti facilius doceant. Vn̄ et Apl's. hec inquit: cōmendo
hoībus fidelibus q̄ idonei ſtꝫ et alios docere. Ingeniū bo
ni doctoris eſt incipe a laudibus eoꝝ quos ſalubriter ob
ſurgatos corrigere cupit. ſicut Aplus ad corinthios facit
quos a laudibus inchoat et increpationibus pbat. Sed

erant apud corinthios qui et laude et increpatione digni
eſſent.ille vero indiſcrete loquitur.qui ſic vtraqꝫ omnibus
loquitur vt omnibus vtraqꝫ cōuenire videantur.

De ſilentio doctoꝝ .c.xliiij

PRo malo merito plebis auffertur doctrina ꝑdicatio
nis. Pro bono merito audientis tribuitur ſmo docto
ris. In ptāte diuina cōſiſtit cui deus doctrine verbū dare
vel cui auferre. Et hoc aut ꝑ dicētis aut ꝑ audiētis fit me
rito.vt mō pro culpa plebis auferatur ſmo doctoris.mō ve
ro ꝑ vtilibus meritis tribuatur. Nā ⁊ bonus docet bonū.
et malus malū. et bonus malū. et malus bonū.qḋ tn̄ fit
iuxta meritū populoꝝ. Nō oīa tpa cōgruūt doctrine.ſm
Salomonis ſententiā dicētis: Tempus tacēdi et tp̄s lo
quēdi. Nō quidē ꝑ tumorē ſed ꝑ diſcretionē ꝓpter maloꝝ
incorrigibilē iniq̄tatē.nōnunq̄ electos oportet a doctrina
ceſſare. Interdū doctores eccleſie calore caritatis ardentes
cōticeſcūt a docēdo qꝛ nō eſt qui audiat. teſtāte ꝓpheta q̄
ait: Ciuitates auſtri clauſe ſūt et nō eſt q̄ apiat. Qui docēdi
accepit officiū interdū ad tp̄s ſcā ꝓximi taceat.q̄ ſtati corri
gere neq̄q̄ʒ exiſtiat. Nā ſi corrigere pt et diſſimulat verꝰ ē
q cōſenſum alieni erroris habeat. Pleriqꝫ ſci doctores ꝓ
mali ꝑtinacia quia iniquos emēdare nequeunt his tacere
diſponunt.ſed calorem ſpiritus feruoris quo aguntur fere
non ſuſtinentes.iterꝝ in increpationē proſiliunt iniquoꝝ.

De prebenda ſacerdotali

protectione in plebe. ¶ Capitulum xlv.

QUibus docēdi forma cōmiſſa eſt multū ſubeūt ꝑi
culi ſi cōtradicētibus veritati reſiſtere voluerit dū
Propheta doctorē eccleſie iſtruat.ad ſummū vſqꝫ
iuſticie ꝑuenire:cū dicit ſuꝑ montē excelſum aſcēde tu qui
euāgeliſas ſyon.ſcꝫ.vt ita ꝑemineat merito ſicut et gradu.
Sequēter ne forte debeat a docēdo timore reſtringi audi
at: Exalta in fortitudine vocē tuā ⁊ noli timere. Vñ et Hie
remie ita dn̄s ait: Accīge lūbos tuos et ſurge loq̄re ad eos

ne formides a facie eoꝝ.nec em̄ timere te faciã vultũ eoꝝ.vñ apparet.qꝛ et nõ timere donũ dei eſt. Qui ꝑſonã potẽtis accipit.et ꝟitatẽ loqui ꝑtimeſcit.grauis culpe mulceat᷑ ſentẽtia. Multi em̄ ſacerdotes metu ptãtis veritatẽ occultãt.et habẽtur rei qui a bono oꝑe vel a iuſticie p̄dicatione rei alicuius formidine aut ptãte terrẽte auertunt᷑. Sꝫ heu ꝓch dolor inde metuũt.qꝛ vel amore reꝝ ſeculariũ implicant᷑.vel qꝛ aliquo facinoris oꝑe cõfundunt᷑. Multi p̄ſules eccleſiaꝝ timẽtes ne amicitiã ſeculariũ ꝑdãt et moleſtiã odioꝝ incurrãt.peccãtes nõ arguũt et corripe paupeꝝ oppreſſores verent᷑:nõ ꝑtimeſcẽtes qđ de veritate ſint redditurí rationẽ.ꝓ eo ꝙ cõticeſcũt de plebibus ſibi cõmiſſis. Qñ a potẽtibus pauꝑes opprimũtur.ad eripiẽdos eos boni ſacerdotes ꝓtectionis auxiliũ ferũt nec verent᷑ cuiuſquã inimicitiaꝝ moleſtias.ſꝫ oppreſſores pauperũ palã arguũt.icrepãt.excõmunicãt.minuſqꝫ metuũt eoꝝ nocẽdi inſidias etiã ſi nocere valeãt. Paſtor em̄ bonus aĩam ſuã ponit ꝓ ouibus. Sicut ꝑuigil paſtor cõtra beſtias oues cuſtodire ſolꝫ.ita ⁊ dei ſacerdos ſuꝑ gregẽ xp̄i ſollicitus eẽ debet.ne inimicus vaſtet.ne ꝑſecutor infeſtet ne potẽtioris cuiuſqꝫ cupiditas vitã pauperũ inquietet. Prauiãt paſtores non habent curã de ouibus.ſed ſicut legit᷑ in euangelio de mercenarijs.vident lupum venientem et fugiunt. Tunc em̄ fugiunt quãdo potẽtibus tacẽt.et malis reſiſtere metuunt.

De diſciplina ſacerdotis in his qui delinquunt. ¶ Capitulum xlvi.

Sacerdotes ꝓ populoꝝ iniquitate dãnant᷑.ſi eos aut ignorãtes nõ erudiãt.aut peccãtes nõ arguãt.teſtante dño ad ꝓphetã: Speculatorẽ dedi te domui iſrahel. Si nõ fueris locutus vt ſe cuſtodiat impius a via ſua.ille in iniquitate ſua morie᷑.ſanguinẽ aũt eius de manu tua requirã. Sic em̄ Heli ſacerdos ꝓ filioꝝ iniquitate dãnatus eſt.et licet eos delinquẽtes ãmonuerit.ſed tñ non vt oportebat redarguit. Sacerdotes exquirere dñt peccata populoꝝ et ſagaci ſolicitudine vnũquẽqꝫ ꝓbare.iuxta teſtimoniũ dñi ad Hieremiã loquẽtis: Probatorẽ inquit dedi te in populo meo robuſtũ:

et ſcies et ꝓbabis vias eoꝝ. Sacerdotes ſtudio corrigen
di facta pſcrutari debēt ſubiectoꝝ. vt emēdatos lucrifacere
poſſint. Sicut aūt pccōrem cōuenit argui. ita iuſtū nō ex
ulcerari. Sacerdotes curā debēt habere de his q̄ pereūt.
vt eoꝝ redargutione aut corrigant̄ a peccatis. aut ſi incor
rigibiles exiſtūt. ab eccleſia ſeparent̄. Atrociter arguunt̄ q̄
decipiēdo peccātes nō ſolū qꝛ nō arguūt ꝓ peccato. ſꝫ etiā
adulāter decipiūt. dicēte Propheta: Et erūt q̄ beatificant
populū iſtū ſeducētes et q̄ beatificant̄ p̄cipitati. Atrociter
iteꝝ arguunt̄ qui peccantē nō recipiūt. ſꝫ deſpiciūt et ſper
nūt. nec alterius delictū tāq̄ꝫ ꝓpriū ingemiſcūt. De talibus
ꝑ Eſaiā dn̄s cōminās dicit: Qui dicūt recede a me. nō ap
propinques mihi qꝛ immundus es. Iſti fumus erūt in furore
meo. ignis ardens tota die. Inde eſt ꝙ Apoſtolus oibus
oia factus eſt. nō imitatione erroris. ſꝫ cōpaſſionis miſera
tione. ſcꝫ/ vt ita vicia aliena fleret. quemadmodū ſi tali et ip̄e
implicaret̄ errore. Boni paſtores populi debēt delicta de
flere: ⁊ totos ſe plāctibus tradere. imitātes Hieremiā ꝓphe
tam dicentem: Quis dabit capiti meo aquā. ⁊ oculis meis
fontē lachrimaꝝ. et plorabo die ac nocte īterfectos populi
mei. Tanq̄ꝫ ꝓpria igit̄ delicta. plebis peccata ſacerdos flere
debet. ſed affectu cōpaciēdi nō accuſatiōe cōmiſſi. Nōnulli
p̄ſules gregis quoſdā ꝓ peccato a cōmunione eijciunt. ſed
qualiter poſt viuere debeāt. ad melius exhortādo nō viſitāt
Quibus cōgrue ſmo diuinus increpās cōminat̄: Paſto
res q̄ paſcitꝫ populū meū. vos diſpſiſtis gregē meū. eieciſtꝫ
et' nō viſitaſtis eos. ecce ego viſitabo ſup vos maliciā ſtu
dioꝝ veſtroꝝ. Bonoꝝ ſtudia ſacerdotū multa diligentia
etiā praua plebiū facta ꝑquirūt. vt dū in minimis ſubditoꝝ
peccatis ſe acerrimos p̄ſtant. de maioribus malis cautos
ſibi ſubiectoſqꝫ ac ſollicitos faciāt. Sicut medici morbos
imminētes curādos ſuſcipiūt. futuros ꝟo ne irrepāt. medi
cine obiectu quadā p̄ſciētia antecedūt ita et doctores boni
ſi ce a que male acta ſtꝫ reſecāt. vt ea que admitti pn̄t ne ꝑpe
trent̄ doctrina ſua ſuccurrēte preueniāt. Qui blādo verbo
caſtigatus nō corrigitur. acrius neceſſe eſt vt arguat̄. Cū

538

dolore em̄ abſcindēda ſꝫ que leuiter ſanari nō pn̄t. Qui ad monitus ſecrete de peccato corrigi negligit. publice arguē dus ē. vt vulnus qd occulte ſanari neſcit manifeſte debeat emēdari. Manifeſta peccata nō ſꝫ occulta correptiōe pur gāda. Palā em̄ ſꝫ arguēdi qui palā nocēt. vt dū apta obiur gatiōe ſanant. hi q eos imitādo deliquerāt corrigunt. Dū vnus corripit plurimi emēdant. Utilius ē em̄ vt ꝑ multoꝝ ſaluatione vnus cōdemnet. q̄ꝫ ꝑ vnius licentiā multi ꝑiclitē tur. Ita cōtra delinquētes ſmo eſt ꝑ ferēdus. ſicut eius qui corripit expoſtulat ſalus. Et ſi opus eſt aliquā medicamēti aſꝑitatē verboꝝ ꝑdicatione aſꝑgere. lenitatē tn̄ corde opus eſt retinere. Doctores nōnunq̄ꝫ durius feriūt increpationi bus ſubditos. qui tn̄ a caritate eoꝝ quos corripiūt nō rece dūt. Sepe eccleſie cēſura arrogātibus videt eſſe ſuꝑbia et qd a bonis pie fit. crudeliter fieri putat a prauis. q2 nō diſ cernunt recto oculo qd a bonis recto fit aīo. Notandū eſt vehemēter ab oī pōtifice vt tāto cautius erga cōmiſſos agat quāto durius a criſto iudicari formidat. Nā ſicut ſcriptū ē: In qua mēſura mēſi fueritis. in iꝑa remetiet vobis. Quo tidie nāq3 oēs delinqmus et in multis erroribus labimur. Qui em̄ in noſtris delictꝫ clemētes ſumus in alieno pecca to rigorē tenere nequaq̄ꝫ debemus. Multi alioꝝ vicia cer nūt. ſua nō aſpiciūt Et cū iꝑi maximis criminibus obnoxij teneāt. minora peccata fribus nō dimittūt. Hypocrite tra bem in oculo ſuo cōſiſtentē nō ſentiūt. et herentē feſtucā in lumie fris intendūt. Facilius reprehēdimus vicia aliena q̄ꝫ nrā. Nā ſepe que ꝑuerſa in alijs iudicamus. in nobis noci bilia eſſe minus ſentimus. et qd in alijs reprehendimus. agere ipſi nō erubeſcimus. Facilius vicia vniuſcuiuſq3 q̄ꝫ virtutes intēdimus. nec qd boni quiſq3 geſſerit agnoſcere cupimus. ſed quid mali egerit perſcrutamur.

De ſubditis. Capi. xlvij.

PRopter peccatū primi hoīs hūano generi pena diui nitus illata eſt ſeruitutꝫ. ita vt qbus aſpicit nō cōgrue libertatē his miſericordius irroget ſuitutē. Et licet pecca

tū humane originis ꝑ baptiſmi gratiā cūctis fidelibus di
miſſum ſit.tñ equus deus ideo diſcreuit hoībus vitā.alios
ſeruos cōſtituēs.alios dños vt licētia male agēdi ſeruoꝝ
ptāte dñantiū reſtringat̄. Nam ſi oēs ſine metu fuiſſent.ꝗs
eēt qui a malis quempiā ꝓhiberet? Inde et in gētibus prin
cipes regeſqꝫ electi ſt̄.vt terrore ſuo populos a malo coer
cerēt.atqꝫ ad rcē viuendū legibus ſubderēt. Quātū attinet
ad rōnem nō eſt ꝑſonaꝝ acceptio apud deū.ꝗ mūdi elegit
ignorabilia et cōtemptibilia ⁊ que nō ſt̄.vt ea que ſt̄ deſtru
eret.ne glorieť oīs caro.hoc ē.carnalis potentia corā illo.
Unus eñ dñs equaliter et dominis fert cōſultū et ſeruis.
Melior eſt ſubiecta ſeruitus ꝗ̄ elata libertas. Multi eñ
inueniunť deo libere ſeruiētes ſub dominis cōſtituti flagi
tioſis. qui et ſi ſubiecti ſt̄ illis corꝑe.prelati tñ ſunt mente.

De prelatis. Capi.xlviij.

Vir iuſtus aut oī ptāte ſeculari exuit̄.aut ſi aliꝗ̄ cingit̄
nō ſub illa curuat̄ vt ſupbus tumeat.ſꝫ eā ſibi ſubijcit
vt hūilior īnoteſcat. Probat̄ āt hoc apoſtolico exēplo ꝗ da
ta ſibi ptāte etiā nec ad hoc vſus eſt qḋ licebat.ſꝫ dū poſſet
vt illicita abnuit.ſeſeqꝫ vt ꝑuulū in medio eoꝝ ꝗbus p̄erat
oñdit. Qui in appetendis honoribus ſeculi aut ꝓſperitati
bus mūdi inſtāti deſudat labore.et hic et in futuro vacuus
inuenit̄ a reqe:tātoqꝫ ſarcinis peccatoꝝ grauabit̄.quāto a
bonis opibus extitit alienus. Quāto ꝗſqꝫ āplius ſecularis
honor̄ dignitate ſublimat̄.tāto grauius curaꝝ pōderibus
aggrauat̄.eiſqꝫ magis mēte et cogitatiōe ſubijcit̄.ꝗbus ſub
limitatis gradu ꝑponit̄. Nā vt quidā patꝝ ait: Oē qḋ ſuꝑ
eminet.plus meroribus afficit̄ ꝗ̄ honoribus gaudet. Quā
to ꝗſqꝫ cur̄ mūdi maioribus occupat̄.tāto facilius vicijs
ꝑmit̄. Si ei vix valet peccata aīmus deuitare ꝗetus.quāto
magis occupatiōe ſeculari detētus? Nō ſtatim vtile eſt oē
ptātis inſigne.ſed tūc vere eſt vtile ſi bñ gerat̄. Tūc aūt bñ
gerit̄ qñ ſubiect̄ ꝓdeſt ꝗbꝰ terreno honore p̄ferť. Poteſtas
bona eſt qñ deo donāte ē.vt malū timore coerceat.nō vt te
mere malū cōmittat. Nihil āt peius eſt ꝗ̄ ꝑ ptātem peccādi
libertatē hrē.nihilqꝫ īfelicius male agēdi felicitate. Qui in

599

hoc ſeculo bñ imperat. ſine fine in ꝑpetuũ regnat. et de gl'a ſeculi huius ad eternã tranſmeat gloriã. Qui ṽo praue regnũ exercẽt. poſt veſtẽ fulgentẽ lapillorũqꝫ nitorẽ. nudi et miſeri ad infernũ torquẽdi deſcendẽt. Reges a recte agẽdo vocati ſūt. et ideo ſicut recte faciẽdo regiũ nomen obtinet. ita peccãdo amittit. Nã et viros ſanctos ꝓinde reges vocari in ſcĩs eloquijs. eo ꝙ recte agãt. ſenſuſqꝫ ꝓprios bñ regãt. et motus reſiſtentes ſibi rõnabili diſcretione componant. Recte igit illi reges vocant. qui tã ſemetipſos qꝫ ſubiectos bñ regẽdo modificare nouerũt. Quidã ipm nomẽ regiminis ad imanitatẽ trãſuertũt crudelitatis. dumqꝫ ad culmẽ poteſtatis venerint in apoſtaſiã cõfeſtim labunt. tãtoqꝫ ſe tumore cordis extollũt vt cunctos ſubditos in ſui cõparatõe deſpiciãt. eoſqꝫ qbus pẽeſſe ꝯtingit nõ agnoſcãt. Quos cõgrue Eccleſiaſtes admonet dicens: Ducẽ te cõſtituerũt. noli extolli. ſꝫ eſto illis qſi vnus ex ipſis. Dũ mũdi reges ſublimiores ſe ceteris ſentiũt. mortales tñ ſe eſſe agnoſcãt. nec regni gloriã q in hoc ſeculo ſublimant aſpiciãt. ſꝫ opus qd ſecũ ad inferos deportẽt attendãt. Si ergo amiſſuri ſūt huius tpis gloriã. illa agãt q poſt finẽ momentaneũ ſine fine poſſideãt. Dũ Apl'us dicat: nõ eſt ptãs niſi a deo quõ. dñs p ꝓphetã de quorũdam principatu dicit: ipſi regnauerũt. ſꝫ nõ ex me. Quaſi diceret: nõ me ꝓpicio. ſed me irato. Vñ et inferius p eundẽ Prophetã addidit: Dabo inqt tibi regẽ in furore meo. Quo manifeſtius elucet bonã malãqꝫ poteſtatẽ a deo ordinari. ſꝫ bonam ꝓpicius malã iratus. Reges qñ boni ſūt. muneris ẽ dei. qñ vero mali. ſceleris ẽ populi. Scdm em̃ meritũ plebium. diſponit vita rectorꝫ. teſtantẽ Job: Qui regnare facit hypocritã ꝓpter peccata pp'li. Iraſcẽte em̃ deo talẽ rectorẽ pp'li ſuſcipiũt. qualẽ p peccato merent. Nonnũqꝫ p malicia plebis etiã reges mutãtur: et q ante videbant eſſe boni. accepto regno fiunt mali.

De iuſticia principum. Capitulum xlix.

QUi recte vtitur regni poteſtate. ita ſe preſtare omnibus debet vt quãto magꝭ honoris celſitudine claret.

tāto ſemetipm mēte humiliet. preponēs ſibi exemplū humilitatis Dauid q̄ de ſuis meritis nō tumuit. ſʒ humiliter ſeſe deijciēs dixit: Vilis incedam et vilior apparebo añ deū qui elegit me. Qui recte vtit̄ regni poteſtate. formā iuſticie factis magis q̄ꝫ verbis inſtituit. Iſte nulla pſperitate erigit̄. nulla aduerſitate turbat̄. nō innitit̄ proprijs viribus. neca dn̄o recedit cor eius. regni faſtigio humili pſidet aīo non eū delectat iniquitas. nō inflāmat cupiditas ſine defraudatōe alicuius ex paupe diuitē facit. et qd̄ iuſta ptāte populis extorquere poterat ſepe mīe clementia donat. Dedit deus principibus pſulatum pro regimie pplo℞. et illis eos pēſſe voluit. cū quibus vna eſt eis naſcēdi moriēdiqꝫ cōditio. Prodeſſe ergo debet populis pricipatus nō nocere. nec dominādo premere. ſʒ cōdeſcēdendo cōſulere: vt vere ſit vtile hoc ptātis inſigne. et dono dei pro tuitione vtant̄ membro℞ xp̄i. Membra quippe xp̄i fideles ſūt populi. quos dū a poteſtate quā accipiūt optime regunt. bonā vtiqꝫ viciſſitudinē deo largitori rependūt. Bonus rex facilius ad iuſticiā a delicto regredit̄ q̄ꝫ de iuſticia ad delictū transferatur. vt noueris hic eſſe caſum. illic propoſitum. In propoſito eius eſſe debet nunq̄ꝫ declinare a veritate. Quod ſi caſu titubare cōtigerit. mox reſurgere.

De paciencia principum.

Capitulum l.

Plerūqꝫ princeps iuſtus etiā malo℞ errores diſſimulare nouit nō q̄ iniq̄tati eo℞ cōſentiat ſʒ q̄ aptū tp̄s correctionis expectet qn̄ eo℞ vicia vel emendare valeat vel punire. Multi aduerſus pricipes cōiurationis crimie deteguntᷣ ſʒ pbare volēs d̄s clementiā principū. illos male machinare permittit. iſtos non deſerit. De illo℞ malo bn̄ iſtis facit. dū culpas quas illi faciūt. iſti mira paciētia indulgēt. Reddere malū pro malo viciſſitudo iuſticie ē. ſʒ q̄ clemētiā addit iuſticie. nō malū pro malo culpatᷣ reddit. ſʒ bonū pro malo offenſis īpartit.

De delictis principum ſiue exemplis.

Capitulum li.

Liber tercius Iſidori.

DIfficile eſt principē regredi ad melius ſi fuerit vicijs implicatus. Populi eñ peccātes iudicē metuūt et a malo ſuo legibus coercent̄. Reges aūt niſi ſolo dei timore metuq; gehēne coerceant̄. libere in preceps pruunt et per abruptū licētie in oē facinus vicioꝝ labunt̄. Quāto quiſq; in ſuperiori cōſtitutus eſt loco. tāto in maiori verſat̄ periculo et quāto ſplēdoris honore celſior quiſq; eſt. tāto ſi delinquat peccator maior eſt: Potētes ei potenter tormēta pacient̄. Cui etenim plus cōmittit̄. plus ab eo exigit̄. etiā cū vſura penaꝝ. Reges vitā ſubditoꝝ facile exēplis ſuis vel edificāt vel ſubuertūt. ideoq; principē nō decet delinq̄re. nt formā peccādi faciat peccati eius impunita licētia. Nā rex q̄ ruit in vicijs. cito viā oñdit erroris. ſicut legit̄ de Hieroboā q̄ peccauit et peccare fecit iſrahel. Illi nāq; aſſcribit̄ quicq̄d exēplo eius a ſubditꝫ ppetrat̄. Sicut nōnulli bonoꝝ pricipū deo placita facta ſequunt̄. ita facile multi praua eoꝝ exempla ſectant̄. Pleriq; aūt apud iniquos pricipes neceſſitate magis q̄ȝ voto mali exiſtūt. dū imperijs eoꝝ obediūt. Nōnulli aūt ſicut pmpti ſtꝫ ſequi reges in malū. ſic pigri ſtꝫ imitari illos in bonū. Sepe vñ mali reges peccāt. inde boni iuſtificant̄. dū p̄cedentiū cupiditatē ⁊ maliciā corrigunt. Nā reuera peccatis eoꝝ cōmunicāt. ſi qđ illi deripuerūt iſti retētaut. Cuius pccm̄ quiſq; ſequit̄. neceſſe ē vt eius cōſequat̄ Neq; eñ ipar erit ſupplicio. cuius errori quiſq; par ē ac vitio.

Q, principes legibus tenêantur. ¶ Capitulū lij.

IUſtū eſt principem legibus obtēperare ſuis. Tūc eñ iura ſua ab oibus cuſtodiēda exiſtimet. qñ et ipſe illis reuerentiam prebet. Principes legibus teneri ſuis. nec in ſe conuenit fruſtrare iura que in ſubiectis cōſtituūt. Juſta eſt eñ vocis eoꝝ auctoritas. ſi qđ populis phibēt. ſibi licere nō paciant̄. Sub regiminis diſciplina ſeculi poteſtates ſubiecte ſtꝫ. et q̄ȝuis culmīe regni ſint p̄dicti vinculo tñ fidei tenent̄ aſtricti: vt et fidē xp̄i ſuis legibus predicēt. et ipſam fidei p̄dicationē moribus bonis cōſeruent.

De poteſtate principum in eccleſia. ¶ Capitulum liij.

PRincipes ſeculi nõnũq̃ intra eccleſiã ptãtis adepte culmina tenẽt. vt ꝑ eandẽ ptãtem diſciplinã eccleſiaſticã muniãt. Ceterũ intra eccleſiã ptãtes neceſſarie nõ eſſent niſi vt qđ nõ preualet ſacerdos efficere ꝑ doctrine ſermonẽ. poteſtas hoc impleat ꝑ diſcipline terrorẽ. Sepe ꝑ regnũ terrenũ celeſte regnũ pficit. vt qui intra eccleſiã poſiti cõtra fidẽ et diſciplinã eccle agũt. rigore principum cõterant. ipſamq̃ diſciplinã quã eccle humilitas exercere preualet. ceruicibus ſupboꝝ ptãs pricipalis imponat. et vt venerationẽ mereatur. virtute ptãtis impartiat. Cognoſcant principes ſeculi deo debere ſe rõem reddere ꝓpter eccleſiam quã a xp̃o tuendam ſuſcipiunt. Nam ſiue augeatur pax et diſciplina eccleſie ꝑ fideles principes ſiue ſoluat. ille ab eis rationẽ exigit qui eoꝝ poteſtati ſuam eccleſiam credidit.

De iudicibus. Capi.liiij

AD delictũ ꝑtinet principũ qui prauos iudices cõtra voluntatẽ dei ꝓplis fidelibus preferũt. Nã ſicut ꝓpli delictũ eſt. qñ principes mali ſt̃. ſic principis ẽ peccatũ qñ iudices iniqui exiſtũt. Bonus iudex ſicut nocere cuilibet neſcit. ita ꝓdeſſe oĩbus nouit. Alijs em̃ p̃ſtat cenſurã iuſticie. alijs bonitatẽ. qui iudicia ſine ꝑſonaꝝ acceptione ſuſcipit nõ infirmat iuſticiã auaricie flãma nec eã muneribus acceptis deſtruũt vt dũ de iuſto iudicio tꝑalia lucra nõ appetũt. premio eterno ditent. Oĩs qui recte iudicat ſtaterã in manu geſtat. et ĩ vtroq̃ penſo iuſticiã et miam portat. ſ3 ꝑ iuſticiã reddit pcti ſententiã. ꝑ miam peccãtis tẽperat penã vt iuſto libramĩe quedã ꝑ equitatẽ corrigat. quedã vo ꝑ miſerationẽ indulgeat. Qui dei iudicia oculis ſuis ꝓponit. ſꝑ timẽs tremẽſq̃ ĩ oĩ negocio reformidat. ne de iuſticie tramite deuiãs cadat. et vñ nõ iuſtificat. inde pocius cõdemnet.

De prauis iudicibus. C.lv

Liber tercius Iſidori.

NEminē ſtultoꝝ vel improboꝝ oportere iudicē eſſe.
Nā ſtultus ꝑ ignauiā ignorat iuſticiā. improbus āt
per cupiditatē corrūpit ipſam quā didicit veritatē.
Grauius lacerant̄ paupes a prauis iudicibus. q̄ȝ a cruētiſſi
mis hoſtibus. Nullus em̄ predo tam cupidus in alienis. q̄ȝ
iudex iniquus in ſuis. Latrones in acceſſis faucibus ac late
broſis latētes inſidias ponūt. iſti palā rapacitatis auaritia
ſeuiūt. Hoſtes in alienoꝝ tm̄ ſanguinē intendūt. iudices q̄ſi
crudeliſſimi carnifices ciuiū. oppreſſione ſua ſubiectoꝝ vitā
extinguūt. Qui em̄ deſtruāt multi ſt̄z. rari ſt̄z āt qui populos
legū moderamine regāt. Plerūq; et boni iudices ſt̄z. ſed mi
niſtros rapaces habēt. Hoꝝ figura vt ait quidā tanq̄ȝ ſcilla
pingit̄ atq; deſcribit̄. ipſa quidē humana ſpecie. ſȝ capitibus
caninis accincta et circūdata. Nō alit̄ q̄buſdā poteſtatibus
accidit vt ipoꝝ humanitatē imanitas iniquoꝝ ſocioꝝ ꝑtur
bet. Sepe iudices praui cupiditatis cā aut differūt aut ꝑuer
tūt iudicia. nec finiūt cepta negocia. quouſq; marſupia eoꝝ
q̄ cauſant̄ exhauriāt. Qn̄ ei iudicāt nō cauſam ſȝ dona cōſide
rāt. et ſicut negligētes ſunt in diſcuſſione cauſaꝝ. ſic in eoꝝ
dāno ſolliciti ſt̄z. Iudices praui iuxta Prophete verbū quaſi
lupi predā veſpe nō derelinquūt in mane. hoc eſt ꝙ de p̄ntis
vite tm̄ cōmodis cogitāt nō de futuris. Vita eq; iſta veſpeꝝ
futura ꝓ mane accipit̄. Et bn̄ ait quaſi lupi. qꝛ lupoꝝ more
cuncta diripiūt. et vix pauca pauperibus derelinquant.

De verboſis et elatis iudi-cibus. Capitulum lvi.

VErboſi iudices et elati vt ſapiētes videant̄ nō diſcu
tiūt cauſas. ſed afferūt. ſicq; cōturbāt iudicij ordinē
dū nō ſuo cōtenti officio aliena p̄ſumūt. Quidā em̄
dū iudicare incipiūt iraſcant̄. ipſamq; iudicij ſententiā in in
ſaniā vertūt. De q̄bus recte ꝑ Prophetā dr̄: Qui cōuertūt
in furore iudiciū. Qui em̄ iratus iudicat. in furorē iudicium
mutat. cū ante ꝓfert ſententiā q̄ȝ cognoſcat. Furor in iudice
inueſtigationē veri nō valet attingere. qꝛ mens eius turbata
furore ab inueſtigatione alienat̄ iuſticie. Iracundus iudex

iudicij examē plene cōſiderare nō valet. q₂ caligine furoris nō videt. Qui aūt repulſo furore diſcutit. facilius ad cōtuēdam veritatem mentis ſerenitate cōſurgit. et ſine vlla ꝑturbatione ad equitatis intelligentiam peruenit.

De iudicibus qui acceptione perſonaꝝ et cauſa amicoꝝ ſubuertunt iudiciū. Ca. lvij.

Non eſt ꝑſona in iudicio obſeruanda ſed cā. ſic eñ ſcriptū eſt: Nō accipias ꝑſonā in iudicio. Et iteꝝ: Nō miſereberis paupis in iudicio. Qui eñ cōſanguinitat; vel amicitie fauore. ſiue inimiciciaꝝ odio iudiciū peruertunt. ſine dubio in xp̄m qui eſt veritas et iuſticia peccare noſcuntur. Iniqui iudices errant in veritate ſentētie: dū intendūt in qualitatē ꝑſone et exulcerāt ſepe iuſtos dū improbe defendūt iniquos. qui aūt recte preſidere ſtudet. neque partē palpare nouit nec cohibere a iuſticia didicit.

Quibus rebus ſubuertitur iudicium. Capitulum lviij.

Qui recte iudicat et premium inde remunerationis expectat. fraudē ī deū ꝑpetrat q₂ iuſticiā quā grat; impertiri debuit acceptione pecunie vendit. Bonis male vtunt̄ qui iuſti ꝓ tꝑali lucro iudicāt. Tales quippe ad veritatē nō iuſticie defenſio. ſ₃ amor pecunie ꝓuocat. Quibus ſi ſpes nūmi ſubtrahit̄ cōfeſtim a iuſticie defenſione recedūt. Acceptio munerū preuaricatio veritatis eſt. Vñ et ꝓ iuſto dicit̄: Qui excutit manus ſuas ab oī munere. iſte in excelſis habitabit. Diues muneribus cito corrūpit iudicem paupꝫ aūt dum non h₃ qđ offerat. non ſolū audiri cōtemnitur. ſ₃ etiā cōtra veritatē opprimit̄. Cito violat̄ auro iuſticia. nullāq₃ reus ꝑtimeſcit culpā. quā redimere nūmis exiſtimat. Plus eñ obtinet mentē cenſoris amor lucri q̄₃ equitas iudicij. Tres ſūt munerū acceptiones q̄bus cōtra iuſticiā humana vanitas militat. i. fauor amicitiaꝝ. adulatio laudis. et corꝑalis acceptio muneris. Facilius aūt peruertitur animus rei corꝑee munere q̄₃ grē laudiſq₃ fauore.

Quatuor modis ꝑuertit̃ humanū iudiciū. timore. cupidita te. odio. et amore. Timore dū metu ṗtātis alicuius ṽitatē loq̇ paueſcimus. Cupiditate dū p̄mio alicuius corrumpi mur. Odio dum contra quemlibet aduerſari molimur. A more dū amico vel ꝓpinq̇s placere cōtendimus. His em̄ quatuor cauſis ſepe equitas violat̃. ſepe innocentia ledit̃.

De falſo teſte. Capi. lix.

Et ſi mendatiū gratis ḋr quāto magis ſi venale q̄ rat̃. Neq̧ em̄ deerit multipſex cōuentus falſoꝝ. ſi tm̄ p̄ſētia ſit nūmoꝝ: Teſtis falſidicus tribus eſt ꝑſonis obnoxius. Primū deo quē ꝑiurādo cōtemnit. et ſe quēter iudici quē mentiēdo fallit. poſtremo innocenti quē falſo teſtimonio ledit. Teſtibus falſis cōiunctis tarde mē dacij falſitas reꝑit̃. Ꝙ ſi ſeꝑati fuerint. examine iudicātis cito manifeſtant̃. Nā ſicut in vnitate prauoꝝ grandis eſt fortitudo. ita in ſeꝑatione maior infirmitas. Fraudulentia cito rep̄hendit̃ cū mendaciū falſidicoꝝ ſibi cōuenit. Unū pene crimē hn̄t. et q̇ falſitatē ꝓmit. et q̇ ſuppͥmit ṽitatē. qꝛ et ille obeē vult. et iſte ꝓdeſſe nō vult. Peior eſt āt teſtis q̇ ledit q̄ȝ q̇ p̄ſtare nolit. Nā ille malignus ē. iſte inutilis. Ini quus teſtis q̄ȝuis ſua falſitate corꝑi, rebuſq̧ officiat. aīe tn̄ nihil oberit. imo maximū lucrū cōfert ſe impetitus equani miter tulerit. Erit aūt ille apud deū cōdēnatus q̇ aduerſus innocentē falſum teſtimoniū vel dicit vel dicētibus credit. Nā nō ſolū ille reus ē q̇ falſum de alio ꝓfert. ſȝ et is q̇ cito aurē criminibus p̄bet. Qui metu ṗtātis veritatē occultat. eiuſdē ṽitatis iracūdiā ſibi celitus ꝓuocat. qꝛ plus ꝑtimeſ cit hoīem q̄ȝ diuinā trepidet indignationē. Beatus cuius teſtimonio innocēs ab ſcelere obiecto purgat̃. ipius cuius ꝓditione etiā iniquus ꝑimit̃. Neq̧ em̄ decet xp̄ianū morti obnoxiū ꝓdere et ad effundendū ſanguinē infelicium voce teſtificationis p̄bere ſermonē. Iuſti em̄ tn̄ ad miniſteriū debēt eſſe ſalutis. ira vero indignationis et tribulationes et immiſſiones per angelos malos.

De cauſidicis. Capi. lx.

Negocioꝝ forenſiũ ſectatores ꝓpter ꝓximi dilectionē ſeculare negociũ deſerere dñt. aut certe manēte ꝓximi charitate negociũ ſequant terrenũ. Sed qꝛ praꝝ eſt vt inter iurgātes charitas maneat. poſtponēda eſt rei cauſatio. vt pſeueret dilectio. Antiq̃ forēſem eloquentiā caninā facūdiā nũcupabāt. eo q cauſidici in certaminibus cauſaꝝ omiſſis que agũt veluti canes alterutꝝ ſeſe lacerũt. iurgiaqꝫ cauſaꝝ ad iniurias ſuas cōmutant. ¶ Ca.lxi.

De oppreſſoribus pauperꝝ.

Pauperũ oppreſſores tũc ſe ſciāt grauiori dignos ſententia. qñ preualuerit his q̃bus nocere voluerũt. Nā tāto atrocius futuro ſupplicio cōdemnādi ſtꝫ. quāto hic fortius ꝯtra miſeroꝝ vitā inualuerint. Audiāt iudices et qui preſunt ꝑplis qꝛ ꝓ tꝑalibus moleſtijs quas plebibus ingerũt eterno incēdio cremabunt. teſtāte dño ꝑ Eſaiā ꝓphetā: Iratus inq̃t ſum ſuꝑ ꝑplm meũ. et dedi eos in manu tua. nō poſuiſti eis miam. ſꝫ aggrauaſti iugũ tuũ valde. Deſcende i puluere. ſederate et intra i tenebris. Ueniet ſuꝑ te malũ et neſcies ortũ eius. et irruet ſuꝑ te calamitas quā nō poterit expiare. Ueniet ſuꝑ te repēte miſeria quā neſcis. Magis mala faciētibus q̄ꝫ mala paciētibus dolere debemus. Illi ei praua faciēdo i malũ ꝓficiũt. iſti paciēdo a malo corriguntur. Deus autem ꝑ malas voluntates alioꝝ in alijs multa operatur bona. Malignantium hominũ voluntas nequaq̄ꝫ pōt impleri. niſi deus dederit poteſtatē. Nā dum hoīes deo ꝑmittente malũ quod cōcupiſcunt ꝑficiunt ipſe dicit facere qui ꝑmittit. Inde eſt qđ ſcriptum eſt ꝑ ꝓphetā: Si erit malũ qđ dñs non fecit. Uerũtamē q iniqui mala expetũt volũtate. idcirco deus ꝑficiēdi dat ptātem per ſuā bonā voluntatē. qꝛ de nrō malo ipſe multa bona opatur. Quidā cum dei voluntati reſiſtunt neſcientes cōſilium dei faciunt. quo noueris ſic deo ſubiecta eſſe omnia. vt ipſi qui eius diſpoſitioni aduerſantur eius impleant voluntatem. Propterea in hac vita boni iudicant a malis. vt iteꝝ in illa vita mali iudicentur a bonis. ſiue vt etiam ſit hic bonis

603

tpalis afflictio. et illic eterna remuneratio. Idcirco ſtƺ neceſ ſarij mali. vt quotiēs boni ꝯffendūt flagellent̄ ab illis. Hinc eſt ꝙ Aſſur virgā furoris ſui teſtat̄ dn̄s. Sed quociēs ita fit. de dei indignatiōe ꝓcedit. vt deus ꝑ illos in eos ſeuiat quos flagellādo emēdare deſiderat. Sƺ ille iuſtiſſima volū tate. illi ꝟo ſepe crudeli intētione. ſicut ꝑ Prophetā de eodē Aſſur dr: Ipſe āt nō ſic arbitrat̄. ſƺ ad cōterendū ꝑatū eſt cor eius. Atrocē ſup eos diuinū furorē ventuꝝ. q̄ exiſtūt pſe cutores et violēti fidelibus. Cōſolādo eñ per Prophetā deus ſuos ita iudicare ꝓmittit aduerſarios: Eos inq̄t qui iudicauerūt te ego iudicabo. et cibabo hoſtes tuos carni bus ſuis. et quaſi a muſto ſanguine ſuo inebriabunt̄. Habƺ aliquē vſum et maloꝝ iniq̄tas ꝙ electos dei ſuis moribus laniāt. ac ꝑ hoc vita impioꝝ ſibi deperit. iuſtoꝝ āt nō perit ſed ꝓficit. dū eos mali ꝑ tribulationis exercitiū ad pn̄tem odiendā vitā et futurā deſiderandā erudiūt. Interdū eñ ꝑ deſt ꝑuerſoꝝ prauitas vtilitati iuſtoꝝ. dū eos malitia ſua erudiūt ⁊ ad regna celoꝝ requirēda. moleſtia tpali impellūt Probat̄ hoc exēplo Iſraelitice plebis. q̄ tūc durius agebat̄ in egypto qn̄ oportebat eā ꝑ Moyſen ad terrā reꝓmiſſio nis vocari. et ex malis q̄ in egypto paciebat̄ diſcedere. et ad ꝓmiſſam patriā feſtinare. Iniq̄ dū cōſtantiā iuſti in ꝑſecu tionibus ſuis aſpiciūt. mētis cōfuſione tabeſcūt. Et dū ad uerſa oſtentāt nec vincunt. tandē de ſue ꝑuerſitatƺ inſania cōfundunt̄. Stulti cōtra bonos ſtudiū ſꝑ aſſumūt. quibus dū ꝓſꝑitas elucet. iactāter de ſuis meritƺ gloriant̄. ⁊ bonoꝝ atqƺ iuſtoꝝ afflictionibus detrahūt. dūqƺ eis aduerſa cōti gerint mox ad blaſphemiā puſillanimitate aĩ conuertunt̄. Quidam ſimplicium neſcientes diſpenſationem dei in ma lorum profectibus ſcandalizantur. dicentes iuxta Pro phetam: Quare via impiorum proſperatur. bene eſt oĩbus qui preuaricant̄ et inique agunt. Que eñ hoc dicūt. nō mi rent̄ ꝙ prauoꝝ hominū temperalē et caducam felicitatem aſpiciunt. ſed magis nouiſſima eoꝝ intendant quanta illis poſt hec eterna ſupplicia ꝑparent̄. dicēte Propheta. Ducūt in bonis dies ſuos et ſubito ad inferna deſcendunt.

De tribulatione iuſtoꝝ. Capitulum lxij.

IUſtus in aduerſis ꝓbari ſe cognoſcat.nõ deijci. Uiri ſcĩ plus formidãt proſpa q̃ aduerſa.qꝛ dei ſeruos proſpa deijciũt.aduerſa ꝑo erudiunt. Ideoq̃ ſancti viri cõſtantia ita portare debet aduerſa vt frãgi nõ queãt.Tũc magis ſtꝫ dei oculi ſup iuſtos.qñ eos affligi ab iniq̃s ꝓuidẽtia ſupna ꝑmittit.Nã tũc eis gaudia diſponunt̃ eterna qñ pñti tribulatione ꝓbant̃.Oẽs vite huius tribulationes aq̃s ſimiles cõpant̃ p̃teriũtibus.ꝓpterea qꝛ ſi q̃d in hac vita tribulationis acciderit.nõ ſtat ſed celeriter trãſit.Qui vite future p̃mia diligẽter excogitat.mala oĩa vite pñtis eq̃nimiter portat.qm̃ ex illius dulcedine huius amaritudinẽ tẽperat.et ex eternitate illius breuitatẽ huius deſpicit tranſitoriã.Grauari diuerſo malo tpali ꝓ vtilitate eoꝝ eſt q̃ vite iſtius mala ꝑferũt.qꝛ cũ dolore grauant̃.cupiditatis et luxurie vicioꝛũq̃ ceteroꝝ mala nõ appetũt.Plus ꝓdeſſe ſaluti tẽtationes ſeculi q̃ proſpitates.Nã ex proſpitate in deterius itur.ex tẽtationis dolore in melius ꝓficit̃.Unuſq̃ſq̃ ad tẽtationẽ aĩm p̃parare debet.Minus eñ dũ ſperat̃ tẽtatio grauat.dure aũt p̃mit ſi nõ ſperata aduenerit.Sapiẽtis eſt cõtra oĩa aduerſa añ meditari.nec inueniri caſus debet quem non conſilia eius preueniant.

De amatoribꝰ mũdi.c.lxiij

MUndi amatores nõ ſolũ ex eo rei ſtꝫ q̃ infima ꝓ ſummis appetũt.veꝝ etiã et miſeri.ꝑ hoc q̃ graui erũna ad ipa deſiderata ꝑtingũt.Grauius torquet̃ impius mũdi exaggerãdo cõmoda.q̃ iuſtus tolerãda aduerſa.Qui eñ bona mundi diligit.velit nõ velit timoris et doloris pene ſuccũbit.Quiq̃ pluſq̃ oportet res trãſitorias diligũt.maiorẽ ſibi ingerũt dolorẽ rei ablate q̃ amorẽ ꝑturiebãt poſſeſſe.Cũ graui eñ dolore amittunt̃.que cũ magno amore habent̃.Minus ãt carẽdo dolemus.que minus poſſidendo diligimus.Sciãt ſeculi lucra ſectãtes quãtũ ſint vana vel

aduerſa q̄ diligūt. que etiā nec in hoc ſeculo ſine cōtritione
graui cōquirūt. et ꝓ q̇bus in futuro ſuꝑplicio penas dabūt.
Hiis q̇ in volūtate ſeculariū deſiderioꝝ ꝑſiſtūt bn̄ teſtimo
niū Prophete dr̄: Factus eſt effraim panis ſubcinericius
qui nō reuerſat̄ id eſt ita obruunt̄ cecitate ſecularꝫ amoris
vt nunꝙ̄ reſipiſcāt ad deū amorē retorq̄re mētis. Multis
mortuus eſt mūdus. ipſi tn̄ viciſſim mūdo mortui non ſtꝫ.
Bona enī ſeculi diligūt et tn̄ ipa q̄ diligūt mīme cōſequunt̄
in vtroqꝫ vacui. qꝛ et futura ꝑdunt et pn̄tia nō acquirunt.
Egeſtas eſt electoꝝ ꝙ ꝑegrinant̄ a bonis ſempiternis. et in
hoc exilio diutius remorant̄. Egeſtas eſt reproboꝝ ꝙ ab
undāt vicijs et virtutibus vacuant̄. ſeqꝫ eē inopes neſciunt.
Qđ ꝓbat̄ ꝑ apocalipſim Johānis qui cōtra huius mūdi
amatores ſic ait: Dicis ꝙ diues ſum et locuples et nullius
egeo et neſcis qꝛ tu es miſer et miſerabilis et pauꝑ et cecus
et nudus. Glorie tꝑalis ſeq̄ces et ſi nitidi ſtꝫ foris fulgore
potētie. interius tn̄ vacui ſti elatione ſuꝑbie. ſicuti calami
exterius quidē nitēt. ſed interius vacuant̄. Ob hoc reꝓbi
exterius vt calami nitidi. interius ꝟo vacui. electi ꝟo exteri
us quaſi arboꝝ cortices fedi. iterius ꝟo ſolidi. Qui ꝓcioſo
cultu incedūt audiāt Prophetā. quēadmodū deteſtat̄ eoꝝ
corꝑalia ornamēta. et quos ſucceſſus habeat cultus ſecula
ris cōpoſitus et ornatus. hoc eſt ꝓ ſuaui odore fetorē. et ꝓ
zona funiculū. ꝛc̄. Legāt ꝓphetā diuites quoꝝ ſpes opulē
tia eſt. et audiāt eū dicentē: Ve q̇ opulēti eſtis. Quanto enī
q̇ſqꝫ potētia maior eſt. tāto magis liber ē ad peccandū. Nā
patrimoniū grāde. grādis tētatio ē. Plus venerant̄ hoīes
in hoc ſeculo ꝓ tꝑali potētia q̄ꝫ ꝓ reuerētia ſanctitatꝫ. Suſ
cipiūt enī qđ magꝫ ſtꝫ diuites. et ꝙ hoīes ſtꝫ oīo deſpiciūt.
Sunt quidā iuſti q̇ ſine leſione cuiuſq̄ꝫ ſuis rebus vtunt̄.
Itē ſtꝫ quidā diuites humiles. quos nō inflat ſuꝑbia reꝝ.
veluti pleriqꝫ fuerūt ſcī veterꝫ teſtamēti. q̇ et affluebāt diui
cijs. et tn̄ hūilitate pollebāt. At cōtra quoſdā ſuꝑbos diui
tes reꝝ copia facit elatos. quoꝝ nō ſtꝫ opes in vitio ſꝫ volū
tas. Nā crimē in rebus nō eſt. ſed in vſu agentis. Eſt elatio
pauꝑeꝝ quos nec diuicie eleuāt et volūtas ſola in eis ſuꝑ

ba eſt. His et ſi opes deſunt ꝓpter mētis tñ tumorē pluſq̃
ſupbi diuites cōdemnant̄. Securus vult eē diues. paup eē
nō vult. Sed qūo erit diues q̄etus quē ſuis ſtimulis res
ipſe ne careant̄ ſp faciūt inq̄etū. Et ideo elegit cupiditas
inquietū eē et timidū diuitē q̃ ſecuꝝ pauco ſumptu cōtentū
eē et pauperē. Bonis bñ vtunt̄ q̄ diuicijs ſibi cōceſſis in re
bus ſalutaribus ꝑfruunt̄. Bonis male vtunt̄ q̄ aut iuſte ꝑ
tpali lucro iudicāt. aut aliq̄d boni ꝑ vane glorie appetitu
faciūt. Malis male vtunt̄ q̄ noxias cogitationes opibus
prauis ꝑficiūt. Bñ malis vtunt̄ q̄ luxuriā carnis cōiugali
honeſtate reſtringunt. Sed ſicut malo bene vti bonum eſt.
ſic bono bene vti melius eſt. Et ſicut bono male vti malū
eſt. ſic malo male vti peſſimum eſt.

De diuicijs et elemoſina.

Capitulum lxxiiij.

GRauiter in deū delinquūt q̄ deuicijs a deo cōceſſis nō
in rebus ſalutaribus. ſ; in vſibus prauis vtunt̄. Neſ
ciunt em̄ ipartire paupibus. opp̄ſſis ſubuenire deſpiciūt. et
inde mag̃ augēt delicta. vñ redimere debuerūt Hoc b; tm̄
bonū poſſeſſio pñtiū reꝝ. ſi vitā reficiat miſeroꝝ. Preter
hoc tētatio eſt mūdi lucꝝ. tātoq̃ maiora ſupplicia in futuꝝ
dabūt. quāto et ipſa maiora ſt;. Potētes em̄ potēter tormē
ta paciunt̄. Terrena oīa ſuādo amittimus. largiēdo ſerua
mus. Patrimoniū em̄ retētū perit. manet āt erogatū. Diu
em̄ cū rebus noſtris durare nō poſſumus. qꝛ aut nos illas
moriēdo deſerimus. aut ille nos viuētes deſerūt Pro diuer
ſitate vſus alij de rebus mūdanis pereūt. q̄s cupidius rapi
unt alij ꝓo ſaluant̄ dū in eoꝝ pulcritudine cōditoris pulcer
rimā ꝓuidentiā laudātes mirant̄. vel dū ꝑ miſericordie opi
bus ex eis celeſtia bona mercāt̄. Miſericordia a cōpaciēdo
aliene miſerie vocabulū ſortita eſt. Nullus āt in alio miſeri
cors eē p̄t q̄ p̄ue viuēdo in ſe miſericors nō eſt. Qui em̄ ſibi
nequā eſt. cui bonus eſt. Nulla ſcelera elemoſinis poſſe re
dimi. ſi in pccis q̄ſq̃ ꝑmāſerit. Tūc āt fructu elemoſinaꝝ
indulgētia ꝯſequit̄. qñ ab ſceleꝝ ope deſinit̄. Uexꝝ ē q̄ pccā

605

oĩa mie opibus expurgant̃. ſꝫ iã caueat peccare ꝗ miam im
partit̃. Ceterũ nulla eſt delicti venia qñ ſic ꝑcedit mĩa vt
eã ſequãtur peccata. Nõ eſt elemoſina que gl'a magis cã ꝙꝫ
mie impartit̃ intuitu. Quali eñ intentione ab vno quoqꝫ
largit̃. talit̃ et apđ deũ recipit̃. Qui ergo hic de bono laudẽ
ꝑſentem appetit. ſpẽ ꝑdit et gl'am mercedis in futuro nõ re
cipit. Dum eñ cã iactantie pauꝑ paſcit̃. etiã ipm mie opus
in pccm̃ cõuertit̃. In tm̃ elemoſinaꝝ opa pccã extinguũt.
atqꝫ in tm̃ ad regnũ ſeculi futuri ꝓficiũt. vt etiã iudex celeſtꝫ
in futuro iudicio veniẽs. in dextera cõſiſtẽtibus dicat: Eſu
riui et dediſtꝫ mihi mãdurare. ſitiui et dediſtis mihi bibere.
hoſpes erã et collegiſtis me. nudus erã et cooperuiſtis me.
Quibus etiã bñ ꝓmittit dicẽs: Uenite bñdicti pris mei. ꝑ
cipite ꝑparatũ vobis regnũ. His ãt quos nulla ꝑcedentia
elemoſinaꝝ facta ſequunt̃. eterni iudicis voce ſic dr̃: Eſuri
ui eñ et nõ dediſtis mihi manducare. ſitiui ⁊ non dediſtis
mihi bibere. Quibus iuſte dr̃: Diſcedite a me maledicti in
ignẽ eternũ ꝗ ꝑatus ẽ diabolo et angel' eius. Qui hic miam
nõ imꝑtit. illic pietatis fructũ nõ inuenit. exemplo ardentꝫ
diuitꝫ ꝗ in inferno ad tenuiſſima petẽda cõpulſus eſt. ꝗ hic
tenuiſſima negãda ſtuduit. Quid tribui ſubtiliꝰ. ꝗd diſtric
tius petere poterat. Guttã aque ardens peciit ꝗ micas pa
nis negauit. Sero diues oculos aꝑuit qñ Lazaꝝ paupe
rẽ requieſcentẽ vidit. quẽ iacentẽ añ ianuas videre deſpexit
Non ſolũ qui eſuriẽti et ſitienti et nudo bñficiũ largitatꝫ
ſpendit. vel ſi ꝗd aliud indigenti largit̃. ſꝫ et ꝗ inimicũ dili
git. et qui lugẽti affectũ cõpaſſionis et ꝯſolationis ĩpartit.
aut errantẽ fratrẽ caritatiue porrigẽdo ad viã veritatis re
uocat. aut in quibuſlibet neceſſitatibus cõſiliũ adhibet. ele
moſinã ꝓculdubio facit. Nã et doctrine vel diſcipline bo
num elemoſina eſt. et mĩa carnali eminentior eſt. Quicũqꝫ
egens poſcit etiã ſi indigentẽ ſe ſimulet. ex toto illi corde
cõmiſereri oportet. Et licet ille fortaſſe falſam indigentis
ſpẽm preferat. is tñ qui ſimpliciter impartit fructum mie
nõ amittit. Quis quiſqꝫ ſit egẽs. nullus tñ vnde tribuat in
digẽti excuſationem inopie poteſt obtendere. qñ ex ꝑcepto

ſaluatoris etiā calicē aque frigide pcipamur indigēti pbere. Nā ſi aliud non hñtes idipm benigne tribuamus. mercedē pculdubio nō amittimus. Ceterū ſi amplius poſſumus et egeſtatē ſimulādo minus largimur. nō egentem ſz deū falli mus. cui cōſcientiā noſtrā abſcōdere nō poſſumus. Due ſūt elemoſine. vna corpalis. ſcz egenti dare quicqd potueris. Altera ſpiritalis. dimittere a quo leſus extiteris. Harum prima adhibenda eſt miſeris ſcda malis. Erit ergo qd ſp impartias. ꝛ ſi nō pecuniā ſaltē vel grām. Non erit elemoſi na cū murmuratiōe pbenda. ne comitante triſticia merces pereat diſpenſata. Tūc aūt bñ tribuit. qñ cū mentis hilari tate prebet. Vñ et Aplus. hilarē inquit datorē diligit ds. Metuendū eſt itaqꝫ ne paup aut cū tedio nrā oblata ſuſci piat. aut ne oīo ptermiſſus merēs triſtiſqꝫ recedat. De rapi pinis alienis elemoſinā facere nō eſt officiū miſerationis. ſz emolumentū magnū ſceleris. Unde et Salomō: Qui offert inquit ſacrificiū de rapina pauperū. tanqꝫ ſi qs vicli met filiū in cōſpectu patris ſui. Qui em̄ iniuſte tollit. iuſte nunqꝫ diſtribuit. nec bñ alteri prebet qd ab alio male extor quet. Magnū ſcelus eſt rē pauperū pſtare diuitibus. et de ſumptibus inopum acquirere fauore potentū. arenti terre aquā tollere et flumina q̄ non indigēt irrigare. Nonnūqꝫ largitas diuitū pdiga nō ad vtilitatē ſz ad elationē effun dit. cparati hypocritis qui nō ad edificationē docent au dientiū. ſz ad ſue glorie exaggerandū coturnū. Reprehenſi bilis eſt ſupflua effuſio largitatis. Nam qui modū ſeruat. auarus nulli eſt. ſz omnibus largus eſt. Diſpenſator nō de bet eſſe prodigus. ſed diſcretus. largiri em̄ debet quantum oportet. vt tenendo menſuram in vno ſufficiat pluribus.

Q tātum in vita eſt licitū operari bonum. Capitulum lxv.

Tantū ei in hac etiā ē licitū opari bonū illic nāqꝫ nō iam opatio expectat ſed retributio meritoꝝ. Hec vita impijs lōga et grata ē. in oculis āt iuſtoꝝ amara et bre uis. Et licet vita iſta breuis ſit. moras tñ ſibi fieri creditur.

60b

qr quātūlibet breue ſit tpis ſpaciū.tñ et ſi viuēti paꝝ eſt.nō
amāti ꝓculdubio longū eſt.Qui vite pñtis lōgitudinē nō
de ſuo ſpatio.ſ3 de eis fine cōſiderat.q3 ſit breuis et miſera
ſatꝫ vtiliter pēſat.Uita em̄ pſens qr ipſis ſuis incremētis
deficit breuis eſt.Suo em̄ augmēto perit dū id qđ videt
in futuro ꝓficere.in pterito deficit.Itē ex ipſo eē breuis vi
ta pñs oſtendit.ex quo nō pmanet ſ3 finit.Tela ei cōſumat
filis et vita hois explet diebus ſingulis.Q diu in hac vita
viuit.querit vtrū augmentū.an rectius detrimentū dicat.
Sed quō poſſit recte dici augmentū.qđ p dimēſiones eta
tū ad mortis tēdit detrimentū.Qui vitā longā queris.ad
eā tēte vitā ꝓ qua criſtianus es ideſt eternā.nō ad iſtā de q̄
eruendū te dñdit vita eterna id xps carni cōiunctū.Hec ē
em̄ vitalis.nā iſta mortalis ē.Mori oportet hoiem in car
ne mūdo.ne moriat in aia xpo.Nā vere tūc viuere q̄ſq3 cre
dit ſi ſcḋm ſeculū moriēs in ſolo deo viuere delectet.De mo
ra vite iſtius tediū patit iuſtus.eo qđ ad deſideratā patriā
tarde perueniat.et vite pñtis erumnam ſegnius amittat.

De metu mortis. Ca.lxvi.

Quāuis ſancti ab huius vite erūnis liberari ſe cupi
ant.cito volētes exire de corpe.dei tñ diſpēſatione
pleruq3 diu in hac vita verſant.vt p lōga tolerātie
experimēta ſolidius eoꝝ patiētia roboret.Multi vitā o
dio hñt.et tñ mori timēt.qđ pleriſq3 in anguſtia cōtingere
ſolet.ſicq3 cōtrario affectu et viuēdi hñt tediū.et moriendi
metū.Sollicite debet vnuſq̄ſq3 viuere et ſp terminū vite
ſue cōſiderare.vt de cōtēplatiōe illius animus ſe ſp ad alta
ſuſtollat et huius ſeculi blāditias cū timore caueat.Scri
ptū eſt em̄:In oībus operibus tuis memorare nouiſſima
tua.et in eternū nō peccabis.Uēturi exitus ignorantiā in
certa eſt.et dū q̄ſq3 mori nō exiſtimat tollit.Un̄ vnuſq̄ſq3
feſtinet.ne in iniquitatibus ſuis rapiat ſimulq3 finiat vita
cū culpa.Nā inceſor dyabolus eos quos viuētes accēdit
ad vicia ſubito moriētes ptrahere nitit ad tormēta.Sepe
diuites in hac fallaci vita dū de potentie gloria vel rerū

abūdātia geſtiūt. ab his repēte hora qua neſciūt iprouiſo exitu rapiunt. atqꝫ abſorbēte pfundo cruciādi eternis gehēne incēdijs deputant. De qbus bñ p Prophetā dr: Ducūt in bonis dies ſuos. et in pūcto ad inferna deſcendūt. Jniquus moriēs qui imiatione ſua multos ad culpā traxerat delectatione peccati. multos a culpa reuocat terrore tormēti. Qḋ etiā Pſalmiſta teſtat dicēs: Letabit iuſtus cū viderit vindictā impioꝝ. manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoꝝ. Jn peccatoꝝ eñ morientium ſanguine iuſti leuant manus qr dū coꝝ pena cōſpicit. cōſpicientis vita mūdat. Cuius eñ talis tā crudelis exitus cernit: nō ſolū q viderit refugit. ſꝫ alios etiā ab imitatione illius quāto valuerit exhortatiōe cōpeſcit. Jn exitu vite aīe electoꝝ nimio terrent metu. incerti vtrū ad pmiū an ad ſupplicium trāſeāt. Quidā aūt electi in fine ſuo purgant a leuibus qbuſdā peccatꝫ. qdā vo in ipſo exitu ſuo hilareſcunt ex eternoꝝ cōtemplatione bonoꝝ. qꝫuis eñ qſqꝫ in hac vita ſit iuſtus. tñ dū ex corpe iſto egredit ptimeſcit. ne dignus ſupplicio ſit. Nullus eſt eī hō abſqꝫ peccato. nec quiſqꝫ pt de dei ſecurus eſſe iudicio. cū etiā et de ocioſis vbis reddenda ſit rō. Finē iuſtoꝝ optimū vocatio tranquilla cōmendat. vt ex eo intelligant ſcōꝝ habere ꝯſortiū angeloꝝ. ex quo ab hoc corpe ſine vexatione dura tollunt. Prauos autē hoīes apoſtate angeli excipiunt morientes. vt eis ſint ipſi tortores in penis qui fuerūt ſuaſores in vicijs. et ſi pietas p defunctis fidelibus flere iubeat. fides tamē pro eis lugere vetat. Jlli eñ deplorādi ſtꝫ in morte quos miſeros infernus ex hac vita recepit. non quos celeſtis aula xpi letificandos includit. Hic eſt eñ criſtiane miſerationis affectus vt p vnoquoqꝫ mortuo ſacrificium deo offeratur. Jnde eſt quod ſcriptum eſt: Et mortuo ne fraudes miſericordiam.

Finit liber Tercius et vltimus de ſummo bono ſancti Jſidori hyſpalenſis Epiſcopi.

Jmpreſſus Lyptzck p Arnodum de Colonia Anno gratie. M. CCCC. xciij. Kalendas Octobris.

607

Z BIBLIOTEKI
SEMINARIUM
SANDOMIERSKIEGO

De ſummo bono Libri tres Sancti Iſidori hyſpalenſis Epiſcopi.

.00004.1

608

Tabula Iſidori.

Incipiunt Rubrice libroꝝ De ſummo bono Beati Iſidori hyſpalenſis epiſcopi.

Rubrice primi libri.

Ꝙ deus ſummus et incõmutabilis ſit. Folio i.
Ꝙ immenſus et omnipotens ſit deus Folio i.
Ꝙ inuiſibilis ſit deus. folio ij.
Ꝙ ex creature pulchritudine agnoſcat deus. folio ij.
Ꝙ ex vſu noſtro quedã ſpẽs ad deũ referant. folio ij.
Ꝙ ex rerum inferiorũ ſimilitudine,et humanis motibus figuratur deus. folio ij.
Q̃uo non ſm eſſentiã.ſed ſm ſimilitudinẽ ſpẽs dicuntur ad deũ neqꝫ ꝓſubſtãtie ꝓprietate ſed ꝓefficiẽcijs cãrum reꝝ ſpẽs in ipſo deſtribuunt. fo.iij.
Ꝙ deo nulla tempoꝝ ſucceſſio aſſcribatur. fo.iij.
De temporibus. fo.iij.
De mundo. fo.iiij.
Unde malum ſit inuentum. fo.v.
De angelis. fo.vi.
De homine. fo.viij
De anima ceteriſqꝫ ſenſibus. fo.ix.
De ſenſibus carnis. fo.ix.
De xp̃o filio dei. fo.x.
De ſpiritu ſancto. fo.xi.
De lege. fo.xij.
De eccleſia et hereſibus. fo.xiij
De hereticis. fo.xiij
De gentilibus philoſophis. fo.xiiij.
De differentia teſtamentoꝝ. fo.xiiij.
De ſymbolo et oratione. fo.xiiij.
De baptiſmo et cõmunione. fo.xv.
De ſeptem regulis. fo.xv.
De martirio. fo.xvi.
De ſanctoꝝ miraculis. fo.xvij.

De ſummo bono

De anticriſto et eius ſignis. fo. xvij.
De reſurrectione. fo. xvij.
De iudicio. fo. xviij.
De gehenna. fo. xviij.
De penis impiorum. fo. xix.
De gloria ſanctorum. fo. xix.

Rubrice Secundi libri.

De ſapientia. fo. xx.
De fide. fo. xx.
De charitate. fo. xxi.
De ſpe. fo. xxi.
De gratia. fo. xxi.
De predeſtinatione fo. xxij.
De conuerſis. fo. xxiij.
De primordijs cõuerſorum. fo. xxiij.
De conflictu cõuerſorum. fo. xxiiij.
De remiſſa cõuerſione. fo. xxiiij.
De exemplis ſanctorum. fo. xxv.
De cõpunctione cordis. fo. xxvi.
De cõfeſſione peccatorum et penitentia. fo. xxvi.
De deſperatione peccantium. fo. xxvij.
De his qui a deo deſeruntur. fo. xxviij.
De his q̃ ad delictũ poſt lacrimas reuertunt. fo. xxviij
De peccato. fo. xxviij
De leuioribus peccatis. fo. xxix.
De grauioribus peccatis. fo. xxix.
De manifeſtis occultiſq; peccatis. fo. xxx.
De peccati amore. fo. xxx.
De peccandi neceſſitate. fo. xxx.
De peccãdi cõſuetudine. fo. xxx.
De peccati recordatione. fo. xxxi.
De cogitatione. fo. xxxi.
De conſcientia. fo. xxxij.
De intẽtione mentis. fo. xxxij.

Tabula Iſidori.

De ſenſibus carnis. fo.xxxij.
De ſermone fo.xxxiij.
De mendatio. fo.xxxiiij.
De iuramento. fo.xxxiiij.
De vicijs. fo.xxxv.
Q ex vicijs vicia. et ex ꝟtutib⁹ ꝟtutes oriunt. fo.xxxv.
De male vſis virtutibus. fo.xxxv.
De ſimulatis virtutibus. fo.xxxvi.
De appetitu virtutum. fo.xxxvi.
De pugna virtutũ aduerſus vitia. fo.xxxvij.
De ſuperbia. fo.xxxvij.
De fornicatione. fo.xxxviij.
De continentia. fo.xxxix.
De cupiditate. fo.xl.
De gula. fo.xli.
De ebrietate. fo.xlij.
De abſtinentia. fo.xlij.

Rubrice Tercij libri.

De flagellis. fo.xliiij.
De gemina ꝑcuſſione dei. fo.xliiij.
De infirmitate carnis. fo.xlv.
De tolletãtia diuine correptionis. fo.xlvi.
De tentationibus dyaboli. fo.xlvi.
De tentamentis ſomnioꝝ. fo.xlix.
De oratione. fo.l.
De lectione. fo.lij.
De aſſiduitate legendi. fo.lij.
De doctrina ſine gratia. fo.liij.
De ſupbis lectoribus. fo.liij.
De carnalibus lectoribus et hereticis. fo.liij.
De libris gentiliũ. fo.liij.
De collatione. fo.liiij.
De cõtemplatione et actione. fo.lv.
De cõtemptoribus mũdi. fo.lv.

De ſummo bono

De ſanctis q̄ ſe a cõſortio ſeculi ſepant. fo.lvi.
De preceptis altioribus monachoꝝ. fo.lvi.
De tempore monachoꝝ. fo.lvi.
De humilitate monachi vel ope. fo.lvij.
De monachis q̄ curis ſeculi occupant. fo.lvij.
De his q̄ a deo mũdi amore prepediunt. fo.lviij.
De iactantia. fo.lviij.
De hypocriſi. fo.lix.
De inuidia. fo.lix.
De ſimulatione. fo.lix.
De odio. fo.lx.
De dilectione. fo.lx.
De fictis amicis. fo.lx.
De amicitia munere orta. fo.lxi.
De concordia maloꝝ. fo.lxi.
De correptione fraterna. fo.lxi.
De prepoſitis eccleſie. fo.lxij.
De indignis prepoſitis. fo.lxij.
De indoctis prepoſitis. fo.lxiij.
De doctrina et exẽplis prepoſitoꝝ. fo.lxiij.
De his qui bene docẽt et male viuũt. fo.lxiij.
De exemplis prauoꝝ ſacerdotũ. fo.lxiiij.
De prepoſitis carnalibus. fo.lxiiij.
De iracũdis doctoribus. fo.lxiiij.
De ſuꝑbis doctoribus. fo.lxiiij.
De humilitate prepoſitoꝝ. fo.lxv.
De doctrine diſcretione. fo.lxv.
De ſilentio doctoꝝ. fo.lxvi.
De prebenda ſacerdotali ꝑtectione in plebe. fo.lxvi.
De diſciplina ſacerdotꝫ in his q̄ delinquũt. fo.lxvi.
De ſubditis. fo.lxviij.
De prelatis. fo.lxviij.
De iuſticia principum. fo.lxviij.
De pacientia principum. fo.lxviij.
De delictis principum ſiue exemplis. fo.lxix.

Tabula Iſidori.

Qꝫ principes legibus teneantur. fo.lxix.
De poteſtate principum in eccleſia. fo.lxx.
De iudicibus. fo.lxx.
De prauis iudicibus. fo.lxx.
De verboſis et elatis iudicibus. fo.lxx.
De iudicibus qui acceptione perſonaꝝ et cauſa amicorum ſubuertunt iudicium. fo.lxxi.
Quibus rebus ſubuertitur iudicium. fo.lxxi.
De falſo teſte. lxxi.
De cauſidicis. fo.lxxij.
De oppreſſoribus pauperum. fo.lxxij.
De tribulatione iuſtoꝝ. lxxiij.
De amatoribus muudi. lxxiij.
De diuicijs et elemoſina. lxxiiij.
Qꝫ tm̄ in vita eſt licitum opari bonum. lxxv.
De metu mortis. fo.lxxv.

Z BIBLIOTEKI
SEMINARIUM
SANDOMIERSKIEGO

611